

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Hradecká z Montfortu (1556-1631)

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

Autor práce: Bc. Jana Říhová

Studijní obor: Učitelství českého jazyka a dějepisu pro střední školy

2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 28. července 2017

.....
Jana Říhová

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc., za cenné odborné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Dále děkuji pracovníkům Národního památkového ústavu za umožnění otištění fotografií a za to, že jsem měla možnost se s příběhem Kateřiny Hradecké z Montfortu na hradě a zámku v Jindřichově Hradci seznámit, což mi později bylo inspirací k napsání této práce. V neposlední řadě děkuji svým nejbližším za podporu, kterou mi věnovali po celou dobu studia.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se věnuje životnímu příběhu Kateřiny Hradecké z Montfortu, urozené cizinky, která se provdala za Adama II. z Hradce. Autorka se pomocí starší i novější literatury, písemných, hmotných a ikonografických pramenů pokusila na základě historickoantropologických přístupů zkoumat proměnu vnitřního světa šlechtičny. Ženu nejprve představuje v roli dvorní dámy působící v hofštátě arcikněžny Marie Bavorské na dvoře ve Štýrském Hradci. Zabývá se také jejím sňatkem s Adamem II. z Hradce, který sleduje v politickém a náboženském kontextu doby, jelikož souvisel s vazbami pánů z Hradce k habsburskému dvoru. Dále věnuje pozornost šlechtičně v roli manželky, matky, důvěrnice jezuitů, vdovy a přísné katoličky, která zásadním způsobem ovlivnila svými náboženskými postoji společenský a náboženský život v Jindřichově Hradci a jeho okolí. Neopomíjí projevy hmotné kultury spjaté s činností Kateřiny Hradecké z Montfortu a její vliv na církevní a světskou architekturu v Jindřichově Hradci.

Annotation

The presented diploma thesis is dealing with the life of Katerina Hradecká of Montfort, noble foreigner, married to Adam II. of Hradec. The author is using older as well as more recent literature, written, tangible and iconographic sources to analyze, based on historical-anthropological methods, transformation of the inner world of the noblewoman. She is firstly introduced as a maid of honor in the hofstadt of archduchess Maria of Bavaria in Graz. Author also looks into her marriage to Adam II. of Hradec, investigating it within political and religious context of that period, as it was associated with the connections of the lords of Hradec to the House of Habsburg. Author also pays attention to the noblewoman as a wife, a mother, a Jesuit confidant, a widow and a strict catholic, that had a substantial influence on the social life of Hradec and its surroundings due to her religious views. Author does not omit the tangible cultural aspects connected with the activities of Katerina Hradecka of Montfort and her impact on the ecclesiastical and secular architecture in Jindřichův Hradec.

Obsah

Úvod.....	8
1. Stav panenský	25
1. 1. Původ šlechtičny a struktura rodinných vazeb Montfortů	25
1. 2. Dětství – život na hradě Manssberg.....	29
1. 3. Dospívání na dvoře Marie Bavorské.....	32
1. 3. 1. Svědkyní téměř královské svatby	36
1. 3. 2. Součástí hofštátu arcikněžny	40
1. 3. 3. Každodennost na dvoře ve Štýrském Hradci.....	44
1.4. Ze stavu panenského do stavu manželského	51
1. 4. 1. Námluvy, výprosy, zásnuby	51
1. 4. 2. Svatba ve Štýrském Hradci	60
1. 4. 3. Přínos do Jindřichova Hradce.....	65
2. Stav manželský	69
2. 1. Šlechtična a prostor kolem ní	69
2. 1. 1. Sídlo v době příjezdu Kateřiny Hradecké z Montfortu	69
2. 1. 2. Stavba pozdně renesančního zámku za Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu.....	71
2. 1. 3. Heraldická výzdoba značící uzavřenou sňatkovou alianci	72
2. 1. 4. Zámecký rondel	77
2. 1. 5. Soukromé komnaty šlechtičny a předměty, jimiž se obklopovala	80
2. 2. Manželství s Adamem II. z Hradce a období jeho osobní krize	88
2. 3. Děti a mateřská každodennost.....	94
2. 4. Manželkou vysoce postaveného zemského politika	99
2. 4. 1. Pobyty v pražském paláci a cesty po Království českém	101
2. 4. 2. Každodenní život v rodové rezidenci pánů z Hradce	103
2. 4. 3. Fraucimor Kateřiny Hradecké z Montfortu a její odívání	105
2. 5. Otázka víry a pozvání jezuitů do Jindřichova Hradce	109
3. Stav vdovský.....	113
3. 1. Smrt, pohřeb a poslední pořízení Adama II. z Hradce	113
3. 2. Vdova a její nejbližší sociální okolí	117
3. 3. Rekatolizační úsilí Kateřiny Hradecké z Montfortu v Jindřichově Hradci	123
3. 4. Poslední roky života šlechtičny ve znamení zbožnosti a její smrt	133
4. Závěr	138
5. Seznam použitých pramenů a literatury.....	145

5. 1. Archivní prameny.....	145
5. 2. Vydané prameny	145
5. 3. Literatura	146
6. Obrazové přílohy	154

Úvod

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl představit mnohohrstevnatý obsah životního příběhu Kateřiny Hradecké z Montfortu (1556-1631), vysoce urozené šlechtičny, která většinu svého života prožila v Království českém, ačkoliv pocházela z Římsko-německé říše. Stala se pozorovatelkou, ale částečně také hybatelkou převratných změn, které za jejího života v zemi nastaly. Dožila se věku sedmdesáti pěti let, během kterých byla dvorní dámou, manželkou, matkou, milovnicí krásných předmětů a oděvů, mecenáškou jezuitů, vdovou i kajícínicí. Snad i kvůli dlouhému životu, který jí byl na rozdíl od jiných žen předbělohorské doby dopřán, je její příběh skutečně rozmanitý, naplněný různými rolemi a charakteristický střídáním šťastných i méně šťastných životních etap. O to těžší úkol představuje látku uchopit tak, aby se historik nedopustil různých zjednodušení a prudkých závěrů. V případě příběhu Kateřiny Hradecké z Montfortu se tomu již několikrát stalo a některé výroky historiků o této šlechtičně už více protichůdné ani býti nemohou. Jak bude nastíněno, důkladnějšímu studiu a spravedlivějšímu pohledu na hradeckou ženu zabraňovaly otázky nacionální povahy, ale také konfesijní vyznání jednotlivých autorů.

Přestože šlechta v raném novověku zastupovala v poměru k ostatnímu obyvatelstvu Království českého jen málo početnou vrstvu jedinců, historiografie jí věnovala doposud nejvíce pozornosti.¹ Tento jev má několik příčin. Na prvním místě stojí to, že šlechta po sobě z pochopitelných důvodů zanechala mnohem více písemných, ikonografických, ale i hmotných pramenů než sociální skupina měšťanů či venkovanů. Urozencům také bylo věnováno více pozornosti z toho důvodu, že stáli těsně pod vrcholem pomyslné sociální pyramidy a podíleli se na moci.² Historikům bádajícím v kontextu klasických politických dějin tak zkoumání života šlechticů přinášelo odpovědi na jejich otázky, které se povětšinou týkaly „velkých historických událostí“. V neposlední řadě je bádání o urozencích svůdné jednoduše i díky tomu, že přináší zprávy o de facto zaniklém světě, o fenoménu, který z dnešní

¹ Okolo roku 1600 tvořily urozené osoby odhadem 1 % z celkového počtu obyvatel v českých zemích, což činilo 216 pánů a 1131 rytířů. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2011, s. 80.

² Šlechta se na politické moci podílela na základě svého společenského postavení, které mimo jiné pramenilo z toho, že urození měli v držení nejvíce majetku. TAMTÉŽ, s. 80.

společnosti téměř vymizel, přestože v českých zemích několik století pomáhal určovat politické, náboženské, kulturní i jazykové směřování.

Zájem o šlechtické prostředí se objevil již na prahu raného novověku, kdy byla sepisována různá díla, ve kterých se uplatňoval především genealogický přístup. Zrcadlila se v nich potřeba raně novověkých šlechticů zanechat po sobě paměťový odkaz. Ten často již nadále nemohl být předáván prostřednictvím vlastních potomků, jelikož doposud vzkvétající rody na konci 16. století hojně vymíraly, což bylo zčásti zaviněno také dlouhodobým genetickým vyčerpáním. Významné skutky bylo potřeba uchovat pro paměť alespoň sepsáním rodinné historie.³ Pro předkládanou práci je zásadní dílo Václava Březana, jehož zadavatelem byl Petr Vok z Rožmberka. Ten, když na počátku 17. století vytyčil, že se osud jeho rodu blíží k nevyhnutelnému konci, nechal na objednávku sepsat pětidílnou historii rožmberskou. Z té se dochovaly pouze dva díly, které naposledy v kritické edici zpřístupnil Jaroslav Pánek.⁴ Díky důsledným Březanovým záznamům je možné sledovat četné a pravidelné kontakty mezi posledními Rožmberky a pány z Hradce. Na základě jeho díla se také dozvídáme, že Kateřina Hradecká z Montfortu udržovala kontakt s Petrem Vokem z Rožmberka i po smrti svého manžela Adama II. z Hradce.⁵

Rozmach šlechtických geneologií nastal v barokní době a pramenil ze snahy ukotvit vykořeněné české dějiny v zásadních historických bodech.⁶ V katolickém prostředí Království českého se tohoto úkolu ujal jezuita Bohuslav Balbín. Ten jako učitel vystřídal různé jezuitské koleje Království českého, a díky tomu měl možnost čerpat znalosti o šlechtických rodech z místních archivů. Ze svého celoživotního studia potom sestavil souborné vlastivědné dílo *Miscellanea historica regni Bohemiae* (Historické rozmanitosti Království českého). Během svého působení v Jindřichově Hradci se stal prvním historikem, jenž kdy bádá o Kateřině Hradecké

³ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002, s. 10.

⁴ Jaroslav PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985. Zásadní je, že se Václav Březan během psaní obracel také do rožmberského archivu a často do svých knih zaznamenal informace, ke kterým žádný jiný pramen v dnešní době již neexistuje. Velmi příhodné jsou také občasné osobní komentáře Václava Březana k nastalým situacím, které dovolí dnešnímu badateli nahlédnout do jeho myšlenkového světa.

⁵ TAMTÉŽ, s. 556, 577, 587, 602. Vztahy mezi posledními pány z Hradce a Rožmberky se později zabýval Jiří KUBEŠ, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském období*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).

⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 11.

z Montfortu.⁷ V zámeckém archivu působil v padesátých letech 17. století, tedy přibližně dvacet let po smrti šlechtičny. Zřejmě se seznámil i s jezuitskou kronikou, ve které je životní příběh hradecké paní vyličen s důrazem na její zbožnost a asketičnost. Přesně takový obraz o ženě podává i Bohuslav Balbín a některé pasáže jeho díla se shodují s těmi v kronice. Pro podporu tvrzení o Kateřině dobrosrdečnosti přidává i další příběhy, které se snad v Jindřichově Hradci za jeho pobytu stále ještě ústně tradovaly, ačkoliv byla šlechtična již dvě desetiletí po smrti: „...*Jestliže postřehla, že jsou přítomni chudí, byla celá pryč a uchváčena jakousi nadpozemskou zuřivostí, takže se zdálo místy, že Kateřina v tomto směru je přehnanou, abych tak řekl. Stalo se někdy, že když obědvala nebo večeřela, pod okny zpívali chudí nebo prosili o almužnu. Montfortka hned vyskočila a cokoliv jí se namátlo do rukou, kapouny, ptáky a ostatní masa ze stolu oknem vyhazovala a je zjištěno, že vyhodila často i samotné mísy, jak spěchala. Jindy, jestliže šli chudáci vstříc jejímu povozu, náhle sama zbledla a velmi neklidně sem a tam se zmítala, jakoby své šaty chtěla roztrhati a nemohla se uklidnit, dokud neslyšela díky žebráků, přijavších almužnu.*“⁸ Jen těžko lze dnes Balbínovy zprávy o šlechtičně podložit historickými prameny, nicméně přesto zůstávají významnou zprávou o tom, jaký byl obraz Kateřiny Hradecké z Montfortu nedlouho po její smrti v jezuitských kruzích.

V genealogických a biografických tendencích pokračovali i historici, kteří se rodu pánů z Hradce věnovali ve druhé polovině 19. století, jako například jindřichohradecký kněz Jan Nepomuk Cori. Ten ve svém díle zachytil dějiny rodu od jeho počátků až do vymření v roce 1604.⁹ Krátké biografické portréty pánů zlaté

⁷ Bohuslav BALBÍN, *Miscellanea historica regni Bohemiae*, kniha IV., tit LVI, s. 113-114. V *Miscellaneích* se nacházejí také životopisy Viléma Slavaty, Františky Slavatové z Meggau a Marie Maxmiliány z Hohenzollernu. Působením Bohuslava Balbína v Jindřichově Hradci se zabýval Jan MUK. Jan MUK, *Jindřichův Hradec v životě a díle Bohuslava Balbína*, *Ohlas od Nežárky* 65, 1935, roč. 65, 1935, č. 37, s. 2-3; č. 38, s. 2-3; č. 39, s. 1-2; č. 40, s. 1-2; č. 41, s. 2.

⁸ Část Balbínových textů o Kateřině z Montfortu uveřejnil ve své stati věnující se této šlechtičně Jan MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otýlie z Hradce*, in: 77. výroční zpráva stát. československého reálného gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1936-37, Jindřichův Hradec 1937, s. 3-11, zde s. 8-9.

⁹ Jan Nepomuk CORI, *Die Herren von Neuhaus*, České Budějovice 1841. Rukopis je uložen ve Státním oblastním archivu Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 347, sign. I a 1, kart. 1.

pětিলisté růže sepsal také Josef Štěpán Claudius.¹⁰ Pro konec 19. století se stala zásadním počinem editorská činnost badatelů, kteří zpřístupňovali důležité písemné prameny z českých archivů. Na bohaté sbírky z rodinného archivu pánů z Hradce se zaměřil František Dvorský. Díky jeho péči mají dnes historici mnohem snazší přístup například ke korespondenci mezi členy hradecké rodiny, ale také k dopisům, které si vyměňovali s Rožmberky.¹¹

Nový impuls pro studium šlechty na přelomu 19. a 20. století představovalo působení gymnaziálního profesora Augusta Sedláčka. Ten ve svém monumentálním díle *Hrady, zámky a tvrze Království českého* novátorsky propojil topografický popis sídel spolu s informacemi o jejich obyvatelích. Ty získával díky studiu příslušných archivních pramenů, v případě pánů z Hradce z rodinné korespondence.¹² Vytvořil tak obraz sídla v historii, které oživalo spolu s příběhy o svých dávných majitelích. Díky svému zájmu o kulturně historické zajímavosti se stal jedním z průkopníků české kulturní historie.

Podobného úkolu se v Jindřichově Hradci zhostil další středoškolský profesor, který se později stal dokonce ředitelem místního gymnázia, Josef Novák. Jeho dílo *Zámek jindřichohradecký*, které vyšlo roku 1905, dodnes představuje knihu, již by neměl opomenout žádný badatel věnující se posledním pánům z Hradce.¹³ Se znalostí účetních pramenů, ale i různých plánů a nákresů, zevrubně, místnost po místnosti představil rodovou rezidenci pánů zlaté pětিলisté růže a její využití v různých dobách. Do každého pokoje se snažil na základě inventářů umístit nejen nábytek a předměty, ale také jednotlivé osobnosti žijící na zámku.¹⁴ Všimá si i postavy Kateřiny Hradecké z Montfortu a jako jeden z prvních autorů se snaží její zažitou charakteristiku, kterou přinesli jezuité, konfrontovat s obrazem ženy, jenž mu vyvstal díky studiu inventářů předmětů, jimiž se žena obklopovala: „*To-li vše si*

¹⁰ Josef Štěpán CLAUDIUS, *Die Herren von Neuhaus*, Jindřichův Hradec 1850. Rukopisné zpracování je uloženo v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 347, sign. I. a 1, kart. 1.

¹¹ František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1896, zejm. s. 72-111.

¹² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1885, s. 1-67. Jeho současníky byli Zikmund Winter, který se zaměřil ve svém bádání na dějiny měst, a Čeněk Zíbrt, jehož zájem směřoval k venkovskému prostředí. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 12.

¹³ Josef NOVÁK, *Zámek jindřichohradecký*, Jindřichův Hradec 1905.

¹⁴ Josef HRDLIČKA, *Poslední páni z Hradce v pramenech a literatuře*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 33-62, zde s. 44.

*představíme, povstane nám na mysli obraz tak stkvělého přepychu šlechtického, že si jej hrubě nemůžeme srovnati s obrazem dámy, jako jeptišky oblečené, jak jej známe z Rožmberské chodby....*¹⁵

Kromě topografie sídel projeví historici na počátku 20. století také zájem o šlechtické hospodaření. Obvykle si některý z historiků vymezil v Čechách nebo na Moravě panský rod, jehož ekonomikou se chtěl zabývat, a začal se probírat množstvím hospodářských účtů, katastrů a urbářů. Jen málokterý badatel ve svém díle o hospodaření šlechty tehdy překročil pouhý popis pramenů a jednotlivých odvětví zemědělské výroby.¹⁶ Ekonomickou stránku života pánů z Hradce důkladně rozebral římskokatolický kněz a jindřichohradecký archivář František Teplý.¹⁷ V jeho knihách je patrná nebývalá znalost finanční situace pánů z Hradce v jednotlivých obdobích a snaha vše dokonale „vyčíslit“. Sepsal skutečně monumentální dílo, sedmisvazkové *Dějiny města Jindřichova Hradce*, ve kterých, ač se soustředil především na město a jeho obyvatele, vylíčil také životní osudy vrchnosti, jež byla s městem neodmyslitelně spjata, tedy pánů z Hradce, Slavatů a Černínů.¹⁸ Ve své komplexnosti jeho dějiny města představují dosud nepřekonané dílo věnující se této problematice.

I František Teplý se pokusil zhodnotit působení Kateřiny z Montfortu v Jindřichově Hradci, přičemž pro něj klíčový aspekt představovala národnostní otázka: *„Kateřina, dobrosrdečná, chudíně nakloněná žena, neměla kromě výbavy věna. Ačkoliv v ní kolovala česká krev, správně po česku se za půl století pobytu v městě nenaučila, rodinu poněmčila, muže však nikoliv. Dost bídně německy psal. Hradečtí k ní nepřilnuli, ani Němci, protože žila přísně po katolicku, do Hradce přivedla Jesuity, a tak české školy hradecké pomáhala odstraňovat. Služebníky obojího pohlaví měla samé Němce, pannám z fraucimoru jejího neřekli měšťani jinak než Švábky.“*¹⁹ Důraz jaký František Teplý kladl na německý původ Kateřiny Hradecké z Montfortu a na poněmčování města zřejmě souvisel se složitou národnostní otázkou, která v Československu panovala po první světové válce. Silné

¹⁵ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 79.

¹⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 12.

¹⁷ O osobnosti Františka Teplého v nedávné době vyšla monografie přinášející zároveň edici jeho pamětí. Srov. František TEPLÝ, *Pouť mého života*, Praha 2015.

¹⁸ TÝŽ, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/1-4 a II/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1934. Posledním pánům z Hradce je věnována závěrečná část druhého dílu.

¹⁹ TAMTÉŽ, I/2, s. 335

nacionalistické citění v historiografii ale bylo patrné již od šedesátých let 19. století, kdy autoři, jako například Václav Vladivoj Tomek, ovlivnění Palackého *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě* představovali šlechtu jako kverulantský živel.²⁰

Z generačních souputníků Františka Teplého nesmí zůstat opominut František Tischer, který edičně zpřístupnil část korespondence Jáchyma z Hradce.²¹ Pro tuto diplomovou práci je velmi významný i historik Jan Muk, jelikož se prozatím jako první a také poslední autor monograficky věnoval postavě Kateřiny Hradecké z Montfortu. Jeho článek *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otýlie*, který vyšel v roce 1937, představuje šlechtičnu například oproti Balbínovi nebo Teplému v mnohem střízlivějším světle.²² Jako první autor bere kromě Kateřinina bigotního katolicismu a německého původu v potaz i další skutečnosti, například vzdělání šlechtičny: „Byla ženou vzdělanou – brzy po jejím příchodu objevují se v panských účtech položky za napsání knih nebo vyhlášení dveří, kde Její milost má knihy.“²³ Kateřině Hradecké z Montfortu také přisuzoval velký vliv na muže ve svém okolí. Nejprve na manžela Adama II. z Hradce, později na syna Jáchyma Oldřicha a nakonec i na zetě Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka. Na základě studie Jana Muka vyvstává obraz dobrosrdečné šlechtičny, velmi horlivě oddané katolické víře, která prostřednictvím mužů vládla ve městě. Její osudy jsou celkově vylíčeny spíše v dobrém světle.²⁴

Dalším z historiků, kteří se chopili tématu posledních pánů z Hradce, byl Karel Stloukal, který se spolu s Kamilem Kroftou, Otakarem Odložilíkem a Bohdanem Chudobou zabýval politickou a náboženskou rolí šlechty na přelomu 16. a 17. století. Karel Stloukal přinesl mnoho cenných poznatků o nástupu katolické protireformace, a to především díky studiu písemných pramenů uložených ve vatikánských archivech.²⁵ Tam studoval relace papežských nunciů odesílané z Prahy, jejichž úkolem bylo zhodnotit aktuální politickou a náboženskou situaci v Království českém. Právě ve vatikánských archivech se Karel Stloukal seznámil

²⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 12.

²¹ František TISCHER (ed.), *Dopisy hejtmana Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník Královské české společnosti nauk, část VIII, Praha 1903.

²² J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 3-11.

²³ TAMTÉŽ, s. 3.

²⁴ TAMTÉŽ.

²⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 18.

s osobností Adama II. z Hradce a mínění nunciů o něm mu připadala natolik zajímavá, že se rozhodl se touto postavou zabývat do hloubky.²⁶ Na základě toho vznikl text věnující se vymření rodu pánů z Hradce, který byl vydán až po Stloukalově smrti z jeho pozůstalosti v roce 1964. Tento autor do historiografie vnáší poměrně nový náhled na problematiku hradeckých pánů především tím, že jejich působení hodnotí krajně negativně. S velkým despektem se staví k Adamovi II. z Hradce, ale ani při posuzování jeho manželky nezůstává se svou kritikou pozadu: „*Byla to žena bigotní, náročná, bez nadání a nevzdělaná, která se do smrti nenaučila česky, přesto že strávila v českém prostředí půl století a málem by byla hradecký rod poněmčila. Možno říci, že se stala druhým Adamovým neštěstím*“.²⁷ Toto hodnocení se zvláště vyjímá v kontrastu s tím, jež vynesl Jan Muk jen o několik desítek let dříve.

Karel Stloukal na hradecký manželský pár pohlížel v kontextu českých předbělohorských a těsně pobělohorských dějin. Ve vymírání starých panských rodů v Čechách od poloviny 16. století do poloviny 17. století viděl jednu z příčin politických a náboženských změn nastalých v tomto období. Adamovi II. z Hradce neodpustil jeho nemoc, která ho zřejmě připravila o dědice, a právě v jeho chorobě viděl dalekosáhlé důsledky, které měly ovlivnit situaci v zemi: „*Stín Adamova hříchu z mládí nepadá jen na jeho rod, nýbrž do jisté míry na celý národ a mění se téměř v tragédii ... musí mu být věnována bedlivá pozornost, máme-li dospět k hlubšímu pochopení příčin národní katastrofy bělohorské*“.²⁸ Kateřina Hradecká z Montfortu mu mohla být trnem v oknu také kvůli svému německému původu: „*Ať soudím o české šlechtě doby předbělohorské jakkoliv, nelze se ubránit zjištění, že při všech vadách, byla přece jen lepší než cizácká...*“.²⁹ I přes velmi subjektivní hodnocení Kateřiny Hradecké z Montfortu a jejího manžela, které bylo dozajista částečně ovlivněno dobovým společenským diskurzem, nelze Karlu Stloukalovi upřít neobyčejnou znalost písemných pramenů, jež se věnovaly posledním pánů z Hradce. Ty pocházely nejen z českých, ale i zahraničních archivů.

²⁶ Karel STLOUKAL, *Konec rodu pánů z Hradce*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 121-130, zde s. 122.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 125.

²⁸ TAMTÉŽ, s. 130.

²⁹ TAMTÉŽ.

V podobném duchu navázal na Karla Stloukala další významný český historik František Kavka, jehož dílo *Zlatý věk růží* vyšlo v roce 1966.³⁰ Zabýval se v něm především hospodářskými dějinami předbělohorské epochy, jelikož badatelský zájem historiků o toto téma přetrvával ještě ve druhé polovině šedesátých let. Na rozdíl od svých předchůdců se dokázal povznést nad popisy ekonomiky posledních pánů z Hradce a Rožmberků a namísto toho přišel s mimořádně čtivým textem, který je plný odkazů na obraz jihočeské krajiny, jejíž duchovní ráz svou kulturní činností ovlivnili často právě šlechtici.³¹ K posledním pánům z Hradce zaujímal obdobné stanovisko jako Karel Stloukal a bohužel nevyužil možnosti pohlédnout na problematiku z více možných úhlů pohledu. Proto je Kateřina Hradecká z Montfortu v jeho podání opět: „... omezená, nevzdělaná žena, která nesrostla z novým prostředím (nikdy se nenaučila česky), zato fanatická katolička.“³²

V tomto duchu hodnotil Kateřinu Hradeckou z Montfortu v dalším desetiletí také Josef Janáček ve své knize *Ženy české renesance*, která poprvé vyšla v roce 1977.³³ Díky svému mimořádnému vypravěčskému talentu v ní Janáček představuje rudolfínské a bělohorské ženy na pozadí doslova psychologických dramát. O oblíbenosti této knihy svědčí její druhé vydání z roku 1987.³⁴ Hradeckou šlechtičnu ve své knize autor staví do kontrastu k Polyxeně z Pernštejna: „*Zatímco Polyxeně byli i nepřátelé ochotni ledacos pro její šarm prominout, Kateřinu si všichni ošklivili pro její omezenost a fanatismus. Nedokázala se přizpůsobit českému prostředí a vyžívala si své pocity méněcennosti v bezmezném pobožnůstkářství.*“³⁵ Svým až románovým posudkem Josef Janáček definitivně dotvořil obraz Kateřiny Hradecké z Montfortu jako bezduché náboženské fanatičky, který měl počátky snad již v díle Bohuslava Balbína a poté byl postupně ochotně budován dalšími historiky v čele s Karlem Stloukalem a Františkem Kavkou.

³⁰ František KAVKA, *Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1966 (druhé vydání 1993).

³¹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 18.

³² F. KAVKA, *Zlatý věk růží*, s. 44-48.

³³ Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1977 (druhé vydání 1987).

³⁴ Velkého čtenářského úspěchu se dočkala také jeho monografie o Rudolfovi II. TÝŽ, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987. Srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 24-25.

³⁵ J. JANÁČEK, *Ženy české renesance*, s. 92.

Zásadní kategorii, která ve výše zmiňovaných dílech byla spíše opomíjena, představovaly dějiny šlechtické každodennosti.³⁶ Ty se v devadesátých letech, v souvislosti s novým, nebývalým zájmem o šlechtické prostředí, staly jednou z možností, která přinášela díky jinému způsobu čtení třeba i hospodářských pramenů nové poznatky o životě šlechty.³⁷ Díky dějinám každodennosti se mohl čtenář seznámit s průběhem dne od chvíle, kdy urozenec ráno vstal ze své postele, až do večerních hodin, kdy do ní opět ulehl. Také informovaly o tom, co šlechtic jedl a pil, jak se oblékal, co mu vonělo a naopak zapáchalo, jak cestoval, dodržoval hygienu, z čeho měl obavy a v co věřil.³⁸ S těmito otázkami historici obrátili svoji pozornost i na písemnosti z archivu pánů z Hradce a přinesli zajímavé odpovědi. Shrnuty byly v díle Václava Bůžka a Josefa Hrdličky *Dvory velmožů s erbem růže*, kde autoři pojednali nejen o životě šlechticů v rezidencích posledních pánů z Hradce a Rožmberka, ale také o lidech z jejich okolí.³⁹ Nekladli si za cíl hodnotit jednotlivé představitele rodu, ale spíše je ukázat ve světle jejich každodenních radostí i starostí, proto se zde výraznější charakteristika Kateřiny Hradecké z Montfortu neobjevuje.

Hned další rok na tuto knihu navázal kolektiv autorů pod vedením Václava Bůžka sborníkem *Opera historica*, který byl celý věnován pánům zlaté pětিলisté růže.⁴⁰ Objevily se v něm příspěvky, které se snažily zhodnotit a shrnout dosavadní výsledky bádání o tomto rodě, ale také studie zaměřené na dosud neprobádané aspekty hradeckého velmožského dvora, například působení jezuitů, literátů nebo

³⁶ Ani pro české dějepisectví ale nebyla tato kategorie cizí a autoři v devadesátých letech mohli kontinuálně navázat na podněty z kulturní historie, jejíž počátek sahá k přelomu 19. a 20. století. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 30.

³⁷ TAMTÉŽ, s. 31. Více o bádání v devadesátých letech také Václav BŮŽEK, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= *Opera historica* 7), s. 15-20.

³⁸ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 26-34.

³⁹ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997. Josef Hrdlička se v několika studiích a později i v monografii obšírněji věnoval také stravování a hodování na šlechtických rezidencích, přičemž jindřichohradecké účetní prameny mu často posloužily jako modelový příklad. Stov. Josef HRDLIČKA, „...kuchyni svou k správě tobě poroučím“. *Kuchyňský personál v rezidencích pánů z Hradce a Rožmberků*. Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 148-169; TÝŽ, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v raně novověkých českých zemích*, České Budějovice 2000 (= *Monographia historica* 1).

⁴⁰ V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*. V tomto sborníku byly vydány příspěvky, jež zazněly na konferenci pořádané roku 1996 na zámku v Jindřichově Hradci k čtyřstému výročí úmrtí Adama II. z Hradce.

novokřtěnců. Důležitou součástí sborníku je také obsáhlá edice rodinné korespondence posledních pánů z Hradce a edice dopisů vyměněných mezi pány z Hradce a Rožmberky.⁴¹ Na sborníku se podílel mimo jiné také historik Václav Ledvinka, který pánům zlaté pětিলisté růže věnoval pozornost již v minulosti.⁴² V úvodní stati sborníku se zabývá osobností Adama II. z Hradce. Jeho historický obraz vytvořený ponejvíce Stloukalem a Kavkou se snažil částečně rehabilitovat a soustředil se na politickou, kulturní a uměleckou činnost spjatou s tímto velmožem. Nakonec shledal, že se předposlední hradecký velmož nevymykal z průměru stavovských současníků ani v dobrém, ani ve zlém.⁴³

Na konci devadesátých let tímto sborníkem explicitní zájem o pány z Hradce na delší čas ustal.⁴⁴ Může to souviset s tím, že v uplynulých dvaceti letech spíše vznikaly práce, které se pokoušely dosavadní vědění o dějinách šlechty syntetizovat do souborných děl a přinést ucelenější náhled na tuto problematiku. V těchto počinech posloužily informace o pánech z Hradce v řadě případů jako příklad k představení určitých principů v chování a jednání jedince. Šlo především o knihu vycházející opět z jihočeského badatelského prostředí s názvem *Věk urozených*, která si sice kladla za cíl přinést čtenářům dějiny populárně pojaté, přesto se díky bohatství pohledů na životní osudy konkrétních šlechticů stala i vítanou pomůckou řady badatelů.⁴⁵ Ti mohli při svých výzkumech sáhnout také po sborníku *Opera historica*, který vycházel jednou za rok téměř nepřetržitě od roku 1991 až do roku 2011.⁴⁶ Autoři pod vedením Václava Bůžka se v každém díle více či méně věnovali šlechtickému prostředí, přičemž mnohokrát také patřila jejich pozornost pánům

⁴¹ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 145-271; J. KUBEŠ, *Rodinné vztahy pánů z Hradce*.

⁴² Václav LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce pod Stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, *Folia historica bohemia* 10, 1986, s. 269-309; TÝŽ, *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance)*, *Documenta Pragensia* 12, 1995, s. 105-113.

⁴³ TÝŽ, *Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 7-32.

⁴⁴ Výjimku tvoří diplomová práce zabývající se ženami posledních pánů z Hradce. Kristýna MÍCHALOVÁ, *Ženy posledních pánů z Hradce*, Praha 2007 (=Diplomová práce).

⁴⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*. O Adamovi II. z Hradce pojednání např. s. 149-150, 328-329, 361-362.

⁴⁶ Nevyšla v roce 1994, 1997, 2003-2005, 2008. Od roku 2015 vychází dvakrát ročně jako časopis.

z Hradce.⁴⁷ Další syntetizující práci představuje *Svět české aristokracie* od Petra Maří.⁴⁸

V posledních několika letech se objevily tři příspěvky, díky kterým bylo bádání o pánech z Hradce opět oživeno. Nejzávažnější z nich představuje práce Josefa Hrdličky *Víra a moc*, která vyšla tiskem v roce 2013.⁴⁹ V této knize se autor pokusil vysvětlit, jakým způsobem došlo na počátku 17. století k přeměně doposud multikonfesního města v město příklánějící se ke katolictví, což se událo ještě dříve než samotné stavovské povstání.⁵⁰ Dospěl k názoru, že konfesijní změna byla nesena především vrchností, tedy pány z Hradce, jejichž interakce s hradeckými měšťany Josef Hrdlička ve své práci zkoumal.⁵¹ Další nosné téma v bádání o urozeném prostředí tak představuje náboženská otázka, konkrétně německý koncept konfesionalizace a role šlechty v rámci ní.⁵² Této problematice se dotkne i předkládaná práce, jelikož, jak uvádí Josef Hrdlička, právě manželství Adama II. z Hradce s Kateřinou Hradeckou z Montfortu bývá často zřejmě oprávněně dáváno do souvislosti s postupnou náboženskou radikalizací pánů zlaté pětileté růže.⁵³ Ten samý autor se také v nedávné době věnoval symbolické řeči sídla Adama II. z Hradce, konkrétně zahradnímu altánu, takzvanému rondelu.⁵⁴ Třetí příspěvek

⁴⁷ Šlechtě byla věnována především Opera historica 3, 6, 7, 8, 10 a 13. Srov. Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3); V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*; V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence*; TITÍŽ (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8); TITÍŽ (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10); Václav BŮŽEK (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13).

⁴⁸ Petr MAŘI, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004. Tato práce vzbudila v českém historickém prostředí velký ohlas.

⁴⁹ Josef HRDLIČKA, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 5.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 641.

⁵² Anton SCHINDLING, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin 16. a 17. století. Nová německá literatura k problematice*, Český časopis historický 106, 2008, s. 80-108.

⁵³ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 50.

⁵⁴ Josef HRDLIČKA, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce. Zámecký rondel jako pozemský ráj*, Dějiny a současnost 39, 2017, č. 1, s. 28-29.

pochází z pera Václava Bůžka a zabývá se postavením Jáchyma z Hradce, tedy otce Adama II. z Hradce v české stavovské společnosti.⁵⁵

Sňatku Kateřiny Hradecké z Montfortu a Adama II. z Hradce se ve své bakalářské práci věnovala také autorka tohoto textu.⁵⁶ Zkoumala sňatkové strategie hradeckého velmože, nákladné svatební veselí a oslavné básně, takzvaná *epithalamia*, které byly v souvislosti s uzavřenou aliancí sepsány. Při bádání o této raně novověké festivitě se naskytla řada nezodpovězených otázek, které směřovaly především k osobě šlechtičny. Té sice, jak je patrné z výše nastíněného, byla v české historiografii již pozornost věnována, nicméně obraz, který o ní podává, je značně nekonzistentní. Jak vyplývá z výčtu historických děl, které pojednávaly o posledních pánech z Hradce, potažmo o Kateřině Hradecké z Montfortu, obraz šlechtičny byl v jednotlivých historických etapách konstruován především s ohledem na její katolickou zbožnost a německý původ. Většina z těchto děl se potom soustředila především na závěrečnou fázi života šlechtičny, tedy stav vdovský.

To se však jeví jako logický krok, jelikož právě pro toto období existuje k problematice asi nejvíce písemných pramenů. Pro stav panenský a manželský jsou to spíše mozaikovitě záznamy.⁵⁷ Nepříjemnou skutečností zůstává, že se nedochovala téměř žádná Kateřinina soukromá korespondence, až na několik dopisů vyměněných například s Petrem Vokem z Rožmberka. Pár dalších psaní pocházelo od různých lidí z Království českého a obvykle to byly žádosti o přímluvu u Adama II. z Hradce. Více informací je možné se o šlechtičně dozvědět na základě inventáře, který roku 1604 sepsala vlastní rukou.⁵⁸ Ten prozrazuje mnohé o každodenním životě hradecké paní, ale také dovoluje proniknout do jejího myšlenkového světa.⁵⁹ Informace z inventáře mohou být doplněny některými účetními položkami, ve kterých byly zaznamenány nákupy šlechtičny.

⁵⁵ Václav BŮŽEK, *Jáchym z Hradce: velmož ve službách země a dvora*, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 10-12.

⁵⁶ Jana ŘÍHOVÁ, *Sňatek Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu*, České Budějovice 2016 (=Bakalářská práce).

⁵⁷ Drtivá většina pramenů vztahujících se ke Kateřině z Montfortu je umístěna ve fondech Rodinný archiv pánů z Hradce a Rodinný archiv Slavatů (dále jen RA pánů z Hradce, RA Slavatů), které jsou uloženy v jindřichohradecké pobožce Státního oblastního archivu v Třeboni (dále jen SOA Třeboň). Informace hospodářského charakteru nabízí fond Velkostatek Jindřichův Hradec uložený tamtéž.

⁵⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, kniha č. 4.

⁵⁹ K tomu více například Jiří KUBEŠ, *Vývoj obytné jednotky v sídlech vyšší šlechty z českých zemí (1550- 1750)*, Svorník 6, 2008, s. 79-90.

Vztah s městem a poddanými je částečně možné rekonstruovat na základě pramenů městské provenience uložených ve Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci. Skutečně obsáhlým pramenem, který přináší informace o jejím vdovském životě, je Jezuitská kronika, která byla vedena od založení řádové koleje, tedy od roku 1594.⁶⁰ V latinsky psané pamětní knize se objevují zmínky především o fundační činnosti Kateřiny Hradecké z Montfortu, ale i o jejích dalších krocích, jež v souvislosti s katolickou vírou ve městě podnikala. Neobyčejně významný je nekrolog, který jezuité po smrti hradecké paní sepsali. V něm popisují náboženské praktiky šlechtičny a její asketický způsob života. V tomto prameni se sice odráží celá řada topoi, některé informace jsou ale skutečně velmi konkrétní nebo potvrzené i v jiných pramenech. Historici nekrolog doposud využívali především jako důkaz Kateřinina katolického fanatismu, může být ale i unikátním pramenem pro zkoumání osobních projevů barokní zbožnosti. Další, spíše kusé informace o Kateřině Hradecké z Montfortu se nacházejí i ve vydaných pramenech různého charakteru.⁶¹

Doplnit celkový obraz šlechtičny mohou kromě písemných také prameny hmotné a ikonografické. Hmotným pramenem je v tomto případě samotná rodová rezidence pánů zlaté pětisté růže v Jindřichově Hradci, kde Kateřina zanechala otisk v podobě mnoha svých erbů. Ten největší a nejskvostněji provedený se nachází v zahradním altánu, takzvaném rondelu. Významná stavební památka za působení šlechtičny v Jindřichově Hradci vznikla také v blízkosti františkánského kláštera, jelikož si do něj ze svého protějščího vdovského sídla nechala vybudovat chodbu, kterou podpírá mohutná brána, jež je opět ozdobena Kateřininým erbem. Ten je

⁶⁰ Kronika koleje *Historia Collegii Novodomensis* je uložena v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84. Na tomto místě by autorka chtěla velice poděkovat Josefu Hrdličkovi za poskytnutí českého překladu kroniky.

⁶¹ O jejím úmrtí se zmiňuje například Adam mladší z Valdštejna. Srov. Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997. Ve své obsáhlé korespondenci si o Kateřině z Montfortu čas od času psali také Polyxena z Lobkovic se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic. Jejich zprávy byly ale obvykle jen stručné, většinou obsahovaly žádost o vzkázání pozdravu „*staré paní z Hradce*“. Mnohem expresivnější jsou ale zprávy o její dceři, Lucii Otýlii, o které manželé zřejmě neměli příliš valné mínění, a proto ji častovali přezdívkou „*Gallina cocida*“, tedy v překladu „*vařená slepice*“. Pavel MAREK, *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*, (Prameny k českým dějinám 16.–18. století, řada B, sv. 1), České Budějovice 2005, s. 33, 40, 43, 50, 53–54, 59, 64, 73.

nakonec možné spatřit i v náročně vyzdobeném refektáři jindřichohradecké jezuitské koleje.

Jak už bylo naznačeno, autoři, kteří se doposud věnovali Kateřině Hradecké z Montfortu, upírali svou pozornost ve většině případů k období, kdy byla šlechtična již ovdovělá. Pokud tak nečinili a projevíli zájem i o jiné etapy z jejího života, pohlíželi na ně stále prizmatem fanatického katolicismu. Jednoduše řečeno, obraz staré, asketicky žijící zbožné vdovy měli stále před očima a bez rozdílu ho vkládali do všech jejích činů. Z tohoto důvodu se autorka této práce zaměřila především na etapy, které doposud v historiografii nebyly tolik reflektovány, tedy na její dětství, dospívání, mládí a manželský život. Ani vdovství ale nebude opominuto. Práce je členěna do tří oddílů, které korespondují s životními etapami, do nichž byl ženský svět již od středověku sevřen, panenství, manželství a vdovství.

V první kapitole, která se bude zabývat životem šlechtičny od narození až po přínos na rodovou rezidenci jejího manžela v Jindřichově Hradci, bude pro autorku stěžejních několik otázek. Jaké postavení měla rodina Kateřiny Hradecké z Montfortu v Římsko-německé říši? V jakém prostředí šlechtična vyrostla a jakými kulturními vjemy byl utvářen její myšlenkový svět? Jaký byl každodenní život šlechtičny v postavení dvorní dámy na Štýrském dvoře a nakolik byla jeho neoddělitelnou součástí i katolická víra? Proč byla provdána za Adama II. z Hradce a co bylo účelem nákladného svatebního veselí?

Druhá kapitola bude pojednávat o manželském životě Kateřiny Hradecké z Montfortu, který byl přerušěn až smrtí Adama II. z Hradce v roce 1596. Kladené otázky budou tentokrát směřovat k myšlenkovému světu šlechtičny, který se mohl zrcadlit v hmotné kultuře rodové rezidence pánů z Hradce v Jindřichově Hradci a také v předmětech její každodenní potřeby. Dále se autorka bude ptát, nakolik ovlivňoval její původ a prostředí, ve kterém vyrůstala, svět, který si kolem sebe vytvářela v Jindřichově Hradci? Docházelo kvůli šlechtičně k nějakému kulturnímu transferu? Mnoho otázek vyvstává i s ohledem na manželství s Adamem II. z Hradce. Nakolik bylo šťastné, nakolik ovlivněno šlechticovou sužující nemocí a přineslo kýženého dědice rodového majetku? V neposlední řadě bude hledána odpověď na otázku, jak velký vliv měla Kateřina Hradecká z Montfortu na založení jezuitské koleje v Jindřichově Hradci.

Třetí část této práce se bude věnovat Kateřině Hradecké z Montfortu jako vdově. S ohledem na již existující četnou literaturu k tomuto období autorka spíše

shrne působení šlechtičny ve městě a pokusí se nastínit každodenní život vdovy a také náboženské praktiky šlechtičny v kontextu barokní zbožnosti.

Na tyto otázky se bude autorka snažit najít odpověď i za pomoci historicko-antropologických přístupů. Ty uplatní například při zkoumání vztahu mezi šlechtičnou a jejím manželem, jelikož právě gender history zprostředkovává historické antropologii stále více nových impulsů.⁶² Díky tomu, že koncept dějin žen je dnes metodologicky spíše směřován ke konceptu gender history, je možné se oprostit od představy jakési v průběhu dějin neměnné ženské „podstaty“.⁶³ To umožňuje odhalit velice odlišné obrazy žen v závislosti například na sociálním postavení nebo kulturním sebeuvědomění.⁶⁴ Přestože bude nutné se v této práci kvůli nedostatku pramenů čas od času uchýlit k obecnějším příkladům, autorka doufá, že alespoň zčásti dokáže zachytit osobnost Kateřiny Hradecké z Montfortu v její mnohovrstevnatosti a v proměnách času.

⁶² Richard VAN DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002, s. 76.

⁶³ Joan W. SCOTT, *Gender. A Useful Category of Historical Analysis*, *The American Historical Review* 91, 1986, s. 1053-1075. V českém prostředí se problematice věnovala Jana RATAJOVÁ, *Gender history jako alternativní koncept dějin*, in: Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 33-40. Srov. Daniela TINKOVÁ, „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*, in: Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, s. 19-32.

⁶⁴ Richard VAN DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*. Praha 2002, s. 76.

Prolog

Roku 1556 se vypravilo na přání Ignáce z Loyoly, kterému v té době zbývalo jen několik měsíců života, z Říma do centra Království českého dvanáct mužů v černých hábitech.⁶⁵ Měli se stát vzpruhou katolického náboženství v zemi, která se před více než sto lety jako první odklonila od Říma a kde se situace katolického vyznání jevila více než neutěšeně. Na konci 15. století tvořili nekatolíci nejméně sedmdesát procent obyvatelstva, po rozšíření německé reformace v první polovině 16. století ke kališníkům a českým bratřím přibyli ještě luteráni a později kalvinisté. Obnovit pražské arcibiskupství se stále nedařilo, proto se císař Ferdinand I. rozhodl pro jiné řešení a povolal do Čech jezuity.⁶⁶

Náboženská situace v Království českém nepatřila mezi jedinou naléhavou záležitost, kterou musel císař v tomto roce řešit. Velkou hrozbu stále představovalo turecké nebezpečí v Uhrách, kam se panovník rozhodl vypravit svého syna Ferdinanda, toho času místopředsedu v Království českém kvůli „*obraně svaté víry křesťanské a k tomu všech království, zemí a věrných poddaných našich milých proti ouhlavnímu a žízlivému nepříteli všeho křesťanstva*“.⁶⁷ Takto o tom informoval Viléma z Rožmberka a žádal ho, aby se mezitím v Praze postaral o chod zemských úřadů. Ten panovníkovi rád vyhověl, jelikož v tu chvíli velmi usiloval o jeho přízeň. Rok 1556 se totiž pro rožmberského velmože nesl především v duchu vyhrocení již několikaletého sporu s knížaty z Plavna, ale nakonec zároveň i jeho ukončení, které Vilému z Rožmberka navrátilo přednostní postavení u zemského soudu a de facto mu otevřelo cestu k nejvyšším zemským úřadům.⁶⁸

I kvůli sporům, které se týkaly vedení stavovské obce, nezbývalo Vilémovi z Rožmberka mnoho času pro účast na společenských radovánkách. Jednu takovou událost si nenechal ujít. Konkrétně svatbu Anny Švihovské a Michala Španovského z Lisova, kterou v únoru roku 1556 uspořádal v Jindřichově Hradci nejvyšší kancléř

⁶⁵ Ignác z Loyoly se narodil roku 1491 v Madridu a na přelomu třicátých a čtyřicátých let 16. století založil organizaci s názvem Tovaryšstvo Ježíšovo. Řád se měl podílet na obrodě římské církve prostřednictvím školské, misijní a katechetické činnosti. Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Praha 2002, s. 26.

⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 34.

⁶⁷ Úryvek z dopisu, který panovník zaslal Vilémovi z Rožmberka z 8. 8. 1556. Srov. J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 147.

⁶⁸ TÝŽ, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 128.

Království českého Jáchym z Hradce.⁶⁹ Na oslavy sňatku se sjelo i mnoho dalších členů rožmberské a hradecké rodiny. Předmětem zájmu účastníků slavnosti byl kromě bohatě prostřených stolů i synáček hradeckého velmože, tehdy sedmiletý „Adámek“, jak ho jeho matka Anna Hradecká z Rožmberka láskyplně nazývala.⁷⁰ A zatímco si malý chlapec osvojoval od starších a zkušenějších šlechticů pravidla dvorského chování a seznamoval se s příbuzenstvem, ve vzdálených Korutanech se v matčině lůně pomalu probouzela k životu dívka, která se později stala jeho manželkou.

⁶⁹ Týž (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 145.

⁷⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 206.

1. Stav panenský

1. 1. Původ šlechtičny a struktura rodinných vazeb Montfortů

Kateřina z Montfortu se narodila 12. srpna 1556 na hradě Mansberg jako dcera Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové a Jakuba I. z Montfortu.⁷¹ Otec šlechtičny pocházel z německého rodu Montfortů, jehož historie sahá až do 13. století, kdy jeden z jeho představitelů navázal na dějiny ještě starobylejší rodiny hrabat z Bregenzu, o které se prameny zmiňují již v 11. století.⁷² Rod byl rozvětven na několik linií, ale v 16. století už existovaly z těch nejvýznamnějších pouze dvě, štýrská a švábská. Švábská větev představovala významnou habsburskou politickou oporu na jihu Římsko-německé říše, což se ukázalo například během tridentského koncilu, kde Karla V. zastupoval Hugo XVI. z Montfortu.⁷³ Jeho syn, Ulrich IX., se sice také mohl těšit z přízně vládnoucího rodu, hlubokou urozenost své rodiny se mu ale prohloubit nepodařilo. V roce 1574 totiž zemřel bez dědice a spolu s ním vymřela i celá švábská větev Montfortů.⁷⁴

Jakub I. z Montfortu, otec Kateřiny z Montfortu, patřil do linie štýrské. Byl synem Jiřího III. z Montfortu a jeho manželky, polské princezny Kateřiny, která pocházela z královského prostředí. Narodila se totiž jako dcera Zikmunda I. Starého, polského krále, který Kateřinu počal, stejně jako několik dalších dětí, s Kateřinou z Telnice. Jejich vztah ale nespojoval manželský sňatek. Nelegitimní dcera polského

⁷¹ Tato informace se objevuje na listině, kterou Kateřina z Montfortu sepsala 25. 4. 1627, čtyři roky před svou smrtí v roce 1631. Je možné, že tento dokument vznikl v souvislosti se vznikem závěti šlechtičny. Originál listiny je uložen v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradce, RA Slavatů, listina č. 40.

⁷² Asi nejslavnějším příslušníkem tohoto rodu byl Hugo I. z Montfortu, politik a básník, který žil na přelomu 14. a 15. století. Proslavil se psaním středověkých milostných básní, ale také různými politickými a didaktickými spisy. Karl Heinz BURMEISTER, *Die Grafen von Montfort*, in: Bernd Wiedmann (ed.), *Die Grafen von Montfort. Geschichte und kultur*, Friedrichshafen 1982, s. 9-16, zde s. 10.

⁷³ K tomu více Nadja LUPKE-NIEDERICH, *Habsburgische Klientel im 16. Jahrhundert: Hugo von Montfort im Dienste des Hauses Habsburg*, in: Horst Rabe (ed.), *Karl V. Politik und politisches System*, Konstanz 1996, s. 137-161. V českém prostředí k původu Kateřiny z Montfortu pak P. MAŤA, *Svět*, s. 917; J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 50.

⁷⁴ Ulrich XI. se významem svému otci přinejmenším vyrovnal. Vystudoval práva na Burgundské univerzitě a v bavorských a rakouských službách usilovně bojoval za katolickou víru. Byl také velkým přítelem umění a hudby. K. H. BURMEISTER, *Die Grafen von Montfort*, s. 15.

krále pak působila ve Vídni na dvoře své sestřenice Anny Jagellonské.⁷⁵ Ta také spolu s manželem Ferdinandem I. zřejmě stála za uzavřenou sňatkovou aliancí mezi polskou princeznou a Jiřím III. z Montfortu.⁷⁶ I štýrská větev Montfortů byla totiž, stejně jako ta švábská, pevně spjata s vládnoucím rodem Habsburků. Díky tomu se Jiří III. z Montfortu mohl stát ve Štýrsku zemským hejtmanem. Kromě toho, že patřil k nejurozenějším šlechticům v zemi, ho k této funkci předurčoval také dobrý vztah s panovníkem, ke kterému byl často vysílán jako vyslanec zemské rady.⁷⁷

Loajální postoj k vládnoucí dynastii zastával i syn Jiřího III., Jakub I. z Montfortu a právě vazby na habsburský dvůr zřejmě opět sehrály roli ve výběru jeho manželky. Tou se stala Kateřina Fuggerová, která si, ač původně pocházela z měšťanské rodiny, s příbuzenstvím svého ženicha ohledně bohatství a obecného uznání v mnohém nezdala. Fuggerové představovali velmi bohatý bankéřský rod usazený v Augšpurku, jenž ale vzhledem ke svému neurozenému původu nepatřil do kolegia předních hrabat. Přesto se ve Štýrsku, pro které znamenali důležitou ekonomickou sílu, prezentovali velmi nezávisle. Fuggerové byli, stejně jako rodina Montfortů, vázáni k Habsburkům klientskými pouty.⁷⁸ Propojení mezi těmito třemi rody, tedy Habsburky, Montforty a Fuggery, může být charakterizováno na příkladu události z roku 1552, kdy proti Karlu V. povstala nizozemská, ale částečně i říšská šlechta. V této situaci Anton Fugger, otec Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové poskytl císaři půjčku, díky které panovník mohl uskutečnit svůj útek do Innsbrucku.

⁷⁵ Zikmund I. Starý byl bratr Vladislava II. Jagellonského, jehož dcerou byla Anna Jagellonská, manželka Ferdinanda I. Zajímavostí zůstává skutečnost, že na dvoře Anny Jagellonské v útlém věku jako páže působil také Jáchym z Hradce, otec Adama II. z Hradce. V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 10-12. Hypotetické setkání babičky Kateřiny z Montfortu a otce Adama II. z Hradce na královském dvoře ve Vídni sice primárně nijak nesouvisí se sňatkem mezi Adamem II. z Hradce a Kateřinou z Montfortu, který se uskutečnil o téměř půlstoletí později, ale poukazuje na úlohu panovnického dvora. Ten už v první polovině 16. století mohl sloužit jako jakýsi průsečík různorodých vazeb, kterými byl protkán celý středoevropský prostor.

⁷⁶ Karl Heinz BURMEISTER, *Graf Georg III. von Montfort-Bregenz-Pfannberg (ca. 1475/80 – 1544). Eine biographische Skizze*, in: Montfort. Vierteljahresschrift für Geschichte und Gegenwart Vorarlbergs 61, 2009, č. 1, s. 18.

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 16.

⁷⁸ Klientské vztahy mezi Fuggery a Habsburky byly navázány již za vlády Maxmiliána I. Pokud chtěl totiž Karel Španělský korunu získat, musel přistoupit na uplácení volitelů. Celková částka, kterou na římskou královskou volbu vynaložil, se vyšplhala na 851 918 zlatých, přičemž na více než polovinu z této finanční částky mu přispěl Jakub Fugger. Mark HÄBERLEIN, *Die Fugger. Geschichte einer Augsburger Familie (1376-1650)*, Stuttgart 2006, s. 65.

Hugo z Montfortu, který byl již výše zmiňován v souvislosti se svým působením ve službách císaře, dostal pro změnu za úkol shromáždit a financovat vojsko.⁷⁹

Kontakty mezi Montforty a Fuggery nápadně zesílily kolem poloviny 16. století a svatba rodičů Kateřiny z Montfortu, která se konala v lednu roku 1553, představovala důležité stvrzení těchto vazeb. Obě strany mohly být s uskutečněním sňatku spokojené, jelikož ze svatby pro rodiny plynuly různé výhody. Fuggerům toto manželské spojení velkou mírou dopomohlo k tomu, že si zajistili přechod ke šlechtickému stavu, který směl vlastnit půdu. Věno ve výši třiceti tisíc zlatých pro Kateřinu na druhou stranu působilo velmi přitažlivým dojmem na hrabata z Montfortu, která se v této době nenacházela v příliš uspokojivé finanční situaci.⁸⁰

Svatba Jakuba I. a Kateřiny byla pouze začátkem v uzavírání manželských aliancí mezi Montforty a Fuggery. Ve druhé polovině 16. století takových vazeb vzniklo ještě několik. Vzájemná sňatková politika zpočátku přinášela prospěch hned v několika rovinách oběma rodinám. Jak bude v textu naznačeno, později se spojenectví stávalo klíčovým především pro rodinu Montfortů. První rovina vzájemné výpomoci stála na základech klientských vazeb v Římsko-německé říši, kdy v případě různých konfliktů či sporů často docházelo k potřebným přimluvám ze strany významných osob, které svou moc nabývaly ať už prostřednictvím hluboké urozenosti, nebo bohatstvím.

V případě montfortsko-fuggerských vazeb se možnost takovéto služby naskytla například v roce 1574, kdy vymřela švábská větev rodiny Montfortů, jak již bylo zmíněno výše. Kateřina z Montfortu rozená Fuggerová a její syn Jan po smrti posledního příslušníka švábské linie vznesli své nároky na uprázdněné hrabství Tettng, které se nacházelo severovýchodním směrem od břehů Bodamského jezera. Vítězství ale nemohli dosáhnout bez silného spojence. Naštěstí se ve sporu mohli spolehnout na významnou podporu ze strany Fuggerů. To dokládá bohatá korespondence z tohoto roku mezi Kateřinou, jejím synem Janem, Hansem Fuggerem a jejich právním zástupcem.⁸¹ I díky tomu, že se do věci vložila původně

⁷⁹ Ronald WEIB, *Die Grafen von Montfort im 16. Jahrhundert*, Markdorf/Tettng 1992, s. 26.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 27.

⁸¹ Rozsáhlá korespondence Hanse Fuggera byla v podobě registáře vydána v roce 2003. Tato edice, zprostředkovávající registry z více než třech a půl tisíce dopisů, představuje pro badatele významnou oporu při bádání o poměrech v Římsko-německé říši ve druhé polovině 16. století. Christl KARNEHM (ed.), *Die Korrespondenz Hans Fuggers von 1566 bis 1594. Regesten der Kopierbücher aus dem Fuggerarchiv 1574-1581*, Mnichov 2003, s. 76, 119.

kupecká rodina, otočila se situace ku prospěchu Montfortů, kteří nakonec území ve Švábsku získali do svého držení. Důležitou roli v tomto úspěchu sehrálo to, že Fuggerové ve sporu mohli využít různých klientských vazeb, v rámci kterých se často nacházeli ve výhodné pozici věřitelů.⁸²

Další interakce mezi rody probíhala v rovině ekonomické. Zpočátku ve vztahu mezi Montforty a Fuggery opravdu hrála důležitou roli souhra peněz a hospodářské síly na jedné straně a urozenost starobylého rodu na straně druhé, postupem času se ale kvůli nezdravému zadlužení a hrozícímu bankrotu hraběcího domu ukázalo, že rodové spojení s Fuggery prostřednictvím sňatku Kateřiny a Jakuba I. se vyplatilo především Montfortům a zachránilo je de facto před krachem. Finanční těžkosti Montfortů se nejvíce prohloubily v osmdesátých letech 16. století, což v roce 1589 vyústilo v nutnost rozprodávat vlastní statky, o které nebyl velký zájem. Pro koupi panství Wasserburg, které se nacházelo na břehu Bodamského jezera, se nakonec po dlouhém zvažování rozhodl bratr Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové. Díky tomu byla hrozivá finanční situace alespoň na nějaký čas odvrácena a panství zároveň zůstalo v rukou blízkých příbuzných.⁸³

Nakonec nelze opominout ani rovinu vzdělávání a jakéhosi kulturního transferu, ke kterému mezi rodinami docházelo. Hrabata z Montfortu mohla těžit ze spojení s Fuggery například i díky tomu, že bankéřská rodina své bohaté zásoby peněžních prostředků s potěšením investovala do vzdělávání. Synové Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové měli od svého dědečka Antona I. Fuggera v bance uloženou poměrně vysokou částku určenou na studia. Ta jim byla vyplacena v případě splnění určitých podmínek. Chlapci zároveň měli své vzdělávání usnadněné díky tomu, že na univerzitě v Ingolstadtu, kam byli posíláni, se Fuggerové mohli pyšnit značným vlivem. Zástupci jejich rodu se ve druhé polovině 16. století dokonce často vyskytovali na místech univerzitních rektorů.⁸⁴

O vazbách na univerzitní prostředí svědčí také svatební básně sepsané na počest sňatku Kateřiny a Jakuba I. z Montfortu roku 1553.⁸⁵ Jejich autorem byl

⁸² R. WEIB, *Die Grafen von Montfort*, s. 28.

⁸³ TAMTÉŽ s. 29.

⁸⁴ Ch. KARNEHM, *Die Korespondenz*, s. 79

⁸⁵ Österreichische Nationalbibliothek, VD16 M 423, Nicolaus Mameranus, *Epithalamium generosi iuvenis, Jacobi Comitiss a Montfort et generosae virginis Catharinae, Antonii Fuggeri filiae, Augustae in nuptiis 7. Idus Ianuarii celebratis*, Augsburg 1553. Básně jsou online dostupné

lucemburský humanista Nicolas Mameranus, který psal svá umělecká i historiografická díla ve službách Karla V. Císař ho vysílal na různé cesty, během nichž básník velice věrně zaznamenával zvyky cizích zemí. Velmi důrazně se hlásil ke katolické církvi a ve svých spisech se nevyhýbal ani projevům zášti k luteránům a dalším protestantům.⁸⁶ Epithalamia sepsaná u příležitosti sňatku Jakuba I. z Montfortu a Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové autor publikoval latinsky, jak bylo u humanistické příležitostné poezie běžné.

V básních oslavil nově vzniklé manželství a také církevní obřad. Popsal i bohatou hostinu, které se účastnila řada významných hostů. Z jeho díla dále vysvítá, že svatební slavnosti podtrhovala různá hudební vystoupení. Součástí každého epithalamia vytvořeného ve vysokých šlechtických kruzích byla i výzva ke zplození potomků, kteří budou moci navázat na starobylost rodu. V případě svazku Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové a Jakuba I. z Montfortu tento apel rozhodně nevyšel naprázdno.

1. 2. Dětství – život na hradě Mannsberg

Z manželství vzešlo celkem osm dětí, konkrétně šest chlapců a dvě dívky.⁸⁷ Kateřina se narodila jako třetí potomek necelý rok po svém starším bratrovi. Zatímco cestu, kterou se vydali montfortští chlapci, je možné sledovat alespoň na základě jejich působení v univerzitním prostředí, o výchově a dospívání Kateřiny a její mladší sestry Sibylly není známo téměř nic. Je možné se alespoň domnívat, že rané dětství prožily v místě svého narození, tedy na hradě Mannsberg. Toto původně středověké sídlo se nacházelo ve výšce 691 metrů nad mořem, na jižním výběžku horského

na internetových stránkách Národní rakouské knihovny. Odkaz platný ke dni 21. 4. 2017: <http://data.onb.ac.at/rec/AC10095296>.

⁸⁶ Nicolaus Mameranus se narodil kolem roku 1500 a umřel v roce 1566. Nějaký čas také působil na Univerzitě v Lovani. K sepsání epithalamia pro rodinu Montfortů se zřejmě dostal v souvislosti své služby u Karla V. a zároveň díky pevným vazbám hrabat z Montfortu na tohoto habsburského panovníka. Životní příběh autora a jeho dílo srov. Karl A. E. ENENKEL, *Die Stiftung Von Autorschaft in Der Neulateinischen Literatur (ca. 1350 – ca. 1650): Zur Autorisierenden und Wissensvermittelnden Funktion von Widmungen (Mittelalterliche Studien und Texte)*, Münster 2014.

⁸⁷ Děti přicházely na svět v tomto pořadí: Jiří IV. (*18. října 1554), Jan VIII. (*20. září 1555), Kateřina (*12. srpna 1556), Sibylla (*14. prosince 1558), Sigmund (*27. listopadu 1559), Anton I. (*24. října 1560), Wolfgang III. (*29. listopadu 1561) a Jakub II. (*28. prosince 1562). K. H. BURMEISTER, *Graf Georg III.*, s. 19.

pásma v dominantní poloze nad zalesněným údolím. První zmínky o hradu se objevují již v 11. století, do rukou Montfortů přešel až v roce 1372. V jejich držení zůstal téměř do konce 16. století.

To, jak místo vypadalo kolem roku 1560, tedy v době Kateřinina dětství, je možné si představit velmi dobře, jelikož podoba hradu se od 16. století až do dnešních dnů příliš nezměnila. Dominantní částí pevnosti byla hlavní obytná věž polygonálního půdorysu, kterou doplňoval čtyřpodlažní palác, jehož základy byly položeny ve 14. století. Roku 1549 si zřejmě Jakub I. Z Montfortu nechal pro sebe a pro svou rodinu kvůli nedostatku obytných prostor přistavit západní křídlo s nepravidelným půdorysem, jehož součástí byly arkády orientované směrem do nádvoří. Ty navíc zdobila sgrafitová výmalba. Hlavní objekt byl ze tří stran obklopen níže položeným, prostornějším předhradím, které neslo středověké, ale i renesanční prvky.⁸⁸

Místo, kde Kateřina z Montfortu vyrůstala, je tak možné charakterizovat jako mimořádně odlehlé, situované na kopci v těžko prostupných lesích, v jehož nejtěsnějším okolí se nenacházela žádná významnější dopravní komunikace. Nejbližší větší správní centrum, město Klagenfurt, bylo vzdálené od Mannsbergu téměř čtyřicet kilometrů, tedy den jízdy na koni. Štýrský Hradec, se kterým byl rod Montfortů svázán ještě významněji, se nacházel dokonce více než sto padesát kilometrů od hradu. S jistotou je možné říci, že šlo o zdaleka nejosamocenější místo, na kterém Kateřina za celý svůj život pobývala. Na druhou stranu, přestože hrad původně sloužil jako obranná pevnost, po polovině 16. století, kdy zde žila rodina Jakuba I. z Montfortu, už bylo místo kultivováno renesanční přestavbou. Vzhledem k částečně dochovaným pozůstatkům sgrafitové výzdoby je také možné hovořit o jakémsi kulturním či uměleckém záměru.

Přesto musel být každodenní život na Mannsbergu za doby Kateřinina dětství spojen i s různými neduhy, jaké pobyt na hradě se středověkými základy obnášel. V zimních měsících šlo především o všudypřítomný chlad a vlhko, které nešlo vymýtiti ani důkladným vytápěním kachlovými kamny.⁸⁹ Vzhledem k poloze Mannsbergu také nelze očekávat, že by byl na hradě významnější společenský ruch. Jelikož se ale Jakobovi I. a Kateřině z Montfortu rozené Fuggerové nakonec narodilo

⁸⁸ Siegfried HARTWAGNER, *Kärnten. Der Bezirk St. Veit an der Glan*, Salzburg 1977, s. 144.

⁸⁹ Milena HAJNÁ, *Móda ve službách moci. Španělská móda a urozená společnost v českých zemích raného novověku*, Olomouc 2015 (=Dizertační práce), s. 142.

celkem osm ratolestí, sídlo každý den ožívalo minimálně pláčem či radostným pokřikem malých i větších dětí.

Jak již bylo zmíněno, o dětství a dospívání Kateřiny z Montfortu toho není příliš známo.⁹⁰ Pokud ale zásadně nevybočilo ze zavedených norem šlechtického prostředí 16. století, mohlo se odehrávat v následujících schématech. Péče o malou „Kateřinku“ hned po jejím narození přešla do rukou chůvy a kojné. Antikoncepční účinky kojení by totiž mohly ohrozit snahu manželského páru přivést na svět co nejdříve dalšího potomka.⁹¹ Jelikož se v rodině Montfortů děti rodily ve velmi krátkém intervalu, je jisté, že ani jejich dvůr nepředstavoval v této raně novověké zažité zvyklosti žádnou výjimku. Kateřina z Montfortu se například narodila pouze o jedenáct měsíců později než její starší bratr a stejně tak se i časový rozestup mezi ostatními sourozenci pohyboval v rozmezí deseti měsíců až dvou let.⁹²

Do světa nejmenších patřily různé zábavy a hry, přičemž nejoblíbenější hračkou dívek zůstávala po celá staletí panenka. Opomíjeny nebyly ani kolektivní hry, jako například cvrnkání kuliček. Jelikož děvčata a chlapci nezůstávali v dětském věku zavření pouze za zdmi zámků či tvrzí, mohly se do těchto utkání zapojovat i děti z nižších společenských vrstev.⁹³ Vzhledem k odlehlosti hradu, kde rodina žila, je ale spíše pravděpodobné, že si sourozenci během her museli vystačit sami. A tak malá Kateřina nejprve objevovala svět po boku svých starších bratrů Jiřího a Jana. Životy těchto malých sourozenců se prozatím odehrávaly pouze v rámci mikrosvěta, který byl tvořen rozlehlým hradním sídlem s různými tajemnými zákoutími a okolní přírodou. Pokud ale děti po schodišti vystoupaly až do posledního patra původní obrané věže, naskytl se jim z malého okénka ohromující výhled do krajiny, jejíž vzdálený obzor byl lemován nepravidelnými vrcholky dalekých hor. Později přišlo na řadu soupeření o pozornost s další dívkou v rodině, mladší sestřičkou Sybillou.

⁹⁰ Dětství a dospívání šlechty obecně dosud nebylo v historické literatuře věnováno mnoho pozornosti. Pokud už se historici tímto tématem zabývali, často brali v potaz pouze dospívání chlapců a dívky zůstávaly spíše opomíjeny. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 283.

⁹¹ Výběr chůvy a kojné nesměl být ponechán náhodě a důležité kvality, které musela splňovat, se dostávaly dokonce do preskriptivní literatury. A tak se v díle *Naučení Ludvíka z Pernštejna* objevuje poznámka, že chůva má mít mléko, které „*ni řídké ani židké a ani také velmi husté bylo, než aby dobrý šmak a vuoni, též i bílú barvu mělo*“. TAMTÉŽ, s. 285.

⁹² K. H. BURMEISTER, *Graf Georg III.*, s. 19.

⁹³ Při skotačení a hrách neexistovaly velké rozdíly, ať šlo o děti šlechticů, nebo děti měšťanů či venkovanů. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 292.

Když bylo „Kateřince“ šest let, přibyl do rodiny poslední syn Jakub, o kterého mohlo děvče pečovat.

Dá se předpokládat, že stejně jako většině dcer ze šlechtických rodin, se i Kateřině dostalo náležitého vychování a vzdělání. Běžná byla domácí výuka čtení, psaní a jednoduchých počtů.⁹⁴ Dívky se také učily různým domácím pracím, například vyšívání a šití. I přes tyto povinnosti bývalo dětství šlechtičen většinou bezstarostným obdobím, které prožívaly v bezpečí domova.⁹⁵

1. 3. Dospívání na dvoře Marie Bavorské

Není jasné, jak dlouho rodina na hradě žila, neboť matka Kateřiny z Montfortu později získala místo hofmistryně u arcikněžny Marie Bavorské.⁹⁶ Na velkých evropských dvorech, tedy i v Mnichově na dvoře Wittelsbachů, bylo běžné, že kromě vévodovy manželky si kolem sebe suitu dvorních dam ve skromnějším počtu vydržovaly od určitého věku také všechny rodinné příslušnice, ať už vdovy, nebo neprovdané arcikněžny, tak jako v tomto případě.⁹⁷ Takto důležitou a zodpovědnou funkci musela šlechtična vykonávat v místě pobytu budoucí arcikněžny, jen těžko by hořtát v Bavorsku řídila ze vzdáleného Mannsbergu, a tak se Kateřina z Montfortu rozená Fuggerová musela odstěhovat do Mnichova. Rok stěhování není známý, je ale možné ho alespoň přibližně odhadnout. Šlechtična totiž sloužila u bavorské urozené dámy ještě před její svatbou s arciknížetem Karlem Štýrským a stěhováním do Štýrského Hradce v roce 1571.⁹⁸ Zároveň se dá předpokládat, že se hofmistryní stala

⁹⁴ Děti se, zřejmě bez ohledu na pohlaví, učily psát ve velmi nízkém věku. V roce 1646 například psala už tři a půl letá dcera Zuzany Černínové z Harasova „Zuzrlička“ doušku k dopisům své babičky. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 293. V pozdějších dobách musely malé šlechtičny trénovat i jiné dovednosti. V polovině 17. století se dívky navíc učily malovat, hrát na hudební nástroj, zpívat a tančit. Nějaký čas se potýkaly také s výukou francouzštiny nebo latiny. Petra VOKÁČOVÁ, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014., s. 294.

⁹⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 289.

⁹⁶ Německy vyšla o arcikněžně celá monografie, konkrétně z pera Katrin Kellerové. Katrin KELLEROVÁ, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012.

⁹⁷ P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 676.

⁹⁸ Katrin Kellerová ve své monografii o Marii Bavorské uvádí, že Kateřina z Montfortu rozená Fuggerová přišla do Štýrského Hradce spolu s arcikněžnou již v pozici hofmistryně. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 59.

až po donošení svého posledního dítěte, které se narodilo v roce 1562. Je proto možné se domnívat, že svou službu u bavorské šlechtičny začala plnit kolem poloviny šedesátých let 16. století.

Její nejstarší dceři Kateřině bylo v roce 1565 devět let, proto je vysoce pravděpodobné, že odešla do Mnichova spolu s matkou, aby se mohla stát dvorní dámou budoucí arcikněžny, která byla pouze o pět let starší než ona sama a zároveň, aby mohla být nablízku matce. Zpravidla totiž bývalo zvykem, že funkci hofmistryně zastávala vdaná, případně ovdovělá starší žena z vysoce urozeného rodu, která měla za úkol dohlížet na mladší, neprovdané dvorní dámy, výstižněji *Hoffräulein*. Ty obsluhovaly arcikněžnu a nezřídka byly zároveň dcerami právě hofmistryň.⁹⁹

Kateřina z Montfortu dospívala po boku Marie Bavorské, ženy, která ve své době v mnoha ohledech překračovala hranice, jež pro ni byly ve společnosti 16. století vyhrazeny. Při bádání o životních osudech těchto dvou šlechtičen narazí historik na řadu analogií, které jsou natolik zajímavé, že vyvolávají otázku, zdali jde o pouhou náhodu, nebo je možné považovat o pět let starší bavorskou šlechtičnu za ženu, která platila pro Kateřinu z Montfortu za jakýsi vzor, a na jejímž dvoře se utvářela osobnost této dospívající dívky.

Druhá z možných odpovědí působí sice lákavě a zajímavě, ale na druhou stranu je nutné brát v potaz, že roky, které Kateřina z Montfortu strávila jako dvorní dáma u Marie Bavorské byly i pro mladou arcikněžnu poměrně složité, jelikož ona sama si v tomto období musela přivykat na velké životní změny. V každém případě je možné považovat Marii Bavorskou v této Kateřinině životní etapě za osobu, která jí byla kromě matky nejbližší, v jejíž blízkosti se nejčastěji pohybovala, a ke které mohla vzhlížet. Z tohoto důvodu a také s přihlédnutím ke skutečnosti, že osobnost Marie Bavorské byla v české historiografii doposud opomíjena, je nutné tuto šlechtičnu alespoň ve stručnosti představit.¹⁰⁰

Budoucí arcikněžna se narodila roku 1551 v Mnichově jako nejstarší dcera vévody Albrechta V. Bavorského a Anny Habsburské.¹⁰¹ Anna, dcera císaře

⁹⁹ P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 298.

¹⁰⁰ Německy vyšla o arcikněžně výše zmiňovaná monografie, v českém překladu se pak biogram šlechtičny objevuje v syntéze Brigitte Hamannové. Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2010, s. 264-266.

¹⁰¹ Anna Habsburská byla dcerou Ferdinanda I. a Anny Jagellonské. Měla celkem 14 sourozenců, mezi nimi například budoucího českého krále Maxmiliána II. Její sňatek s vévodou z rodu Wittlsbachů se stal významnou událostí evropské politiky, jelikož na čas urovnal napjaté vztahy

a českého krále Ferdinanda I., Marii během dětství a mladí vychovávala velmi přísně a s důrazem na katolickou víru, přičemž rozhodně nenaplňovala obraz mírné a milující matky, naopak byla u dětí obávaná.¹⁰²

Až na to, že Marie byla v péči pečlivě vybraného soukromého učitele, se přiděl vědomostí a dovedností, které si musela osvojit, příliš nelišil od toho, jež později získala i Kateřina z Montfortu. Během dospívání tady mladá šlechtična nabyla elementární znalosti čtení, psaní a počítání, zároveň ale nesměly být opominuty „*allerhand künstliche Frau Zimmer Arbeit*“, k nimž patřilo kupříkladu pletení, šití a vyšívání.¹⁰³ Tyto činnosti mohly napomoci dívkám se už od útlého věku ztotožnit s genderovou rolí, kterou ve šlechtickém prostředí raného novověku zastávaly. Její pevně vymezené hranice nebyly zpravidla překračovány. Pro Marii Bavorskou ale představovaly všechny tyto rozličné dívčí práce nudnou a unavující práci, jak si sama šlechtična postěžovala v dopise svému bratrovi Vilémovi z roku 1570.¹⁰⁴

Netřeba se ale podívat, že se mladé dívky příliš nechtělo vysedávat u vyšívání, jelikož žila na jednom z nejvýstavnějších a nejpozoruhodnějších dvorů v tehdejší Evropě, kde se různé druhy festivů střídaly jedna za druhou. Mnichov za Albrechta V. Bavorského totiž proslul díky vévodově potřebě okázale reprezentovat vlastní majetek a moc prostřednictvím honosnosti svého sídla a pořádání lovů a hostin. Tento Wittelsbach byl zaníceným sběratelem a podařilo se mu shromáždit významnou knihovnu. Dokonce jako první z německých šlechticů vlastnil svou kunstkomor.¹⁰⁵ Město ale zároveň zůstávalo pevným opěrným bodem katolické církve a postupně se stávalo centrem bavorské protireformace.

mezi vládnoucím rodem a jeho mocnými bavorskými konkurenty. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 266.

¹⁰² Brigitte Hamannová dokonce hovoří o tom, že při výchově budoucí arcivévodkyně se nezřídka sahalo k fyzickým trestům. TAMTÉŽ, s. 265. Katrin Kellerová tuto informaci potvrzuje, když uvádí, že Marie byla jako dítě velmi dobře seznámena s rákoskou. K. KELLEROVÁ, *Erzherzogin Maria*, s. 15.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 16.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ.

¹⁰⁵ Obliba kunstkomor v oblasti severně od Alp v této době teprve přicházela do módy po vzoru italských renesančních sídel. Srov. Aleš STEJSKAL, *Rožmberská a švamberská kunstkomora na počátku 17. století a její inventář*, Archivum Trebonense. Sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni 9, 2001, s. 66-85; Eliška FUČÍKOVÁ, *Rožmberská kunstkomora*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011, s. 614-623; Beket BUKOVINSKÁ, *Kunstkomora Rudolfa II. ve světle inventáře z let 1607–1611*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie*,

Katolická víra hrála důležitou roli také ve výběru ženicha pro mladou šlechtičnu. Albrecht V. měl se svou dcerou původně velké sňatkové plány. Zpočátku ho dokonce povznášela představa, že by Marii Bavorskou mohl provdat za francouzského nebo španělského krále. Tento záměr mu ale zhatil císař, jeho švagr Maxmilián II., když do Madridu a Prahy jako nevěsty poslal své dvě dcery.¹⁰⁶ Další urozenec, který se mohl jevit jako možný ženich Marie Bavorské, byl Jan Zikmund Zápoleský, sedmihradský vévoda, v jehož prospěch ale příliš nehrálo nadkonfesijní náboženské smýšlení. Než se věrný katolík Albrecht V. Bavorský, v jehož očích představoval uherský šlechtic téměř pohana, stačil rozmyslet, jestli mu svou dceru dá za manželku, Jan Zikmund Zápoleský roku 1571 zemřel.¹⁰⁷

Nakonec byl jako nejlepší řešení zvolen sňatkový projekt, který ustanovoval Marii Bavorské za manžela jejího strýce, mladšího bratra císaře Maxmiliána II., Karla Štýrského.¹⁰⁸ Ten byl o jedenáct let starší než v té době jeho už devatenáctiletá neteř a až do smrti svého otce Ferdinanda I. žil v jeho blízkosti. Poté co císař v roce 1564 zemřel, se Karel Štýrský stal vládcem ve Vnitřních Rakousích. Tato poměrně rozsáhlá oblast zahrnovala území Štýrska, Korutan, Kraňska, Furlánska a části Istrie. Benátský velvyslanec arciknížete popisoval jako výborně oblečeného a vzdělaného muže, který hovořil latinsky, italsky, španělsky, zajímal se o dějiny, hudbu, lov a stejně jako Albrecht V. Bavorský také o umělecké a mechanické předměty, jako například zbraně a hodiny.¹⁰⁹

Neoženěn až do jedenatřiceti let zůstal především proto, že Ferdinand I. na něj kladl ve výběru nevěsty přehnané nároky. Původně dokonce usiloval o to, aby

s. 146-147. Ve wittelsbašské kunstkomoře se nacházely různé předměty od minerálů, přes vzácné mušle, šperky až po matematické a astronomické nástroje. Pro mnichovské sbírky nakupoval mimo jiné i císařský antikvář Jakopo Strada. K. KELLEROVÁ, *Erzherzogin Maria*, s. 20.

¹⁰⁶ Za španělského krále Filipa II. byla provdána sestřenicí Marie Bavorské Anna Habsburská. Francouzského krále Karla IX. si pak vzala za manžela oblíbená sestra Rudolfa II. Alžběta, jejíž manželství ale trvalo pouze tři roky, poté se stala vdovou a ve Vídni založila klášter klarisek. Měla úzké vazby na české prostředí, o čemž svědčí mimo jiné to, že byla nazývána jako „Princezna z Čech“. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 53.

¹⁰⁷ K. KELLEROVÁ, *Erzherzogin Maria*, s. 20.

¹⁰⁸ Více o Karlu Štýrském např. Berthold STUTTER, *Karl II.*, in: *Neue Deutsche Biographie* 11, 1977, s. 240. Česky pak opět stručně B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 198-199. Dále Karl VOCELKA – Lynne HELLER, *Soukromý svět Habsburků. Život a všední dny jednoho rodu*, Plzeň 2011, s. 225. Nově bude možné se o Karlu Štýrském, jako i o dalších příslušnících rodu habsburského, poučit v monografii, jež vznikla na Historickém ústavu Jihočeské univerzity. Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Habsburkové 1526-1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017 (v tisku).

se jeho syn oženil s anglickou královnou Alžbětou I. a krátký čas se také hovořilo o sňatku s o mnoho let starší sestrou polského krále. Tyto varianty ale nebylo možné brát příliš vážně a tak, když v roce 1570 došlo k zasnoubení s neteří Marií Bavorskou, si mohl štýrský arcikníže konečně oddychnout, že skončila jeho sňatková odysea. Zároveň bylo tímto svazkem navázáno na ten, jež před více než dvaceti lety uzavřela matka nevěsty a sestra ženicha v jedné osobě, jelikož do manželství opět vstupovaly děti Habsburků a Witellsbachů.¹¹⁰ Ještě před samotným sňatkem museli budoucí novomanželé požádat vzhledem k blízkému příbuzenství o papežský dispens, který jim byl na konci ledna roku 1571 udělen.¹¹¹

1. 3. 1. Svědkyní téměř královské svatby

Svatba se konala v srpnu roku 1571 ve Vídni. Už dopředu bylo jasné, že festivity oslavující manželské spojení mezi nejstarší dcerou nádhery milujícího Albrechta V. a mladším bratrem císaře Maxmiliána II., budou především okázalou demonstrací jejich urozenosti, bohatství a moci. Sotva byl znám termín svatby, začal wittelsbašský vévoda rozesílat pozvánky na všechny strany a výběr svatebních hostů rozhodně nebyl nahodilý. Mezi prvními požádal o účast krále francouzského, španělského a polského, dále mimo jiné arcibiskupa salzburského, velkovévodu florentského, nebo vévodu ferrarského.

Albrecht V. totiž doufal, že aliance, která vznikne díky sňatku jeho dcery s představitelem nejdůležitějšího katolického rodu jak v Evropě, tak na celém světě, mu pomůže zvětšit a upevnit politickou moc v říši. Proto hodlal zinscenovat velkolepou svatební slavnost, jejímž hlavním poselstvím bude demonstrace uzavřeného spojení mezi Habsburky a Wittelsbachy. Aby dosáhl kýženého výsledku, potřeboval, aby tomuto představení přihlíželo co nejvíce urozenců.

V tomto ohledu mohl být vévoda nakonec spokojen, protože na svatbě se objevil skutečně reprezentativní okruh šlechticů z různých evropských dvorů. Pokud

¹⁰⁹ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 21.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 22.

¹¹¹ Dispens novomanželům udělil papež Pius V. a tento souhlas k sňatku byl později veřejně předčítán při obřadu v augustiniánském kostele ve Vídni. Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006, s. 189.

se z různých důvodů nemohli dostavit osobně, alespoň za sebe poslali své vyslance. Konkrétně se svatby zúčastnil sám císař Maxmilián II, dále následník trůnu Rudolf nebo ženichův bratr Ferdinand Tyrolský. Jen průvod, který se z Bavorska směrem k Vídni vydal jako doprovod rodiny Wittelsbachů, čítal 565 lidí. Novomanželé mohli zazářit i díky účasti šlechticů a šlechticů z rodů Pappenheimů, Hohenzollernů, ale také Fuggerů a Montfortů. Svatba se zdaleka ne ojediněle stávala událostí, během které mohl vzniknout zárodek svatby jiné. Že byl na svatbu jako jeden ze zástupců české šlechty pozván i Adam II. z Hradce, je vysoce pravděpodobné. Právě vídeňský sňatek může být označen za jednu z možných událostí, během které měli Adam II. z Hradce a Kateřina z Montfortu možnost se seznámit, zvláště s přihlédnutím ke skutečnosti, že zasnuby proběhly jen o několik měsíců později.¹¹²

Vše vypuklo 24. srpna 1571, kdy nevěsta dorazila spolu se svými rodiči za zvuků oslavných salv do Vídně.¹¹³ V souvislosti s jejím příjezdem se konala slavnostní jízda městem. Průvod přepychově vyzdobených kočárů vedly ty, ve kterých seděli císař a ženich. Hned za nimi jelo pět arciknížat (Ferdinand Tyrolský a čtyři synové císaře), dále vévoda Albrecht Bavorský se svými syny následovaný arcibiskupem salzburským.¹¹⁴ Pak už se konečně objevil kočár se samotnou nevěstou doprovázený dalšími deseti nazdobenými vozy s urozenými dámami.¹¹⁵ V jednom z nich pravděpodobně seděla i tehdy patnáctiletá Kateřina z Montfortu, jež mohla vyhlížet zpoza záclonky a pozorovat okrášlené město plné lidí, kteří se snažili za každou cenu zahlédnout nevěstu, ale i její doprovod.¹¹⁶ Pokud dívka skutečně už před touto svatbou několik let pobývala v Mnichově, viděla již

¹¹² F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹¹³ Velmi podrobně o sňatku Karla Štýrského a Marie Bavorské pojednává Karl VOCELKA, *Habsburgische Hochzeiten 1550-1600*, Vídeň – Kolín – Štýrský Hradec 1976, s. 47-98.

¹¹⁴ Ferdinand Tyrolský se svatby zúčastnil v doprovodu asi dvou desítek svých dvořanů a služebníků pocházejících z českých zemí. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 190. Mezi nimi mohl být i Adam II. z Hradce.

¹¹⁵ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 30.

¹¹⁶ Jeden z přihlížejících popsal příjezd nevěsty a jejího doprovodu do města takto: „*Ti z Vídně se brzy dozvěděli a hned se připravili, aby vyšli k Nové Bráně, na veselou a zelenou louku, tu bylo možno vidět některé smělé měšťany navlečené do brnění, nemohu je dost vychválit, jak se každý připravil na průvod vrchnosti.*“ Karl VOCELKA - Lynne HELLER, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2011, s. 278.

mnohé nádherné slavnosti, žádná se ale nemohla vyrovnat té, které byla právě součástí.¹¹⁷

Samotný svatební obřad se uskutečnil v augustiniánském kostele, ze kterého se urozená společnost přesunula na slavnostní hostinu do císařských apartmánů.¹¹⁸ Zasedací pořádek a počet hostů, tabulí a stolů odpovídal uspořádání, jaké se objevilo o rok dříve na svatbě císařovy dcery s francouzským králem Karlem IX. ve Špýru.¹¹⁹ Hosté byli pohoštěni na několika hostinách, během kterých se podávala řada chodů a výjimečnost události byla podtržena servírováním exotických lahůdek. Na stolech se objevily například citrony, mandle, kaštiny, fíky nebo pomeranče. K řádnému „okvašení“ události bylo k dispozici čtyřicet sudů rýnského vína.

Vrcholem svatebních slavností bylo běhání ke kroužku. Takovéto hry byly od poloviny 16. století stále oblíbenější a postupně dokonce i vytlačovaly tradiční turnaje, které se zdály být zbytečně nebezpečné.¹²⁰ Během hry ke kroužku, která byla vynalezena na Apeninském poloostrově, naopak šlechticům žádné velké riziko nehrozilo. Úkolem urozených mužů bylo při rychlé jízdě na koni dřevci různých délek zasáhnout zavěšený prsten.¹²¹ Hra doprovázející oslavy sňatku Marie Bavorské a Karla Štýrského byla sestavena v podstatě jako divadelní představení. Doplnovaly ji různé kulisy a každý šlechtic měl přidělenou roli, ke které náležel patřičný kostým. Objevily se v ní různé mytologické náměty, ale také alegorická znázornění dobového rozložení světa a kontinentů.¹²² Kostýmy a komplikovaný program oslav neměl

¹¹⁷ Přibližovat se jí mohla svatba Viléma V. Bavorského, Mariina bratra, který si bral za manželku Renatu Lotrinskou v roce 1568. Programem těchto svatebních oslav se nechali organizátoři inspirovat i v během svatby Marie Bavorské a Karla Štýrského. Slavnosti konané ve Vídni nakonec ty mnichovské svou nákladností a nádhrou předčily. TAMTÉŽ, s. 277.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 278.

¹¹⁹ Díky tomu, že císař Maxmilián II. umožnil, aby se svatbě dostalo fakticky stejných poct, jako svatbě královské, prokázal, že choval svého bratra ve veliké úctě K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 30.

¹²⁰ Rytířské souboje napodobující zápas ve válečném poli postupem času ztrácely na významu, protože trénink tohoto bojového umění již nebyl tolik potřebný. Naopak si šlechtici uvědomili, že za rytířským kláním může číhat značné nebezpečí. Ještě v živé paměti měli turnaj, během kterého byl smrtelně zraněn francouzský král Jindřich II. Vždy bohatě zdobené brnění převzalo spíše charakter kostýmu a jeho vojenský význam se pomalu vytrácel. K. VOCELKA - L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 265.

¹²¹ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 191. Srov. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 31.

¹²² Alegorická hra, jejímž námětem bylo imaginativní vítězství křesťanské Evropy nad nekřesťanskými světadily, mohla předznamenávat skutečnou hrdinskou bitvu dona Juana d'Austria, ke které došlo počátkem října 1571 u Lepanta. Srov. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 191. Hlavní postavy na bojišti pak doplňovaly tehdy velmi oblíbené, všemožné bizarní

na starosti nikdo jiný než Giuseppe Arcimboldo, císařský dvorský malíř. I proto patřila tato slavnost ve své době k těm nejnádhernejším a dlouho zůstala v paměti účastníků.¹²³ S přihlédnutím k počtu vzácných hostů a nutnosti je dostatečně reprezentativně pohostit není potřeba se podívat, že svatba Marie Bavorské s arciknížetem Karlem Štýrským byla jednou z nejdražších oslav na vídeňském dvoře v 16. století.¹²⁴

Adam II. z Hradce a Kateřina z Montfortu měli mnoho příležitostí být během sňatku ve Vídni seznámeni.¹²⁵ Dvorní dámy arcikněžnu všude následovaly jako stín a ve svých skvostných róbách často přitahovaly pozornost všech přítomných mužů a žen. Během svatebních slavností ji doprovázely na pobožnostech, při hostinách i turnajových kratochvích.¹²⁶ Během těchto událostí měl Adam II. z Hradce mnoho příležitostí montfortskou dívku alespoň zahlédnout. Při oficiálních i méně oficiálnějších příležitostech mohl o svém budoucím sňatku a výběru nevěsty také hovořit jak se ženichem a nevěstou, tak s její matkou či otcem.

Na počátku září nastal čas odjezdu mladého páru do Štýrského Hradce. Velká část svatebčanů cestovala spolu s nimi, někteří se ale museli od novomanželů odpojit. Mezi ně patřil také Ferdinand Tyrolský a zřejmě i Adam II. z Hradce. Arcikníže se totiž již 6. září nacházel na zámku v Jindřichově Hradci, kde byl u snídaně pohoštěn hradeckým pánem.¹²⁷ Na cestu zpět se vydala také společnost, jež do Vídně dorazila z Bavorska. Marie se tak musela poprvé v životě na delší čas odloučit od rodičů, kteří odcestovali zpátky do Mnichova.¹²⁸ Smutek z loučení pro obě strany mohl alespoň částečně zmírnit příslib častých návštěv, které se později opravdu uskutečňovaly. V prvních dnech po příjezdu do Štýrského Hradce v Mariiných myšlenkách na stesk zřejmě příliš času nezbyvalo. Ve městě ji během

kuriozity, jako například lidé s labutími krky, trpaslíci na chůdách, lidé převlečení za obry a mnoho dalších. K tomuto turnaji více K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 265.

¹²³ O tom svědčí také to, že ještě u příležitosti svatebních oslav Františka Josefa I. s Alžbětou Bavorskou v roce 1854 byl v Praze sehrán historický rytířský turnaj zahrnující hru o kroužek, jako upomínku na svatbu, která se konala o téměř tři sta let dříve. Účelem bylo také připomenout, že spojenectví mezi Wittelsbachy a Habsburky, které bylo tímto sňatkem obnoveno, má již velmi dlouhou tradici. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 31.

¹²⁴ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 287.

¹²⁵ O tom, že Adam II. z Hradce cestoval v roce 1571 do tohoto města hned několikrát, existují písemné doklady. Vendula TAUBEROVÁ, *Cesty a cestování posledních pánů z Hradce*, Česká Budějovice 2000 (=Diplomová práce), s. 50-60.

¹²⁶ P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 295.

¹²⁷ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 192; J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 237.

slavnostního přínosu totiž čekala celá řada oficialit a schůzek s nejvyššími představiteli města i Štýrska.¹²⁹

Vrcholem celého tohoto významného přechodového rituálu pak bylo vzájemné symbolické potřesení rukou arciknížete Karla a arcikněžny Marie se štýrským zemským hejtmanem a dále s nejvyššími představiteli duchovenstva a šlechty. Tento emblematický akt, který proběhl za zvuků oslňujícího ohňostroje a ohlušujících slavnostních salv z děl, zpečetil nově nabytou Mariinu pozici zemské arcikněžny.¹³⁰

Po této oficialitě vyrazil kníže Karel v doprovodu urozených pánů a duchovenstva na bohoslužbu. Jeho manželka ho těsně následovala ve svém skvostně vyzdobeném kočáře, který byl tažen šesti bílými koňmi. Doprovod ve voze jí nedělal nikdo jiný než hofmistryně Kateřina z Montfortu, rozená Fuggerová, matka budoucí hradecké paní, což jen potvrzuje hofmistrynino výsostné postavení mezi dvorními dámami arcikněžny.

Ve městě novomanžele přivítalo také mnoho obyvatel z řad měšťanstva, kteří na jejich počest připravili několik slavobran.¹³¹ V následujícím týdnu oslavy pokračovaly dalšími turnaji, hostinami a návštěvami. Teprve dne 16. září 1571, kdy celý svatební rituál oficiálně po třítydenních oslavách a slavnostech ve Vídni a Štýrském Hradci skončil, bylo možné nové rakousko-bavorské spojení považovat za legitimní.

1. 3. 2. Součástí hofštátu arcikněžny

Rok 1571 byl pro Kateřinu z Montfortu v mnoha ohledech zásadní, nebo se to tak přinejmenším zpětně jeví. Střípky v podobě písemných pramenů, které by dohromady měly vytvořit celistvý obraz životních osudů této šlechtičny, totiž pro předchozí léta žalostně chyběly. Až v tomto roce se díky hned několika písemným

¹²⁸ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 33.

¹²⁹ Arcikněžna se setkala se zemským hejtmanem, biskupem, mnoha preláty a také s řadou předních štýrských šlechticů a šlechticů, kteří toužili poznat novou manželku Karla Štýrského. TAMTÉŽ.

¹³⁰ K. VOCELKA, *Habsburgische Hochzeiten*, s. 88.

¹³¹ Lidé, kteří na slavnosti přijížděli z celého Štýrska, byli potěšeni nejen ze sňatku arciknížete, ale také například ze dvou fontán nacházejících se před radnicí, ze kterých prýštilo po celý den červené a bílé víno. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 34.

záznamům její příběh poté, co byl poměrně dlouhou dobu skryt, dnešnímu badateli opět vyjevuje. Na druhou stranu to, že události, které šlechtičnu potkaly, byly hodně zaznamenání, samo o sobě hovoří o jejich významu.

Kateřina z Montfortu se roku 1571 jednak stěhovala do Štýrského Hradce a jednak se zasnoubila a pravděpodobně i seznámila se svým budoucím manželem Adamem II. z Hradce. V neposlední řadě se zúčastnila svatby arciknížete Karla Štýrského s Marií Bavorskou, přičemž oslavy s ní spojené je možné bez nadsázky označit, minimálně v rakouských zemích, za společenskou událost roku. Přestože se šlechtična bude během svého dlouhého života účastnit řady velkolepých, často alegorických slavností tak, jak si v nich renesanční a manýristická doba libovala, jen málo z nich se vyrovná té, které byla svědkem ve svých patnácti letech.

Po všech přenádherných, ale zároveň vyčerpávajících oslavách si Kateřina z Montfortu mohla pomalu začít zvykat na každodenní život ve Štýrském Hradci stejně tak, jako si musela přivykat její paní. Společné soužití arciknížecího páru ve štýrské metropoli nebylo zpočátku jednoduché. Karel Štýrský žil po smrti otce v roce 1564 sám, aniž by měl po svém boku ženu. Proto musel nově přeorganizovat mnoho záležitostí, které se týkaly dvorského ceremoniálu, ale i každodenního chodu na hradě.

K nejdůležitějšímu úkolu patřilo sestavit a zřídit hofštát pro mladou arcikněžnu. Později vzniklé soupisy dvorních dam naznačují, že několik důvěrníc, komorných a služebnic se přestěhovalo spolu s Marií z Mnichova, mezi nimi i Kateřina z Montfortu se svou matkou. Ve Štýrském Hradci její příjezd zároveň netrpělivě očekávaly další urozené dívky, které toužily stát se dvorními dámami nebo služebnicemi. Pro ty ale v žádném případě do Mariina hofštátu nevedla jednoduchá cesta. Mnohé zmínky v arcikněžnině korespondenci totiž naznačují, že i dlouho po svém odjezdu do Štýrska si dávala prostřednictvím své matky nebo později i svého bratra, zprostředkovávat dvorní dámy pocházející z Bavorska.¹³²

Za tímto „kolotočem služebnic“, který permanentně obíhal mezi Mnichovem a Štýrským Hradcem, stál Mariin blízký vztah k zemi původu a také k rodině. Díky ženám, které přicházely z bavorského dvora, šlechtična přirozeně zůstávala v neustálém spojení s rodným městem.¹³³ To, že si arcikněžna nechala „posílat“ služebnice z Mnichova, mělo ale i další důvod. Velká část obyvatel Štýrského

¹³² K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 57.

Hradce byla protestantského vyznání stejně jako téměř všechny štýrské a korutanské šlechtické rodiny a v podstatě i většina poddaných v zemi.¹³⁴ Pro Marii jako velmi zbožnou katoličku bylo nepředstavitelné, aby ve svém úzkém okolí tolerovala protestanty, a už vůbec nemožné, aby dámám takového vyznání svěřila dohled nad svými dětmi. Arcikněžna sice akceptovala protestantské úředníky v hofštátě svého manžela a neměla strach z kontaktu s luteránskými knížaty a kněžny, což dokumentuje bohatá korespondence, kterou si vyměňovala s urputnou luteránkou Annou Saskou, ve svém osobním okolí však žádné náboženské odchylky netolerovala.¹³⁵ Příkladem toho jsou stanovy z instrukcí pro hofmistryni, které ukazují, že dvorní dámy nesměly vlastnit ani čist protestantské náboženské pamflety a kázání.

Jelikož na Karlově dvoře neexistoval žádný předobraz toho, jak má fraucimor nebo dvůr arcikněžny vypadat a jakým způsobem má být organizován, vydal její manžel už několik dní po svatbě instrukce, které ustanovovaly fungování, pravidla a hierarchii fraucimoru.¹³⁶ Mezi nejdůležitější předpisy patřila věrnost katolické víře a povinné doprovázení arcikněžny do kostela, během kterého musely dvorní dámy dodržovat přísná pravidla slušného chování. Dále byl kladen zřetel na zachování disciplíny při společném stolování. Dívky a dámy, jak praví instrukce, se k sobě musely vzájemně chovat snášenlivě a mírumilovně. Jen nutnost zmínit tento bod svědčí o tom, že ne vždy v hofštátech mezi ženami panovaly bezproblémové vztahy. Existovaly také předpisy, které řídily návštěvy dívek ve městě a stejně tak byl ustanoven způsob, jakým měly komunikovat s řemeslníky a obchodníky.¹³⁷

¹³³ TAMTÉŽ, s. 58.

¹³⁴ Karel Vocelka zmiňuje, že nekatolíci tvořili přibližně tři čtvrtiny stavovské šlechty ve Štýrsku. Později se ale vlivem rekatolizace situace proměňovala. K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 225.

¹³⁵ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 61. Anna Saská byla jedinou dcerou Mořice Saského. Za manžela si vzala nizozemského místodržitele Viléma Oranžského. Více o jejích osudech Hans-Joachim BÖTTCHER, *Anna Prinzessin von Sachsen 1544-1577*, Drážďany 2013.

¹³⁶ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 58.

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 57. To, jak moc přísná pravidla platila v hofštátech, záleželo obvykle na konkrétní arcikněžně, nebo císařovně. V některých zprávách se objevuje, že dvorní dámy žily na honosných dvorech na způsob vězení, aniž by jim bylo umožněno svévolně vycházet, jinde se naopak objevují zmínky o tom, jak některý ze šlechticů „tančil ve společnosti tří dvorních dam“. Katrin KELLER, *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*, Wien – Köln – Weimar, Böhlau 2005, s. 116. Historici se shodují, že realita ve skutečnosti obvykle tak přísná nebyla. P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 297.

Struktura jednotlivých úřadů, rozsah dámského hofštátu a výše odměn pro jednotlivé služebníky a služebnice byla ale zakotvena v soupisu poprvé teprve v roce 1573. Všechny dívky a dámy dostávaly za svou službu jednou za rok odměnu, ke které také náležely jedny hedvábné šaty.¹³⁸ Do zmíněného soupisu osob patřila komorná, tři její služebnice, hofmistryně a další mladé dámy, které měly na starosti rozličné úkoly. Jedna z nich například vykonávala funkci pradleny spodního prádla arcikněžny, jiná u hofštátu působila jako ošetřovatelka dětí. Zapotřebí také bylo pradleny dětského oblečení nebo aranžérky pokrmů. K mužskému personálu patřili mimo jiné dva komoří, jeden dveřník, jeden lékárník, krejčí a jeho pomocník a také topič. Celkem čítal hofštát arcikněžny dvacet žen a jedenáct mužů.

Na rozdíl od hofštátu císařovny ve stejné době měla arcikněžna ve svém okolí jen jediného služebníka urozeného původu, a sice vrchního hofmistra Christophu z Urschenbecku na Pötttschachu. Obecně v jejích službách významně převládal počet žen nad počtem mužů. Předobrazem pro Mariin hofštát totiž nebyl vídeňský dvůr a doprovod císařovny Marie, nýbrž fraucimor, který znala arcikněžna z Mnichova od své matky. Když si později vévoda Vilém Bavorský nechal poslat od své sestry Marie hierarchii a instrukce štyrského hofštátu, bylo jasné, že mezi Štyrským Hradcem a Mnichovem byla vytvořena trvalá struktura pro výměnu nejen politických informací, ale i zkušeností týkajících se každodenního života. Příznačné je také, že poté co se stal syn arcikněžny Ferdinand II. císařem, nechal vytvořit na vídeňském dvoře hofštát přesně po vzoru toho štyrského. Tento model pak s drobnými obměnami využívaly císařovny až do doby vlády Marie Terezie, kdy prošel, stejně jako řada jiných záležitostí, razantní reformou.¹³⁹

Nejdůležitějšími osobami v hofštátu mladé arcikněžny byli vrchní hofmistr a vrchní hofmistryně. Tuto funkci zastávala až do roku 1587 matka Kateřiny z Montfortu, od roku 1573 vdova, jak bylo pro tuto pozici obvyklé.¹⁴⁰ V rámci svého postavení byla nadřazenou osobou celého ženského doprovodu a služebnictva arcikněžny. Ze svého výsadního postavení v okruhu dvorních dam se jistě těšila nejen ona, ale také její dvě dcery, Kateřina a o dva roky mladší Sybilla. Zanedlouho

¹³⁸ Pro období od konce 16. století do poloviny 17. století je doloženo, že příjem dvorních dam tvořil jednak plat a jednak příležitostné, hmotné dárky. Existovala také jakási výplata spojená s opouštěním služby určená zpravidla na svatební výbavu. Ve vybraných případech mohla být šlechticům vyplácena i doživotní penze. K. KELLER, *Hofdamen*, s. 157-165.

¹³⁹ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 58.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ s. 59.

vzniklo místo další hofmistryně, jelikož od roku 1573 počet dětí arciknížecího páru nepřetržitě narůstal a bylo potřeba zajistit úkony týkající se péče o ně a o jejich výchovu.

K hofštátu nepatřili jen lidé, kteří představovali záruku bezproblémového denního režimu šlechtičny, tedy dvorní dámy zajišťující arcikněžně reprezentativní doprovod, dále hofmistryně, komorné, pradleny, švadleny atd., ale u dvora nechyběli také šašci, bláznivé ženy, trpaslice, trpaslíci a další osoby, jejichž úkolem bylo jednak obveselovat arcikněžnu, ale na starost měli často také péči o děti a údržbu domácnosti.¹⁴¹

1. 3. 3. Každodennost na dvoře ve Štýrském Hradci

Jak ukazuje rozsah a složení hofštátu arcikněžny, životní styl na dvoře ve Štýrském Hradci zcela odpovídal požadavkům, které byly v otázkách reprezentace kladeny na vládnoucí manželský pár, přesto není možné tvrdit, že by byl nadmíru přepychový. Pro arciknížete a arcikněžnu znamenalo udržování vybavení rezidence na dostatečné úrovni, tedy takové, aby odpovídal jejich postavení, poměrně nelehký úkol, jelikož trpěli neustálým nedostatkem peněz. Jejich finanční situace byla zvláště tíživá poté, co císař pověřil Karla Štýrského úkolem chránit hranici Vnitřních Rakous proti Osmanské říši. Neustálé šarvátky s osmanskými vojsky značně vyčerpávaly jejich rozpočet.¹⁴²

Arcikněžna Marie tak rozhodně nepatřila ke šlechtičnám, které mohly bez rozpaků čerpat finanční prostředky, ačkoli ročně získávala z věna a jitřního daru k volnému nakládání částku šesti tisíc zlatých. To nebylo málo, pokud je vzato v potaz, že například průměrný řemeslník musel rok uživit celou rodinu z částky padesáti zlatých. Zároveň ale částka není tak vysoká pro někoho, kdo měl povinnost neustále dávat na obdiv své postavení za pomoci reprezentativních a tím pádem nákladných šatů, šperků a vybavení. Marie také vydala mnoho peněz na zakládání

¹⁴¹ Marie projevovala zvláště velký zájem konkrétně o trpaslice, jejichž portréty si později nechávala posílat od své dcery z Polska. Kopie těchto portrétů jsou dnes uloženy na zámku Ambras, pro který je získal arcikníže Ferdinand Tyrolský, aby mohly být uloženy do jeho proslavené komory kuriozit. Několik trpaslic se ale skutečně vystřídalo i v hofštátu arcikněžny, přičemž jednu z nich, jejíž jméno bylo Katherl, si Marie velmi oblíbila a v dopisech jí vždy nechávala pozdravovat. TAMTÉŽ, s. 61-21.

¹⁴² K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 225.

a údržbu kostelů. Dokonce existují záznamy o tom, že arcikníže Karel musel svou manželku čas od času, pokud šlo o nákupy drahých předmětů a vzácných šperků, usměrňovat.¹⁴³

Arciknížecí pár vlastnil ve Štýrsku několik zámků a hradů, ze všech byl ale přirozeně nejvýznamnější hrad ve Štýrském Hradci. Ten leží přímo naproti dómu, který se roku 1573 stal městským farním kostelem a naproti jezuitské koleji a univerzitě, jež nechal obě založit arcikníže Karel.¹⁴⁴ Hrad byl postaven už v 15. století a Ferdinand I. k němu nechal později přistavit dům s nádherným, pozdně gotickým schodištěm.¹⁴⁵ Kateřina z Montfortu po něm musela mnohokrát kráčet. Zaujalo ji pokaždé jeho zcela symetrické provedení? Nebo se pro ni toto umělecké dílo za nějaký čas stalo zcela všedním?

Když Karel Štýrský v roce 1564 převzal vládu ve Vnitřních Rakousích, hrad neplnil úlohu dostatečně reprezentativní arciknížecí rezidence, a tudíž se tento Habsburk pustil do rozsáhlé přestavby. Postupně hrad navýšil o jedno patro a také ho doplnil o hodinovou věž.¹⁴⁶ Při příjezdu do Grazu roku 1571 se tak Marii, ale i Kateřině z Montfortu a dalšímu doprovodu přijíždějícímu z Bavorska naskytl pohled na značně rozšířený a poměrně moderní zámek, jehož pokoje ještě potřebovaly patřičné vybavení. A tak arcikněžna společně s manželem dokoupila řadu tapisérií, které jako vysoce luxusní zboží nemohly od konce 15. století chybět v žádné knížecí rezidenci. Marie ale především vybavovala své privátní pokoje, které byly součástí části zámku, jež se nazývala „*Frauenzimmers*“ a byla určena právě arcikněžně a jejímu doprovodu.

Zde zřejmě žila i Kateřina z Montfortu a oproti hradu, ve kterém se narodila, je možné toto bydlení označit jako skutečně luxusní. Z místností, které se nacházely ve třetím patře, měla výhled do upravené zahrady, na jaře a v létě rozkvétající rozličnými květinami. V jednotlivých místnostech si mohla prohlížet různé umělecké předměty. Nejprve jen ty, které si s sebou přivezla arcikněžna z Mnichova, později

¹⁴³ Přesto není příliš překvapivé, že s přidělenou částkou nevycházela a od 80. let si na nákupy pro sebe, své děti, cesty a vybavení domácnosti pravidelně půjčovala. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 64.

¹⁴⁴ První členové jezuitského řádu přišli z Vídně do Štýrského Hradce již v roce 1570. O dva roky později byli arciknížetem Karlem vyzváni, aby se ve městě usadili a v roce 1573 již vydal arcivévoda Karel zakládací listinu jezuitské štýrské koleje. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 198.

¹⁴⁵ Viz obrazová příloha.

¹⁴⁶ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 68-69.

ale i další nové kousky, jež neustále přibývaly díky Mariině vášni pro krásné věci a jejich nakupování. Na zdech také visely portréty wittelsbašské rodiny, aby si Mnichovanka mohla neustále připomínat svůj domov.¹⁴⁷

Součástí arciknížecího dvora ve Štýrském Hradci byly také kunstkomory a kabinety kuriozit. Ty se od druhé poloviny 16. století stávaly poměrně běžnou součástí sídel těch nejvýznamnějších šlechticů a mohly mnohé prozradit o zvědavém sběrateli, který prostřednictvím sbírek prezentoval nejen svou finanční situaci, ale také vkus, kulturní přehled, vzdělání, moc a urozenost.¹⁴⁸ Cennosti a také různé důležité rodinné listiny měl Karel Štýrský nejprve uschované ve sklepení, kde se nacházely především předměty, které zdědil po svém otci, císaři Ferdinandu I. Později sbírky přestěhoval do nově vybudovaného poschodí na hradě, kde se různé vzácnosti rozprostíraly v prostoru pěti místností a postupně byly doplňovány například o vzácné sklo, stříbrné nádoby, obrazy nebo tapiserie. Značná část sbírek také sestávala ze svatebních darů nebo předmětů, které zrcadlily uzavřenou alianci mezi Karlem Štýrským a Marií Bavorskou. K těm patřila například velká stříbrná konvice, malá konývka a umyvadlo s erbem Wittelsbachů a Habsburků.¹⁴⁹

Jak už bylo výše zmíněno, Mariin otec vévoda Albrecht Bavorský byl také velký sběratel a v říšském prostředí představoval v podstatě průkopníka této záliby. Prameny bohužel nehovoří o tom, jestli se Marie Bavorská připojovala ke svému otci během návštěv kunstkomor, ale mnichovské sbírky přirozeně dobře znala, a tak věděla, jak mají takovéto prostory vypadat. To pak zužitkovala, když opatřovala vybavení do hradu a do sbírek ve Štýrském Hradci. V těchto případech samozřejmě využívala své spojení s Mnichovem, kde její otec a později bratr stále ještě pracovali na vylepšování svých kunstkomor. Na její prosby tak vévoda bavorský posílal do Štýrského Hradce různé umělecké předměty, jako například stříbrné nádoby nebo

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 70.

¹⁴⁸ Sbírký, které pocházely ze Štýrského Hradce, nejsou příliš známé, protože se později, když se syn Karla Štýrského a Marie Bavorské, Ferdinand II., stal císařem, přesunuly do Vídně, a postupně se staly součástí císařských sbírek. TAMTÉŽ, s. 71.

¹⁴⁹ Heraldická symbolika na stolním nádobí nepředstavovala v raném novověku nic neobvyklého. Takovéto předměty sloužily jako nástroj k ožívování vzpomínek na urozenost obou rodů. Dále se staly symbolem k mezigeneračnímu přenosu paměti na nepřetržitou starobylost rodin. V. BŮŽEK, *Obraz vzpomínek v kolekcích stolního nádobí s erby*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 44. Erbovní znaky těchto rodů byly dále vyobrazeny na šálcích s pokličkami i bez nich, svítidlu se stínidlem a kratiknotem na svíčky nebo i na předmětu tak osobní potřeby, jakým bylo ohřívadlo. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 71.

hodiny, ale i předměty, spjaté s katolickou každodenností. K těm patřily relikviáře, monstrance nebo tabernákly, které byly nakupovány v Augšpurku nebo na zakázku vytvářeny v Mnichově, jelikož Marie si nepřála, aby je vyráběli štýrskohradečtí, převážně luteránští řemeslníci.

Marie vždy pociťovala velkou radost, pokud se jí podařilo sehnat ojedinělý sběratelský kousek nebo pokud malíř správně splnil úkol, kterým byl pověřen. Zájem arcikněžny však nikdy nešel tak daleko, že by opravdu cíleně budovala skutečnou kunstkomoru. K tomu totiž patřilo systematické uspořádání exponátů podle různých odvětví. Právě tím se moderní kunstkomory 16. století odlišovaly od tradičních šlechtických pokladnic. Ve Štýrském Hradci za časů arcikněžny Marie mohl člověk sice nalézt nahromaděnou sbírku cenných předmětů, při jejich získávání ale neexistovala žádná strategie a koncept.¹⁵⁰ Marie sice totiž velmi často nakupovala různé vzácné předměty, což je patrné především z její korespondence, nečinila tak primárně z důvodu, aby je soustředila do sbírek, ale zkrátka pro své vlastní potěšení a rozptýlení. Proto šlo nejčastěji o šperky, módní doplňky a dále věci, kterými byly vybaveny její soukromé apartmány nebo náboženské předměty umístěné v kapli, tedy například obrazy s duchovní tematikou a relikvie.¹⁵¹

Arcikněžna také projevovala velkou vášeň pro zlato a zlatnickou práci, kvůli které si jí čas od času dobírali její strýc Ferdinand Tyrolský, ale i císař Rudolf II. Za touto zálibou stála i touha po finančním zajištění, jelikož šlechtické kunstkomory a pokladnice v raném novověku, kdy ještě neexistovalo moderní bankovníctví, sloužily také jako finanční jistota, pokud nastaly zlé časy. Stříbrné nádoby se v těchto případech roztavilo a zlaté šperky se jednoduše rozprodaly. To platilo i pro klenoty arcikněžny, které mohly posloužit jako poslední záchranná kotva, pokud by to okolnosti vyžadovaly.¹⁵²

¹⁵⁰ Ve starší literatuře se často objevovaly zmínky o tom, že kunstkomora ve Štýrském Hradci vznikla pod vedením arcikněžny Marie, jež měla zároveň sbírky přednostně opečovávat. Tato zjištění byla založena především na častých zmínkách o různých nákupech předmětů v korespondenci arcikněžny. Tyto předměty byly ale do sbírek umístěny až druhotně, primárně šlechtičně sloužily v každodenním životě. TAMTÉŽ, s. 73.

¹⁵¹ Hodnota vybavení její soukromé kaple stoupala obzvlášť v době po smrti arciknížete Karla Štýrského, jelikož Marie v době vdovství ještě mnohem intenzivněji nakupovala a objednávala cennosti, které souvisely s projevy zbožnosti, a nechávala jimi zdobit svůj soukromý duchovní prostor. TAMTÉŽ, s. 74.

¹⁵² Například v situaci, že by jí manžel patřičně nezaopatřoval, pokud by se objevily problémy s výplatou vdovského věna, nebo kdyby bylo potřeba finančně pomoci zemi. Marie tedy

Kvůli velkým útratám a zalíbení ve zdobení sebe samé drahými klenoty by se Marie mohla jevit jako nečinná a zahálčivá šlechtična, která se zaobírala pouze pozlátkem, případně výchovou svých dětí. Takovýto obraz se snažila vyvrátit například pohřební kázání, která byla po její smrti pronášena ve Štýrském Hradci a také v Madridu na dvoře její dcery.¹⁵³ Tyto texty o Marii prozrazují, že se významně zapojovala i do péče o domácnost a nestrpěla nečinnost jak u sebe, tak u ostatních. Proto neustále svou dceru a dvorní dámy ponoukala k aktivitám, jako bylo šití nebo čtení duchovních knih. Ačkoliv Kateřina z Montfortu díky postavení své matky patřila do nejbližšího a nejváženějšího okruhu dvorních dam, ani v jejím případě jistě nebyla tolerována zahálka a své dny ve Štýrském Hradci musela neustále naplňovat různými bohulibými činnostmi.

Marii Bavorskou sice v době mládí ruční práce spíše nudily, jako dospělá žena tyto dovednosti čas od času využila při výrobě osobního daru pro některou ze šlechtičen. U tkaní a vyšívání ale její role hospodyňky, respektive hospodářky rozhodně nekončila. Pod přímou správou měla například tři hospodářské dvory, které se nacházely v okolí Štýrského Hradce a díky korespondenci je známo, že se skutečně zabývala záležitostmi, které se týkaly například nákupu vepřového nebo hovězího dobytka. Obstarávala také výběr personálu, dohlížela na správné fungování kuchyně a údržbu hradu a zahrady. Především ale zasahovala i do politického života a intenzivně upevňovala katolickou víru v převážně protestantských vnitřních Rakousích.¹⁵⁴

Na zahálku tak ani nezbývalo kdy. Čas, který arcikněžna nevěnovala svým povinnostem, byl vhodně doplněn různými dvorskými slavnostmi a zábavami. Štýrský Hradec patřil ve druhé polovině 16. století k rezidencím, pro které bylo charakteristické zvláště silné praktikování katolické víry. Ve dvorském životě a stále se opakujícím ročním cyklu tak hrály důležitou roli procesí, poutě, návštěvy klášterů, modlitby a pusty. Každodenní život na štýrském dvoře zůstával přesto dalek od toho, aby byl považován za smutný, nebo klášterní. Na druhou stranu, oslavy, které by

hromadila šperky nejen kvůli zanícení a nadšení pro krásné věci, ale myslela přitom také na své zabezpečení. TAMTÉŽ, s. 75.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 65.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 67.

se vyrovnaly těm uskutečněným na oslavu přínosu arcikněžny do Štýrského Hradce, se již do konce 16. století ve městě nekonaly.¹⁵⁵

Místo toho se častěji uskutečňovala různá veselí pouze v užším kruhu rodiny a dvořanů, jako například v zimních měsících jízdy na saních v okolí města, v létě pak různá představení dvorských muzikantů nebo i divadelní hry. Právě divadlo bylo na štýrském dvoře velmi oblíbené. Arciknížecí rodina nejčastěji navštěvovala hry jezuitů, které obvykle tematizovaly duchovní záležitosti a biblická témata.¹⁵⁶ Během masopustu se panstvo zúčastňovalo různých radovánek, maškarních bálů a hostin. Mezi další záliby Karla Štýrského a Marie Bavorské patřil lov, přičemž se ho s velkým potěšením zúčastňovala a aktivně se do něj zapojovala i arcikněžna, což v raném novověku rozhodně nebylo běžné.¹⁵⁷

Po jejím boku takřka nepřetržitě vystupovaly dvorní dámy. Dá se proto předpokládat, že stejně jako ostatní společnice Marie Bavorské i Kateřina z Montfortu strávila mnoho času v kostelích při okázalých bohoslužbách,¹⁵⁸ nachodila řadu kroků při poutích a procesích, jako stín arcikněžnu následovala při oslavách různého charakteru, stala se svědkyní audiencí významných osob, diváčkou hudebních či divadelních představení, a dokonce i účastnicí velkolepých lovů.¹⁵⁹ Vedle slavnostních dnů zažila ale také mnoho těch všedních, které dámy se svou velitelkou trávily v ústraní, zaměstnány pouze ručními pracemi a společnou konverzací.

Během všech těchto chvil mohla Kateřina z Montfortu pozorovat chování Marie Bavorské. Měla možnost vidět, jak šlechtična jedná při oficialitách, a jak naopak při méně formálních příležitostech, například v čase, kdy do jejích soukromých komnat přicházel Karel Štýrský, aby tu společně s manželkou

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 72.

¹⁵⁶ Do města ale přijížděli i cizí herecké soubory, především z Anglie, díky nimž mohla Marie se svým doprovodem zhlédnout například hru Doktor Faust od Christophera Marlowa a v roce 1608 dokonce představení Kupec benátský od Williama Shakespeara. TAMTÉŽ, s. 81.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 82.

¹⁵⁸ Denní bohoslužba hrála na šlechtických dvorech 16. století nezastupitelnou roli. Den mší začínal i končil, šlo tak o jeden z cyklických prvků, který šlechtici napomáhal rytmozovat jeho čas. Ve všední dny se bohoslužby konaly v hradních nebo zámeckých kaplích, během významných církevních i světských svátcích se panstvo přesouvalo do městských kostelů či katedrál. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 339. Bigotní katolička Marie Bavorská nevynechala žádnou příležitost k návštěvě mše. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 85-94.

¹⁵⁹ TÁŽ, *Hofdamen*, s. 105-115.

povečeřel.¹⁶⁰ Pravděpodobně i díky tomu byla později sama schopna zvládat náročné komunikační situace a také si osvojila orientaci ve dvorských způsobech. Nakolik přijala za vlastní Mariinu činorodost či zálibu v přepychových předmětech, se může dnešní badatel pouze dohadovat. Přesto existoval aspekt, ve kterém si Kateřina z Montfortu s arcikněžnou v ničem nezavdala, a to konkrétně bigotní katolicismus a protireformační snahy.

Mariina neochvějná víra souvisela s prostředím katolického Mnichova, ve kterém se narodila a také vycházela z religiózní výchovy. Zatímco v její domovině platila katolická víra za de facto jedinou možnou a každá odchylka byla potrestána, ve Štýrsku musela arcikněžna za své vyznání bojovat a tvrdě ho prosazovat, jelikož zde panovala poměrně složitá náboženská situace. Ta bývá dávána do souvislosti s tureckým ohrožením. Karel byl totiž konfrontován s dlouhou otevřenou hranicí s Osmanskou říší, kterou neustále překračovaly tlupy osmanských vojáků. Na obranu země vyžadoval kapitál od stavů, přičemž stavovská šlechta byla tvořena ze tří čtvrtin protestanty, kteří za to, že Karla finančně podporovali, vyžadovali náboženské svobody.¹⁶¹ Kvůli tomu se jako zapřísáhlý katolík dostával do konfliktu jak se svým svědomím, tak se svou manželkou Marií a její bavorskou rodinou, která naléhala na protireformační opatření.¹⁶²

Čím menší měl Karel Štýrský politický prostor ovlivňovat náboženskou situaci v zemi, tím více byla Marie Bavorská důsledná jak v osobní zbožnosti, což dokládá řada předmětů hmotné kultury, tak v potřebě prosazovat katolické vyznání alespoň zakládáním kostelů a klášterů, horlivou podporou jezuitů ve Štýrském Hradci či stavěním výtvarného a hudebního umění do služeb víry.¹⁶³

¹⁶⁰ V čase, kdy muž, ať již panovník nebo arcikníže, přicházel do dámských privátních komnat, aby tu s manželkou povečeřel, bývalo zvykem, že dvorní dámy pár u tabule obsluhovaly, nebo jim dělaly společnost. P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 298.

¹⁶¹ Ty páni a rytíři ve Štýrsku získali už v roce 1572, kdy byl Karel Štýrský nucen vyhlásit náboženskou svobodu, což vedlo k mocnému rozkvětu protestantismu. Pro měšťany pak ta samá privilegia začala platit o šest let později. B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 198.

¹⁶² K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 225.

¹⁶³ B. HAMANNOVÁ, *Habsburkové*, s. 265.

1.4. Ze stavu panenského do stavu manželského

1. 4. 1. Námluvy, výprosy, zásnuby

Být součástí hofštátu arcikněžny představovalo mimořádnou prestiž pro samotnou šlechtičnu i její rodinu. Zároveň z toho plynulo mnoho dalších výhod, především materiálních, ale i společenských. K těm patřila možnost dvorních dam navázat známost se zámožným či vysoce urozeným ženichem a výhodně se provdat. Tento specifický rys hofštátů často představoval největší motivaci rodičů ze šlechtických rodin k tomu, aby své dcery vyslaly panovnickému dvoru.¹⁶⁴ Soudobá společnost takovouto ryzí účelovost dvorské služby vnímala jako něco zcela samozřejmého.¹⁶⁵

Sňatek platil nejen za jeden z nejvýznamnějších životních mezníků ženy raného novověku, ale také jako faktické vyvrcholení kariéry dvorní dámy, během níž dívky jednak plnily své dvorské povinnosti, jednak také vyhlížely a očekávaly vhodného ženicha.¹⁶⁶ Ve druhé polovině 16. století, na rozdíl od pozdější epochy baroka, ovšem nebylo běžné, že by se ženy na výběru budoucího manžela významnějším způsobem samy podílely. Šlechtické prostředí této doby totiž na budoucí ženichy i nevěsty kladlo velké požadavky a existovalo mnoho proměnných kritérií, které bylo potřeba před sňatkem důkladně zvážit. Konkrétně se muselo dbát na majetkovou stránku případného sňatkového spojení, na hloubku urozenosti každého z budoucích novomanželů, politické strategie obou rodin, ale třeba i na otázky týkající se víry.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Beatrix BASTL – Gernot HEISS, *Hofdamen und höflinge zur Zeit Kaiser Leopolds I. Zur Geschichte eines vergessenen Berufsstandes*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 187-265, zde s. 205-206.

¹⁶⁵ P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 301.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 304.

¹⁶⁷ Literatura se na kritériích, která byla před sňatkem zvažována, až na drobné rozdíly shoduje. Petr Mařa bere v potaz především kritérium bohatství, urozenosti, plodnosti a možnost zlepšení sociálního postavení. P. MAŘA, *Svět české aristokracie*, s. 605-640. Rostislav Smíšek, který se zabývá sňatkovými strategiemi ve druhé polovině 17. století, zmiňoval ekonomické výhody, věk, vzhled, osobní kvality, a především politické a sociální důsledky chystaného spojení. Rostislav SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek ve druhé polovině 17. století. Sňatkové strategie Jana Adolfa a Ferdinanda ze Schwarzenberku*, Folia historica bohemia 24, 2009, s. 167-198, zde s. 169.

Jelikož svatba uváděla do vzájemného vztahu nejen ženicha a nevěstu, ale také jejich rodiny, které byly od uzavření společné aliance vázány nepsaným příslibem vzájemné podpory a solidarity, představoval výběr nastávajících manželů a manželek úkol určený široké řadě osob.¹⁶⁸ V první řadě nejbližší rodině, ale i vzdálenějšímu příbuzenstvu. Při vytváření sňatkových aliancí svou roli také často sehrávali panovníci a církevní hodnostáři.

I svazek Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu byl pečlivě naplánován a obě strany svědomitě zvážily všechna kritéria. Přesto není vyloučeno, že zárodkem těchto de facto politických vyjednávání se stalo setkání nebo dokonce vzájemné zalíbení těchto dvou mladých urozenců.¹⁶⁹ Ostatně jindřichohradecký historik Jan Muk ve své stati věnující se Kateřině z Montfortu zmiňuje, že „*Adam se na štyrském dvoře zamiloval do sličné Kateřiny*“.¹⁷⁰ Přestože se zdá být toto tvrzení poněkud přehnané, mohlo se v něm nacházet zrnko historické skutečnosti. Zdali hradecký pán skutečně spatřil montfortskou dívku již na svatbě ve Vídni a pocítil k ní náklonnost, zůstane před badateli zřejmě navždy utajeno. Zamilovanost a lásku, jakožto své

Z toho vyplývá, že sociální důsledky byly zvažovány po celý raný novověk, ale faktory, které souvisely s konkrétním charakterem člověka, vystupují do popředí více v době pobělohorské.

¹⁶⁸ Jelikož pouze svatba mohla zajistit existenci budoucích legitimních dynastických nástupců, a ovlivnit tak, kdo v budoucnu nastoupí na vladařské místo, stávalo se z ní ve šlechtickém prostředí skutečně téma veřejné. Sňatek v tomto smyslu nebyl záležitostí pouze dvou osob, ale měl daleko širší dosah. Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, Frankfurt nad Mohanem 2013, s. 56.

¹⁶⁹ Pohled na lásku a sexualitu se s přelomem 16. a 17. století proměňoval. Jan Hasištejnský z Lobkovic ještě na počátku 16. století radil svému synovi, aby se „ženil ušima, a ne očima“, tedy aby se při výběru nevěsty nenechal ukvapit krásou. Srov. P. MAŤA, *Svět*, s. 605. Ve stejné době na Apeninském poloostrově zároveň vrcholilo renesanční umění, které s sebou přinášelo v jistých aspektech uvolněnější morálku, což dokládají literární i výtvarná umělecká díla. Ve středoevropském prostoru byla situace odlišná mimo jiné kvůli tomu, že zde renesanční myšlení naráželo na katolickou církev, která byla ve svých rozhodnutích v rámci potridentského rekatolizačního hnutí ještě neústupnější. Pavel MAREK, *Půvaby renesanční Itálie*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 41. Přesto ani v Království českém nelze lásku v této době opomíjet, jak dokazují nástěnné malby na zámku v Českém Krumlově znázorňující scény o lásce z Ovidiových Metamorfóz. Petr KINDLMANN, *Antické motivy ve světle posledních Rožmberků*, České Budějovice 2013 (=Diplomová práce), s. 131. Hluběji se autorka této problematice věnovala ve své bakalářské práci. J. ŘÍHOVÁ, *Sňatek Adama II. z Hradce*, s. 18-20.

¹⁷⁰ J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 3.

niterné pohnutky, totiž dotyční nejen v 16. století pouze zřídka promítali do písemných pramenů, a tak není možné tyto domněnky potvrdit ani vyvrátit.¹⁷¹

Stejně tak zůstává otázkou, nakolik mohl naopak Adam II. z Hradce, šlechtic přijíždějící z Království českého, ohromit jednu z nejpřednějších dvorních dam štyrské arcikněžny. Tento, v roce 1571 dvaadvacetiletý mladík, měl statnou postavu, plnovous zastřižený podle dobové módy, vysoké čelo s ustupujícími hnědými vlasy a neklidný výraz plný tížádomi.¹⁷² Ten se mu mohl na tváři objevit kdykoliv, když se upamatoval na hloubku urozenosti svého rodu a význam svých předků.

Už jeho děd, Adam I. z Hradce, hrál totiž v Království českém významnou politickou roli. Byl jedním z nejhroliivějších podporovatelů Ferdinanda I. při volbě na uvolněný královský trůn. Tento vládce českou korunu skutečně získal a poté se snažil hradeckému pánovi mnohokrát dokázat svou přízeň.¹⁷³ V duchu podpory Habsburků se pak nesla politika pánů z Hradce i nadále.

Starší syn Adama I., Jáchym z Hradce, otec Adama II. z Hradce, byl s panovníckým dvorem svázán již od útlého věku.¹⁷⁴ Jako osmiletý chlapec se stal pážetem královny Anny Jagellonské na vídeňském dvoře, kde se vzdělával po boku arciknížat Maxmiliána a Ferdinanda, pozdějšího českého místodržitele. Kontakt s habsburským dvorem spolu s velkou pílí mu v roce 1554 přinesly funkci nejvyššího kancléře Království českého.¹⁷⁵ De iure sice šlo až o šestou příčku v hierarchii zemských úředníků, fakticky byl ale jeho mocenský vliv, který spočíval především v dokonalé informovanosti, mnohem větší. Věrnost habsburskému rodu nezůstala nedocena. Roku 1561 Jáchym za své služby získal Řád zlatého rouna, přičemž byl

¹⁷¹ Výjimku v tomto případě představoval Václav Popel z Lobkovic, který milostný cit do korespondence z roku 1596 dokonce zachytil v podobě básni. V. BŮŽEK – P. KRÁL – J. HRDLIČKA – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 306.

¹⁷² Portrét Adama II. z Hradce viz v obrazové příloze – obr. 23.

¹⁷³ Během slavnostního korunovačního plesu například prokázal Adamovi I. z Hradce velkou úctu tak, že hned druhý tanec věnoval jeho manželce Anně Hradecké z Rožmitálu. Několikrát ho také navštívil v Jindřichově Hradci. F. KAVKA, *Zlatý věk*, s. 85. Srov. Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská I/I*, Praha 1971.

¹⁷⁴ Život Jáchyma z Hradce byl poměrně hodně reflektován v literatuře. Např. Tomáš ŘEHOŘ, *Jáchym z Hradce*, in: Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885, Jindřichův Hradec 1885, s. 1-19; Václav BŮŽEK – Rostislav SMÍŠEK, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, *Folia historica bohemia* 23, 2008, s. 35-89; Josef HRDLIČKA, *Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 103-127. Naposledy se osudy mocného hradeckého pána zabýval V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 10-12.

po Vratislavovi z Pernštejna teprve druhým nositelem tohoto významného ocenění.¹⁷⁶ Strmý vzestup kariéry Jáchyma byl náhle přetržen tragickou událostí. Když se 12. prosince roku 1565 vracel hradecký pán domů na své jihočeské sídlo z Vídně, k níž byl připoután dvorskými povinnostmi, prolomil se pod jeho kočárem dřevěný most vedoucí přes rozvodněný Dunaj, ve kterém nejvyšší kancléř království, ale také milující manžel a otec utonul.¹⁷⁷

Jeho jediný syn Adam, v době Jáchymovy smrti teprve šestnáctiletý, napodobil průběh dětství a dospívání svého otce. Léta mládí totiž také strávil u vídeňského dvora, kde byl jako komorník stále k dispozici arciknížeti Rudolfovi a jeho bratrovi Arnoštovi. Společně s nimi absolvoval kavalírskou cestu po Evropě, během které navštívili mimo jiné Apeninský poloostrov, Francii a Španělsko.¹⁷⁸

Důležité je neopomenout skutečnost, že se Adam II. z Hradce v šedesátých letech 16. století také účastnil, stejně jako jeho otec kdysi, protitureckého tažení v Uhrách. Tehdy teprve osmnáctiletý chlapec znaven obrazem zkrvavených bitevních polí zřejmě vyhledával různé druhy rozptýlení, jelikož z cesty nepřijel obohacen pouze o nově nabyté válečné zkušenosti, ale také nakažen vážnou, nevyléčitelnou nemocí.¹⁷⁹ Téměř jistě šlo o syfilis, tento název se však obecně začal užívat až v 19. století, jazyk raného novověku hovoří o „*uherské nemoci*“. Hradecký pán musel kvůli chorobě využívat služeb dvou lékařů, a to už od první poloviny sedmdesátých let 16. století, přestože nemoc zatím zůstávala v mírnější fázi. Pravděpodobně tedy již při seznámení s Kateřinou z Montfortu vykazoval Adam II. z Hradce jistou tělesnou nedostatečnost a částečně omezenou pohyblivost. Zdá se však, že fyzické neduhy Adama nebyly překážkou k namlouvání nevěsty. Jak již bylo zmíněno, vzhled či osobní preference a sympatie sice mohly hrát jistou roli,

¹⁷⁵ Svoji věrnost Habsburkům dokázal například svojí účastí v bitvě u Mühlberka v roce 1547 nebo při potlačení a potrestání stavovského odboje v stejném roce. V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 48.

¹⁷⁶ Vratislav z Pernštejna Řád zlatého rouna získal roku 1555. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 8.

¹⁷⁷ Václav LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 18. Mezi Jáchymem z Hradce a jeho manželkou Annou Hradeckou z Rožmberka panoval, jak je známo z korespondence, velmi vřelý vztah. Anna například svému manželovi v dopise psala: „*Můj nejmilejší jedinej pane, všemohúcí pán Bůh rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré toho bych Vaší milosti věrně a srdečně ráda přála, pán Bůh zná, mnohem raději nežli sama sobě.*“ Srov. edici dopisu V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 194.

¹⁷⁸ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 18.

¹⁷⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 181.

přesto v této době existovala zásadněji zohledňovaná kritéria, v rámci nichž měl hradecký šlechtic co nabídnout.

Především se mohl, stejně jako jeho budoucí nevěsta, pyšnit hloubkou své urozenosti, tedy symbolickým kapitálem. V myšlenkovém světě Adama II. z Hradce hrál tento aspekt významnou roli, což dokazuje rodokmen, který si nechal sestavit právě před sňatkem s dívkou z urozené švábské hraběcí rodiny zřejmě za účelem zvýšení vážnosti svého rodu.¹⁸⁰ V tomto „genealogickém výmyslu“, jak dokument nazývá archivář František Teplý, hradecký pán odvozoval svůj rodokmen od praděda Jindřicha IV. z Hradce, jehož manželkou byla Anna z Minsterberka, vnučka českého krále Jiřího z Poděbrad. Tímto spojením dokazoval své příbuzenství s minsterberskými knížaty a v návaznosti na to se snažil naznačit, že v jeho žilách koluje částečně také krev Habsburků, Lucemburků, ba dokonce Karla Velikého. Od tohoto vládce pak postupoval hlouběji do minulosti, až symbolicky došel ke svému jmenovci, samotnému praotci Adamovi.¹⁸¹ I bez tohoto rodokmenu byli ale páni z Hradce považováni za jeden z nejváženějších a nejstarobylejších rodů v Království českém.

I z majetkového hlediska se mohl Adam II. z Hradce zadluženým Montfortům na první pohled jevit jako výtečný nápadník pro jejich dceru. A to díky tomu, že Adamův děd a otec byli velmi činní v rozšiřování majetkových akvizic svého dominia. Jako příklad je možné uvést získání třetího největšího jihočeského velkostatku, Hluboké nad Vltavou, což se podařilo Jáchymovi z Hradce roku 1562.¹⁸² Tím se država pánů z Hradce rázem dvojnásobně zvětšila. Na žebříčku

¹⁸⁰ Podle mínění Františka Teplého Adam II. z Hradce rodokmen dokonce sepsal sám. Josef HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení rúží a její proměny na počátku 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-78, zde s. 73.

¹⁸¹ Strategie Adama II. z Hradce týkající se připomínání starobylosti a urozenosti jeho rodu byla rozdílná než například u Rožmberků. Ti usilovali především o doklad své příbuznosti s italským rodem Orsini nebo případně o navázání na tradici rodu Vítkovců, ke kterým podle legendy měli patřit i páni z Hradce, ačkoliv sami tuto tradici pravděpodobně nijak nerozvíjeli. TAMTÉŽ, s. 73.

¹⁸² Nabytí panství Hluboká nad Vltavou bylo pro hradeckého pána o to významnější, že ho získal v podstatě bez přímých kupních výdajů. Ferdinand I. mu nechal připsat tento velkostatek do desek zemských jako odměnu za odpuštění panovníkových nesplacených pohledávek. V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 48.

nejbohatších šlechticů z roku 1565 zaujímal hradecký velmož mimo jiné v důsledku tohoto zdařilého obchodu druhé místo, hned v závěsu za Vilémem z Rožmberka.¹⁸³

Dobovým pozorovatelům se tak mohlo zdát, že majetková situace Adama II. z Hradce je více než slibná. Opak byl však pravdou. Tragickou smrtí jeho otce skončilo období růstu a rozšiřování majetkové držby o nové velkostatky, což velmi zkomplikovalo finanční situaci rodu. Už během tříleté poručnické vlády jeho matky Anny Hradecké z Rožmberka¹⁸⁴ se začaly projevovat náznaky majetkových těžkostí, jelikož vdova musela čelit tlaku mnoha věřitelů vyžadujících splacení dluhů po zemřelém nejvyšším kancléři. Už dva roky po jeho smrti Anna Hradecká z Rožmberka odprodávala odlehlejší části hradeckého panství, jako například Kamýk nad Vltavou.¹⁸⁵

Adam II. z Hradce nedal ve společnosti ani náznakem najevo jakýkoliv majetkový problém, naopak bezostyšně utrácel. Každou zimu se vracel do Jindřichova Hradce, aby strávil Vánoce s rodinou, ale také aby se vybavil velkými peněžními částkami, které byly určeny především na jeho osobní reprezentaci během cest. Čím více se skutečný majetek rodu ztenčoval, tím více prostředků Adam II. z Hradce vynakládal na to, aby dobové pozorovatele, tedy především urozenou společnost, přesvědčil o opaku.¹⁸⁶ Žádná z těchto zpráv o ne zcela utěšeném stavu hradeckého hospodářství se tak do Štýrského Hradce s největší pravděpodobností nedostala a hradecký pán naopak díky nákladné reprezentaci, na kterou si potrpěl, dával při každé možné příležitosti na obdiv své zdánlivé bohatství.

V případě Kateřiny z Montfortu a Adama II. z Hradce jako možných budoucích manželů tedy došlo k souhře v otázkách urozenosti a majetku, lépe řečeno v těchto kritériích neexistovaly překážky nastavované dobovou společností, jež by sňatek z nějakého hlediska znemožňovaly. Kromě možného vzájemného zalíbení ale s určitostí existoval další významný aspekt, který ke sňatku přímo vedl, nebo přinejmenším významně přispěl. Šlo o politické strategie vládnoucího rodu

¹⁸³ Ještě roku 1557 byl Jáchym z Hradce až na čtvrtém místě v tomto pomyslném žebříčku. Jeho rychlý posun byl způsoben rozkladem majetku Jaroslava z Pernštejna a dalším, koho předstihl, byl Vilém Trčka z Lípy. V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 53.

¹⁸⁴ Anna Hradecká z Rožmberka byla nevlastní sestrou Petra Voka a Viléma z Rožmberka, se kterými udržovala velmi vřelé vztahy. J. KUBEŠ, *Rodinné vztahy*, s. 295.

¹⁸⁵ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 98.

¹⁸⁶ Tím se dostal do bludného kruhu stále nových a nových úvěrů a čím dál tím větší potřeby vlastní reprezentace. Z této zdánlivě bezvýhodné situace ho vysvobodilo až dědictví po jeho strýci Zachariášovi z Hradce. TÝŽ, *Adam II. z Hradce*, s. 23.

Habsburků. Ti už nejpozději od poloviny 16. století kladli důraz na posilování osobních a rodinných vazeb mezi šlechtou z různých zemí monarchie. Sňatkové aliance české a uherské šlechty s urozenci z rakouských zemí pro ně totiž představovaly důležitý nástroj integrace nobility k panovnickému dvoru.¹⁸⁷ Už Adamova otec Jáchyma by panovník rád viděl oženěného se šlechtičnou, která se pohybovala v blízkosti habsburského dvora, aby nejvyššího kancléře ještě více připoutal k Vídni a jeho službě zde. To se ale Ferdinandovi I. nepodařilo, jelikož předci Jáchyma z Hradce uzavřeli rodovou smlouvu s Rožmberky o vzájemném ženění a provdávání svých dětí.¹⁸⁸ Roli hrálo také to, že uzavírání nadnárodních sňatkových aliancí bylo před polovinou 16. století v rozporu s konzervativním myšlením šlechty.¹⁸⁹

V případě oženění Adama II. z Hradce ale Habsburkům v cestě žádný takový problém nestál, naopak sňatku s některou z říšských šlechtičen nahrával fakt, že hradecký pán byl již od roku 1570 na cestách po evropských zemích a díky tomu nebylo složité ho s jednou z těchto dam seznámit. Zároveň jistou roli zřejmě sehrálo také to, že Adam již neměl otce, který často zasahoval do sňatkové politiky svých dětí četnými radami, návody, a dokonce i samotným hledáním vhodné nevěsty za využití svých sociálních sítí.¹⁹⁰ V této roli ho v tomto případě zastoupil Karel Štýrský.¹⁹¹ Je jisté, že to byl právě arcikníže, kdo svatbu zprostředkoval, přičemž

¹⁸⁷ Habsburkové si od těchto sňatků slibovali, že šlechta z Království českého díky novým rodinným vazbám nebude již pociťovat natolik silnou sounáležitost ke svému zemskému území a zároveň, že se zlepší také jejich jazykové schopnosti, čím odpadne jeden z aspektů, který tvořil tehdejší evropské „hranice“. A skutečně i díky aliančním sňatkům byli Habsburkové ve druhé polovině 16. století úspěšní v zápase o integraci jejich obrovského soustátí. P. MAŤA, *Svět*, s. 632; Václav BŮŽEK – Géza PÁLFFY, *Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I.*, Český časopis historický 101, 2003, s. 542-581, zde s. 559-564.

¹⁸⁸ Smlouva potvrzovala sounáležitost rodin a stanovovala, že po vymření jednoho rodu bude statky dědit rod druhý. F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 189.

¹⁸⁹ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 53. Česká šlechta těmto sňatkům nebyla nakloněna, jelikož se obávala, že spolu s provdanou šlechtičnou odejde do zahraničí i majetek rodu, ze kterého pocházela, respektive český majetek.

¹⁹⁰ R. SMÍŠEK, *Šlechtic a sňatek*, s. 170.

¹⁹¹ Zároveň ale existuje několik indicií, díky kterým je možné se domnívat, že přičinění na svatbě měl také arcikníže Ferdinand Tyrolský. Na svatbě Marie Bavorské a Karla Štýrského, která se konala koncem srpna 1571, byl totiž, stejně jako pravděpodobně i Adam II. z Hradce, přítomen, přičemž se ihned po svatbě za hradeckým pánem vypravil na jeho jihočeské sídlo a po jeho boku strávil několik dní, během kterých mohla být na sňatek přivedena řeč. J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 237. Zanedlouho po jeho návštěvě se pak Adam II. z Hradce vydal do Štýrského Hradce, kde byl s montfortskou dívkou zasnouben. Ferdinand Tyrolský byl zároveň ve sjednávání nadnárodních sňatkových aliancí velmi činný a nebylo by to první manželství,

nakonec není tak důležité, jestli se budoucí novomanželé seznámili sami, nebo s jeho přičiněním. Sám Adam II. z Hradce o tom informoval ve svém dopise měsíc před svatbou císaře: „*Poněvadž pak nejmilostivější císaři, s vůlí pána Boha všemohoucího a skrze milostivé jednání jeho milosti Arciknížecí, k tomu jest přivedeno, že panna Kateřina hrabinka z Montfortu mě k stavu manželskému přivedena a zamluvena jest.*“¹⁹²

To, že se nevěstou Adama II. z Hradce nakonec stala dívka z hofštátu manželky Karla Štýrského, Marie Bavorské, je celkem pochopitelné. Dámský dvůr uskupený kolem arcikněžny totiž platil, jak již bylo naznačeno, za důležité společenství, pomocí kterého se sňatkové aliance často vytvářely. Členky hofštátu se stávaly velice výhodnými partiemi, neboť jejich nápadníci mohli předpokládat přízeň dynastie i pro sebe. Mladé šlechtičny a jejich rodiny ale musely přijmout skutečnost, že Habsburkové spolu se starostí o zaopatření dvorních dam převezmou i velký podíl na výběru jejich partnerů, jako tomu bylo zřejmě i v tomto případě.¹⁹³

Je možné, že v rámci vytváření této sňatkové aliance sehrála svou roli i otázka víry. Kateřina z Montfortu byla katolička, jelikož pravidla hofštátu Marie Bavorské ani jinou možnost nepřipouštěla, naopak všechna jiná náboženství byla v tomto společenství přísně zapovězena a každodenní program dvorních dam měl společnice arcikněžny ve víře ještě více utvrzovat.¹⁹⁴ Toto vyznání ale montfortská dívka přijala již na základě tradice své rodiny. Její bratr Jan z Montfortu byl například v rámci protireformačního tažení ve Štýrsku jmenován prvním zemským hejtmanem katolické víry po Tridentském koncilu.¹⁹⁵ Kateřina byla tedy vychovávána v atmosféře bigotního katolicismu, který byl ve Štýrsku navíc vyostřen snahou o potlačení protestantských tendencí.¹⁹⁶

I Adam II. z Hradce v rámci rodové tradice vyznával katolickou víru. Habsburkové a papežští nunciové do něj vkládali ohledně rekatolizace velké naděje. Ty ale zatím zůstávaly nenaplněny. Vatikánští vyslanci ho charakterizovali jako

které vzniklo jeho přičiněním. Nejznámější sňatek uzavřený z jeho iniciativy je ten, který vznikl mezi Janem Libštejnským z Kolovrat a zámožnou dvorní dámou Kateřinou z Boymontu a Payersbergu. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 210-213.

¹⁹² Dopis Adama II. z Hradce pro císaře Maxmiliána II. ze srpna roku 1574. NA Praha, Morava, inv. č. 2052, fol. 74.

¹⁹³ P. MAŤA, *Svět*, s. 630.

¹⁹⁴ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 57.

¹⁹⁵ P. MAŤA, *Svět*, s. 917.

¹⁹⁶ K. VOCELKA – L. HELLER, *Soukromý svět Habsburků*, s. 225.

nepříliš rozhodného, ba dokonce lhostejného politika a vlažného katolíka.¹⁹⁷ Tyto postoje zřejmě zastával již během své dvořanské služby u arciknížat a v otázkách rekatolizace neprojevoval očekávané zapálení. Je proto příznačné, že mu byl sjednán sňatek právě s Kateřinou z Montfortu, bigotní katoličkou.

Ani po zvážení všech těchto skutečností nebylo uskutečnění sňatku stále ještě jisté, mohlo však začít namlouvání nevěsty. Adam II. z Hradce začal za dívkou jezdit do Štýrského Hradce od roku 1571. Při každé návštěvě s sebou, jak se slušelo a patřilo, přivezl drahý dar jak budoucí nevěstě, tak jejímu otci. Jedna z mimořádných pozorností, kterou Adam Kateřině přivezl, byl plavý kůň zakoupený jeho sluhou v Českých Budějovicích za dvacet kop grošů českých.¹⁹⁸ I díky tomu si brzy vysloužil zasnoubení s montfortskou dívkou, které proběhlo ještě v září roku 1571, tedy jen několik týdnů po velkolepé vídeňské svatbě štýrského arciknížecího páru.¹⁹⁹

Kateřině z Montfortu bylo v době zasnoubení pouhých patnáct let, proto zřejmě její rodiče ustanovili, že samotný sňatek bude prozatím odložen, přestože nízký věk žen v raném novověku ve šlechtickém prostředí obvykle nepředstavoval velkou překážku.²⁰⁰ V tomto případě ale bylo pravděpodobně přihlédnuto k okolnosti, že dívka by se v tak raném věku musela stěhovat do zcela neznámého, velmi vzdáleného prostředí, a to nejen geograficky, ale také jazykově a kulturně. Zároveň mohlo hrát roli také to, že v rakouských zemích byly požadavky na věk odlišné a dívky tu vstupovaly do manželství průměrně ve věku dvaadvaceti let.²⁰¹ Se svatebním veselím se nakonec čekalo tři roky, takže se Kateřina vdávala jako osmnáctiletá, což se zdá být přiměřeným česko-rakouským kompromisem. Období mezi zasnoubami a sňatkem dívce jistě uteklo velmi rychle, jelikož byla velmi zaměstnána svými povinnostmi u dvora ve Štýrském Hradci a zbývající čas mohla

¹⁹⁷ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 52. Tyto charakteristiky si „vysloužil“ v době, kdy zastával pozici nejvyššího kancléře Království českého a obklopoval se řadou nekatolických šlechticů, jako například Kryštofem Želinským ze Sebusína.

¹⁹⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ.

²⁰⁰ Když si bral otec Adama II. z Hradce Jáchym Annu z Rožmberka, bylo jí šestnáct let. Jeho babičce, Anně Hradecké z Rožmitálu, bylo v době sňatku patnáct let. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 72.

²⁰¹ Martin HOLÝ, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 2-35, zde s. 11.

trávit ve společnosti své matky a některých sourozenců. Doba, kdy mělo nastat jejich, pravděpodobně definitivní odloučení, se totiž velmi rychle přibližovala.

1. 4. 2. Svatba ve Štýrském Hradci

Velký den byl dívce ustanoven na 5. září roku 1574. Podle tradičního modelu raně novověké urozené společnosti svatbu pořádali zpravidla rodiče v domě nevěsty.²⁰² U dvorních dam pak tento úkol často přecházel na šlechtičnu a šlechtice, k jejichž hofšátu budoucí nevěsta patřila. V případě Kateřiny z Montfortu měla organizaci sňatku na starost arcikněžna spolu se svým manželem i z toho důvodu, že dívčin otec, jehož úkolem by bylo svatbu vystrojít, se nakonec provdání své dcery nedočkal, jelikož zemřel již roku 1573.²⁰³ Arciknížecí pár pořádal svatební veselí pro některou z Mariiných dvorních dam hned několikrát, přičemž tyto slavnosti bývaly navrženy opravdu velkolepě. Slavnostní obřady, průvody, turnaje a radovánky pro ně představovaly vítaný způsob vlastní sebe prezentace a zároveň i rozptýlení, které narušilo každodenní všednost ve městě.²⁰⁴ Přislíbené uspořádání svatby jim také zaručovalo možnost podílet se na výběru ženicha pro členky hofšátu a uskutečňovat tak své politické záměry, jak již bylo naznačeno.

Do příprav na svatbu Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu se zapojili jak arcikníže, tak arcikněžna. Karel Štýrský například stanovil datum svatby, jak je patrné z dopisu, který ženich zasílal svému strýci Zachariášovi z Hradce: „*Přítom Vaší Milosti oznamuji, že jest mi den od Jeho Milosti arciknížete Karla v Grácu k mýmu svatebnímu veselí, tu neděli před narozením Blahoslavené Panny Marie,*

²⁰² Výjimku, která potvrzuje pravidlo, v tomto případě představuje například svatba Viléma z Rožmberku s Polyxenou z Pernštejna. Ta se konala roku 1587 z kapacitních důvodů v Rožmberském paláci v Praze. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 37. Také Jáchym z Hradce si kvůli své oční chorobě vzal Annu z Rožmberku v Jindřichově Hradci. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 146.

²⁰³ Martha SCHAD, *Die Frauen des Hauses Fugger von Lilie (15 – 17. Jahrhundert)*, Tübingen 1989, s. 29.

²⁰⁴ I bratr arciknížete Karla, Ferdinand Tyrolský, chystal svatby členům svého hofšátu. Za jednu z nejvelkolepějších je počítána ta, během které byl uzavřen sňatek mezi již zmíněnými Janem Libštejnským z Kolovrat a Kateřinou z Boymontu a Payrsbergu. Oslavy probíhaly o masopustu a byly pojaty skutečně velkolepě. Při triumfálním vjezdu, který byl součástí oslav, se Ferdinand Tyrolský stylizoval do vládce bohů Jupitera a propagoval tak sám sebe jako zbožného, moudrého, dobrotivého a spravedlivého vládce. Srov. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 212.

jmenován.²⁰⁵ Podobnou formulaci Adam II. z Hradce volil také ve svatebním oznámení, které zasílal samotnému císaři Maxmiliánovi II.: „...*Jeho Milost arciknížecí k dodání Panny hrabinky a svatebnímu veselí mně jest den a místo v místě Gracu milostivě jmenovati ráčil...*“²⁰⁶

O tom, že i arcikněžna měla starost o to, aby svatba byla pro zúčastněné hosty opravdovou podívanou, svědčí dopis, který zaslala více než měsíc před událostí matka Kateřiny z Montfortu svému bratrovi Hansu Fuggerovi. V něm ho jménem své milostivé paní prosila, aby na nadcházející svatbu ve Štýrském Hradci přivezl svého šaška Randela,²⁰⁷ který by obveseloval hosty svou přítomností. Bratr však v této záležitosti odpovídal záporně, jelikož šaška vypůjčil „*pro rozptýlení*“ jisté nemocné vévodkyni. Svou sestru zároveň žádal, aby tuto skutečnost omluvila u arcikněžny.²⁰⁸ Tento dopis dokládá, že pro příkladnou šlechtickou raně novověkou svatbu bylo nutné zajistit nejen účast vysoce urozených hostů a servírování luxusních pokrmů, ale také přítomnost osob, které měly na starost pobavení a rozveselení společnosti.²⁰⁹

Nakonec i ženich, ačkoliv nebyl přímým pořadatelem, musel před svatbou zařídit mnoho záležitostí, které si také žádaly značného finančního vydání. Jedním z jeho úkolů bylo sehnat prsteny, za které přikázal do Jihlavy zaplatit 56 kop grošů.²¹⁰ Už v raném novověku totiž představoval tento šperk tradiční symbol spojení manželů. Dále musel naplánovat svou cestu do Štýrského Hradce, kam nakonec dorazil jen několik dní před samotnou svatbou. Naopak s předstihem, již na sobotu před odjezdem za svou budoucí manželkou, pozval na jindřichohradecký zámek svého strýce Zachariáše z Hradce: „...*abychom ve jméno boží v pondělí odsud šťastně vyjeti mohli.*“²¹¹ Adamovi II. z Hradce velmi záleželo na tom, aby se s ním jeho strýc na cestu za ženitbou vydal, jelikož ve svém dopise dále poznamenal: „*Věřím Vaší Milosti jako svému nejmilejšímu panu strejci, a nejbližšímu krevnímu*

²⁰⁵ Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 260.

²⁰⁶ NA Praha, Morava, inv. č. 2052, fol. 74.

²⁰⁷ Tento muž byl někdy nazýván také jako Rantel nebo Rändl. V domácnosti Hanse Fuggera působil jako šašek již od roku 1562. Zaznamenán je také jako člen bavorského dvora, kam byl „půjčován“. Ch. KARNEHM (ed.), *Die Korrespondenz Hans Fuggers*, s. 90.

²⁰⁸ Dopis Hanse Fuggera Kateřině z Montfortu rozené Fuggerové ze 17. srpna 1574 (dopis č. 202). TAMTÉŽ.

²⁰⁹ Jak bylo již zmíněno, zvláště arcikněžna se vyžívala v najímání různých bláznů, šašků a trpaslic ke svému dvoru. K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 61.

²¹⁰ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 33.

²¹¹ Edice dopisu srov. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 260.

příteli, že tak k poctivosti mé učiniti račte, a já se Vaší Milosti toho vždycky odsluhovati budu.“²¹²

Zachariáš z Hradce totiž po smrti Adamova otce Jáchyma zůstal jeho nejbližším mužským příbuzným. Přesto je z těchto řádek možné vyčíst více než jen touhu sdílet slavnostní okamžiky s blízkým rodinným příslušníkem. Pro Adama II. z Hradce bylo neméně důležité obklopit se a nechat se spatřit při takto významné události v početném doprovodu urozených šlechticů. Pokud by se tak nestalo, přišel by o důležitý prostředek sebe prezentace a jeden z distinktivních znaků své urozenosti. Proto je možné předpokládat, že spolu s ním vyrazila z Království českého do Štýrského Hradce celá řada dalších urozců.²¹³

Adam II. z Hradce dobře věděl, že lesk svatebního veselí dodávají především významní hosté, bez kterých by ani obrovské náklady samy o sobě neplnily svou roli při reprezentaci rodového bohatství a urozenosti.²¹⁴ Na svatbu dokonce pozval i samotného císaře Římsko-německé říše, toho času Maxmiliána II. S tímto, v sedmdesátých letech již velmi nemocným panovníkem, se dobře znal především Adamův otec Jáchym, který po jeho boku vyrůstal, absolvoval kavalírskou cestu po Evropě a později také kvůli působení na Maxmiliánově dvoře neustále cestoval do Vídně a zpět, což ho nakonec stálo život. Vzpomínka na zesnulého otce ale určitě nestála za dopisem, ve kterém Adam II. z Hradce žádal císaře o účast na svatbě a také ho v případě, že by se nemohl osobně dostavit, prosil, aby za sebe alespoň poslal vyslance.²¹⁵ Pravou příčinu toho, proč by šlechtic panovníka nebo jeho posla rád viděl v den svého sňatku ve Štýrském Hradci, koneckonců ženich v korespondenci sám zmiňoval: *„Kajícně já pak, nemilostivější císaři, Vaší Císařskou milost k sobě, jakožto Vaší Císařské milosti vždy věrný poddaný, nevědouce, jak by budoucí veselí mé lépeji ozdobeno býti mohlo, nežli skrze*

²¹² TAMTÉŽ, s. 261.

²¹³ Viléma z Rožmberka například doprovázelo na zasnuby do Brunšvického Mündenu asi 40 až 50 osob z řad nižší i vyšší šlechty. P. MAŤA, *Svět*, s. 669.

²¹⁴ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 326.

²¹⁵ Ve skutečnosti Adam II. z Hradce zřejmě ani nepředpokládal, že by se císař na veselí do Štýrského Hradce dostavil osobně. Na počátku sedmdesátých let trpěl císař různými chorobami. Společenských a také politických událostí se zúčastňoval čím dál tím řidčeji. Příslušníci nejvyšších vrstev byli o zdravotních potížích Maxmiliána II. jistě informováni. Vzhledem k tomu, že císař v období nemoci nebyl schopen řešit aktuální panovnické záležitosti, nebylo možné jeho indispozice před nejvyšší šlechtou utajit. Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *Vláda Maxmiliána II. pohledem rožmberského zpravodajství*, *Folia historica bohemica* 2, 2014, s. 258-283, zde s. 277.

*přítomnost posla vyslaného Vaší Císařskou milostí. Protož Vaší Císařskou milost ve vsí poddanosti prosím, že mně a mému rodu ku poctivosti osobu, která ráčí na místě Vaší císařské milosti při nadepsaném veselí mém přítomna býti, odeslati ráčíte, tak aby v pomoci pána Boha všemohúcího a milostivým fedruňkem Vaší Císařské milosti veselí mé svadební k šťastnému vyřízení přivedeno býti mohlo.*²¹⁶ Požehnání arciknížete Karla hradeckému pánovi tedy nestačilo a dožadoval se „fedruňku“, čili potvrzení a doporučení ke sňatku také od císaře. Právě tento list mohl uzavřenou alianci symbolicky stvrdit a dodat jí v očích druhých na legitimitě. Účast Maxmiliánova vyslance na svatbě pak této události zajistila věhlas a lesk.²¹⁷

Prameny, které by dovolovaly blíže popsat svatební rituál Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu, se bohužel nedochovaly. Modelový příklad sňatku dvorní dámy arcikněžny ale existuje. Necelých dvacet let po svatbě hradeckého páru se totiž vdávala Maria Elisabetha ze Schrattenbachu, což byla, stejně jako Kateřina, také dcera Mariiny vrchní hofmistryně, která tuto pozici začala zastávat po smrti Kateřinininy matky. Za manžela si brala Karla z Harrachu, který se později stal nejvýznamnějším rádcem císaře Ferdinanda II.

Jejich svatba započala 21. listopadu 1591 a kromě arcikněžny a jejích dětí se veselí zúčastnila také arciknížata Arnošt a Matyáš. Panstvo bylo posazeno u mnoha bohatě prostřených tabulí a štýrskohradecký zámek ve večerních hodinách ožil tancem. Zítřejšího rána se společnost vydala na bohoslužbu. Nevěsta byla oděna do šatů ze stříbrné látky a kočárem taženým šesti bělouši dovezena do domu ženicha, kde se do půlnoci opět hodovalo a tančilo. Třiadvacátého listopadu započaly na hlavním náměstí ve Štýrském Hradci rytířské turnaje. Prostor zdobily erby novomanželů a slavobrány omotané smrkovými větvíčkami. Tomuto klání přihlížela arcikněžna, její dcery, nevěsta s matkou a celý hofštát.²¹⁸ Všichni účastníci byli během her rozděleni do osmnácti uskupení, s tím že každý příslušný „oddíl“ ztělesňoval nějaký národ či sociální skupinu, například Holanďany, Egyptany, Turky, rytíře a poutníky. Vrchol turnaje představovalo slavnostní příplutí arciknížat

²¹⁶ NA Praha, Morava, inv. č. 2052, fol. 74.

²¹⁷ To, že by se sám císař účastnil svatebních oslav svých dvořanů, se stávalo pouze příležitostně. Pokud se opravdu osobně dostavil, znamenalo to pro novomanželský pár velikou čest. Rudolf II. se například poněkud nečekaně dostavil na svatbu Polyxeny z Lobkovic s Vilémem z Rožmberka, která se konala roku 1587 v Praze. Této, už tak významné svatbě, účast císaře ještě přidala na důležitosti. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 36.

²¹⁸ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 80.

Arnošta a Matyáše, a to na krásně vyzdobených lodích plných muzikantů. Po dalších menších radovánkách, které se konaly v následujících dnech, byly slavnosti 27. listopadu zakončeny běháním ke kroužku.²¹⁹

Je možné říci, že svatební slavnost Adama II. a Kateřiny z Montfortu probíhala zřejmě podobným způsobem, jelikož se obě nevěsty na dvoře arcikněžny nacházely ve stejném sociálním postavení. Jako dcery hofmistryň měly, co se týče velkoleposti svatebních oslav, jistě větší privilegia než dívky z řad „běžných“ členek hofštátu. Mezi svatbami šlechtičen sice uplynuly téměř dvě desítky let, ale průběh tohoto přechodového rituálu se v průběhu druhé poloviny 16. století nijak zásadně neměnil.²²⁰

Jediné skutečné svědectví o štyrskohradecké svatbě, během které byla uzavřena aliance mezi Montforty a pány z Hradce, podává ve své korespondenci již zmiňovaný Kateřinin strýc, velmi bohatý a vážený Hans Fugger. On sám se svatby s jistotou účastnil, a dokonce na ni vyrazil již s několikadenním předstihem, jak informoval v dopise vévodu Viléma Bavorského. Tomu nabízel, že pro něj ve Štyrském Hradci může zařídit „*různé pochůzky*“.²²¹ Samotnou svatbu pak zmiňoval o Vánocích roku 1574, kdy ve vánočním přání určeném Adamovi II. z Hradce a jeho manželce podotýká, že velmi rád a často vzpomíná na „*dobrou společnost co v Grazu zažil*“ během jejich svatebního veselí.²²² Z jeho psaní také vysvítá, že pro novomanžele připravil ke sňatku velkolepé dary. Neopomenul Adamovi připomenout dárek v podobě pozlaceného umyvadla, které jim předal již na podzim ve Štyrském Hradci a zároveň také v dopise dodal, že konečně posílá i zbytek darů.²²³ Mladí manželé se díky strýcově vánoční zásilce stali majiteli umělecky provedených aliančních erbů svých rodů.

²¹⁹ TAMTÉŽ, s. 81

²²⁰ K. VOCELKA – L. HELLER, *Život Habsburků*, s. 287.

²²¹ Dopis Hanse Fuggera Vilémovi Bavorskému ze dne 21. 8. 1574. V edici označen pod číslem 203. Ch. KARNEHM, *Die Korespondenz*, s. 93.

²²² V německém originále „*guete Gesellschaft so zu Grätz gewest.*“. Dopis Hanse Fuggera Adamovi II. z Hradce z 25. 12. 1574 v edici uveden pod číslem 303. TAMTÉŽ, s. 132.

²²³ Mladší sestra Kateřiny z Montfortu Sibylla o dva roky později dostala jako svatební dar stříbrné umyvadlo. Wolfgang E. J. WEBER – Regina DAUSER (edd.), *Faszinierende Frühneuzeit. Reich, Frieden, Kultur und Kommunikation 1500 - 1800*, Berlín 2008, s. 148.

1. 4. 3. Přínos do Jindřichova Hradce

Po svatbě ve Štýrském Hradci čekal Kateřinu z Montfortu odjezd do rodové rezidence jejího novomanžela. Musela se rozloučit s městem, na které si možná za tři roky pobytu přivykla, s moderním palácem plným hodnotných uměleckých předmětů, a především s nejbližšími lidmi. Mezi ty zřejmě patřila její matka a sestra, s nimiž trávila v hofštátu arcikněžny mnoho času. Dále ostatní dvorní dámy, a nakonec i samotná Marie Bavorská, díky které měla možnosti po několik let sledovat z bezprostřední blízkosti středoevropské politické a náboženské dění.

Nyní čerstvě provdanou paní čekala cesta do zcela neznámého prostředí, na severovýchod od Štýrského Hradce, do téměř čtyři sta kilometrů vzdáleného Jindřichova Hradce nacházejícího se v Království českém. Město poprvé spatřila v doprovodu svého manžela necelé tři týdny po svatbě, 21. září 1574, a přivítána zde byla skutečně velkolepě, konkrétně nákladnou slavností, kterou na počest jejího příjezdu připravil Adam II. z Hradce. Uzavřením manželství totiž svatební oslavy ani zdaleka nekončily. Bylo potřeba zajistit ještě jeden přechodový rituál, totiž nevěstino takzvané „*přinesení*“ do města.²²⁴ Při něm byla novomanželka slavnostně dovedena do ženichova domu a teprve tehdy se oficiálně stala jeho novou paní a paní domu. Ve šlechtickém prostředí byla tímto aktem zároveň ustanovena jako paní svých poddaných.²²⁵

Účelem tohoto rituálu bylo představit Kateřině, nyní už Hradecké z Montfortu, její nový domov, ve kterém měla strávit zbytek svého života v co nejlepším světle. Při této příležitosti měli také možnost novou hradeckou paní spatřit všichni páni a přátelé Adama II. z Hradce, kteří se nemohli z různých důvodů

²²⁴ Pro člověka raného novověku sehrávaly rituály velmi důležitou roli a protkávaly základní osu celého jeho života. Pomáhaly mu pochopit jeho postavení ve společnosti a zároveň toto postavení různými distinktivními prvky demonstrovat svému okolí. Rituály zároveň sloužily jako rytmizační prvek jejich každodenního života a obecně životního cyklu. Rituály, za pomoci kterých člověk vstupoval do nové fáze života, jsou nazývány jako přechodové, a mezi ty patřila právě i svatba a přínos nevěsty. K přechodovým rituálům více V. BŮŽEK - J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 267; B. STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, s. 7-12; Pavel KRÁL, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovníckých a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (=Opera historica 11), s. 425-439.

²²⁵ Richard VAN DÜLMEN, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století) II. Vesnice a město*, Praha 2006, s. 162.

účastnit svatby ve Štýrském Hradci. Aby jim velmož vynahradil ušlou slávu, přichystal v Jindřichově Hradci nákladné veselí, které trvalo po dobu šesti dní.²²⁶ Oslavy byly vysoce honosným způsobem uspořádány i z dalších důvodů. Rituál přínosu nevěsty totiž musel mít distinktivní znaky, které dokazovaly šlechticovo společenské postavení. Mezi ně patřil počet pozvaných hostů a jejich postavení, finanční náročnost oslav i zvládnutá organizace a symbolika celého rituálu.²²⁷

Všechny tyto ukazatele moci, urozenosti a majetnosti šlechtice byly v případě oslav uskutečněných na počest příjezdu Kateřiny Hradecké z Montfortu řádně naplněny. Celkem se do města sjelo 1 536 hostů, kteří byli pohoštěni u 153 stolů, jak informoval ve svém životopisném díle věnujícím se posledním Rožmberkům Václav Březan.²²⁸ Tato slavnost, na první pohled lokálního charakteru, se s naprostou samozřejmostí začlenila do jeho výkladu o velkých evropských politických událostech roku 1574, což svědčí o významu, jaký přínosu hraběnky zjevně přikládal.²²⁹ Počet hostů, o kterém rožmberský kronikář informoval, byl skutečně i na dobové poměry velkolepý, a dokonce je možné tvrdit, že šlo o jednu z nejvíce navštívených oslav předbělohorské doby v Království českém, která se odehrála na venkovském šlechtickém sídle.²³⁰

Na pohoštění bylo zakoupeno mimo jiné padesát uherských volů a všelijaké koření celkem za 207 kop grošů českých. Šlechtična a všichni hosté jedli ze stříbrného nádobí, které bylo nakoupeno pouze kvůli této příležitosti od augšpurského zlatníka.²³¹ Na náměstí byl uspořádán slavnostní turnaj, jehož hlavní náplní byl zápas medvěda s myslivcem, kterého přivezl Adamův přítel Hynek Brtnický z Valdštejna. Novomanžel byl při příležitosti přínosu luxusně oblečen do nového kabátce z černého sukna.²³² Na svém zevnějšku a konkrétně oděvu si jistě

²²⁶ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

²²⁷ P. KRÁL, *Křtiny*, s. 442.

²²⁸ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 261-270.

²²⁹ Březan o přínosu Kateřiny z Montfortu do Jindřichova Hradce napsal: „*Paní Kateřiny hrabinky z Montfortu přínos na Hradec. 21. Septembris, jinak v outerý den sv. Matouše, přínos byl paní Hradecké, paní Kateřiny hraběnky z Montfortu, manželky pana Adama z Hradce. I také svatební veselí konáno na Hradci až do pátku s nemalým nákladem, neboť bylo hostů o 153 století*“. TAMTĚŽ, s. 261-270.

²³⁰ P. MAŤA, *Svět*, s. 257; J. HRDLIČKA, *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Slavnosti a zábavy*, s. 293-314, zde s. 295.

²³¹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333.

²³² Markéta MARKOVÁ, *Móda na dvoře pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 319-247, zde s. 345.

dal obzvláště záležet, jelikož Kateřina Hradecká z Montfortu byla velmi znalá v módních trendech renesanční doby a vyrostla v prostředí, kde byla nákladná garderoba nezbytnou součástí každodenního života.

Celé tyto ve spektakulárním duchu se odehrávající slavnosti byly mimořádně nákladné, stejně jako tak celý proces, který přínosu nevěsty předcházel. Právě ten byl archivářem Františkem Teplým vyčíslen na částku 28 885 kop grošů českých, přičemž do této částky jsou zahrnuty pouze výdaje za jízdy za nevěstou, vyprošovací dary, zasnuby a za svatbu ve Štýrském Hradci. Celkové náklady musely být ale ještě o mnoho větší. Václav Ledvinka, který se zabýval hospodařením posledních pánů z Hradce, uvádí, že od roku 1568, kdy Adam II. formálně převzal hospodářství, ačkoliv fakticky k tomu nedošlo až do roku 1574, celkový úvěr a zadlužení stoupl o 24 %, tedy téměř o čtvrtinu.²³³ Z toho čtyři roky se velmožovy výdaje navyšovaly převážně v důsledku předsvatebních a svatebních nákladů.

Přestože Adamovy dluhy velmi prudce rostly a znamenaly významný zásah do majetkových poměrů pánů z Hradce, jakoby mladík tento fakt vůbec nebral v potaz a za výdaje na reprezentaci byl ochoten investovat stále větší částky. Šlo skutečně o investici, a to do symbolického kapitálu, konkrétně do kulis a rekvizit, které konstruovaly jeho společenské postavení, jež mu v návaznosti na to zaručovalo možnost nacházet stále nové věřitele. Ačkoliv z dnešního pohledu může Adamovo zacházení s rodovým majetkem působit marnivě, lehkovážně a celý kolotoč výdajů a nových úvěrů až absurdně, nedá se hradeckému pánovi upřít, že přivítání, jaké si připravil pro svou novomanželku, muselo být skutečně nezapomenutelným zážitkem nejen pro ni, ale i pro všechny přítomné hosty.

Jeho potřeba okázale demonstrovat šlechtickému světu své spříznění s Kateřinou z Montfortu byla naplněna pomocí velkého počtu hostů a nákladností oslav, jež se vymykaly dobovým normám. Hradeckému velmožovi se tak nejen podařilo náležitě všem přihlížejícím ukázat, že jako jeden z nejurozenějších pánů Království českého si do svého domova přivádí ženu stejně tak urozenou, ale že je i připraven navázat na úspěchy svých předků. Symbolický kapitál, který Adam II. z Hradce nabyl při sňatku, bylo nutné zúročit i z dlouhodobějšího hlediska. O velkolepé slavnosti plné vzácných pokrmů, turnajových klání a urozenců z Království českého i vedlejších zemí, se mohlo hovořit řadu měsíců či dokonce

²³³ V. LEDVINKA, *Úvěr*, s. 99.

i let. Přesto bylo potřeba symboliku uzavřené aliance vtisknout do něčeho ještě mnohem trvalejšího, totiž do architektury, což se manželům skutečně podařilo, jak bude v textu zanedlouho naznačeno.²³⁴

Když utichl zmatek a rozrušení po hradeckých oslavách, mohli si manželé najít společně čas na procházení svatebních darů. Jedním z nich byl i sborník latinských humanistických básní, takzvaných epithalamií. Ty dostali od literáta a nakladatele Tomáše Mítise z Limuz a hradeckého písaře Pavla Lucína.²³⁵ Svatební básně zdůrazňovaly urozenost Adama II. z Hradce, která byla alegoricky vyličeána pomocí symbolů zdobících jeho erb se zlatou pětelistou růží. Dalším motivem, který se v literárním díle několikrát objevuje, je očekávání potomstva. Sličné děti měly doslova korunovat hradecký rod a svatba s Kateřinou z Montfortu se tak měla stát prostředkem, díky kterému bude pokračování rodu zajištěno. Autoři také nesměli opomenout gratulovat novomanželům k sňatku a popřát jim vše nejlepší.²³⁶

K básním Pavla Lucína a Tomáše Mítise z Limuz bylo připojeno ponaučení do manželství vycházejícího ze svatebního kázání luteránského kazatele působícího v Jáchymově Johanna Mathesia. Adam II. z Hradce se nad tímto darem zřejmě nikterak nepozastavil, ostatně již byla zmíněna jeho náboženská tolerance. Pro Kateřinu Hradeckou z Montfortu mohly tyto básně vycházející z protestantského prostředí představovat první seznámení se s doposud nábožensky uvolněnou atmosférou panující v Království českém, se kterou se šlechtična v následujících desetiletích často potýkala.

²³⁴ Stavby nesloužily totiž pouze jako praktické, potažmo technické zázemí, ale také jako prostředek k symbolické komunikaci mezi lidmi. Jan MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence pánů z Hradce*, in: V. Bůžek, (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 92; Jiří KUBEŠ, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500-1740)*, České Budějovice 2005 (= Disertační práce); V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 293.

²³⁵ Knihovna Národního muzea (dále jen KNM), sign. 46 c 40, přívazek 10. Zkrácený název latinské básně je: „*Carmina in honorem nuptiarum magnifici ac generosi D.D. adamí de Nova Domo...*“, vytištěno bylo toto dílo v Praze roku 1574.

²³⁶ Podrobně o básních a také o jejich autorech pojednala autorka v bakalářské práci. J. ŘÍHOVÁ, *Sňatek Adama II. z Hradce*, s. 50-62.

2. Stav manželský

2. 1. Šlechtična a prostor kolem ní

2. 1. 1. Sídlo v době příjezdu Kateřiny Hradecké z Montfortu

Když se Kateřina Hradecká z Montfortu v sedmdesátých letech 16. století ocitla v rodové rezidenci svého manžela Adama II. z Hradce, jež se nacházela v Jindřichově Hradci, naskytl se jí pohled na rozsáhlý komplex budov. Ty reprezentovaly skutečně rozmanitou směsicí stavebních slohů, jelikož rodové sídlo pánů z Hradce prošlo složitým stavebním vývojem.

Původně knížecí hradiště, vystavěné nad soutokem řeky Nežárky a Hamerského potoka, jehož počátky jsou datovány již do 10. století, přešlo na přelomu 12. a 13. století do rukou jedné z rodových linií Vítkovců, kteří se posléze podle svého sídla začali nazývat jako páni z Hradce.²³⁷ Románsko-gotický hrad, ač na svou dobu velmi výjimečně provedený, již na konci 15. století přestal splňovat nároky svého pána Jindřicha IV. z Hradce, a to jak na pohodlné bydlení, tak na stále se zvyšující požadavky vhodně reprezentovat své postavení.²³⁸ Právě tento nejvyšší purkrabí Království českého započal s nákladnou, pozdně gotickou přestavbou.²³⁹

Renesanční podobu rezidenční sídlo hradeckých pánů získalo teprve stavebními úpravami uskutečněnými za Jáchyma z Hradce a především za jeho syna Adama II. z Hradce.²⁴⁰ Jak již bylo zmíněno, politické působení prvně jmenovaného bylo od útlého dětství svázáno s panovnickým dvorem, a díky tomu vyrostl tento pán

²³⁷ Hradu se říkalo také *Neuhaus*, *Novum Castrum* nebo *Nova Domus*. Město později začalo být nazýváno podle svého zakladatele Jindřicha jako Jindřichův Hradec. J. NOVÁK, *Zámek*, s. 7.

²³⁸ Románsko-gotický hrad byl roku 1338 náročně umělecky vyzdoben nástěnnými malbami zobrazující výjevy ze života svatého Jiří. TAMTÉŽ, s. 23.

²³⁹ Její výsledná podoba, dnes zčásti zničena požáry a z části renesančně přestavěna, je někdy dokonce nazývána termínem románská renesance. Zatímco na Apeninském poloostrově se v této době umělci obraceli k architektuře antického Řecka a Říma, v Království českém se stavitelé snažili napodobit starší styl románský, TAMTÉŽ, s. 43.

²⁴⁰ S termínem renesance, který bývá uplatňován pro architekturu Království českého, je to ale problematické, mnohem vhodnější by bylo užívat pojem manýristická architektura. Jarmila KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 59

zlaté pětিলisté růže ve dvorského šlechtice kosmopolitního ražení.²⁴¹ Přestože nadevše ctil politické zájmy Habsburků a kvůli dvorské službě byl nucen téměř permanentně pobývat ve Vídni, v Praze nebo Augšpurku, snažil se nezanedbávat ani záležitosti vlastního dominia, což se mu dařilo někdy více, někdy méně úspěšně.

Za nejzásadnější krok, který na své hradecké rezidenci podnikl, je možné považovat pokyn ke stavbě tzv. Nového stavení při jihozápadní straně třetího nádvoří, jež Jáchym z Hradce vydal na počátku šedesátých let 16. století. Jistě přitom pocíťoval ještě nutkavější potřebu reprezentovat hospodářskou a politickou moc svého rodu než jeho dědeček Jindřich IV. z Hradce, protože právě renesanční zámek se stal prostředkem k demonstraci privilegované role šlechtice v raně novověké společnosti a zároveň zrcadlem velmožovy humanistické vzdělanosti.²⁴² Zásadně projevit svůj vkus kultivovaný cestami po nejskvostnějších sídlech tehdejší Evropy Jáchym z Hradce na svém rodovém sídle nestihl kvůli tragické události, jež ho postihla na cestě z Vídně. Velmožova smrt znamenala stagnaci stavebních prací na hradeckém zámku. Jáchymovo stavení bylo sice roku 1568 dokončeno, ale k dalšímu rozkvětu sídla prozatím nedošlo. Hlavním středem zájmu Jáchymova syna Adama II. z Hradce totiž v mladistvém věku rozhodně nebylo zvelebování vlastního panství.²⁴³

Proto jeho manželka po svém příjezdu do města mohla sice vidět moderní zámeckou část, ta se ale ztrácela ve změti jiných budov postavených v různých stavebních stylech. Aby Adam II. z Hradce docílil u Kateřiny Hradecké z Montfortu co nejlepšího prvního dojmu ze svého sídla, nařídil krátce před svatbou různé stavební úpravy spíše provizorního charakteru. Především nechal nově nahodit zámecké zdi a také je natřít skořicově červenou barvou, zřejmě aby celý komplex alespoň částečně sjednotil.²⁴⁴

Potřeba bylo hraběnku nejen ohromit, ale hlavně jí zajistit pohodlné a příjemné ubytování. Místo pro její pokoje se nakonec našlo v horním patře Jáchymova stavení. Těchto několik místností nechal Adam II. z Hradce před příjezdem manželky vymalovat malířem Ernstem Ellnerem.²⁴⁵ Co se nacházelo na

²⁴¹ V. BŮŽEK, *Jáchym z Hradce*, s. 10-12.

²⁴² J. MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence*, s. 92.

²⁴³ TAMTÉŽ, s. 93.

²⁴⁴ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 333. Červená barva také ve vztahu k nově vzniklému sňatku mohla hrát symbolickou roli.

²⁴⁵ J. NOVÁK, *Zámek Jindřichohradecký*, s. 75.

jeho malbách a na jakých symbolech či výjevech měl utkvět každý den šlechtičně zrak, se lze jen dohadovat, jelikož v této části zámku se fresky kvůli pozdějším přestavbám a požárům nedochovaly.²⁴⁶

2. 1. 2. Stavba pozdně renesančního zámku za Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu

Do trvalejších úprav svého hradeckého panství se Adam II. z Hradce pustil až několik let po sňatku, konkrétně roku 1580, kdy přikázal započít práce na novém paláci, který přímo navazoval na Jáchymovo stavení. Jeho stavební aktivita byla mimořádně podnícena až roku 1585, kdy se stal nejvyšším kancléřem Království českého, a o osm let později ještě umocněna, když dosáhl na úřad nejvyššího purkrabího Království českého.²⁴⁷ Kateřina Hradecká z Montfortu se musela spokojit s bydlením ve stávajícím objektu, ve kterém nakonec zůstala i po dokončení Adamova stavení. Je patrné, že impulsy, které hradeckého velmože vybízely k rozhodnutí stavět, nebyly ani tak soukromého, ale spíše politického charakteru a velmi úzce souvisely s momentálním společenským postavením Adama II. z Hradce. Tím se lišil například od Viléma z Rožmberka, který vykazoval nárůst stavební aktivity právě v souvislosti se svými sňatky.²⁴⁸

Téměř od počátku výstavby paláce hradecký velmož zaměstnával význačného italského stavitele, který se podílel také na stavbách rožmberských, Baldassara Maggiho z Aroigna.²⁴⁹ Kamenické práce měli na starost Vlaši Antonio Melana a Antonio Commeta. Kromě samotných obytných prostor navíc vznikl v Jindřichově

²⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 77.

²⁴⁷ J. MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence*, s. 91.

²⁴⁸ Pro svou třetí manželku hraběnku Annu Marii z Bádenu dal upravit komnaty v krumlovském zámku. Jeho čtvrtý sňatek s Polyxenou Pernštejnskou byl dokonce inspirací pro štukovou výzdobu letohrádku Kratochvíle, vystavěného po vzoru italských renesančních venkovských vil. V symbolice náročně provedených štukatérských prací se objevují mimo jiné personifikace Ctností a slavných Římanek jako ctnostných a oddaných žen. Ondřej JAKUBEC, *Pozdně renesanční sídla rožmberských velmožů a jejich výzdoba*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 237-243; Více srov. Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

²⁴⁹ J. MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence*, s. 91. Jan Müller se domnívá, že úloha i stavební schopnosti Baldassara Maggiho z Aroigna bývají často přeceňovány. Podstatnou část zásluh na končeném vzhledu Nového stavení připisuje staviteli Antonínovi Ericerovi, kterého zaměstnával před svou smrtí Jáchym z Hradce a jenž také renesančně přestavěl zámek v Hluboké nad Vltavou. TAMTÉŽ, s. 91-93.

Hradci ještě architektonický počín, ke kterému není možné ve střední Evropě najít žádnou analogii, zahradní pavilon Rondel postavený na půdorysu kruhu.²⁵⁰ Tato centrální stavba, nazývaná historiky umění jako nesličnější zaalpská stavba 16. století, vznikla mezi léty 1591 a 1598.²⁵¹

Různé stavební podniky Adama II. prováděné v hradecké rezidenci spadají do období téměř dvaceti let, zasáhly celý zámecký komplex včetně staršího gotického paláce a podílela se na nich řada věhlasných stavebníků a řemeslníků. Přes větší časové rozpětí a různorodost jednotlivých stavebních počínů je však možné na zámku dodnes pozorovat jednotící symbolický prvek, který návštěvníka provází od nádvoří, přes soukromé komnaty šlechtice až do rondelu, a to konkrétně alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu, což může napovídat o tom, že i šlechtična se na stavebních úpravách sama podílela.

2. 1. 3. Heraldická výzdoba značící uzavřenou sňatkovou alianci

Erby manželského páru jsou rozmístěné po různých částech objektu a tehdejší pozorný návštěvník šlechtice nebo šlechtičny, který dostal důvěru vstoupit i do soukromých komnat, jich mohl spatřit skutečně mnoho. Například na portálech vedoucích do jednotlivých místností, na předmětech hmotné kultury, především nádobí, ale i třeba na krbových římsách nebo rozmanitých šperkařských výrobcích. Zde bude naznačen účel jen několika z nich, a to konkrétně takových, které zásadním způsobem upoutávaly pozornost každého příchozího do hradecké rezidence, nebo se nacházely na neobvyklém místě, jež je pro interpretaci symboliky nějakým způsobem příznačné.

První alianční znak Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu, který měl možnost spatřit každý příchozí na třetí nádvoří, byl součástí portálu, kterým se vstupovalo do Nového stavení. Tento portál je dílem Antonia Commety z roku 1589 a původně byl vymalován olejovými barvami, což zajistil malíř Raimund Paul.²⁵² Erby, vzájemně propojené motivem věnců, jsou umístěny uprostřed polokruhového tympanonu, a je na nich patrná důkladná kamenická práce.

²⁵⁰ Symbolické řeči tohoto stavebního unikátu se v nedávné době věnoval J. HRDLIČKA, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce*, s. 28-29.

²⁵¹ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby*, s. 59.

²⁵² J. NOVÁK, *Zámek*, s. 83.

Portál představuje jediné ozvláštnění jinak strohého, mohutného bloku. V 16. století i v pozdějších dobách, kdy ještě zářil olejovými barvami, tento architektonický prvek mohl upoutávat pozornost všech návštěvníků, jelikož působil kontrastně s jinak strohou, nikterak ozvláštněnou rustikovou fasádou. Zároveň se příchozí musel portálu vydat vstříc, případně pod ním projít, pakliže chtěl hradeckého velmože navštívit v jeho komnatách, nebo přijel na hostinu do hodovního sálu.

Nikdo, kdo vcházel do Nového stavení, nemohl erbovní znamení přehlédnout, každému tak bylo jasně dáno najevo, kdo je majitelem a objednavatelem zámecké novostavby, která respektovala poslední italské architektonické tendence. Adam II. z Hradce a jeho manželka se tak prezentovali jako šlechtici, kteří dokázali ocenit hodnoty kultury a umění. Budova Adamova stavení, výrazně označena aliančními erby majitelů, měla také reprezentovat hospodářskou a politickou moc velmože, jelikož výstavnost jeho dvora byla nakonec nejspolehlivějším indikátorem skutečné prestiže.²⁵³ Heraldická výzdoba také symbolicky zastupovala majitele sídla v době jejich nepřítomnosti.²⁵⁴

Díky tomu, že se na portálu objevil i erb manželky Adama II. z Hradce, Kateřiny Hradecké z Montfortu, se dostává odkaz na její osobnost do jindřichohradeckého „veřejného“ prostoru.²⁵⁵ Využití aliančních heraldických znaků mohlo být, dokonce i poměrně dlouho po svatbě, prostředkem, který zdůrazňoval uzavření aliance. V případě šlechticů sňatek nebyl záležitostí jen dvou osob, ale jeho souvislosti měly daleko širší dosah. Svatba totiž mohla zaručit existenci legitimních dynastických nástupců, a tak ovlivnit, kdo v budoucnu nastoupí na vladařské místo. To manželským svazkům, demonstrovaným prostřednictvím aliančních erbů, dodávalo i politickou relevanci.²⁵⁶ Ve šlechtickém prostředí se tento motiv ještě násobil vzhledem k tomu, že nepřetržitá rodová urozenost, které mohl šlechtic dosáhnout jen zplozením legitimního potomka, představovala jeden z distinktivních prvků, díky kterým si šlechta udržovala své privilegované místo ve společnosti.²⁵⁷

²⁵³ J. MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence*, s. 93.

²⁵⁴ J. KUBEŠ, *Reprezentační funkce*, s. 181, 226-227.

²⁵⁵ Je těžké soudit, nakolik byl tento prostor skutečně veřejný, tedy přístupný pro všechny. Jelikož se ale na třetím nádvoří konaly četné slavnosti, na které přijíždělo a přicházelo mnoho lidí z řad šlechty i měšťanstva, je pravděpodobné, že přinejmenším při těchto příležitostech měli tito lidé možnost portál spatřit.

²⁵⁶ B. STOLLBERG-RILINGER, *Rituale*, s. 56.

²⁵⁷ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 61.

Ikonografická výzdoba na třetím nádvoří jindřichohradeckého zámku mohla promlouvat ke každému, kdo na toto v podstatě veřejné místo zavítal, bez ohledu na jeho sociální postavení v přísně hierarchizované raně novověké společnosti. Spatřit ale honosně vyzdobené soukromé pokoje vladaře hradeckého domu bylo umožněno zřejmě jen nejurozenějším návštěvám. Takový vzácný host po vstupu do Adamova stavení vystoupal po schodišti do prvního patra, kde se po jeho levé ruce rozprostírala dlouhá majestátní chodba. Než si z oken stačil prohlédnout nádvoří, které se z výšky jednoho poschodí jevílo v nové perspektivě, byl uveden do pokojů po jeho pravé ruce.

Hned v první komnatě, pážecím pokoji, se zrak návštěvníka instinktivně obrátil zřejmě rovnou směrem vzhůru, k bohatě vyřezávanému a malovanému kazetovému stropu. Na jeho prohlédnutí měl obvykle dostatek času, jelikož zde musel vyčkávat, zdali bude pozván do dalšího přijímacího pokoje. Strop se honosil vyváženou kompozicí středu a obruby, zároveň rozmanitostí řezbářských obrazců a harmonickou malbou, kterou měl na starosti opět Raimund Paul.²⁵⁸ Ve středu stropu, obklopeny různými ornamenty, se nacházely znaky Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu. Hradecký velmož tak opět dával na obdiv svůj erb se zlatou pětistou růží uprostřed, ve kterém se přímo zrcadlila starobylost a sláva jeho rodu. Adam ale zároveň neopomněl znovu každému připomenout úspěšnou sňatkovou strategii s říšskou šlechticnou. Díky tomu se štyrský rod Montfortů zapsal do paměti města Jindřichova Hradce ještě na dlouhá staletí a Kateřina Hradecká z Montfortu se za pomoci ikonografie stala institucionálně zakotvenou do šlechtické společnosti raně novověkého Českého království, přestože ve skutečnosti muselo být „zakořenění“ v novém, jazykově, kulturně i nábožensky odlišeném prostředí o mnoho složitější.²⁵⁹

²⁵⁸ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 92.

²⁵⁹ Podobně symbolicky se později do prostoru sídla již vymřelých pánů z Hradce snažil „vstoupit“ Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, když na hradecké obrazy nechával domalovávat své jméno nebo svůj erb. Snažil se tak zkonstruovat paměť na hloubku své urozenosti. Srov. Václav BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král, *Paměť urozenosti*, s. 37-57, zde s. 47-49. Nakonec symbolicky „okupovat“ nějaký prostor, být jeho součástí, bylo možné nejen za pomoci ikonografie. Michela Hrubá ve své knize *Zvonění za svatou Alžbětu* uvádí, že bohatá měšťanka do paměti města a jeho obyvatel vstupovala díky zvukům odbývajících zvonů. Pro paměť se zvonilo vždy na její svátek. Michaela HRUBÁ, *Zvonění na svatou Alžbětu. Odrz norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*, Praha 2011, s. 12.

Host, uvítán právě v tomto pokoji, pokračoval do další místnosti, přijímacího pokoje, který opět sloužil jako místo, kde bylo potřeba vyčkat na vyzvání ke vstupu do audienčního. Zde si při pohledu na kazetový strop mohl prohlédnout malířskou a řezbářskou výzdobu s motivem alegorií lidských smyslů. Zrak, čich a chuť byly vyobrazeny na samostatných polích, hmat a sluch se pak objevily ve výjevu, jenž znázorňoval všech pět lidských smyslů pohromadě za pomoci zvířecích jinotajů.²⁶⁰ Všechny tyto precizně ztvárněné deskové malby byly doplněny latinským komentářem.²⁶¹ Příchozí se tak mohl poučit a zároveň své smysly povzbudit i naladit předtím, než konečně směl vstoupit za šlechticem do audienčního sálu, jenž na tuto místnost přímo navazoval. Právě svůj čich, chuť a zrak mohl návštěvník během audience významně zaměstnávat, protože servírované pokrmy byly připravovány nejen tak, aby dobře voněly a chutnaly, ale také musely skvostně vypadat, některé z nich se dokonce připravovaly pouze na „podívanou“.²⁶² Na druhou stranu, jak název sálu napovídá, jídlo nepředstavovalo nejdůležitější součást těchto politických i rodinných jednání.

Přes pokoj smyslů rovnou do audienčního sálu zamířila převážná většina příchozích, kterým se poštěstilo dostat se do těchto renesančně zařízených pokojů hradeckého velmože. Někteří z nich, například nejbližší příbuzní, ale mohli mít ještě významnější privilegium a namísto do jídelny se vydali vpravo, kde se nacházely další dva pokoje. První z nich býval zřejmě využíván jako ložnice Adama II. z Hradce a představoval tak nejsoukromější a nejintimnější místo svázané s postavou pána domu. Druhý sloužil jako soukromý kabinet velmože.²⁶³

²⁶⁰ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 94.

²⁶¹ Všechny komentáře byly poučné, například ten, jímž byla doplněna alegorie zraku, říká: „*Ze vnějšku sice vypadá smysl zrak jako dvě oči, uvnitř to jsou však jen dva nervy od mozku směřující k očím.*“ TAMTÉŽ, s. 93. Ve stejném duchu se pak nesou i všechna ostatní poučení týkající se smyslů. Měly tyto nápisy za úkol dobového pozorovatele skutečně vzdělat v oblasti smyslů a lidského těla, nebo se v těchto poučkách skrývá apel na to, aby člověk sice vnímal svět všemi smysly, ale zároveň aby neopomněl vjemy zpracovávat za pomoci rozumu?

²⁶² K tomu více J. HRDLIČKA, *Hodovní stůl*, s. 161-163.

²⁶³ Ložnice se v raném novověku ve šlechtickém prostředí stávala místem intimnějším a soukromějším, než tomu bylo v dřívějších dobách. Dokladem toho jsou právě lůžka s nebesy, u kterých bylo možné v případě potřeby látkou zakrýt celou postel. Tento nově se objevující prvek sloužil jistě k praktickým účelům (izolace od všudypřítomného chladu), ale i k intimizaci každodenního života. O tom více např. Lýdie SOUKUPOVÁ, *Lůžko a postel. Pokus o sémioticko-funkční analýzu*, in: Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek (edd.), *Poceta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 113-136.

V ložnici se na dřevěném kazetovém stropě opět opakuje motiv z prvního pokoje, Adamům erb z výšky shlíží na příchozího osamocen, bez aliančního erbu Kateřiny. Mělo to být znamení toho, že se návštěvník ocitl v místech, které spadaly pouze do vladařových sfér? Nebo měl znovu použitý hradecký erb samotnému Adamovi II. z Hradce dennodenně připomínat úspěchy jeho předků ze starobylého rodu, na které by měl on sám, tímto pohledem povzbuzen, navázat?

V každém případě šlo o pokoje, kde zřejmě pobýval a přespával opravdu pouze Adam II. z Hradce, jelikož pokoje jeho manželky Kateřiny se nacházely v jiné části zámku. To, že manželé ve šlechtickém prostředí spávali odděleně, bylo běžné až do 19. století.²⁶⁴ Přesto je možné tvrdit, že i v rámci ložnice docházelo v ikonografii k symbolickému propojení obou starobylých rodů. Přes lůžko s vyřezávanými nebesy, na které ulehával hradecký pán, totiž bývala přehozena atlasová, višňově červená přikrývka, kterou ve čtvercovém středu na červeném podkladu a zelených rámcích zdobily vyšité hradecké a montfortské znaky. Kolem nich se rozvíjely různé květy a lupeny, zvláště trojlístky, které vyhotovil krejčí Jiří Nikhamer metodou krumplování, tedy prošíváním zlatými a stříbrnými nitkami.²⁶⁵

Je mimořádně zajímavé, že manželé měli potřebu zrcadlit svou svatební alianci nejen v reprezentačních prostorách určených veřejnosti, ale i na ryze soukromých až intimních předmětech každodenní kultury. Není pochyb o tom, že v tomto případě měly erbovní znaky manželského páru ložnici nejen zdobit a zkrášlovat, ale neustále jim samotným připomínat významné spojení, které spolu uzavřeli. Jistě ne náhodou byla tato charakteristická symbolika provedena právě na přehození lože. Přestože aliance byla z hlediska církevního a právního uzavřena již vlastním sňatkem, tak teprve narození potomka, který musel být zplozen v manželském lůžku, představovalo naplnění nejdůležitější funkce manželství. Heraldická výzdoba, kromě své estetické funkce, měla šlechtickému páru tuto nutnost zpečetění aliance zřejmě neustále demonstrovat.

Objednavatelkou přikrývky, stejně jako například různých misek, talířků a pohárů, které nesly hradecký a montfortský erb, byla prokazatelně samotná Kateřina Hradecká z Montfortu.²⁶⁶ Sice není možné zjistit, jak velký vliv, a jestli vůbec nějaký, měla ve chvílích, kdy její manžel zadával renesančním mistrům

²⁶⁴ Milana LENDEROVÁ a kol., *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Praha 2009.

²⁶⁵ Zevrubný popis přikrývky uvádí J. NOVÁK, *Zámek*, s. 78.

²⁶⁶ TAMTÉŽ.

objednávky na vyhotovení kamenických a řezbářských prací na interiérech i exteriérech hradeckého zámku, ale vzhledem k četnosti výskytu montfortského erbu a podobnosti s výzdobou na předmětech hmotné kultury, které objednávala ona, je pravděpodobné, že značný. Při uplatňování erbu své rodiny na různých místech zámku mohla pocítit potřebu symbolicky zahrnout svůj rod, a především svou osobu, do prostředí, ve kterém žila, a stát se tak jeho součástí, zároveň ale pro paměť zanechat odkaz na svůj urozený původ.

Heraldická výzdoba Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu byla opravdu využita jako prostředek ke konstrukci paměti a urozenosti, což dokládá inventář Viléma Slavaty sepsaný roku 1638. Tento nejvyšší kancléř Království českého a manžel dědičky hradeckého panství Lucie Otýlie si totiž výše zmiňovaný přehoz postele nechal pověsit na zeď ve svém pokoji na zámku v Jindřichově Hradci. Okázale se tak hlásil k odkazu předků své manželky a na základě toho symbolicky vytvářel mýtus své hluboké urozenosti. Díky této symbolice se mu podařilo i fakticky navázat na politickou kariéru pánů z Hradce v předbělohorské době.²⁶⁷

I Černínové jako dědicové slavatovské a tím pádem také hradecké tradice uchovávali památku na své předchůdce. Při ničivém požáru zámku roku 1773, který ve svých plamenech pohltil jedno celé křídlo a řadu velmi vzácných předmětů hmotné kultury, byla příkrývka s hradeckým a montfortským erbem, později Vilémem Slavatou užívána jako nástěnný koberec, uschována spolu s několika málo předměty ve stříbrnici a dochovala se tak dodnes.²⁶⁸ Díky tomu, že Černínové, nebo správci jejich hospodářství, měli potřebu mezi všemi vzácnými předměty zvolit k záchraně právě tuto příkrývku, je možné se domnívat, že i pro ně ještě v 18. století hrála starobylost a urozenost jejich vzdálených předků důležitou roli.

2. 1. 4. Zámecký rondel

Za jeden z nejzásadnějších uměleckých počinů, který Adam II. z Hradce a jeho manželka uskutečnili a zanechali po sobě dalším generacím potomků, je možno

²⁶⁷ O paměti jako konstrukci v případě počinání Viléma Slavaty více V. BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě*, s. 48. Vilém Slavata měl ve svém pokoji také mimo jiné pověšeno 27 portrétů, které zachycovaly panovníka, ale také předky jeho manželky Lucie Otýlie.

²⁶⁸ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 78. Při požáru byly zničeny například i dřevěné kazetové stropy v některých pokojích. Oheň zcela zničil i pokoje, které obývala Kateřina z Montfortu se svými dětmi, tudíž o jejich výzdobě víme jen díky dochovaným inventářům.

považovat stavbu rondelu v zámecké zahradě. Jde o jednu z nemnoha staveb 16. století vybudovaných na půdorysu kruhu, přestože tento obrazec byl oceňován jako nejkrásnější, symetrický, harmonický a dokonalý. Architektury a filozofy byl doporučován tento symbolický tvar jako nejvhodnější pro duchovní stavbu – symbolizoval totiž obraz Boha a kosmos.²⁶⁹

Svou koncepcí i jindřichohradecký rondel připomíná antický chrám nebo renesanční kapli. Přesto v tomto případě jde o profánní stavbu, která svým zevnějškem ani trochu nenaznačuje, jak velkolepý prostor a klenbu skrývá uvnitř. Díky nečekaně ztvárněnému interiéru připravil architekt, opět Baldassar Maggi, návštěvníkovi překvapení vpravdě manýristické. Uvnitř rondelu se nachází jediná kruhová síň, jejíž výzdoba je založena na jednoduchém, ale účinném kontrastu bílé barvy se zlacenými štuky a terakotami. Ty znázorňují nejrůznější figurky, maskarony, ale také zvířecí motivy.²⁷⁰ Do vrcholu klenby jsou umístěny erby objednavatele a jeho manželky. V sakrálních stavbách, v nichž kupole symbolizuje nebeskou klenbu a Ráj, bývá na tomto místě vymalovaná některá ze tří božských postav, jde tedy o plochu nejvyššího významu.²⁷¹ To je navíc umocněno tím, že interiér rondelu působí dojmem jednolitého prostoru, který jakoby vertikálně stoupal směrem k vrcholu klenby do středobodu této stavby. Proto je každý návštěvník nakonec donucen upřít svůj pohled směrem vzhůru, aby zjistil, kam a k čemu směřuje souhra všech pilastrů a horizontálních prstenců. Dozvídá se přitom, že veškerá umělecká snaha provedená na této stavbě, včetně křehkých, fantaskních manýristických terakot s antropomorfními rysy, má své vyvrcholení v pohledu na alianční erby svých objednavatelů.

Ty jsou umístěny v kruhovém rámci a provedeny s nebývalou důkladností. Přesná geometrie rodových znaků kontrastuje s rozevlátými, dynamicky působícími fafnochy, které jsou vybarveny do rodových barev. V aliančních erbech bývá mužský erb zpravidla umístěn na pohledovou levou stranu a ženský na pravou stranu. Za mimořádně zajímavé je možné považovat fakt, že toto pravidlo je

²⁶⁹ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby*, s. 61. Stavbu s kruhovým půdorysem doporučovali nejen novoplatonici a architekti rané a vrcholné renesance, ale ještě v 17. století také například teolog Jan Ámos Komenský. TAMTÉŽ.

²⁷⁰ J. HRDLÍČKA, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce*, s. 28.

²⁷¹ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby*, s. 67. Kupole obvykle symbolizuje nebeskou klenbu a ráj. Z období cinquecenta se také dochovaly kresby chrámů centrálního typu, zasvěcené Venuši a jiným božstvům.

dodržováno na všech aliančních erbech Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu na hradeckém zámku. Erby jsou tedy umístěny v pořadí tak, že divák, čtoucí erb tradičně zleva doprava, nejprve vidí erb hradeckého pána a teprve poté rodové znamení jeho manželky, ale v rondelu je tomu přesně naopak. Vzhledem k tomu, že rondel byl zcela dokončen v roce 1598, dva roky po smrti Adama II. z Hradce, je možné, že montfortský erb byl dán na první místo z toho důvodu, že Kateřina měla největší podíl na jeho dostavbě. Zároveň je ale relevantní se domnívat, že do výsledné podoby altánu zasahovala v průběhu celého stavebního procesu. Napovídá tomu už jen koncepce rondelu, ve které se, ač šlo o světskou stavbu, odráží v řadě prvků symbolika víry. Například v půdorysu, jenž byl typický pro sakrální stavbu, nebo v odkazu na příběh Adama a Evy, tedy prvního milostného páru křesťanského světa.

Altán a zahrada kolem něj měly zřejmě symbolizovat zahradu Eden, jako ideální svět neposkvrněný prvotním hříchem.²⁷² Tato část zámecké rezidence byla přístupná pouze z Nového stavení, jelikož vchod z velkých arkád byl prolomen až později. Možná i kvůli potřebnému soukromí v okolí altánu byly arkády otevřené jen do prostoru třetího nádvoří, zatímco pohled do zahrady i dnes zprostředkovává pouze několik oken. Na rozdíl od otevřené plochy tří nádvoří, která často sloužila i k různým provozním záležitostem, představovala zahrada malý a uzavřený prostor.²⁷³ Její dominantou byl rondel, který naprosto zapadal do představy o dávném pozemském ráji. Nádhera a klid zahrady v souznění s pozlacenou, luxusní výzdobou altánu ukazuje manýristickou představu světa, který lidé museli opustit kvůli svému hříchu.²⁷⁴

Tuto interpretaci potvrzuje německý nápis sestavený z manýristicky oživené abecedy, který po římse obíhá celý interiér objektu. Je překládán takto: „*Lstí hada a kvůli Adamovi a Evě jsme přišli do pokušení. Lidstvo, které stvořil Bůh, se oddalo svéhlavosti.*“²⁷⁵ Nápis odkazuje nejen k zahradě v ráji a prarodičům lidstva, ale také ke jménu hradeckého pána Adama II. z Hradce.²⁷⁶ Mohl pro něj, stejně jako

²⁷² J. HRDLIČKA, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce*, s. 29.

²⁷³ TAMTÉŽ.

²⁷⁴ TAMTÉŽ.

²⁷⁵ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 139.

²⁷⁶ Tento nápis bývá také interpretován tak, že stavebník jím ukazuje svou touhu po vzkříšení duše v nádheře nebeského Jeruzaléma. J. MÜLLER, *Pozdně renesanční rezidence*, s. 95.

pro ostatní diváky představovat varování před mravními nedostatky a poklesky, kvůli nimž muselo lidstvo opustit pozemský ráj.²⁷⁷

Rondel a jeho symbolická výzdoba představují mikrokosmos tehdejšího manýristického člověka, v jehož myšlenkovém světě hrála nanejvýše důležitou roli láska, umění a přepych. Tyto světské záležitosti zároveň nijak neoslabovaly, ani nesoupeřily s křesťanskou vírou, naopak s ní šly ruku v ruce. Jak je vidno, tyto tendence se mohly odrazit i v architektuře, která usilovala o propojení světského a duchovního hlediska. Místo v samém středu mikrokosmu zobrazeném v rondelu pak náleží hradeckému manželskému páru, který díky svým erbům na tento svět nahlíží z výšky, vládne mu a pomáhá ho tvořit a uspořádat. Takové zobrazení může představovat analogii ke skutečnému postavení šlechtického páru v raně novověké společenské hierarchii nebo alespoň naznačovat jejich touhu po něm.

Pokud měli Adam II. z Hradce a Kateřina Hradecká z Montfortu potřebu zanechat po sobě umělecké dílo, jenž ponese jejich rodová znamení a bude upomínat k jejich vybranému vkusu, finančním možnostem a uzavřenému sňatku, prostřednictvím rondelu se jim to dozajista podařilo. Jakým dojmem působil na návštěvníka altán takřka po sto letech od jeho dostavby, dokládají obdivná slova Bohuslava Balbína: „*V krásné zahradě je ohromný okrouhlý palác s převysokou klenbou a střechou..., nádherný, se všemi stěnami podivuhodně dovedně plasticky vyzdobenými, vynikající rozmanitostí a množstvím sochařské práce.*“²⁷⁸

2. 1. 5. Soukromé komnaty šlechtičny a předměty, jimiž se obklopovala

Jak už bylo řečeno, pokoje Kateřiny Hradecké z Montfortu se nacházely v prvním patře Nového stavení Jáchymova a Adam II. z Hradce vynaložil značné úsilí, aby se mu podařilo je pro hraběnku z Montfortu upravit k co nejpohodlnějšímu obývání. Místnosti nechal již před jejím příjezdem roku 1574 vymalovat nástěnnými malbami malířem Ernstem Ellnerem. Vybilény zůstal pouze pokojík a komůrka nad bývalou věží hranatkou. Skutečně přepychovou podobu tato část zámku získala až o deset let později, v roce 1584, kdy byly vybavovány místnosti nově postaveného Adamova stavení.²⁷⁹ Při této příležitosti na výzdobě pokojů šlechtičny pracovali stejní umělci

²⁷⁷ J. HRDLIČKA, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce*, s. 29.

²⁷⁸ J. KRČÁLOVÁ, *Renesanční stavby*, s. 64.

²⁷⁹ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 75.

a řemeslníci, kteří se současně podíleli na výzdobě novostavby. Přestože Kateřina tento nový objekt sama neobývala, vrcholně renesanční interiérové prvky se staly součástí i jejích obytných prostor.²⁸⁰

Ve třech pro ni určených pokojích se například nacházelo dřevěné obložení, které zhotovil truhlář Oldřich Dechsner.²⁸¹ Výrazným motivem dekorací se staly růže, které vysoustružil soustružník Fydlar. Ve světnici se jich nacházelo 23, v menším pokoji 32 drobnějších. Tento námět se opakoval také na římsách, které byly celkem zdobený dokonce 117 malými růžičkami. Symbolika této, ve výzdobě Kateřinina pokoje tolikrát použité květiny, může být různá. V tomto případě bezpochyby především odkazovala na hlavní heraldický znak erbu rodu pánů z Hradce, zlatou pětilistou růži, která se ve výzdobě jejich rodového sídla objevovala zhusta, a to na různých místech a v různých podobách. Už množství těchto drobných květin, jež dekorovaly hraběncin pokoj, svědčí o vysoce náročném způsobu výzdoby jejích soukromých komnat. Jednu z místností dále zdobily erby, zřejmě opět montfortský a hradecký.²⁸²

Zatímco některé aspekty životního příběhu Kateřiny Hradecké z Montfortu jsou kvůli nedostatku dobových pramenů dnešnímu badateli skryty, zmapování předmětů, kterými se každý den obklopovala na zámku v Jindřichově Hradci a kterými byl utvářen její každodenní život, je naštěstí dodnes možné. Podstatně tomu přispěl Kateřinou Hradeckou z Montfortu vlastnoručně sepsaný inventář ložního prádla, který je významný i z toho důvodu, že obsahuje informace o využívání jednotlivých pokojů. Nachází se v urbáři telčského panství a byl sepsán roku 1604.²⁸³ Záznamy z tohoto dokumentu jsou bohužel velmi nečitelné, na což poukazuje i zkušený historik Josef Novák, kterému se ale nakonec značnou část soupisu podařilo přečíst. K dnešní představě o prostorách, které šlechtična obývala, také významně přispěly dochované účty, ve kterých jsou zaznamenány nákupy předmětů nebo částka, jež měla připadnout řemeslníkovi za odvedenou práci.

²⁸⁰ V nově zbudovaném Adamově stavení se nacházely například soukromé komnaty jejího manžela, jídelna, dva předpokoje a audienční sál. To, že ženská a mužská část zámku se nacházely na různých místech, bylo v renesanční době běžné. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 283.

²⁸¹ Tento zručný řemeslník vytvořil také dřevěné kazetové stropy nacházející v těsně sousedících tzv. Zelených pokojích, které byly součástí nově postaveného Adamova stavení. TAMTÉŽ, s. 76.

²⁸² TAMTÉŽ.

²⁸³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, kniha č. 4

Jeden z pokojů sloužil hraběnce jako ložnice a druhý pravděpodobně jako pracovna. Další místnosti pak obývaly děti. Jejich vybavení byla věnována pozornost již v předchozí podkapitole. Dominantu ložnice urozené dámy představovala vyřezávaná manželská postel s nebesy.²⁸⁴ Podoba lože v raném novověku a jeho hmotná kultura odrážely postavení jedince na šlechtickém dvoře.²⁸⁵ Kateřině Hradecké z Montfortu jako manželce velmože náležela postel s nebesy.²⁸⁶ Lože bylo celé zlacené a navíc zdobené pozlacenými knoflíky. Kateřina každý večer ulehala na několik vrstev látek a tkanin, které měly chránit před chladem a také jí zajistit dostatečné pohodlí při spánku. Úplně na dně postele se nacházela matrace popelavé barvy ušitá z barchetu.²⁸⁷ Z téže látky byl také vytvořen polštář, který byl vycpán vlnou a nacházel se na matraci. Pak už následovala vrstva peřin. První vrstvě se říkalo spodnice, na tu šlechtična lehávala a sloužila jako izolace, aby na ni netáhlo od chladné podlahy. Nakonec byla komornou přikrývána objemnou duchnou. Úplné pohodlí měly zajistit dva malé polštářky, tzv. podhlavničky.

Když šlechtična ze svého lůžka zdvihla zrak, spatřila růžové plátno, kterým byla podšita nebesa. Jeho převislé okraje, kterým se říkalo firhaňky, tvořil zlatý nebo stříbrný ozdobně obšitý lem, ze kterého visely třásně.²⁸⁸ Ty měly různé barvy, přičemž ke Kateřininým nejoblíbenějším zřejmě patřily červená a zelená, které se často opakovaly. Právě tyto barvy jistě nebyly zvoleny náhodně. Červená barva v komnatách šlechtičny mohla odkazovat na erb Kateřiny Hradecké z Montfortu, na kterém se nacházelo velké červené „M“. Obecně to byla oblíbená barva mezi pány z Hradce i Rožmberky, jelikož se v ní zrcadlily také heraldické symboly pánů červené pětিলisté růže.²⁸⁹ Útulnost lůžka s nebesy se zvyšovala při zatažení těžkých damaškových záclon, které se nacházely podél všech čtyř stran postele. Díky tomu byl vytvořen zcela intimní, potmělý prostor, pro dnešní společnost nikterak výjimečný, ve druhé polovině 16. století naopak znamenající privilegium a pro

²⁸⁴ V této ložnici mohl přespávat i Adam II. z Hradce, lůžko měl ale i ve své soukromé komnatě, která se nacházela v nedalekých tzv. zelených pokojích.

²⁸⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 254.

²⁸⁶ Ta náležela pouze šlechtici, jeho manželce a dětem, případně také některému z vysoce postavených úředníků. TAMTÉŽ.

²⁸⁷ Barchet (dříve psáno také barchat) byla látka bavlněná na lněné osnově. J. NOVÁK, *Zámek*, s. 77.

²⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 78.

²⁸⁹ J. HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť*, s. 73.

většinu lidí nedostižný luxus.²⁹⁰ Intimita, která pomocí lůžka s nebesy a damaškových záclon vznikla, se stala distinktivním znakem urozených a také výrazem civilizačního vývoje.²⁹¹

Tento typ spaní šlechtičně přinášel kromě soukromí i další výhody, především ochranu před chladem a průvanem, který mohl pronikat do místnosti okny vyplněnými malými skleněnými kotouči navzájem spojenými olovem.²⁹² Spánek Kateřiny Hradecké z Montfortu byl na tomto lůžku také sřežen proti ranním paprskům, které mohly ovšem většinou do místnosti proniknout jen stěží, jelikož na oknech se nacházely další závěsy. Přes den, kdy postel nebyla využívána, se přes ni stlávaly damaškové nebo atlasové pokrývky se zlatým nebo stříbrným vyšíváním a stuhami v téže barvě. Tyto pokrývky byly vždy sladěny se závěsy, které splývaly z nebes. Šlechtična vlastnila mnoho různě barevných sad, které byly zřejmě pro oživení pokoje jednou za čas střídány. Od dvorního krejčího Jiří Nikhamera²⁹³ si nechávala šít stále nové, jako například v roce 1587, kdy si poručila pokrývku a závěsy z modrého damašku se zlatým vyšíváním, tedy v heraldických barvách rodu pánů z Hradce.²⁹⁴ Z tohoto ohromného množství látek se na jihočeském sídle dochoval pouze jeden jediný artefakt, a to konkrétně v textu již zmiňována příkrývka s hradeckým a montfortským erbem.²⁹⁵ Přepychové, pozlacené lůžko se jistě pro svou velikost, barevnost a bohatost stalo středobodem celého pokoje šlechtičny.²⁹⁶

²⁹⁰ Až do 16. století, v měšťanské a venkovské společnosti ještě mnohem déle (často až do pozdního 19. století), bylo obvyklé, že rodina, ale i jiní členové domácnosti, například služebnictvo nebo čeládka, spali v jedné místnosti, bez nároku na intimní prostor. Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995, s. 230.

²⁹¹ Pavel KRÁL, *Intimní horizonty světů posledních Rožmberků*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 536. K teplu přispívala kamna. Nacházely se v jednom z pokojů Kateřiny z Montfortu (konkrétně šlo o pokoj „nad zahrádkou“) a byla zelená, zřejmě kachlová. J. NOVÁK, *Zámek*, s. 77.

²⁹² V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 254. V chladných měsících se proti tomuto jevu bojovalo za pomoci různých látek, kterými se okna těsnila, což sice mohlo přinést požadované teplo, ale rovněž i nepříjemný zápach, kterého si všiml při návštěvě v Království českém anglický cestovatel Fynes Moryson. TAMTÉŽ.

²⁹³ Byl to dvorní krejčí. Náhrobek jeho manželky se nachází za hlavním oltářem v kostele sv. Trojice. Její tvář je zde částečně skryta za spuštěný závoj. J. NOVÁK, *Zámek*, s. 77.

²⁹⁴ V inventáři Kateřiny z Montfortu jsou dále zaznamenány například kombinace: zelené závěsy s růžovými „kranci“, prošívání stříbrem a zdobené stříbrno-zelenými trásněmi; modré s přišitým „krancem“ z modrého askamitu; zelené s „krancem“ z červeného atlasu atd. Srov. TAMTÉŽ, s. 78.

²⁹⁵ Více viz v této práci na straně 75.

²⁹⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 254.

V jeho blízkosti nechyběla ani „noční stolice“, která byla potažena černým sametem.²⁹⁷ K hygieně dále mohlo posloužit zlaté umyvadlo, jež získala jako svatební dar od svého strýce, Hanse Fuggera.²⁹⁸

V místnosti se nacházelo mnoho dalších předmětů. Některé sloužily k ukládání věcí, jako například truhla na šaty nebo na koberce. Součástí vybavení byl také stůl, který pokrývaly hedvábně vyšíváné nebo damaškové ubrusy. Šlechtična se k němu mohla usadit na „stolice“, které byly potaženy červeným nebo hnědým sametem, některé červeným damaškem, navíc zdobeny hedvábnými třásněmi. Čalounění tohoto sedacího nábytku opět zajistil krejčí Jiří Nikhamer za pomoci hřebíčků s mosaznými lupínky.

Další předměty objevující se v inventářích odpovídají tomu, že mohly být umístěny v pracovně nebo soukromém kabinetě šlechtičny. K těmto objektům patří celkem tři psací stolky, z nich jeden je uváděn jako „krásný“, přičemž toto přívlastko zřejmě získal díky tomu, že byl vykládán stříbrem. Říkalo se mu také „kancelář“ a sloužil zřejmě k vyřízení korespondence a také jejímu následnému uložení. V pokoji se nacházela také „veliká almara“ a „dvořanská almara“. Šperky a poklady mohla šlechtična uschovávat do jednoho ze zřejmě nejcennějších kusů nábytku, červené truhličky vykládané zlatem a se zlatým kováním. Další truhlice byla naopak zdobena „krásným instrumentem“.

Na podlahy svých pokojů mohla šlechtična našlapovat bez obav před chladem i v zimních měsících, jelikož je pokrývaly turecké koberce, kterých je v inventáři zaznamenáno dokonce sedmadvacet.²⁹⁹ Ty nejkrásnější z nich byly také zavěšeny na stěny obytných místností. Jejich význam jako obrany proti chladu, braný v potaz ještě v pozdním středověku, byl potlačen výtvarnou, dekorativní a reprezentační úlohou.³⁰⁰ Na zdi si šlechtična nechala také pověsit řadu obrazů, o jejichž námětech a autorech toho není příliš známo.

²⁹⁷ Toaleta, která byla v dobových pramenech označována také jako „hrnce k ložím“, se nacházela výhradně v komnatách urozené části dvora, předních úředníků a fraucimoru. Většina služebníků byla odkázána na kolektivně sdílené suché záchody nacházející se někde v blízkosti odpadních jámek. I cesta na toaletu se v případě urozené společnosti stávala čím dál tím intimnější záležitostí a chození na „soukromou“ toaletu se stalo jedním z dalších jejích privilegií a zároveň projevem distinkce. TAMTÉŽ, s. 257.

²⁹⁸ Ch. KARNEHM, *Die Korespondenz*, s. 93.

²⁹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, kniha č. 4; J. NOVÁK, *Zámek*, s. 78.

³⁰⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 254.

Už samotné vybavení pokojů svědčí o vysokém luxusu a umělecké náročnosti Kateřininých pokojů. To, že hraběnka měla v oblibě krásné a drahé věci, pak už jen potvrzuje soupis jejích šperků, klenotů a drahocenného nádobí.³⁰¹ Velké výdaje, obdobně jako její bývalá „poručnice“ Marie Bavorská, vydávala za různé předměty související s náboženskou vírou a samozřejmě ani ty nesměly chybět ve výzdobě jejích pokojů. Patřila k nim například socha svaté Trojice, odlitá ze třiceti zlatých dukátů. Dále to byly dva obrazy s námětem Madony, každý vytvořen z 18 zlatých dukátů. Jako obětní dar nechala objednat dvě zlatá srdce.³⁰²

Kateřina z Montfortu vlastnila také mnoho růženců, což nebylo u katolických dam jejího postavení ničím výjimečným.³⁰³ Jeden z nich měl ale pro šlechtičnu zřejmě mimořádnou hodnotu, jelikož se s ním nechala portrétovat. Na obraze, který vznikl až za jejího vdovského života, se hraběnka pravou rukou lehce opírá o stůl, přičemž pod svým loktem přidržuje růženec, který pak zdánlivě nedbale přepadává přes okraj stolu, a díky tomu si ho může divák dobře prohlédnout.³⁰⁴ Skládal se z černých korálek, přičemž hlavní pozornost upoutávala bílá mašle a především přívěsek na jeho konci. Na tomto velikém zlatém medailonu je dodnes možné poměrně zřetelně rozeznat madonu s dítětem. O tom, že měl šperk pro Kateřinu Hradeckou z Montfortu a její rodinu mimořádnou hodnotu, svědčí jeho další osud.

Pravděpodobně ho odkázala své dceři Lucii Otýlii, stejně jako další klenoty.³⁰⁵ Tento růženec byl zřejmě význačně spjat s duchovním životem obou těchto žen. V případě Lucie Otýlie se pak v posledních letech jejího života význam šperku ještě násobil, jelikož už nešlo pouze o náboženský předmět, ale o památku na zesnulou matku. Růženec se objevil na ikonografické památce ještě jednou, a to konkrétně na posmrtném portrétu Lucie Otýlie.³⁰⁶ Ležící žena je na obraze oblečena do jednoduchého řeholního hábitu. Její nehybné ruce položené na prsou svíraly krucifix. Mezi prsty měla propletený růženec s mašlí a medailonem po své matce. Je

³⁰¹ Ke klenotům ve šlechtických domácnostech přelomu 16. a 17. století Václav BŮŽEK – Hana BŮŽKOVÁ, *Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 23-44.

³⁰² J. NOVÁK, *Zámek*, s. 79.

³⁰³ Například neprovdaná sestra Jáchyma z Hradce Mandelína vlastnila podle inventáře šestnáct různých ozdobných růženců, které byly jantarové, některé z černých, červených nebo bílých korálů. M. MARKOVÁ, *Móda* s. 331.

³⁰⁴ Portrét umístěn v obrazové příloze této práce – obr. 14.

³⁰⁵ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 79.

³⁰⁶ Portrét umístěn v obrazové příloze této práce – obr. 13.

možné, že když se před svou smrtí naposledy modlila k Bohu, měla u sebe právě tento klenot. Také jí mohl být po smrti vložen do rukou pro demonstraci katolického přesvědčení, nebo mohl dokonce, jakožto dědičný předmět, sloužit jako paměťový odkaz na rod, který smrtí majitelky medailonu Lucií Otýlíí 11. ledna roku 1633 vymřel po přeslici.³⁰⁷

Větší množství šperků a klenotů zřejmě Kateřina Hradecká z Montfortu získala již během svatby, jak naznačuje Adam II. z Hradce ve své závěti z roku 1591: „...*Tolikéž všecky klínoty její od zlata, stříbra a drahého kamení i s těmi se všemi koflíky a stříbry, co jí při našem veselí svatebním bylo darováno, to jí všechno vlastně náleží a zůstati má.*“³⁰⁸ Nejvíce ze svých pokladů si zřejmě zakládala na osmačtyřiceti špercích ve tvaru růže. Ty byly podle inventáře veliké, „*vysoké*“ a tvořily je diamanty, rubíny a perly.³⁰⁹ Vzhledem k jejich množství je možné se domnívat, že šlo o jakési přívěšky, které byly často součástí renesanční módy. Mohly být v libovolném množství zavěšeny na módní „obojek“ nebo řetěz, které dámy nosily kolem krku, dále přichyceny na samotné šaty či pokrývku hlavy jako brož. Právě kombinace perel, diamantů a rubínů byla u tohoto typu šperku obvyklá. V tomto případě zlatník drahé kameny zřejmě vyskládal do tvaru růže, která zde představovala vysoce dekorativní a estetický prvek, který zároveň odkazoval na erb rodu pánů z Hradce.³¹⁰

To, že se heraldické symboly objevovaly i na drobnějších šperkařských předmětech, bylo sice poměrně běžné v Římsko-německé říši,³¹¹ v Království českém o tom ale mnoho inventářů z přelomu 16. a 17. století nesvědčí.³¹² Hraběnka z Montfortu se s klenoty zdobenými těmito motivy s určitostí setkala v uměleckých sbírkách Marie Bavorské, která, jak již bylo zmíněno, řadu předmětů včetně šperků s aliančními znaky Wittelsbachů a Habsburků dostala svatebním darem.³¹³ Pokud

³⁰⁷ V. LEDVINKA, *Adam II.*, s. 18.

³⁰⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, listiny, inv. č. 445. Edice zápisu Jan MUK, *Kšaft Adama II. z Hradce*, Ohlas od Nežárky, 1937, č. 34-36. Edice také Pavel KRÁL, *Pohřby posledních pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 504-512, zde s. 509.

³⁰⁹ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 79.

³¹⁰ K tomu více V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 145; Markéta MARKOVÁ, *Móda a oděvní kultura na jindřichohradecké rezidenci pánů z Hradce a Slavatů (1550-1660)*, Česká Budějovice 1997 (=Diplomová práce), s. 78; J. NOVÁK, *Zámek*, s. 79.

³¹¹ Timotej BLAŽEK, *Vybrané kapitoly z dějin šperku*, Olomouc 2015, s. 51.

³¹² V. BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě*, s. 39.

³¹³ K. KELLER, *Erzherzogin Maria*, s. 72.

skutečně Kateřině Hradecké z Montfortu při objednávce u zlatníka sloužily za vzor klenoty arcikněžny, je možné hovořit o pozoruhodném kulturním transferu, jenž proběhl mezi Jindřichovým Hradcem a Štýrským Hradcem. Možná i z toho důvodu, že se v klenotu alespoň symbolicky zrcadlil hradecký erb, věnovala Kateřina Hradecká z Montfortu deset těchto růžiček své dceři Lucii Otýlii. Ta později po vzoru své matky rozšířila toto dědictví o šperky s erbem svým a erbem svého manžela.³¹⁴

Pětulistá růže a montfortské „M“ se objevilo také na kolekci stříbrného nádobí, které nechala vytvořit hraběnka z pravděpodobně již nepoužívaného nebo rozbitého nádobí roku 1590. Jindřichohradecký zlatník Tholman Foglhueber pro ni zhotovil celkem dvanáct stříbrných mís a čtyři stříbrné talíře, které všechny nesly alianční erb manželského páru.³¹⁵ Přestože tímto motivem zdobené nádobí vlastnila i arcikněžna Marie, v tomto případě nemusela Kateřinina inspirace přijít z takové dálky, jelikož talíře okrášlené za pomoci rodových erbů se často, na rozdíl od stejným způsobem zdobených šperků, objevovaly i v Království českém.³¹⁶

Ze všech těchto zmíněných poznatků vyplývá, že ten, kdo vstoupil do komnat hraběnky z Montfortu v prvním patře Jáchymova stavení, se ocitl v prostoru, ze kterého bylo na první pohled možné vyčíst především nákladnost veškerého vybavení, zálibu majitelky v krásných a drahých látkách, stejně tak jako její nadšení pro čalounickou, krejčířskou a zlatnickou práci. O tom, že se nacházel ve vysoce luxusním prostředí, které si nechala vytvořit pozoruhodná cizinka, se mohl přesvědčit i pomocí svého čichu, jelikož světnice byly vykuřovány benátskými pižmovými františky.³¹⁷ Díky erbům a všudypřítomné symbolice růže bylo vstoupivšímu zároveň znovu připomenuto, kdo že byl objednavatelem veškerého tohoto přepychu. V interiéru se nakonec zrcadlila díky uměleckým předmětům sakrálního charakteru i Kateřinina neochvějná katolická víra. Spatřit Kateřininy soukromé pokoje ale nebylo umožněno téměř nikomu kromě samotné hraběnky,

³¹⁴ V. BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě*, s. 39

³¹⁵ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 78.

³¹⁶ Takoveto nádobí vlastnili také Rožmberkové, Švamberkové nebo Lobkovicové. V. BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě*, s. 40.

³¹⁷ Roku 1575 se v účtech objevuje jejich nákup za jednu kopu od „žida Markusa“. Dříve, například v roce 1564, se kupovalo kadidlo, které bylo páleno na speciálních měděných pánvích. J. NOVÁK, *Zámek*, s. 80. Kadidlo se také mohlo vkládat do zavěšené ozdobné nádoby. Používalo se při různých, nejen církevních, ale i světských rituálech. M. HAJNÁ, *Móda ve službách moci*, s. 133.

jejího manžela, dětí a nejbližšího služebnictva.³¹⁸ Šlo skutečně o její výsadní prostor, ve kterém mohla odpočívat, přijímat návštěvy svého manžela, starat se o osobní hygienu, porodit zde své děti, kochat se vzácnými uměleckými předměty, horoucně se modlit a v osamění prožívat radost, ale také smutek, který šlechtičnu v prvním desetiletí po svatbě zřejmě nejednou zachvátil.³¹⁹

2. 2. Manželství s Adamem II. z Hradce a období jeho osobní krize

První dny a týdny manželství Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu se zřejmě nesly v podobném duchu jako u jiných šlechtických párů raného novověku, jejichž sňatek vznikl nikoliv na základě vzájemné lásky, ale spíše politických strategií. Tato doba de facto sloužila k tomu, aby se novomanželé mohli poznat, a také aby si dáma přivykla na novou roli paní domácnosti.³²⁰ Nakolik hradecký pán a montfortská hraběnka po čase shledali, jestli sobě budou vhodnými partnery pro zbytek svých životů, se samozřejmě v písemných pramenech neobjevuje. Obecně lze říci, že o jejich vzájemném manželském soužití je toho známo jen velmi málo. Nakonec i to by mohlo snad být nápovědou k tomu, že nešlo o vztah zásadně problémový, jelikož historické prameny raného novověku přinášejí jen poskrovnu zpráv o bezchybných manželstvích, a naopak mnohem více informací sdělují o těch párech, jejichž vztah se dostal do krize.³²¹

Svědectví o společném soužití se také mohlo zrcadlit ve vzájemné korespondenci manželů, v tomto případě se bohužel žádná nedochovala, přestože je vysoce pravděpodobné, že alespoň nějaká existovala.³²² Manželé si zpravidla psali, pokud museli být po delší čas odloučení, přičemž tato situace se v pozdějších letech manželství na krátký čas nevyhnula ani Kateřině a Adamovi, jelikož velmož musel

³¹⁸ Více lidí se zde pohybovalo jen například během porodu šlechtičny nebo v období jejího šestinedělí. Šlo většinou o kojné nebo o porodní báby. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 75.

³¹⁹ Mohl nastat v souvislosti s osobní krizí jejího manžela Adama II. z Hradce a jeho příčinou mohlo být také úmrtí čtyř ze šesti jejích dětí. K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 124.

³²⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 283

³²¹ TAMTÉŽ.

³²² Právě vzájemná korespondence dnešním badatelům přináší doklad například o soužití manželů Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. Jejich vřelý vztah je patrný například ze vzájemného oslovování v dopisech, které se lišilo od běžné formální korespondence jiných manželů. Oslovovali se např. „*Můj živote*“, „*Můj anděli*“, „*Má duše*“, „*Má královno*“ atd. P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 413, 572, 573.

kvůli svým funkcím pobývat u dvora. Potkal ho tak podobný osud jako jeho otce Jáchyma, který pobýval v hradecké rezidenci jen minimum času.³²³ Jenže od jeho dob se toho poměrně dost změnilo. Zatímco on své manželce psal mnoho dopisů, a ještě více ona jemu do Vídně, Kateřina už mohla svého manžela na cestách doprovázet.

Největší změna souvisela s politickou situací. Zatímco za působení Jáchyma z Hradce u dvora byl českým králem nejprve Ferdinand I. a po jeho smrti v roce 1564 Maxmilián II., který sídlil ve Vídni, Adam II. z Hradce začal získávat významnější hodnosti až za panování Rudolfa II., jenž byl se svým dvorem v této době již přesídlen v Praze.³²⁴ Přestože Jáchym ponejvíce času trávil ve Vídni, kde měl pronajatý dům, do hlavního města musel také často zajíždět, především kvůli zemským úřadům. To ho přinutilo již roku 1558 koupit v Praze dům, přičemž v tomto rozhodnutí hrálo velkou roli i naléhání jeho manželky Anny Hradecké z Rožmberka, která pro koupi argumentovala tím, že „...*je hanba musiti se vždy do cizích domů prositi*“.³²⁵ Palác, který získali, se nacházel na velmi strategickém místě, totiž přímo pod okny panovníkovy rezidence, při tzv. stupních neboli schodech. Jinak ale velikostí a stavem velmožovi nevyhovoval, a proto bylo nutné započít s jeho přestavbou. Její výslednou podobu si hradecký velmož mnoho neužil, protože v roce 1565, kdy byla stavba dokončena, tragicky zahynul.³²⁶

Do Prahy tak Anna svého manžela doprovázet nemohla, jelikož by neměla dostatečné zázemí. Ani do pronajatého vídeňského domu se však za Jáchymem příliš často nevydávala, přestože trpěla velkým steskem po jeho přítomnosti, jak mu v dopisech neustále sdělovala: „...*po Vaší Milosti z celého srdce svého toužím a prosím, neračte na mne zapomínati a bohdá brzy přijeti, abych s Vaší Milostí ještě drobet pobyla, než umřu.*“³²⁷ Jejím častějším cestám do Vídně zabraňovala péče

³²³ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, *Rodinný život*, s. 160.

³²⁴ Svůj záměr přestěhovat se do Prahy a udělat z ní tak sídelní město císaře oznámil Rudolf II. českým stavům během zemského sněmu, který se konal v listopadu roku 1583. Ke svému stěhování měl několik důvodů, českým pánům své rozhodnutí vysvětloval tak, že sídlo „*leží v tak veselém a příležitém, spanilém místě a čerstvém, zdravém povětří*“. Pádnějším důvodem byla nepříjemná rodinná atmosféra panující ve Vídni, jelikož tam byl císař neustále vystaven nátlaku svých příbuzných. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 203-204.

³²⁵ V. LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce*, s. 274.

³²⁶ Už od roku 1563 byl palác částečně obyvatelný a Jáchym tu skutečně před svou smrtí několikrát pobýval. Poprvé na Velikonoce roku 1563, kdy byl dům před jeho příjezdem zásoben senem, vínem a ovsem. Naposledy pak v září, v roce svého úmrtí. TAMTĚŽ, s. 280.

³²⁷ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Rodinný život*, s. 160.

o malé děti a představa náročného cestování v jejich společnosti. Dalším důvodem byla starost o rodovou rezidenci v Jindřichově Hradci, která by zůstala bez vladaře i jeho manželky, a možná také strach z nepohodlí, jaké mohlo ve vídeňském domě panovat, jelikož šlo nejspíš o nepřiliš rozsáhlou, jednopatrovou stavbu.³²⁸

V každém případě právě kvůli odloučení si manželé vyměnili řadu dopisů soukromého charakteru, které dnes představují velmi významný pramen při zkoumání šlechtické každodennosti 16. století.³²⁹ Zároveň je možné se díky této korespondenci přesvědčit o tom, že manžel Kateřiny Hradecké z Montfortu prožil dětství a dospívání ve velice láskyplném prostředí a že mezi jeho otcem a matkou existoval skutečně vřelý vtaah.³³⁰

Když se Adam II. z Hradce konečně dočkal významnějších úřadů, o kterých bude ještě řeč později, mohl již naplno využívat pražský palác pánů z Hradce, a to i spolu se svou manželkou. Když jeho otec Jáchym nechal dům přestavovat, myslel při tom i na případný pobyt své ženy a stavbu tomu přizpůsobil. Díky tomu mohli Adam z Hradce a Kateřina Hradecká z Montfortu pobývat v hlavním městě Království českého a zároveň v sídelním městě císaře pospolu, což také často činili.³³¹ Právě společné soužití bez vzájemného odloučení a tudíž chybějící motivace pro psaní dopisů může být důvodem, proč se žádná korespondence manželů do dnešních dob nedochovala. Příčiny ale mohly být i jiné. Pokud se totiž v dopisech 16. století nacházela nějaká informace, která nebyla určena zraku jiného čtenáře, nejlepší řešení představovalo vhodit psaní do plápolajícího ohně.³³² Dopisy se také mohly ztratit v pozdějších dobách.³³³

³²⁸ Umístění domu a jeho podoba není dosud známa. Josef HRDLIČKA, *Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 109.

³²⁹ Část dopisů edičně zpřístupnili Václav Bůžek a Josef Hrdlička. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Rodinný život*, s. 145-273.

³³⁰ Zdaru jejich manželství zřejmě přispělo i to, že oba dva vyrůstali na jihočeských dvorech, jejich rodiny se dobře znaly, a tak nemohl žádnou bariéru představovat ani jazyk, ani víra nebo kulturní rozdíly. TAMTÉŽ.

³³¹ V. LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce*, s. 285.

³³² K tomu v několika dopisech nabádala Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic jeho manželka Polyxena z Lobkovic, jelikož v jejích psaních se často vyskytovaly i zákulisní politické manévry. Vzhledem k tomu, že se takovéto dopisy dochovaly, je patrné, že manžel její radu z neznámého důvodu neuposlechl. Mnoho dalších dopisů mohlo být podobným způsobem zničeno. P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 30.

³³³ Velkou ztrátu pro archiv pánů z Hradce mohlo představovat už běsnění syna Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu Jáchyma Oldřicha, který během záchvatu šílenství páčil rodové listiny. F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 425.

I přes málo přímých pramenů je možné alespoň naznačit, jakým způsobem se rodinný život Kateřiny Hradecké z Montfortu ubíral, a to především na základě charakteristik Adama II. z Hradce, které se v soudobých záznamech objevují o poznání častěji. Celkem manželství uzavřené při velkolepé svatbě roku 1574 trvalo dvaadvacet let, tedy až do roku 1596, kdy bylo přetrženo smrtí hradeckého pána. Za tu dobu bylo ovlivněno řadou vnějších vlivů, jako například jmenováním Adama II. z Hradce do politických úřadů, ale především nemocí, kterou velmož po celá tato léta trpěl a jejíž fáze tak, jak se postupně střídaly, proměňovaly také jeho povahové vlastnosti.

Jak již bylo zmíněno, trpěl tento hradecký velmož syfilidou, přičemž jako první přišel s touto diagnózou historik Karel Stloukal.³³⁴ O jeho nevalném zdravotním stavu existuje poměrně mnoho záznamů v tehdejší korespondenci s jinými šlechtici a také o něm svědčí vysoké účty za lékařská ošetření. V Jindřichově Hradci se lékařů vystřídalo skutečně mnoho, někteří patřili dokonce ke slavným kapacitám doby, jako například samotný lékař Maxmiliána II., Jan Crato z Kraftheimu nebo třeba Tadeáš Hájek z Hájku. Svou důvěru ovšem Adam II. z Hradce vkládal také do rukou různých jindřichohradeckých lazebníků a kořenářek.³³⁵

Ordinovaná léčiva a popisované příznaky choroby, které Karel Stloukal zkoumal, neodpovídaly ani dně, která nebyla u šlechticů raného novověku ničím výjimečným, ba ani skvrnitému tyfu, ke kterému se historici v případě Adama II. z Hradce dříve přikláněli. Až podle záznamu o tom, že bylo hradeckému pánovi podáváno „*argentum vivum – živé stříbro*“, neboli rtuť, jež se v dobové medicíně používala právě k léčbě syfilidy, usoudil, že šlo o tuto chorobu, kterou se nejspíše

³³⁴ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 121-125. Tento autor se k Adamovi II. z Hradce, stejně jako k jeho manželce, stavěl velice kriticky, některé jeho soudy působí velmi subjektivně, například v souvislosti s velmožovým jmenováním do pozice nejvyššího kancléře Království českého píše: „...*jak mohl Rudolf II. tuto tělesnou trosku člověka postavit v čelo nejdůležitějšího úřadu království, a druhá, jak mohl tento ubožák vykonávat funkci kancléřskou...*“. Na druhou stranu, jen málo historiků, kteří projevíli zájem o tuto osobnost, bylo tak dobře seznámeno s dobovými prameny jako právě Karel Stloukal, jelikož poznatky z českých archivů doplňoval o různé informace, které čerpal z papežských relací. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 18. Monografii o tomto historikovi vydal Bohumil JIROUŠEK, *Karel Stloukal: Profesor obecných dějin*, Praha 2015.

³³⁵ Léčili ho různými způsoby, například mu podávali lektvary, „*truňky*“, masti, růžovou vodu, kdoule, melouny, kozí mléko a jiné dobové přípravky. K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 124.

nakazil při vojenském tažení do Uher v šedesátých letech 16. století. Proto se také v dobových pramenech o jeho onemocnění hovořilo jako o „*uherské nemoci*“.³³⁶

Jak tato nákaza tělem hradeckého velmože prostupovala, měnily se její příznaky a také přinášela stále nová omezení. Choroba se objevovala v několika stádiích a vlnách, což způsobovalo nevyrovnané chování. Zejména ve druhé polovině sedmdesátých let došlo ke zhoršení jeho stavu. To u pána zlaté pětilisté růže vyvolalo zřetelnou demoralizaci a duševní krizi.³³⁷ Toto období trvající téměř desetiletí muselo pro jeho mladou manželku, která se do Království českého stěhovala v naději na spokojený rodinný život, jistě představovat těžké časy, jelikož problémů, které Adama II. z Hradce provázely, si všímalo i široké okolí a není tedy pravděpodobné, že by se nedotkly ženy, která žila po jeho boku.

O tom, že chování velmože zašlo skutečně daleko, svědčí psaní hradeckého regenta Štěpána Vratislava z Mitrovic, jež bylo sepsáno již čtyři roky po svatbě, roku 1578.³³⁸ Muž se pokusil svého pána v dopise upozornit na tíživý stav hospodářství. Situace byla zřejmě natolik vážná, že se dokonce nebál Adama přímo kritizovat za jeho chování: „*K tomu ste pán ne vždycky dostatečnej na svém zdraví, časem váhovej v svých věcech a nevyřídnej, čas od času odkládající a nedbanlivej... a neráčili byste uvěřiti, co já musím v své uši mnohokrát o Vaši Milosti slyšeti.*“³³⁹ Z psaní vyplývá, že hradecký pán neuměl zodpovědně hospodařit, což se skutečně projevovalo tím, že po čtyřech letech samostatné vladařské činnosti nebyl schopen splácet ani úroky z mnoha svých úvěrů. Podle charakteristiky hradeckého regenta je možné si představit mladíka, tehdy devětadvacetiletého, který se chová velmi neuváženě, kolují o něm různé pomluvy a není schopný vydávat důležitá rozhodnutí.³⁴⁰

Nejen s majetkem, ale zřejmě ani se svým zdravím nezacházel hradecký pán zrovna uvážlivě, jelikož regent také psal, že „*kdyby v mladém věku, čehož milej Pán Bůh rač zachovati, měly v těchto závadách nynějších Její Milosti paní manželka*

³³⁶ TAMTÉŽ, s. 125.

³³⁷ Václav LEDVINKA, *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance)*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105-113, zde s. 107.

³³⁸ Regent měl vrchní správu nad všemi statky pánů zlaté pětilisté růže. Od roku 1574 tento úřad vykonával Štěpán Vratislav z Mitrovic na Oustrašicích. Po jeho smrti v roce 1587 jej vystřídal bratr Jan Vratislav z Mitrovic. J. HRDLÍČKA, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, in: V. BŮŽEK (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 133.

³³⁹ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 124

³⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 125.

s dítkami Vaší Milosti osiřeti, račte toho všeho bedlivě povážiti“.³⁴¹ Zmiňuje se tedy dokonce o možné smrti Adama II. z Hradce navzdory jeho nízkému věku, a to nikoliv ve smyslu nevyhnutelného konce, nýbrž jako o možnosti, která by mohla nastat, pokud by velmož nezměnil své návyky. Nastíňuje mu také situaci, která by po jeho skonu nadešla, tedy že by všechny problémy, kterým musel nyní čelit, myšleno zřejmě především dluhy, zůstaly na starost Kateřině Hradecké z Montofrtu a také jeho dětem. Štěpán Vratislav z Mitrovic pravděpodobně doufal, že pokud použije jako argument vidinu útrap, jež by nastala velmožově manželce a potomkům, mohlo by u hradeckého pána dojít k nápravě, což z jeho nejbližší rodiny činí záchytný bod, na kterém snad Adamovi II. z Hradce ještě záleželo.

Problémy, se kterými se v této době potýkal, měly kromě nemoci příčinu v alkoholu a v hazardních hrách. Záznamy o tom, že pil víno ve větším množství, než se slušelo a patřilo, se objevují z několika zdrojů. Mimo jiné i papežští nunciové ho ve svých zprávách označují za „*neduživce a opilce*“. Jejich depeše zasílané do Říma popisující stav v Království českém bývaly obvykle velmi přesné, přesto je možné, že soudy, které nunciové vynesly o hradeckém pánovi, měly také co dočinění s Adamovým nedbalým přístupem v otázce rekatolizace země.³⁴² Jeho holdování alkoholu si ale všímali i jiní, proto měl potřebu se hájit a píše, že „*jen nemnoho s poddanými v krčmách vysedávám*...“.³⁴³ V pozdně renesanční době, kdy byly neustále pořádány turnaje, svatební slavnosti a jiné rozličné festivity, představovalo nelehký úkol ubránit se svodům alkoholu.³⁴⁴ Jeho konzumace v některých případech dokonce sehrávala důležitou symbolickou roli, jako například v případě pijáckých zábav, které pořádal arcikníže Ferdinand Tyrolský na svém tyrolském zámku

³⁴¹ TAMTÉŽ, s. 124.

³⁴² Papežští nunciové sídlili u císařského dvora v Praze od roku 1583 a zprávy papeži podávali jednou týdně. Významně se podíleli na rekatolizaci země, pro kterou se snažili nadchnout i nejvýše postavené šlechtice v zemi. Zatímco s Vilémem z Rožmberka nebo s Jiřím Popelem z Lobkovic byli spokojeni, Adamův přístup k věci jim nepřipadal dostatečně průbojný. K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 122.

³⁴³ TAMTÉŽ, s. 126.

³⁴⁴ I zahraniční pozorovatelé si všímali, že v Království českém byla vydatnou konzumací alkoholu doprovázena téměř všechna soukromá i politická jednání. Zaujalo to například poselstvo francouzského krále Jindřicha IV. vedené maršálem Urbanem de Laval de Boisdaphin nebo anglického cestovatele Fynese Morysona na konci 16. století. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 79-80.

Ambras a později třeba i Petr Vok z Rožmberka na Bechyni. Adam II. z Hradce byl prokazatelně při těchto příležitostech hostem obou těchto mužů.³⁴⁵

I on sám často hostil ve svém rodovém sídle v Jindřichově Hradci vzácné i méně vzácnější hosty. Ani při těchto příležitostech nebývalo víno opomíjeno, a proto výdaje za něj tvořily jednu z nejvyšších položek v hradeckých důchodových účtech. Bujarých večírků, konaných především v hlavním městě království, se často také účastnily ženy všelijakého původu a urozenosti, což mohlo vést k různým galantním dobrodružstvím „...s pěknými pannami, pro něž šlechtici zapomínali na pěkné hrabínky“, jak píše ve svém dopise Adamovi Jaroslav Smiřický ze Smiřic.³⁴⁶ Žádné konkrétní aféry se hradeckého pána, na rozdíl od jiných mužů té doby, netýkaly, nebo alespoň nebyly probírány v písemných pramenech.³⁴⁷

Hazard, další poklesek, ze kterého byl obviňován, jen potvrzoval jeho ledabylost a lehkovážnost, jakou vykazoval v tomto desetiletí. Je možné sledovat, že čím větší byla majetková vydání hradeckého pána, o to menší pociťoval strach zkoušet peníze vyhrát zpět v kartách. Existuje písemný záznam o tom, že v zimě roku 1587 se v jakési pražské malostranské krčmě dal do hry s Vlachy. Štěstí mu zřejmě nepřálo, jelikož prohrál všechny své peníze, a proto si musel ještě půjčit hotovost od svého pražského souseda, zlatníka Millera.³⁴⁸

2. 3. Děti a mateřská každodennost

Možná byla Kateřina Hradecká z Montfortu pro Adama II. z Hradce v tomto čase skutečně světlem a radostí, jelikož přes všechny hrůzné zvěsti šířené o velmožově působení ve druhé polovině sedmdesátých a první polovině osmdesátých let 16. století je nasnadě říci, že manželství se štýrskou šlechticnou, alespoň co do naplnění nejdůležitější raně novověké úlohy sňatku, tedy zplození dětí, fungovalo. A právě narození dítěte bylo vždy velkou událostí a přinášelo do šlechtické rodiny radost,

³⁴⁵ Více o rituálech, které se konaly na zámku Ambras V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 227. O bechyňských pijáckých zábavách V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 115. Obecně abstinence u velmožů představovala spíše výjimku, která byla ve 2. polovině 16. století zosobněna Vilémem z Rožmberka, jenž byl známý tím, že se alkoholu vyhýbal. TAMTÉŽ, s. 113.

³⁴⁶ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 122.

³⁴⁷ K nevěrám v rudolfínské Praze V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 283.

³⁴⁸ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 126.

kteřou ale doprovázely i obavy a starosti.³⁴⁹ První potomek se hradeckému páru narodil již rok po přínosu Kateřiny Hradecké z Montfortu do Jindřichova Hradce, tedy v roce 1575.³⁵⁰ Radost velmože a jeho manželky mohla být násobena tím, že šlo o chlapce.³⁵¹ Adam II. z Hradce ho pojmenoval po dvou mužích, jichž si velmi vážil a kteří pro něj, po předčasné smrti otce Jáchyma, představovali nejbližší mužské příbuzné. Syn dostal jméno Vilém Zachariáš. Adam II. z Hradce tak vzdal hold svým strýcům Vilému z Rožmberka a Zachariášovi z Hradce. Byl to „*mládeneček milej, ke všem způsobnej, nevypínavej, učenlivej, pobožnej a Bohu i lidem zvláště oblíbenej*“.³⁵² Naděje do něj ovšem byly vkládány marně, jelikož zemřel již ve věku svých čtrnácti let.³⁵³

V péči o něj si Kateřina Hradecká z Montfortu najímala kojnou, přičemž o důvodech, které k tomuto kroku raně novověké šlechtice vedly, již byla řeč. Možná i díky tomu, že úlohu kojení převzala jiná žena, porodila Kateřina roku 1576 další dítě, tentokrát holčičku jménem Bohunka. Jejím narození byly přítomny dvě ženy z Vídně, přičemž jedné z nich, „*kteřá mladou pannu šlechtičnu chová*“, přikázalo panstvo koupit dlouhý kožich, jakému se říkalo „*šorcpelc*“.³⁵⁴ V případě jedné z těchto žen šlo patrně o kojnou, v případě druhé o porodní bábu, která porod zpravidla zajišťovala. Že přijížděly zdaleka, nebylo ničím výjimečným. Šlechtici si dávali záležet na tom, aby při narození dítěte byly přítomny zkušené ženy s vynikajícími schopnostmi, proto si je také v korespondenci vzájemně doporučovali.³⁵⁵

V případě dcery Bohunky Kateřina Hradecká z Montfortu poprvé zažila smrt svého dítěte, jelikož devčátko zemřelo již nedlouho po narození.³⁵⁶ Dětská úmrtí se nevyhýbala ani šlechtickým domácnostem i přesto, že v nich byly zpravidla alespoň částečně zajištěny hygienické podmínky, teplo a také potrava. Ta ovšem často měla nevyhovující složení a nebezpečí pro děti představovala také zanedbaná prevence

³⁴⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 271.

³⁵⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 73

³⁵¹ Hlavně otcové si velmi přáli syna, který by v budoucnu zajistil pokračování rodu a prohloubil tak jeho starobylost a urozenost. Také dědil rodový majetek. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 271.

³⁵² J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 5; K. MÍCHALOVÁ, *Ženy posledních pánů z Hradce*, s. 68.

³⁵³ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 72.

³⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 73

³⁵⁵ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 274.

nemocí a v neposlední řadě v rámci nejvyšší české šlechty i genetická zátěž. Patnácti let se dožívalo přibližně 50 % mladých urozenců.³⁵⁷ Velký žal nad ztrátou miminka mohl být pro silně věřící Kateřinu Hradeckou z Montfortu zmírněn snad jen představou, že smrt pokřtěného novorozence bez hříchu umožňovala jeho cestu přímo do nebeského království.³⁵⁸

Už v roce 1577, tři léta po sňatku, porodila šlechtična své třetí dítě, chlapce, jehož jméno ale není známo, jelikož zřejmě brzy po porodu zemřel. O tom, že vůbec přišel na svět, se dochoval zajímavý písemný pramen, totiž dopis od samotné sestry Rudolfa II. Alžběty, vdovy po francouzském králi Karlu IX.³⁵⁹ Psaní bylo určené Anně z Hradce, sestře Adama II. z Hradce, která měla Alžbětu a také její matku Marii Habsburskou zastoupit při chlapcově křtu.³⁶⁰ Jako dárek k narození hochy také poslala stříbrné nádoby. Manželský pár ji zřejmě požádal o kmotrovství, přičemž s takovou žádostí se na členy panovnické rodiny mohli obracet jen skutečně nejvýše postavení šlechtici. Snaha zajistit malému urozcenci dostatečně vlivného kmotra souvisela s tím, že vybraná osoba se tímto úkolem zavazovala k tomu, že bude dítě v budoucnu chránit a podporovat například při získávání společenského postavení.³⁶¹

V pořadí čtvrtého potomka porodila Kateřina Hradecká z Montfortu opět pouze rok po porodu předchozím.³⁶² Narodila se jí tentokrát zase holčička, která snad mohla být alespoň částečnou útěchou za dvě v nedávné době pohřbené děti. Dostala jméno Anna Kateřina. První z nich po své babičce Anně Hradecké z Rožmberka a druhé po matce. I o tuto dívku se starala kojná, která za své služby také dostala kožich, stejně jako již dříve zmiňovaná porodní bába.³⁶³ Děvčátko se totiž narodilo

³⁵⁶ M. MARKOVÁ, *Móda* s. 334.

³⁵⁷ Nejvíce dětí umíralo v prvním roce jejich života, přibližně 350 z 1000. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 274.

³⁵⁸ TAMTÉŽ.

³⁵⁹ Dopis edičně zpřístupnil Václav Bůžek a Josef Hrdlička. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Rodinný život*, s. 261-262.

³⁶⁰ V literatuře se také uvádí, že šlo o křest prvorozeného syna Viléma Zachariáše, což je ovšem nepravděpodobné, jelikož v tom případě by byl pokřtěn až ve svých dvou letech. Tak dlouhou dobu se zpravidla neotálelo kvůli často oprávněnému strachu z možného předčasného úmrtí. Křtiny se uskutečňovaly většinou tři dny až tři týdny po porodu. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 277.

³⁶¹ TAMTÉŽ, s. 279.

³⁶² Smutnou bilanci ovšem je, že tři porozených dětí zůstalo naživu do roku 1578 pouze jedno, a to prvorozený chlapec Vilém Zachariáš. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Dvory*, s. 72.

³⁶³ TAMTÉŽ, s. 73

v chladném listopadovém počasí, a proto i pro ni byl zakoupen vak podšitý kožešinou. Její narození lze z účtů vyčíst i díky zvýšenému nákupu bílého sukna. To se pořizovalo „*k potřebě dítěte do kolébky*“, ale obklopena jím byla také šlechtična v šestinedělí. Při narození Anny Kateřiny její kolébku vybavili devíti lokty povijanu.³⁶⁴ Šlechtična sice přečkala nebezpečnou hranici patnácti let, nakonec ovšem zemřela také předčasně, jako osmnáctiletá.³⁶⁵

Vypadá to, že Kateřina Hradecká z Montfortu ve druhé polovině sedmdesátých let rodila děti skutečně v pravidelném ročním intervalu, protože v roce 1579 přišel na svět další chlapec, kterého pojmenovali jako Jáchyma Oldřicha.³⁶⁶ První jméno hochu zcela jistě odkazovalo na jeho zesnulého dědečka Jáchyma z Hradce a to druhé pak na středověké členy hradeckého rodu. V případě tohoto děťátka si rodiče dávali již od nízkého věku mimořádně záležet na jeho oděvu. V tomto ohledu mu dokonce věnovali větší pozornost než prvorozenému Vilému Zachariáši. Těšil se snad Jáchym Oldřich lepšího zdraví než jeho starší bratr a počítalo se tak dopředu s ním jako s dědicem?

Dětské oblečení bylo zmenšenou kopií toho rodičovského. A tak „*Jáchymek*“ již v prvním roce života oblékal šité punčošky z bílých nitěk nebo hedvábné. K nim hasavé štrymfy, stejné, jako nosil jeho otec. Mezi další luxusní oděvy tohoto chlapce patřil například plátěný kabátek, který se zapínal dvěma svazky černých hedvábných knoflíků a plátěné kalhoty s černými koženými punčochami.³⁶⁷ O to, aby děti chodily oblékané podle nejnovějších módních trendů přicházejících ze Španělska, ale i z Francie, se starala s určitostí právě Kateřina Hradecká z Montfortu, jelikož i její šatník se vyznačoval nebývalým luxusem, o čemž bude řeč později. Jáchym Oldřich se stal po svém otci dědicem hradeckého panství a také mužem, kterým rod roku 1604 vymřel. Dožil se věku pětadvaceti let.³⁶⁸

Po narození Jáchyma Oldřicha byly Kateřininy každý rok se opakující porody přerušeny, což mohlo mít několik příčin. Například zhoršující se nemoc Adama II. z Hradce, ale také případné zdravotní problémy samotné šlechtičny, které by nebyly překvapivé vzhledem k vyčerpávajícímu odnošení pěti dětí v pěti předchozích letech.

³⁶⁴ M. MARKOVÁ, *Móda* s. 334.

³⁶⁵ J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 5.

³⁶⁶ M. MARKOVÁ, *Móda*, s. 333.

³⁶⁷ TAMTÉŽ.

³⁶⁸ V. LEDVINKA, *Adam II.*, s. 26.

Obě varianty mohly vést k potratům, které se často ani nezaznamenávaly do písemných pramenů.³⁶⁹

Po tříleté pauze porodila hraběnka své šesté dítě, dceru Lucii Otýlii, která ji nakonec, jako jediná ze všech dětí, přežila. „*Panna šlechtična Lucie*“, jak šestiletou dívku nazývali, se narodila roku 1582 a byla stejně jako její mladší bratříček krásně oblékaná. Nosila například „*kožichové botky*“, tedy aksamitové boty podšívané kožešinou.³⁷⁰ Dále jí bylo jako dvouletému děvčátku od panského krejčího ušito sedm párů plátěných punčošek a suknička. Lucie Otýlie zemřela roku 1633 a nakonec se i přes zdravotní problémy, kterými trpěla, dožila věku 51 let.³⁷¹

Byla zřejmě posledním dítětem, které Kateřina Hradecká z Montfortu porodila a jež zároveň přežilo několik prvních týdnů. Je sice možné, že i později otěhotněla, žádný další potomek se však v písemných pramenech neobjevuje.³⁷² Takže zatímco Adam II. z Hradce prožil první desetiletí společného manželství zaměstnán hlavně léčbou své nemoci a útratami majetku (což šlo vzhledem k výdajům za lékaře ruku v ruce), dále různými pijatikami a hazardními hrami, Kateřina Hradecká z Montfortu byla téměř permanentně těhotná. Za osm let, počítáno od roku 1574 do roku 1582, byla z 96 měsíců přibližně 62 měsíců v jiném stavu, nebo v šestinedělí. To jí však nebránilo vybudovat si kolem sebe široký dvůr nápadně a nákladně se oblékat. Na rozdíl od pozdějších let se šlechtična v tomto období téměř vůbec neúčastnila veřejného života a necestovala. Zatímco od poloviny osmdesátých let 16. století byl její itinerář naplněn různými společenskými

³⁶⁹ Přes veškerou péči o těhotnou ženu i ve šlechtickém prostředí docházelo k potratům. Všimli si jich také doboví lékaři a pokoušeli se stanovit jejich příčinu. Za jednu z nich byla označována také pohlavní nezdrženlivost během těhotenství. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 277.

³⁷⁰ M. MARKOVÁ, *Móda* s. 334.

³⁷¹ V. LEDVINKA, *Adam II.*, s. 26.

³⁷² Někdy se hovoří ještě o jedné dceři jménem Dorotka, která se ovšem měla narodit až po velmi dlouhé prodlevě, konkrétně v roce 1594. Zpráva o její existenci se do literatury dostala zřejmě na základě zmínky v soupisu černínského majetku z roku 1848. Jeden z obrazů je v tomto soupise pojmenován jako „*Dorothea von Neuhaus, Tochter Adam's II. von Neuhaus als zehnjähriges Mädchen, 1604*“. Franz Alexander HEBER, *Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser: Sechster Band*, Praha 1848, s. 14. Zdá se ovšem nepravděpodobné, že by se manželům narodila dcera po téměř dvanáctileté pauze. Adam II. z Hradce byl zároveň v této době již ve velmi špatném zdravotním stavu, neschopen chůze a odkázán na „*sesli*“. V pozdním stádiu jeho nemoci je případná plodnost spíše vyloučená. Je ale možné, že v případě obrazu byla zaměněna datace a šlo jejich jinou dceru, narozenou v dřívějších letech.

událostmi, které souvisely hlavně s přechodovými rituály v širší rodině, z této doby se podobné záznamy nevyskytují.

2. 4. Manželkou vysoce postaveného zemského politika

Jak už bylo naznačeno, Adam II. z Hradce prožíval ve druhé polovině sedmdesátých let osobní krizi. Ta se projevovala nezájmem o vlastní hospodářství, kariéru a problémy s alkoholem. Jeho nemoc zřejmě v této době udeřila v jedné ze svých nejtěžších fází a významně ke krizi přispěla. Nákaza syfilitidou je specifická v tom, že po nějakém čase se nemoc dostává do latentní fáze, kdy příznaky nemoci mohou z velké části ustoupit. K jakémusi zlepšení patrně došlo i u Adama II. z Hradce, alespoň co se týkalo jeho psychického rozpoložení. Na tom, že u hradeckého velmože došlo po nešťastných letech k výrazné změně, se shodli i dva historici Karel Stloukal a Václav Ledvinka, kteří se jeho životními osudy zabývali.³⁷³

Každý z nich ji však dává do souvislosti s jiným letopočtem a jinou příčinou. Zatímco Karel Stloukal se domníval, že rozhodující událostí, která způsobila proměnu v Adamově povaze, bylo jeho nečekané jmenování nejvyšším kancléřem Království českého v únoru roku 1585,³⁷⁴ Václav Ledvinka sledoval dlouhodobější zlepšování jeho stavu, které započalo již o něco dříve. Za stěžejní přitom považoval na první pohled ne zcela zásadní událost, totiž svatební oslavy Adamovy mladší sestry Anny z Hradce s Oldřichem Felixem z Lobkovic na Kostí konané v Praze roku 1579. Původně se měly uskutečnit v Jindřichově Hradci, pod záminkou „morového povětrí“ je ale hradecký velmož nečekaně přeložil do Prahy.³⁷⁵

Tam na Staroměstském náměstí uspořádal velký turnaj, kterému osobně přihlížel Rudolf II., jeho host vévoda bavorský a množství dalšího panstva.³⁷⁶ Součástí turnaje byly různé alegorické scény, honění ke kroužku nebo klání s dřevci. Oslavy pokračovaly svatební hostinou konanou v pražském paláci pánů z Hradce, kde hlavní atrakcí představovaly v hodovní síni se nacházející dva veliké cukrové stromy s větvemi z jemného perníku. Na těch bylo usazeno plno barevných cukrových ptáků a také z nich hosté mohli utrhávat nejjemnější vlašské cukrovinky.

³⁷³ Karel Stloukal je ale mnohem kritičtější, změnu, která u Adama II. z Hradce nastala, nazývá „*pocitem velikášství, megalomanií, provázenou stále rostoucím rozporem mezi vůlí a činy*“. K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 127; V. LEDVINKA, *Šlechtická svatba*, s. 110.

³⁷⁴ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 127.

³⁷⁵ V. LEDVINKA, *Šlechtická svatba*, s. 107.

³⁷⁶ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 187.

Pražská svatba i s turnajem stála hradeckého velmože přibližně 20 tisíc kop grošů českých, což byl asi jeden a půl až dvojnásobek ročního finančního výnosu z jeho panství.³⁷⁷ Většinu z této částky si musel vypůjčit, jelikož v době konání pražských svatebních slavností se nacházel ve vrcholné finanční tísní. To se projevilo, když musel na podzim roku 1578 a znovu na jaře 1579 opakovaně ujíždět z pražského zemského sněmu před dotírajícími věřiteli, za což byl dokonce napomenut samotným panovníkem.³⁷⁸

Ačkoliv z tohoto hlediska působí nákladné pražské slavnosti na první pohled jako vrchol Adamovy rozhazovačnosti a neschopnosti zacházet s vlastním majetkem, Václav Ledvinka v nich naopak spatřuje strategicky promyšlený krok velmože, díky němuž chtěl obnovit tradiční přední postavení rodu pánů z Hradce v české stavovské společnosti a významněji se po vzoru svého otce a děda začlenit do politické scény Království českého.³⁷⁹ A to se mu skutečně podařilo, jednak shodou vhodných okolností, ale také díky jeho promyšlenému jednání. K zmíněným příznivým okolnostem patřila již zmíněná stabilizace velmožova zdravotního stavu. Ke konci osmdesátých let sice Adam II. z Hradce ochrnul na dolní končetiny a musel být přenášen na speciálních nosítkách, přesto se choroba zřejmě jaksí ustálila a nemocný muž nebyl vystaven jejím náhlým výkyvům, což mu mohlo pomoci k překonání osobní a morální krize. Dále k nim patřila skutečnost, že císař Rudolf II. měl Adama II. z Hradce v oblibě, jelikož ho znal už od dětství a strávil po jeho boku mladická léta. Možná i díky tomu se rozhodl jeho snahu o společenskou „rehabilitaci“ prostřednictvím uspořádání nevídaně nákladných svatebních slavností akceptovat, přičemž po jeho vzoru tak učinila i pražská stavovská a dvorská veřejnost.³⁸⁰

Již od konce roku 1579 se postupně zmírnil tlak velmožových věřitelů, zastavil se růst dluhů a přes jejich trvajících výši se finanční situace hradeckého pána výrazně konsolidovala. Adam II. z Hradce učinil i další kroky, které měly přispět k nápravě hospodářských poměrů, a totiž přistoupil na návrhy regenta Štěpána Vratislava z Mitrovic na reformu správy dominia, která vedla ke zvýšení výnosu

³⁷⁷ Čistý finanční výnos celého dominia Adama II. z Hradce, tedy velkostatků Jindřichův Hradec, Hluboká, Protivín a Žirovnice, činil v této době 10 tisíc až 15 tisíc kop grošů českých. Šlo o jeden z největších hospodářských komplexů v předbělohorských Čechách. V. LEDVINKA, *Šlechtická svatba*, s. 108

³⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 109.

³⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 111.

³⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 109.

statků., V souvislosti s tím také postupně vymizely stížnosti na chování hradeckého pána. Namísto toho se objevují doklady, že začal pěstovat styky s nejurozenějšími a nejmocnějšími lidmi v zemi, věnoval se politickým a zemským záležitostem a vhodně své nově nabyté postavení dokazoval okázalou reprezentací.³⁸¹

To vše nakonec zúročil v únoru roku 1585, kdy získal funkci nejvyššího kancléře Království českého. Tato pozice zůstávala po smrti Vratislava z Pernštejna již tři roky neobsazená, jelikož císař se pod tlakem různých frakcí, jež se snažily získat kancléřství pro některého ze svých stoupenců, zdráhal v tomto ohledu učinit konečné rozhodnutí.³⁸² Nakonec jmenoval ku překvapení všech nemocného Adama II. z Hradce. K tomu jistě přispěla tradice, jelikož kancléřství měli na starosti jak jeho dědeček Adam I., tak otec Jáchym. Také tu opět mohlo sehrát roli, že Rudolf II. hradeckého pána dobře znal a mohl mu důvěřovat, což se nedalo říci o řadě jiných předních politiků v Království českém.³⁸³ Z podobných důvodů se nakonec Adam II. z Hradce v roce 1593 stal nejvyšším purkrabím Pražským a dosáhl tak na nejpřednější zemský úřad. Rudolf II. si raději zvolil jeho než Jiřího Popela z Lobkovic, který na purkrabství pomýšlel, jelikož právě v tuto dobu se musel císař vypořádávat se stavovským odporem, který byl veden právě tímto ambiciózním šlechticem a jeho bratrem Ladislavem. Adam II. z Hradce se do podobných intrik nezapojoval a díky tomu si dlouhodobě udržel císařovu přízeň.³⁸⁴

2. 4. 1. Pobyty v pražském paláci a cesty po Království českém

To, že Adam II. z Hradce získal kancléřský a později také purkrabský úřad, ovlivnilo také každodenní život jeho manželky Kateřiny. Ten se ale od první třetiny osmdesátých let proměnil i díky tomu, že šlechtična již nebyla omezována permanentním těhotenstvím a stále se opakujícími porody. Adam II. z Hradce musel trávit poměrně mnoho času v Praze, kam ho šlechtična často doprovázela. Při těchto pobytech společně bydleli v pražském paláci pánů z Hradce. Kolik celkem tam strávili času, bohužel není možné říci, než velmož dosáhl kancléřského úřadu, bývali v Praze v průměru čtyřicet až sedmdesát dní v roce. Spolu s důležitou funkcí cesty do

³⁸¹ TAMTÉŽ, s. 110.

³⁸² J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 201.

³⁸³ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 127.

³⁸⁴ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 305-306.

hlavního města království nabývaly ještě více na četnosti. Panstvo se ve svém pražském paláci obvykle objevovalo kolem Vánoc, Nového roku, Velikonoc, v době zasedání zemského sněmu či zemského soudu a při různých společenských kratochvích, například svatbách, křtinách nebo turnajích.³⁸⁵

Pobyt v Praze byl velmi nákladný, a to nejen kvůli drahému provozu paláce, ale i s ohledem na nákupy, které pán a paní ve městě uskutečňovali. Do města přijížděli vždy s početným doprovodem, který byl tvořen nejméně deseti služebníky šlechty a také neméně početným fraucimorem šlechtičny. Například v roce 1592 pobývalo se šlechtičnou a jejími dvěma dcerami v pražském paláci deset členek fraucimoru, o čtyři roky později dokonce patnáct. V hlavní venkovské rezidenci zůstávalo v této době pouze sedm žen z fraucimoru.³⁸⁶ Je tedy patrné, že i při pobytu v Praze bylo pro Kateřinu Hradeckou z Montfortu významné, aby s sebou měla náležitý doprovod. Ten se staral o její pohodlí, ale také ji reprezentoval při různých společenských událostech. Právě těch se musel manželský pár nyní, vzhledem k postavení hradeckého pána, účastnit mnohem častěji. Již byla řeč o svatbě Adamovy sestry Anny z Hradce, konané roku 1579, kde hrála Kateřina se svým manželem nejdůležitější roli, hned po novomanželech a císaři. Mezi další výjimečné události, kterých se velmožský pár zúčastnil, patřila slavná svatba Polyxeny z Pernštejna s Vilémem z Rožmberka, která se konala roku 1587 v Praze a Adam II. z Hradce zde již vystupoval z pozice nejvyššího kancléře Království českého.

Pobyt v Praze mohl být pro šlechtičnu významný i z jednoho osobního důvodu. Ve městě totiž žil její nejstarší bratr Jiří z Montfortu, který v Praze na Malé Straně vlastnil dům. Vzhledem k tomu, že šlo o velmi blízkého příbuzného, je možné očekávat, že se se šlechtičnou čas od času vzájemně navštěvovali. Bratr Kateřiny z Hradecké z Montfortu zemřel roku 1590 a císař v této souvislosti informoval Kateřinu o pořízení s jeho pražským domem.³⁸⁷

Intenzivnější byly také cesty po Království českém, během kterých manželé obvykle navštívili blízké „pány a přátelé“. Ne zřídka stála za účelem jejich cesty smutná povinnost doprovázet některou z urozených osob k poslednímu odpočinku. Za tímto účelem se například vydali roku 1583 do Třeboně, odkud pokračovali do Českého Krumlova, kde byla pohřbena třetí manželka Viléma z Rožmberka,

³⁸⁵ V. LEDVINKA, *Dům pánů z Hradce*, s. 281.

³⁸⁶ J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 46.

³⁸⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, sign. II M 2, kart. č. 43.

hraběnka Anna Marie Rožmberská z Bádenu.³⁸⁸ Roku 1591 opět vyjeli do Českého Krumlova, tentokrát na zádušní mši, která byla sloužena ku památce zemřelé sestry posledních pánů z Rožmberka, Evy hraběnky Gasoldiové.³⁸⁹ Právě s rožmberským velmožem a jeho bratrem udržoval hradecký manželský pár kontakt nejčastěji. Viléma společně navštívili v Českém Krumlově například v roce 1582, o čtyři roky později je velmož pohostil na svém panství v Roudnici nad Labem.³⁹⁰

2. 4. 2. Každodenní život v rodové rezidenci pánů z Hradce

I na hradeckém panství měl manželský pár mnoho aktivit, jelikož roku 1580 Adam II. z Hradce uzavřel smlouvu se stavitelem Baltazarem Maggim o dostavbě Nového stavení.³⁹¹ Práce na budově, ale také na spojovacích arkádách trvaly až do devadesátých let. Čas od času bylo potřeba dohlédnout na postupující stavební úpravy. Rozptýlení běžných dnů na rodové rezidenci manželům přinášely především různé vzácné návštěvy. Nejčastěji do města přijížděl Petr Vok z Rožmberka a jeho bratr Vilém, který tak de facto Kateřině a Adamovi oplácel jejich navštívení, o kterých již byla řeč. Na zámku byli ubytováni pohodlně díky pokojům, které pro ně nechal připravit již Jáchym z Hradce. V roce 1580 Kateřinu dokonce navštívil její blíže neznámý příbuzný z Montfortu, který v Jindřichově Hradci i skonal. Bohužel nejsou známy podrobnosti, jelikož Václav Březan byl ve svém zpravení o této události velmi stručný: „4. junni hrabě N. z Montfortu na Hradci umřel“.³⁹²

Velké přípravy bylo potřeba vykonat před příjezdem příslušníků rodu Habsburského, jejichž návštěvy v Jindřichově Hradci také nebyly nikterak neobvyklé. V roce 1585 měla Kateřina Hradecká z Montfortu například možnost setkat se opět s mužem, na jehož dvoře strávila svá mladistvá léta, do města totiž přijel arcikníže Karel Štýrský.³⁹³ Na počátku devadesátých let hradeckého velmože a jeho paní navštívil arcikníže Maxmilián, kterého pak v roce 1593 následoval jeho bratr Arnošt,

³⁸⁸ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 329.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 362. Manželem Evy z Rožmberka byl nejprve chorvatský magnát Mikuláš Zrinský ze Serynu, který ale roku 1566 padl v bitvě o Szigetvár. Druhým jejím manželem se stal zchudlý italský šlechtic Pavel Gasoldi. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 41-47.

³⁹⁰ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 469.

³⁹¹ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 84.

³⁹² J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 303.

s nímž se z mládí znal pro změnu Adam II. z Hradce.³⁹⁴ V roce 1595 do města zavítal ještě jeden bratr císaře, tentokrát neoblíbený Matyáš.³⁹⁵

Manželé společně snad hrávali také šachy, které se nacházely v soukromých komnatách velmože.³⁹⁶ Tvrzení Františka Kavky, že Kateřina Hradecká z Montfortu byla „nevzdělaná a omezená žena“³⁹⁷, je možné alespoň částečně vyvrátit díky dokladům o tom, že spolu s manželem vlastnili mnoho knih, což potvrzují četná vydání za jejich nákup. Adam II. z Hradce se také sám podílel na vydávání některých z nich, nějak významněji ovšem až po svém sňatku s Kateřinou Hradeckou z Montfortu.³⁹⁸ Hned první kniha, jejíž vydání byl účasten, vyšla tři roky po svatbě a nesla název *Zahrádka růžová žen plodných o početí, působení, zplození, složení a rození člověka a o všech nebezpečných případnostech, způsobech a tajnostech, které při porodu nejprředněji znamenány a nejvíce vyšetřeny bývají*. Šlo o porodnickou knihu, která uváděla nové názory na počátky lidského života, tedy o téma, jenž se bytostně dotýkalo jeho manželky, jelikož ta byla v roce vydání již dvojnásobnou matkou. To přispívá k domněnce, že manželka měla na literárním mecenátu šlechty značný podíl. I druhým dílem, které nechal Adam II. z Hradce dedikovat, se mohl hraběnce tématem trefit do vkusu. Byl to český překlad *Kázání* od Friedricha Nausea, které hradecký velmož podpořil z podnětu kněze Jindřicha Scribonia, probošta svatovítského chrámu a předního stoupence jezuitského řádu.³⁹⁹ Šlechtična si dokonce některé knihy na konci sedmdesátých let nechávala opisovat od chorého písaře Fridricha.⁴⁰⁰ Nedlouho po jejím příjezdu do Jindřichova Hradce se také objevuje účet za „*vylámání dveří kde, Její milost má knihy*“.⁴⁰¹

³⁹³ K. MÍCHALOVÁ, *Ženy posledních pánů z Hradce*, s. 75.

³⁹⁴ Zúčastnil se spolu s ním a jeho bratrem Rudolfem II. kavalírské cesty po Evropě. Zároveň působil v mládí v jeho službách jako komorník. V. LEDVINKA, *Adam II.*, s. 19-20.

³⁹⁵ K. MÍCHALOVÁ, *Ženy posledních pánů z Hradce*, s. 75.

³⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 79.

³⁹⁷ F. KAVKA, *Zlatý věk Růží*, s. 117-122.

³⁹⁸ J. HRDLIČKA, *Literární mecenát posledních pánů z Hradce*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 349-369, zde s. 359. Celkem Adam II. z Hradce za svého života podpořil vydání šestnácti knižních titulů soudobých autorů. TAMTÉŽ, s. 364.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 360. Kateřina z Montfortu možná o česky psané knihy projevila zájem, přesto si v nich však zřejmě příliš nepočítla, jelikož roku 1607 prohlásila „*já sama česky čísti neumím*“. Srov. J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 6.

⁴⁰⁰ Bohumír LIFKA, *Staré knihovny hradeckého zámku*, in: *Jindřichův Hradec. Statní zámek a památky v okolí*, Praha 1959, s. 32.

⁴⁰¹ J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 6.

Ať už Kateřina Hradecká z Montfortu právě četla knihy, cestovala, přijímala návštěvy nebo se starala o potomky, během všech těchto chvil se v její blízkosti pravděpodobně vyskytovaly ženy a dívky, které byly součástí jejího fraucimoru, jenž ke šlechtickým jejího postavení neodmyslitelně patřil.

2. 4. 3. Fraucimor Kateřiny Hradecké z Montfortu a její odívání

Stejně jako byla Kateřina Hradecká z Montfortu před svou svatbou a stěhováním do Jindřichova Hradce součástí hofštátu, tak i ona se později obklopovala v Jindřichově Hradci urozenými i neurozenými dámami. O hofštátu se obvykle hovořilo pouze v souvislosti s panovnickým dvorem a uskupení kolem šlechticů na dvorech vyšších urozců bylo nazýváno jako fraucimor.⁴⁰²

Ten existoval na zámku v Jindřichově Hradci již za Anny Hradecké z Rožmberka, měl ale jinou podobu než ten hraběncin. Kateřinina tchyně si vystačila s dvanácti dvorními dámami, které pod jejím vedením převážně vyšivaly nebo přešivaly oděvy své paní, krumplovaly či předly.⁴⁰³ K dámám se přidávaly také dvě neprovdané sestry Jáchyma z Hradce, Mandelína a Voršila. Právě díky pozůstalostnímu inventáři, jenž patřil Mandelíně a ve kterém se objevovaly rozličné pomůcky k ručním pracím, je možné určit náplň práce dvorních dam.⁴⁰⁴ Fraucimor šlechticů byl umístěn jak za Anny Hradecké z Rožmberka, tak zřejmě i za Kateřiny Hradecké z Montfortu ve druhém patře starého stavení. Byly to místnosti, ve kterých dvorní dámy spávaly a také se zde nacházely truhlice, v nichž měly uloženo své oblečení a osobní předměty. V pokojích vykonávaly i výše zmíněné ruční práce.⁴⁰⁵ Přestože doprovod Kateřiny Hradecké z Montfortu bydlel na stejném místě jako ten Anny Hradecké z Rožmberka, změnila se poměrně zásadně jeho struktura i funkce. Mimo jiné do něj také přibýly cizinky.

Když Kateřina Hradecká z Montfortu přijela roku 1574 do Jindřichova Hradce, spolu s ní cestovaly dívky, jež byly zřejmě také součástí hofštátu arcikněžny

⁴⁰² Slovo fraucimor ale mohlo sloužit i jako obecné pojmenování pro ženské osazenstvo rezidence, do kterého patřily i různé služebné. Také se tak nazývaly prostory, kde ženy na hradech a zámcích měly své komnaty. O fungování a struktuře fraucimorů blíže J. JANÁČEK, *Ženy české renesance*, s. 99-110; V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 203.

⁴⁰³ J. HRDLIČKA, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, s. 137.

⁴⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 136.

ve Štýrském Hradci.⁴⁰⁶ Je celkem přirozené, že spolu s tehdy osmnáctiletou dívkou byl do vzdáleného Království českého vyslán doprovod, jelikož ji v zemi manžela čekalo jazykově i nábožensky odlišné prostředí. Ačkoliv styky se sousedící Římsko-německou říší byly tehdy naprosto přirozené, zdaleka ne každý v Jindřichově Hradci ovládal němčinu. Dokonce ani v případě jejího zcestovalého manžela nelze hovořit o perfektní jazykové výbavě. Německy se bezpochyby dorozuměl, nicméně při písemné komunikaci, dokonce i s císařem Rudolfem II., upřednostňoval češtinu. Když už se pustil do psaní v němčině, v textu se nacházely chyby.⁴⁰⁷

Kateřina Hradecká z Montfortu při příchodu do Jindřichova Hradce češtinu neovládala a jistě ji musela znít naprosto cize a složitě. V literatuře se často uvádí, že ani za dlouhých sedmapadesát let, kdy v zemi pobývala, se česky nenaučila. Tato informace vychází z písemného pramene, který vznikl roku 1607 a hraběnka v něm potvrzuje, že neví, co bylo psáno ve zničených dědických úmluvách „*poněvadž já sama česky čísti neumím*“.⁴⁰⁸ Na druhou stranu to, že neuměla přečíst česky psaný text, neznamená, že by se později v mluvené komunikaci nemohla alespoň částečně dorozumět.

Při příjezdu na hradecký dvůr přišlo mladé ženě jistě vhod, že se může svým rodným jazykem obrátit na dívky, které s ní do města přijely. Jinak zde neznala vůbec nikoho kromě manžela. Německé dvorní dámy se tak pro ni mohly v prvních týdnech či měsících stát významnou oporou v nově nastalé životní situaci. Kateřina Hradecká z Montfortu měla možnost si jejich prostřednictvím oživovat vzpomínky na Štýrský Hradec, svou rodinu nebo léta dospívání. Od zdánlivého pocitu uspokojení sociálních interakcí, jež u ní mohl díky společnicím nastat, ale nebylo daleko od toho, aby se šlechtična uzavírala před místním prostředím a raději dávala přednost společnosti dívek, které s sebou přivedla, dobře je znala a rozuměla si s nimi. V Jindřichově Hradci se jim říkalo „švábky“.⁴⁰⁹ Pokud skutečně přicházely, stejně jako Kateřina Hradecká z Montfortu od dvora arcikněžny Marie, musely ve

⁴⁰⁵ J. NOVÁK, *Zámek*, s. 29.

⁴⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 137.

⁴⁰⁷ J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 5. Většina šlechticů byla již od raného dětství nucena k česko-německému bilingvistu. Dobrá znalost češtiny i němčiny jim ulehčovala život ve vzájemně provázaném středoevropském prostoru. Pokud by Adam II. z Hradce němčinu neovládal ani v mluvené podobě, nemohl by získat žádné zemské úřady. V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 97.

⁴⁰⁸ J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia*, s. 6.

⁴⁰⁹ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 334.

městě působit značně cizokrajně a z hradecké společnosti se vyjímal, o čem svědčí i společná přezdívka. Kromě toho, že je spojovalo místo odkud přišly, tedy Švábsko (proto „švábky“), musel existovat i jiný kolektivní znak, kvůli kterému byly dámy takto hromadně častovány. Mohl to být jejich jazyk, ale také způsob oblékání, odlišný od toho hradeckého, nebo například i jiné způsoby chování. To, že se „švábky“ ve městě vyskytovaly, dokazují občasné zmínky v písemných pramenech. Kolik jich však po boku šlechtičny pobývalo, se doložit nepodařilo.⁴¹⁰

S mladou ženou do Jindřichova Hradce nepřijely pouze dívky, ale i dva chlapci, kteří se měli stát „kuchťíky“ v zámecké kuchyni.⁴¹¹ Co bylo důvodem k tomu, že se s Kateřinou Hradeckou z Montfortu vypravil na cestu i kuchyňský personál, není jasné. Je možné, že se kuchaři stali prostředkem k jakémusi gastronomicko-kulturnímu transferu a že na zámku v Jindřichově Hradci byla ponovu vařena také jídla vyhlášená na dvoře ve Štýrském Hradci.⁴¹²

Jasnější zprávy o složení fraucimoru šlechtičny se objevují až v písemných pramenech z devadesátých let. V roce 1590 se kolem čtyřiatřicetileté hraběnky pohybovalo osmnáct žen a dívek, přičemž pouze dvě z nich byly „švábky“.⁴¹³ Šlo o stejné dívky, které před více jak dvaceti lety přišly s Kateřinou do Jindřichova Hradce ze Štýrského Hradce? Nebo hraběnka zavedla podobný systém, jako kdysi viděla u arcikněžny a dívky si nechávala „posílat“ stále nové, aby měla nejčerstvější zprávy ze své rodné země? Součástí fraucimoru byla také chůva, což svědčí o tom, že uvnitř společenství byla vychovávána i tehdy osmiletá Lucie Otýlie. Dvanáctiletá dcera Anna Kateřina byla již regulérní součástí fraucimoru. Dívky a dámy šlechtičnu doprovázely i do hlavního města království. V roce 1592 jich zde se šlechtičnou pobývalo celkem deset. V záznamech z roku 1596 se již neobjevují žádné „švábky“, pro změnu ale „ženy vlašské“. Ty se opět mohly stát prostřednicemi kulturního transferu a přinést do seskupení kolem hradecké paní z Apeninského poloostrova novinky například ze světa módy.⁴¹⁴

⁴¹⁰ J. HRDLIČKA, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, s. 137.

⁴¹¹ TAMTÉŽ, s. 132.

⁴¹² Hradeckému velmoži a jeho manželce na chuťové rozmanitosti překládaných pokrmech zřejmě obzvláště záleželo, jelikož v 80. letech dokonce poslali svého kuchaře Martina Hulíka na školení do Vídeňské arcikněžecí kuchyně. Také zaměstnávali jednoho „vlašského kuchaře“. TAMTÉŽ.

⁴¹³ J. HRDLIČKA, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, s. 137.

⁴¹⁴ Cizinky ve fraucimoru se objevovaly i u jiných vysoce postavených žen v Království českém. Součástí „Pernštejnského salónu“, tedy uskupení kolem Marie Manrique de Lara, bylo několik

A jakou měl tedy fraucimor Kateřiny Hradecké z Montfortu funkci? V případě ženského uskupení kolem její tchyně Anny Hradecké z Rožmberka bylo posílání dam ryze praktického charakteru, jelikož spočívalo v šití nákladných oděvů pro šlechtičnu. Dále mohly ženy urozené dáme pomáhat pečovat o malé děti a rozveselovat ji při dlouhém čekání na manžela.⁴¹⁵ V případě Kateřiny Hradecké z Montfortu již povinnost šít šaty odpadla, jelikož šlechtičně zřejmě takovéto oděvy nevyhovovaly a róby si nechala zhotovovat od pánského krejčího, který do té doby pracoval pouze pro jejího manžela.⁴¹⁶

Hraběnka z Montfortu se díky pobytu u štýrského dvora a také zřejmě na základě kontaktu, který s Římsko-německou říší prostřednictvím korespondence udržovala, vyznala v módních trendech renesanční doby. Z toho důvodu si s oděvy vytvářenými místním fraucimorem nemohla vystačit. Jako příklad skvostného odívání, kterým se šlechtična vyznačovala, může posloužit model, který se skládal jednak ze zlatohlavého živůtku, jenž byl prokládán bílým a žlutým hedvábím a lemován bílou tykytou, a jednak ze sukne, jejíž spodní vrstva byla stříbrohlavá, a svrchní zlatohlavá. Zároveň ji zdobilo bílé a fialové hedvábí, štěpované několika řadami zlatých, stříbrných i hedvábných pletenců, prýmů a šňůr. Sukni navíc šlechtična prokládala takzvaným „partykalem“, který dodával sukni zvonový tvar, a tím bylo docíleno rozšíření objemu boků na maximum a zároveň zúžení pasu na minimum. Šlo o typický projev španělské renesanční módy.⁴¹⁷ Ten respektovala i ve střihu a zdobení krátkých kabátků, kterých měla ve svém šatníku několik. Například v roce 1576 si nechala ušít stříbrný atlasový kabátek, posázený šesti svazky zlatých a stříbrných knoflíků.⁴¹⁸

Úloha fraucimoru Kateřiny Hradecké z Montfortu spočívala především v reprezentaci šlechtičny. Dámy se společně s ní stravovaly u hodovních tabulí, stýkaly se s jejími hosty a doprovázely ji všude, kam podle společenských pravidel nemohla přijít sama.⁴¹⁹ Aby mohly svou paní při různých hostinách, svatbách, pohřbech a jiných příležitostech skutečně reprezentovat, musely být dívky patřičně

Španělek, což ale souviselo především se španělským původem šlechtičny. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 113.

⁴¹⁵ M. MARKOVÁ, *Móda*, s. 328.

⁴¹⁶ V letech 1597-1581 pro ni dokonce pracoval i císařský dvorský krejčí Nicolas Laneret. TAMTÉŽ.

⁴¹⁷ M. MARKOVÁ, *Móda a oděvní kultura*, s. 71.

⁴¹⁸ TAMTÉŽ, s. 72.

⁴¹⁹ J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 100.

oblečené. Proto se šlechtična starala nejen o svůj šatník, ale šít oděvy nechala i pro fraucimor. Šaty dívek mnohdy vypadaly podobně jako Kateřiny Hradecké z Montfortu, jen nebyly tak náročně upraveny. V roce 1578 dívkám například panský krejčí zhotovil karmazínové sukňě podšíité zeleným sukňem a černé kabátky přemované stříbrnými nitkami a haklíky. To, že urozená dáma nechala pro „mladé panny šlechtičny“ šaty ušít, svědčí o tom, že ony samy se této činnosti skutečně nevěnovaly. V roce 1592 jim bylo také do Prahy posláno osm párů pantoflí a dva páry kožešinou podšíitých botek a pantoflí.⁴²⁰

Kateřině Hradecké z Montfortu patřilo výjimečné postavení mezi šlechtičnami v Království českém, které pramenilo především z úřadu jejího manžela. Sama se zároveň snažila pozici, kterou díky jmenování svého manžela získala, různými způsoby potvrzovat, ať už nákladnou garderobou, nebo početným a reprezentativním fraucimorem.

2. 5. Otázka víry a pozvání jezuitů do Jindřichova Hradce

Kateřina Hradecká z Montfortu je v literatuře velmi často zmiňována v souvislosti s bigotním katolicismem a někdy je dokonce označována za náboženskou fanatičku.⁴²¹ Je možné se domnívat, že tímto přívlastkem byla častována především v souvislosti se svým vdovským životem, kdy skutečně významně podporovala jezuitu a alespoň podle záznamů v jezuitské kronice byla velmi horlivá i v osobní zbožnosti. Pokud by Kateřina Hradecká z Montfortu zemřela dříve než její muž, pravděpodobně by se jí těchto charakteristik vůbec nedostalo. Během manželství s Adamem II. z Hradce sice její silné náboženské přesvědčení, jehož původ je možné spatřovat již v době dospívání na dvoře Marie Bavorské, přetrvávalo, přesto se z různých důvodů neprojevovalo natolik zásadně, minimálně do konce osmdesátých let 16. století.

Kateřina Hradecká z Montfortu se v době manželství s Adamem II. z Hradce sice obklopovala náboženskými předměty, stýkala se převážně s katolickými šlechtici a účastnila se bohoslužeb, to vše měla společně s řadou jiných šlechtičen v Království českém. Hradecká paní zřejmě kvůli častým porodům v prvním

⁴²⁰ M. MARKOVÁ, *Móda*, s. 330.

desetiletí po svém příjezdu do Jindřichova Hradce na jiné okázalé projevy zbožnosti neměla čas. Ty by se ani příliš neslučovaly s nábožensky pluralitním smýšlením, jaké v zemi až do konce sedmdesátých let 16. století panovalo. Právě od té doby však začalo být výrazněji narušováno, ať už působením jezuitů, obnovením arcibiskupství nebo aktivitou papežských nunciů.⁴²²

Manžel Kateřiny Hradecké z Montfortu byl ve víře spíše tolerantní a nedělalo mu problém kvůli chodu české kanceláře zaměstnávat nekatolíky, například Osvalda ze Šenfeldu nebo Kryštofa Želinského ze Sebusína.⁴²³ Přesto je patrné, že i on se začínal od konce osmdesátých let prezentovat jednoznačně katolicky. Veřejnou manifestací jeho konfesijní orientace se stal pohřeb velmožova strýce Zachariáše z Hradce konaný v březnu roku 1589. Byl spojen s konsekrací nově vystavěné telčské kaple a zúčastnil se ho olomoucký biskup Stanislav Pavlovský, ale i jezuitský odchovanec Zikmund Domináček z Písnice.⁴²⁴ Tato událost byla vlastně předehrou k mimořádně důležitému kroku, který Adam II. z Hradce učinil o tři roky později, konkrétně k pozvání jezuitů do Jindřichova Hradce.

Ujednání o tom, že kolej bude v Jindřichově Hradci založena, mělo vzniknout při cestě z pohřbu Viléma z Rožmberka roku 1592. Jak k tomu mělo dojít, vypráví jezuitská kronika: „*Když jel Adam do Jindřichova Hradce s manželkou Kateřinou z rodu montfortských knížat, vynikající ženou vzácné zbožnosti, s dětmi a celou rodinou, chtěl mít za druha na cestě pana Jana Vivaria, kněze našeho Tovaryšstva, který kvůli témuž pohřbu přišel z Prahy do Krumlova. Cestou s ním hovořil o božských věcech s obdivuhodným západem, potom se vyptával na institut Tovaryšstva. Přitom se leccos dověděl o cíli, o důvodu a každodenních cvičeních. Řekl, že dočista chce ve svém městě Jindřichově Hradci zřídit kolej, a že je ochoten vynaložit všechno pro tu věc, ukáže-li se nějaká cesta ke splnění tohoto přání.*“⁴²⁵

⁴²¹ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 123; F. KAVKA, *Zlatý věk*, s. 33-34.

⁴²² J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 173.

⁴²³ To představovalo velké zklamání pro rozhodně centralistickou a katolickou tzv. španělskou stranu na Rudolfově dvoře. Osvald ze Šenfeldu a Kryštof Želinský ze Sebusína byli příslušníci jednoty bratrské. Dalším jeho výkonným úředníkem byl sekretář Jan Milner z Mülhauzu. V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 21.

⁴²⁴ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 174. Zikmund Domináček z Písnice se narodil kolem roku 1546 a zemřel po roce 1608. Působil jako katolický kněz a farář ve Velešíně. J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 792.

⁴²⁵ SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb.

Založení koleje bývá alespoň v literatuře velmi často dáváno do souvislosti se zbožností Kateřiny Hradecké z Montfortu. Nejvíce toto tvrzení rozvíjel Josef Janáček, který dokonce přišel s myšlenkou, že hradeckou paní k založení jezuitské koleje přiměla Polyxena z Lobkovic, na jejíž naléhání se měla Kateřina přimluvit u svého manžela Adama II. z Hradce.⁴²⁶ Josef Hrdlička ale v nedávné době přišel s různými tvrzeními, které ukazují, že sám hradecký velmož k podobnému kroku směřoval již delší čas. Kontakty s jezuitou totiž například udržovala už jeho matka Anna Hradecká z Rožmberka. Styky s nimi pak Adam II. z Hradce obnovil na přelomu osmdesátých a devadesátých let 16. století, kdy se konal již zmiňovaný pohřeb Zachariáše z Hradce. Jeden z jezuitů hradeckého pána také navštívil na jeho rodové rezidenci v Jindřichově Hradci.⁴²⁷

Kateřina Hradecká z Montfortu měla na založení jezuitské koleje v Jindřichově Hradci jistě svůj podíl, ostatně byla i jeho faktickou zakladatelkou. Na druhou stranu, o zcela pasivní roli Adama II. z Hradce, do které je v souvislosti s přivedením jezuitů do Jindřichova Hradce stavěn, také nemůže být řeč. Brzy po smrti Viléma z Rožmberka získal úřad nejvyššího purkrabího Království českého, přičemž u nejvyššího postaveného šlechtice v zemi bylo i v souvislosti s tlakem papežských nunciů vyžadováno veřejné demonstrování postojů ke katolické církvi. Větší gesto než založení řádové koleje už snad Adam II. z Hradce v této věci ani udělat nemohl. Nakonec ve stavbě koleje hrála roli také otázka reprezentace, jelikož šlo o velmi nákladný počin.⁴²⁸ Proto si tento podnik před Adamem II. z Hradce mohli dovolit pouze dva šlechtici v zemi. První kolej založil v Českém Krumlově roku 1584 Vilém z Rožmberka a o šest let později se ke stejnému kroku odhodlal také Jiří Popel z Lobkovic v Chomutově.⁴²⁹

Založení jindřichohradecké řádové koleje stvrdila obsáhlá fundáční listina vydaná 19. ledna 1594. Základní kámen byl slavnostně položen o rok později

⁴²⁶ „Zůstává záhadou, zda Adam skutečně ustoupil nakonec jen Kateřině, když v lednu roku 1594 konečně podepsal nadační listinu koleje, nebo zda na něho zapůsobil ještě někdo jiný? Měla zde prsty ve hře Polyxena?“ Srov. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 93. Podobně se k problematice z novější literatury staví také Miroslav Novotný, který zůstává u interpretace, že Adam II. z Hradce přivedl do města jezuitu na přání své manželky, zapřísáhlé katoličky Kateřiny z Montfortu. Srov. Miroslav NOVOTNÝ, *Jindřichohradecká kolej Tovaryšstva Ježíšova v letech 1594-1618*, in: V. Bůžek, (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 371-378, zde s. 372.

⁴²⁷ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 176.

⁴²⁸ K. MÍCHALOVÁ, *Ženy posledních pánů z Hradce*, s. 77.

⁴²⁹ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 176.

a nacházelo se na něm jméno zakladatele, zakladatelky a jejich syna Jáchyma Oldřicha.⁴³⁰ Stavební práce zahájili italští stavitelé roku 1595. Jejich výsledné podoby se ale nakonec Adam II. z Hradce nedočkal. Následujícího roku, v noci z 23. na 24. listopadu totiž hradecký velmož ve věku osmačtyřiceti let skonal ve svém pražském paláci.⁴³¹

⁴³⁰ V souvislosti s jeho položením se ve městě konala slavnost, jež byla doprovázena zpíváním a troubením. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 189.

⁴³¹ P. KRÁL, *Pohřby posledních pánů z Hradce*, s. 408.

3. Stav vdovský

3. 1. Smrt, pohřeb a poslední pořízení Adama II. z Hradce

Úmrtí nejvyššího purkrabího bylo v zemi velkou událostí, což dosvědčují četné záznamy kronikářů.⁴³² Ty také vypovídají o tom, že v pražském paláci byl šlechtic v době úmrtí obklopen svou manželkou a dětmi. Podle jezuitské kroniky zemřel „po několikátýdenní nemoci, zaopatřen obvyklými svátostmi církve, křesťansky a zbožně.“⁴³³ Kateřina Hradecká z Montfortu po boku svého manžela prožila celkem dvaadvacet let a její zármutek nad jeho ztrátou byl násoben tím, že pouhých dvanáct dní před smrtí manžela v Praze skonala také její osmnáctiletá dcera Anna Kateřina.⁴³⁴ Nedlouho po manželově smrti Kateřina Hradecká z Montfortu a její syn Jáchym Oldřich začali vydávat pokyny k přípravě pohřební slavnosti. Ta měla nejen oslatit zemřelého velmože, ale také přesvědčit pozvané, že Jáchym Oldřich je připraven kontinuálně navázat na otcovo, potažmo dědovo a pradědovo postavení v Království českém.⁴³⁵

S pohřbem se neobyčejně spěchalo, což mohlo mít příčinu v nedobřem stavu velmožova těla. Kateřinu Hradeckou z Montfortu čekalo spolu se smuteční slavností mnoho povinností. Nejprve bylo potřeba uspořádat poslední rozloučení v Praze, kterého se vdova zúčastnila i se svým četným doprovodem dvorních dam. Poté bylo tělo naloženo na vůz, který se vydal do Jindřichova Hradce 10. prosince 1596 spolu s průvodem čítajícím 176 koní. Rakev doprovázela i vdova Kateřina Hradecká z Montfortu. Smuteční cesta v lezavém prosincovém počasí nakonec trvala celkem pět dní a šlechtična během ní přespávala v hostincích v Jesenici, Benešově, Miličíně

⁴³² Srov. P. KRÁL, *Pohřby*, s. 408.

⁴³³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, VS Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁴³⁴ Anna Kateřina zemřela 11. listopadu 1596. Srov. J. MUK, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnázia*, s. 5. Její tělo bylo uloženo do rakve a přivezeno do Jindřichova Hradce spolu s tělem otce. V Praze také zemřel roku 1589 syn Kateřiny z Montfortu a Adama II. z Hradce Vilém Zachariáš. Jeho ostatky byly uloženy do kostela sv. Salvatora, po smrti otce vyzdviženy, převezeny do Jindřichova Hradce a znovu pohřbeny. F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 410. Kateřina tedy na cestě z Prahy do Jindřichova Hradce doprovázela ostatky tří blízkých osob, manžela a dvou svých dětí.

⁴³⁵ P. KRÁL, *Pohřby*, s. 410.

a Soběslavi. Útěchou na této dlouhé cestě jí mohla být společnost Petra Voka z Rožmberka nebo syna Jáchyma Oldřicha.⁴³⁶

Smutek, jaký rodinu postihl, byl okázale demonstrován pomocí všudypřítomné černé barvy. Kateřina Hradecká z Montfortu si nechala od krejčího Jiřího Nickhammera ušít množství smutečních šatů. Na ty bylo nakoupeno anglické plátno, šitptuch, ale také tykyta, barchán, mochejr, bavlna, hedvábí a nitě, všechno v černé barvě, kterou maximálně občas oživila bílá nebo zelená. Součástí nákupů byly i módní doplňky zastoupené hlavně klobouky, haklíky a rozmanitými knoflíky. Nejen svým oděvem vdova demonstrovala svůj smutek. Všechny stoly i hodovní tabule v zámeckých pokojích byly pokryty černým sukem. Tato barva pronikla i do nejintimnějšího prostoru šlechtičny na jindřichohradecké rezidenci, do jejích soukromých komnat. Z černého harasu si totiž nechala vytvořit přehoz přes nebesa u lůžka. Její jindy barevná a zářivá komnata se tak zahalila do smutku.⁴³⁷

Na smuteční obřad bylo potřeba připravit i farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, který posloužil jako místo posledního odpočinku Adama II. z Hradce i dvou jeho dětí spolu s ním pohřbených. Černým sukem byly pobity kazatelny i lavice a židle pro smuteční hosty. Všech třináct oltářů v kostele a oltářní schody pokrývaly černé látky s vyšitými bílými kříži. Chór farního kostelu byl vyzdoben erby a epitafy.⁴³⁸ V souvislosti s přípravami na pohřeb se značně zvýšily účty za svíčky, které nepřetržitě svítily kolem těla hradeckého velmože, jež bylo uloženo v kapli.⁴³⁹ Symbolizovaly věčnost, na kterou se odebrala duše Adama II. z Hradce. Svíček bylo potřeba i ke smuteční hostině, jelikož v pochmurném prosincovém počasí se stmívalo již velmi brzy. Kvůli tomu bylo také vyrobeno dvanáct menších a jeden velký ozdobný svícen.⁴⁴⁰

Ku památce význačného úředníka a předního velmože nechali jeho pozůstalí vytisknout různé smuteční básně a proslovy. Ty byly vydány v 279 exemplářích jednoduché vazby, 20 kusů bylo umístěno do přebalu z modrého papíru a pro Jáchyma Oldřicha byl určen svazek v deskách z pozlacené kůže.⁴⁴¹ Kateřina

⁴³⁶ TAMTÉŽ, s. 411-413.

⁴³⁷ TAMTÉŽ, s. 414-415.

⁴³⁸ To zařídili jindřichohradečtí jezuité. Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁴³⁹ P. KRÁL, *Pohřby*, s. 414.

⁴⁴⁰ TAMTÉŽ.

⁴⁴¹ TAMTÉŽ, s. 415.

Hradecká z Montfortu dala také při příležitosti pohřbu u českobudějovického mincmistra Kryštofa Mattighofera razit pamětní minci, na níž se nacházely rodové erby pánů z Hradce a Montfortů.⁴⁴² Ty pak vdova společně s pohřebními tisky rozdávala účastníkům pohřbu. Každý účastník pohřbu, který dostal pamětní minci, si na své ať už měšťanské, nebo šlechtické sídlo odvážel drobnou a přece svou symbolikou významnou památku na zemřelého šlechtice. Pozůstalá nechala razit mince nejen z úcty k zemřelému, nýbrž i kvůli sobě a svým dětem. Předmět se totiž stal trvalou památkou na její svazek s Adamem II. z Hradce, ale také na jeho předky, činy a ctnosti. To jsou atributy, na nichž je vybudován samotný princip urozenosti. Bez připomínání těchto atributů a jejich nositelů, přičemž vzpomínku zprostředkovala například právě pamětní mince, mohlo být jejich výsadní postavení ohroženo.⁴⁴³

Dne 19. prosince ráno se smuteční průvod vydal ze zámecké kaple přes jindřichohradecké náměstí ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie, kde byl vykonán církevní obřad spojený s pohřebním rituálem. Ten byl zcela v režii jezuitů, kteří při organizaci požívali plné důvěry Kateřiny Hradecké z Montfortu. Byla to pro ně vítaná příležitost, jak demonstrovat své působení na hradeckém dominiu.⁴⁴⁴ Na pohřeb přijeli i jezuité z koleje v Praze a Českém Krumlově. Ti v rukou nesli plápolající bílé svíce, „díky nimž byl duch nejjasnější zakladatelky, nám velmi nakloněný, obdivuhodně posílen.“⁴⁴⁵ Jezuité oceňovali, že Kateřina Hradecká z Montfortu „navzdory velmi těžké hořkosti smutku nemínila vůbec odpočívat“ a zařídila, aby byla fundace koleje zapsána do desek zemských ještě před jejím odjezdem z Prahy spolu se smutečním průvodem. „Zbožnou horlivost a lásku k Továryšstvu“, kterou tímto projevila, jezuité považovali za „znamení a důkaz téměř mateřské náklonnosti.“⁴⁴⁶ Celkově řádová kronika hodnotí pohřeb Adama II.

⁴⁴² F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 415.

⁴⁴³ Pavel KRÁL, *Kult předků. Paměť a smrt v myšlení české šlechty na počátku novověku*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 173.

⁴⁴⁴ Za své služby dostali také náležitě zapláceno, o čemž se zmiňuje Marek Bydžovský z Florentina: „Jezovitům dobře to funus zapláceno, na čem přestati valně mohou, a jak zpráva, že miň dvanácte tisíc vzíti nechtěli.“ Jaroslav KOLÁR (ed.), *Svět za tří českých králů*, Praha 1987, s. 241.

⁴⁴⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁴⁴⁶ TAMTÉŽ.

z Hradce, jeho syna Viléma Zachariáše a Anny Kateřiny jako „*ojedinělou a smutnou podívanou*“.⁴⁴⁷

Smuteční slavnost vyvrcholila slavnostní hostinou na zámku v Jindřichově Hradci, které se zúčastnilo několik pánů, celá řada rytířů a dalších hostů. Přesto se odehrála v menším rozsahu, než bylo zvykem u vysokých zemských politiků, což je přisuzováno tomu, že hlavní pohřební obřady se uskutečnily již o něco dříve v Praze.⁴⁴⁸ Hostiny, v jejímž čele seděl Petr Vok z Rožmberka, se Kateřina Hradecká z Montfortu zúčastnila v doprovodu dcery Lucie Otýlie, manželek pozvaných hostů a svého fraucimoru. Jeho členky byly stejně jako ostatní dvořané a služebnictvo též oblečeny do černých šatů.⁴⁴⁹

Konečnou verzi závěti, která rušila všechna předešlá právní ustanovení, potvrdil Adam II. z Hradce 23. dubna 1591. Pamatoval v ní i na svou manželku, kterou ustanovil poručnicí nad svými dětmi: „*A mocnou otcovskou poručnicí činím a řídím nad dítkami i nade vším statkem svým touž manželku svou nejmilejší, urozenou paní, paní Kateřinu hrabinku z Mundfortu, z obzvláštní důvěrnosti a lásky k sobě od ní věrně poznalé, tak aby ona po smrti mé ihned buď sama svou mocí, anebo s jedním komorníkem od desk zemských ve všechny a všelijaké statky mé v Království českém ležící se uvázati, je držeti, řídit a spravovati...*“.⁴⁵⁰ Jako pomocníka ji ustanovil blízkého rodinného přítele Viléma z Rožmberka, přičemž tato role v případě jeho smrti měla přejít na Vilémova bratra Petra Voka z Rožmberka. Dále v závěti uvádí, že manželce má být každoročně vypláceno věno ve výši 4 000 kop grošů míšeňských pojištěných na panství Hluboká. Polovinu z této částky měla dostat na svatého Jiří, druhou potom o svatém Havlu. A to vše „*pro zvláštní víru a srdečnou lásku, kterou k též paní Kateřině hrabince z Mundfurtu, manželce mé nejmilejší, mám a od ní zase k sobě a dítkám naším jsem poznal a poznávám.*“⁴⁵¹ Nakolik se v těchto slovech zračí skutečná vzájemná láska manželů a nakolik se jedná o ustálenou frázi, kterými byly závěti obvykle z velké části naplněné, bohužel není jasné. Věnuje jí také deset tisíc rýnských zlatých, „*z lásky nad věno*“ a také všechny klenoty, stříbro, drahé kameny a nádobí.

⁴⁴⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁴⁸ P. KRÁL, *Pohřby*, s. 419.

⁴⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 414.

⁴⁵⁰ Edici závěti Adama II. z Hradce přináší P. KRÁL, *Pohřby*, s. 506.

⁴⁵¹ TAMTÉŽ, s. 509.

Adam II. z Hradce ve svém posledním pořízení také stanovuje, že Kateřina Hradecká z Montfortu může i po jeho smrti užívat svůj byt na zámku v Jindřichově Hradci. K tomuto připojuje ještě zajímavý dovětek, že pokud by „*se jí nevidělo s synem mým aneb s syny mými, zvláště když by se který z nich oženil, na zámku mém v Hradci bytem býti, tehdy může za zámku mém jiným bud' v městě mém kterýmkoliv bytnost svou jmiti, kde se jí koliv dobře líbiti a viděti bude, bez všelijaké překážky.*“⁴⁵² Dopředu tedy rodinu připravuje na to, že pokud by Kateřina Hradecká z Montfortu nechtěla v budoucnu bydlet na zámku se synem a jeho manželkou, může se odstěhovat na jiné jeho panství. Možná tento dovětek pramení z jeho vlastní zkušenosti se vztahy mezi manželkou a její tchýní. Někdy totiž v literatuře bývá uváděno, že Anna z Hradecká z Rožmberka si s Kateřinou příliš nerozuměly, což také mělo vést k tomu, že se tchýně později ze zámku odstěhovala do vdovského sídla, takzvaného Klášteříčku.⁴⁵³ Adam II. z Hradce dále poroučí, že jeho dcery mají zůstat po boku jeho manželky do té doby, dokud se samy neprovdají.

3. 2. Vdova a její nejbližší sociální okolí

Po smrti Adama II. z Hradce se vladařem domu hradeckého stal jeho syn Jáchym Oldřich. Neocitl se v právě jednoduché situaci, jelikož hned po pohřbu se na něj vrhli věřitelé, kteří požadovali splacení dluhů po jeho otci. Nepříjemný hospodářský stav musel řešit odprodejem vzdálenější statků, jako například Košíře, Butovice, Polná s Přibyslaví, Hluboká i Protivín. Díky tomu se mu podařilo uchránit alespoň jádro rodového majetku.

Zdravotní stav Jáchyma Oldřicha byl už od mladistvých let velmi špatný. To bylo zřejmě způsobeno dědičnou chorobou jeho otce. Trpěl epileptickými záchvaty a narodil se s vrozenou vadou páteře.⁴⁵⁴ Zdravotní stav Jáchyma Oldřicha se postupem času zhoršoval a vzhledem k tomu, že byl posledním mužským příslušníkem rodu hradeckého, bylo nutné mu urychleně najít nevěstu, která by mohla zajistit kontinuální pokračování rodu. Nakonec se oženil s Marií Maxmiliánou

⁴⁵² TAMTÉŽ, s. 508.

⁴⁵³ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 125. Ve skutečnosti k žádnému konfliktu ani dojít nemuselo, to, že se matky velmožů, poté co se jejich synové oženili, stěhovaly do vdovských sídel, bylo obvyklé.

⁴⁵⁴ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 25.

z Hohenzollernu a Sigmaringenu, v době sňatku teprve patnáctiletou říšskou šlechtičnou.⁴⁵⁵ Svatba se konala v Augšpurku roku 1598, Kateřina Hradecká z Montfortu se jí nezúčastnila kvůli zdravotním problémům. Přínos nevěsty byl naplánován do renesančně přestavěného zámku v Hluboké nad Vltavou, jelikož v Jindřichově Hradci hrozilo morové povětrí. Tam konané svatební veselí bylo velmi nákladné a okázalé, svůj úkol sňatek přesto nesplnil, jelikož v manželství se narodily pouze dvě děti, které zemřely záhy po porodu.⁴⁵⁶ Zdravotní stav Jáchyma Oldřicha z Hradce se zhoršoval čím dál tím více. Uvědomění si vlastní neschopnosti kontinuálně navázat na své předky, bezmoc, která ho doprovázela v boji s neustupující chorobou, i narůstající ekonomické potíže nakonec vyústily v duševní chorobu.⁴⁵⁷ Ta se projevovala záchvaty šílenství, během kterých poslední hradecký pán například vyhazoval do plápolajícího ohně staré rodové listiny.⁴⁵⁸ Tuto skutečnost později sama potvrdila Kateřina Hradecká z Montfortu, což svědčí o tom, že synovi, který byl od roku 1602 upoután na lůžku, byla v jeho nemoci nablízku. Jáchym Oldřich, poslední mužský příslušník starobylého rodu zemřel 24. ledna roku 1604 ve dvě hodiny ráno na svém zámku v Jindřichově Hradci.⁴⁵⁹

Osm let poté, co šlechtična musela zařizovat pohřeb svého manžela, měla na starosti organizaci další smuteční slavnosti. Zdatně ji přitom vypomáhali jindřichohradečtí jezuité, kteří při pohřbu také rozlomili znak pánů z Hradce. Znehodnocením předmětu rodové tradice symbolicky zanikl rod pánů zlaté pětিলisté růže.⁴⁶⁰ Zdá se, že Kateřina Hradecká z Montfortu po smrti syna velmi přilnula ke vdově, která po něm zůstala, Marii Maxmiliáně z Hohenzollernu. Přestože hraběnka z Montfortu byla o mnoho starší, měly toho mnoho společného. Spjoval

⁴⁵⁵ Podle Karla Stloukala vypadaly námluvy Jáchyma Oldřicha následovně: „*Takovému mrzákovi bylo těžké najít nevěstu. Jeho námluvní cesta do Německa je jednou z nejtrapnějších kapitol historie pánů z Hradce. Původní vyhlédnutá nevěsta utekla, když Jáchyma Oldřicha viděla...museli narychlo vyhlédnout jinou, chudou komtesu Marii Maxmiliánu, která se dala koupit za hradecké peníze.*“ K. STLOUKAL, *Konec rodu*, s. 129. Tato verze je ale jen těžko uvěřitelná, jelikož španělský vyslanec Guillén de San Clemente ve svém dopisu z roku 1596 španělskému králi Filipu II. Habsburskému naopak Jáchyma Oldřicha označil za velmi příhodnou partii: „...*Chtěli by ji proto provdat za syna pána z Jindřichova Hradce, který je nejvyšším purkrabím tohoto království a nejlepší partii, co tady v království je...*“ M. HAJNÁ, *Španělská móda*, s. 77.

⁴⁵⁶ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 25.

⁴⁵⁷ P. KRÁL, *Pohřby*, s. 421.

⁴⁵⁸ F. TEPLÝ, *Dějiny I/2*, s. 410-412.

⁴⁵⁹ P. KRÁL, *Pohřby*, s. 422.

⁴⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 433.

je společný jazyk a také to, že obě se po příchodu do Jindřichova Hradce musely vyrovnávat s cizím prostředím. Kateřina Hradecká z Montfortu také jistě oceňovala, že snacha sdílí její zápal v rekatolizačním úsilí, o kterém bude řeč později. I ona přispívala na výstavbu jezuitské koleje, což bylo později oceněno při výzdobě refektáře. Spolu s erby pánů z Hradce se tam totiž objevil i erb Marie Maxmiliány, a to ve velmi neobvyklé podobě. Její heraldické znamení bylo totiž zcela netypicky sdruženo s erbem Kateřiny Hradecké z Montfortu.⁴⁶¹

Po smrti Jáchyma Oldřicha z Hradce měly ženy také stejný sociální status, obě byly vdovy. Ovšem ne na dlouho, jelikož Marie Maxmiliána z Hohenzollernu, která ovdověla již jako jedenadvacetiletá, se rok po smrti Jáchyma Oldřicha znovu provdala, tentokrát za Adama ze Šternberka.⁴⁶² Důkazem toho, že hraběnka z Montfortu s tímto sňatkem souhlasila, může být to, že se svatby sama zúčastnila.⁴⁶³ O tom, že si dámy byly blízké i po smrti Jáchyma Oldřicha svědčí korespondence mezi Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a jeho manželkou Polyxenou. Mezi šlechtičkami nechali vyřizovat různé vzkazy a například v roce 1624 psal lobkovický pán své ženě: „*Paní purkrabové⁴⁶⁴ děkuji za to, že Vám pomáhá. Piši staré paní z Jindřichova Hradce, aby mi pomohla projevit vděk paní purkrabové. Řekněte jí to také.*“⁴⁶⁵

O poznání složitější byl vztah Kateřiny Hradecké z Montfortu s manželem její dcery Lucie Otýlie. Ta se po smrti svého bratra stala dědičkou celého hradeckého panství, což vyvolalo velký zájem vlivných i majetných nápadníků. Přesto byla nakonec provdána za svého vzdálené bratrance, zcela nemajetného, avšak ctižádostivého Viléma Slavatu z Chlumu a Košmberka. Od bratrské víry konvertoval i zásluhou Kateřiny Hradecké z Montfortu ke katolicismu, což mu otevřelo cestu ke sňatku, který se uskutečnil v lednu roku 1602.⁴⁶⁶ Vdova trávila s manželským párem od počátku mnoho času, jak lze alespoň soudit z dochovaných pramenů. Například v roce 1607 trojice společně absolvovala téměř týdenní cestu, která vedla

⁴⁶¹ Luděk JIRÁSKO, *Jindřichohradecká jezuitská kolej*, Jindřichův Hradec 2006, s. 30. Fotografie erbu se nachází v příloze této práce – obr. 25.

⁴⁶² J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 557.

⁴⁶³ TAMTÉŽ.

⁴⁶⁴ Myšleno Marie Maxmiliána z Hohenzollernu. Její manžel Adam ze Šternberka se stal nejvyšším purkrabím v roce 1620. P. MAREK, *Svědectví*, s. 641.

⁴⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 346.

⁴⁶⁶ V. LEDVINKA, *Adam II. z Hradce*, s. 26. O konverzi Viléma Slavaty bude podrobněji pojednáno na následujících stranách.

přes Třeboň a Nové Hrady až do Vitoraze, kde několik dní pobýli u Fridricha z Fürstenberka.⁴⁶⁷ O rok později ve stejném složení navštívili na Třeboni Petra Voka z Rožmberka a znovu také v roce 1610.⁴⁶⁸

V pozdějších letech se ale Kateřina Hradecká z Montfortu zřejmě dostala s Vilémem Slavatou do jakéhosi sporu, jehož jemné náznaky lze vyčíst opět z dopisů lobkovických manželů. Je možné se domnívat, že jejich neshody byly mimo jiné zapříčiněné tím, že Vilém Slavata udržoval ve Vídni nemanželský poměr, o kterém se jeho tchýně, ale i manželka později dozvěděly. O tom, že Slavata vedl ne právě příkladný manželský život, informoval i důstojník císařské armády Francois de Bassompierre. „...Karlštejnský purkrabí nás pozval, Russworma, mne a další dva šlechtice, jednoho jménem Slavata a druhého jménem Kolovrat, abychom v ty dny pobýly na Karlštejně, kde se také měla zdržovat velká sešlost paní a pánů; a tak jsme již na naši Popeleční středu vyrazili. Nasedli jsme do kočárů čtyři, a všichni čtyři jsme byli zamilováni do čtyř dcer purkrabího, neboť Kolovrat miloval odedávna hraběnku Millesimo a Slavata měl teprve nedlouho pletky se ženou Hanse Koloniče.“⁴⁶⁹

Kolem poloviny dvacátých let udržoval zřejmě vážnější vztah s Annou Marií Pernštejnskou de Mendoza, kterou Lobkovicové ve své korespondenci častovali přezdívkou *Aldea*.⁴⁷⁰ Roku 1624 například psal Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic své manželce „je dobře, že Gallina Codida odkládá svou cestu. Tady by se jí mohlo něco přihodit. Aldea by jí k tomu mohla dopomoci“.⁴⁷¹ V tom samém dopise je naznačen i spor Viléma Slavaty s Kateřinou Hradeckou z Montfortu, potažmo s jeho manželkou. „Píšete, že Negrillo⁴⁷² poslal pro svoji manželku. Prvním důvodem je, tuším, to, co jste psala. Chce vyhnat tchýni. Druhý důvod je ten, že jí chce utěšit

⁴⁶⁷ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 586.

⁴⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 600, 613.

⁴⁶⁹ Záznam Françoise de Bassompierre z jeho pobytu v Praze z února roku 1604. Eliška FUČÍKOVÁ (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha 1989, s. 104.

⁴⁷⁰ Tato žena se těšila v aristokratických kruzích pověsti kurtizány. J. JANÁČEK, *Ženy*, s. 94-108. Pavel Marek se domnívá, že jelikož se oba aktéři, jak Vilém Slavata, tak Anna Marie Pernštejnská, dříve proslavili milostnými pletkami, je možné náznaky o jejich poměru v lobkovické korespondenci považovat za důvěryhodné. P. MAREK, *Svědectví*, s. 312.

⁴⁷¹ Přezdívkou „*Gallina Cocida*“ manželé častovali Lucii Otýlii z Hradce. V českém překladu to znamenalo „vařená slepice“, přičemž slovo slepice nemá ve španělštině stejný pejorativní nádech jako v češtině. Neslouží k označení hloupé ženy, ale zbabělce. TAMTÉŽ, s. 33.

⁴⁷² Přezdívka pro Viléma Slavatu, jejíž původ se nepodařilo odhalit, v překladu znamená černoušek. TAMTÉŽ.

a zabránit jejímu návratu. Proto napsal, že za ní přijede do Jindřichova Hradce. Teprve posledním důvodem je, že chce, aby přijela sem. Jsou to dvorské výmysly.⁴⁷³ Vzhledem k tomu, že nejsou známy bližší souvislosti tohoto dopisu, se lze jen domnívat, že ve Vídni s Vilémem Slavatou, který zde byl připoután službou u dvora, pobývala i Kateřina Hradecká z Montfortu, snad proto, aby zabránila jeho pletkám. Její přítomnost mu již zřejmě byla nepříjemná, a tak by na jejím místě raději viděl svou manželku. Je nutné zmínit, že domněnky lobkovických manželů o strategiích Viléma Slavaty, mohly být z velké části ovlivněny jejich značně negativními postoji k tomuto šlechtici.⁴⁷⁴ Možná skutečně šlo jen o malicherné rodinné neshody, jelikož Kateřina Hradecká z Montfortu zeti například velkoryse darovala svůj díl hradeckých obrazů.⁴⁷⁵

Další osobou, která sehrávala ve vdovském životě Kateřiny Hradecké z Montfortu kromě potomků a jejich partnerů důležitou roli, byl Petr Vok z Rožmberka. Dokud byl ještě naživu Vilém z Rožmberka, setkávala se šlechtična a její manžel zřejmě mnohem častěji právě s ním, než s jeho mladším bratrem.⁴⁷⁶ Poté co ovdověla, začala Petra Voka navštěvovat v Třeboni o poznání častěji. Na první pohled to může být zarážející, především s ohledem na rozdílné konfese těchto šlechticů.⁴⁷⁷ Na druhou stranu, rožmberský vladař byl po smrti Adama II. z Hradce, kromě jejích dětí, nejbližší rodinný příslušník šlechtičny a také člověk, kterého znala skutečně velmi dlouho, vlastně už od svého přínosu na hradecký zámek. Tyto vazby zřejmě dokázaly překlenout i konfesní rozdíly. O tom, že Kateřina Hradecká z Montfortu měla v době svého vdovství k rožmberskému dvoru velmi blízko, svědčí už to, že v roce 1601 „*přisluhovala*“ u smrtelné postele manželky Petra Voka z Rožmberka, Kateřiny Rožmberské z Ludanic. Tato šlechtična stonala již mnoho týdnů a „*byla velmi divné melancholie a fantazií zvláště v nemoci plná*“.⁴⁷⁸

Petr Vok z Rožmberka s hraběnkou z Montfortu o tři roky později sdílel v dopisech její smutek po smrti syna Jáchyma Oldřicha. „*I ačkoliv, má zvláště milá paní sestra, uznávám se býti tím povinen, žádost Vaší milosti slušnou naplniti a Vaší*

⁴⁷³ TAMTÉŽ, s. 311.

⁴⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 115.

⁴⁷⁵ Josef NOVÁK, *Slavatové a umění výtvarné*, Památky archeologické 29, 1917, s. 17-36, zde s. 17.

⁴⁷⁶ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 303, 312, 329.

⁴⁷⁷ Miroslav NOVOTNÝ, *Poslední Rožmberkové v průsečících náboženských světů*, in: V. Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 347-364, zde s. 358-360.

*Milost tak také i Její Milost, paní dceru Vašich Milostí, po nadepsaném panu ujci mém pozůstalou paní vdovu, v takovém Vaší Milosti zármutku, v němž i já podobně vystaven jsem, osobně navštívití“.*⁴⁷⁹ Na pohřeb, který se konal 31. května 1604, se nakonec kvůli svému zdravotnímu stavu a nepříznivému počasí nedostavil.⁴⁸⁰

Kateřina Hradecká z Montfortu zřejmě v souvislosti s úmrtím svého syna rožmberského velmože kontaktovala ještě o něco později a žádala ho o zapůjčení stříbrného nádobí a také o nějakou zvěřinu, kvůli hostině, která se měla konat po pohřbu posledního pána s erbem zlaté růže v modrém poli. I v tomto ohledu Petr Vok odpovídá šlechtičně negativně. Zvěřinu jí neposlal s omluvou, že ji má sám nedostatek a také proto, že většina zvěře v této roční době odchovávala mladé.⁴⁸¹ „*Co se propůjčení stříbra Vaší Milosti dotýče, tejna Vaší Milosti nečiním, že jsem se ted' nedávného času velice v tom, z jistých mi k tomu daných příčin, zařekl, že do konce žádnému hned nic od stříbra nepropůjčím, a tak ani v této věci Vaši Milost bezelstně fedrovati nemoha, přátelsky žádám, že mně v jedné i druhé věci omluvna při sobě jmíti a o tom naříditi ráčíte, co tak ještě stříbra mého (jakž pan Bulvan toho vědomost má) za Vaší Milostí zůstává, že mi to odeslati poručiti ráčíte“.*⁴⁸² Neochota Petra Voka z Rožmberka půjčit šlechtičně stříbrné nádobí pramenila z toho, že mu často nebylo vráceno a je možné se domnívat, že ani Kateřina Hradecká z Montfortu neměla v tomto ohledu čisté svědomí.

Hradecká šlechtična zřejmě rožmberskému velmoži jeho nevěli jí vyhovět neměla za zlé, jelikož kontakty udržovali nadále. Minimálně jednou do roka se navštěvovali a Petr Vok z Rožmberka umožňoval hraběnce z Montfortu a její dceři, aby přespávaly na jeho panství v Třeboni. Odtud obvykle dámy pokračovaly směrem do Dobré vody, „*kdež na nějaký čas byly se myly“*.⁴⁸³ Už koncem září roku 1611 se rožmberskému „*starému pánovi“*, jak Petra Voka Václav Březan čas od času nazýval, velmi přitížilo a jeho zdravotní stav se nelepšil ani v následujícím měsíci. Začaly za ním jezdit četné vzácné návštěvy, protože vytušily, že je to zřejmě

⁴⁷⁸ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 556.

⁴⁷⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA (edd.), *Rodinný život*, s. 314-315.

⁴⁸⁰ TAMTÉŽ.

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, s. 416.

⁴⁸² TAMTÉŽ.

⁴⁸³ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 628, 616. Do Dobré Vody se zřejmě ženy jezdily koupat kvůli ozdravným účinkům místní vody, jelikož Lucie Otýlie trpěla, stejně jako její bratr, různými chorobami. Ze stejných důvodů ženy jezdily i do Chebu ke „*kyselejm vodám“*. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

poslední možnost spatřit posledního rožmberského velmože naživu. Přijel například Jan Zrinský ze Serynu, nebo Karel Starší ze Žerotína. Jedenáct dní před jeho smrtí, 30. října 1611 „*paní stará z Hradce ráčila k Jeho Milosti pánu velmi nemocnému přijeti, kterýž dlouho nemohl poznati, stroje se již do daleké vlasti*“.⁴⁸⁴ Nakonec se tak Kateřina Hradecká z Montfortu stala bezprostředním svědkem vymření obou starobyklých jihočeských rodin a zániku rodů s erbovním znamením zlaté a červené pětilisté růže.

3. 3. Rekatolizační úsilí Kateřiny Hradecké z Montfortu v Jindřichově Hradci

Za vlády Jáchyma Oldřicha se začalo zvyšovat rekatolizační úsilí na hradeckém panství, přičemž nelze říci, nakolik to bylo dílem hradeckého pána a nakolik úsilím jeho matky, případně jejích blízkých důvěrníků, jezuitů. Pro nástin rekatolizačních tendencí Jáchyma Oldřicha, potažmo Kateřiny Hradecké z Montfortu je potřeba nejprve ozřejmit náboženskou situaci ve městě. Jindřichův Hradec byl po celé 16. století multikonfesioním městem s katolickou vrchností a katolickou farní správou, přesto však s převažujícím počtem nekatolického obyvatelstva.⁴⁸⁵ Většina nekatolíků byli utrakvisté, ale ve městě žil i menší počet českých bratrů, novokřtěnců, přibližně deset židů a od dvacátých let 16. století se město muselo vyrovnávat také s šířením německé reformace.⁴⁸⁶ Jejím stoupencům povolil Jáchym z Hradce v šedesátých letech konat bohoslužby v kostele svatého Jana Křtitele, není známo, jak dlouho toto právo vydrželo. Adam II. z Hradce povolil, že obyvatelé města mohou odcházet na reformní bohoslužby do jiných farností, čímž se snažil zabránit šíření luterství ve městě.⁴⁸⁷ Významným rekatolizačním krokem bylo usazení jezuitů ve městě v roce 1594. Ti ve městě vedli gymnaziální výuku, kázali v češtině i v němčině, vyučovali katechismus a organizovali procesí.

Významný protireformační počín uskutečnil až Jáchym Oldřich, když vydal v roce 1597 instrukci, ve které například zakázal vrchností doposud tolerované

⁴⁸⁴ J. PÁNEK (ed.), Václav Březan, *Životy*, s. 630-631.

⁴⁸⁵ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 628.

⁴⁸⁶ Více o novokřtěncích na hradeckém panství Milan KOVÁŘ, *Novokřtěnci na dominiu pánů z Hradce*, in: V. Bůžek, (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 387-401.

bohoslužby konané mimo město, a hradečtí měšťané si také napříště nesměli do svých domovů zvat nekatolické duchovní. Tato instrukce cílila především proti konfesím, které byly v zemi nelegální. Utrakvismus se naopak snažila co nejvíce přiblížit katolické věrouce. V následujících letech vrchnost podnikla několik dalších kroků, které buď přímo mířily proti evangelíkům, nebo podporovaly katolickou církev. Tak či onak postupně vedly k vyostření náboženských poměrů ve městě.

Mnoho z nich mělo přímou souvislost s osobností Kateřiny Hradecké z Montfortu, přičemž se udály v prvních několika letech po smrti Adama II. z Hradce. To by mohlo napovídat tomu, že velmož a jeho tolerantní náboženské smýšlení skutečně přibrzdžovalo šlechtičnu v uskutečňování rekatolizačních kroků. Vdovství totiž ženám raného novověku často přinášelo vyjma smutku ze ztráty manžela také jakousi nezávislost, která byla omezována pouze finanční situací a názory veřejného mínění.⁴⁸⁸ Náboženská činnost Kateřiny Hradecké z Montfortu mohla obecně souviset s postavením vdov ve společnosti. Ovdovělé ženy měly být zdrženlivé, střídme v jídle i oblékání, a především se pravidelně modlit a oddávat svou duši Bohu.⁴⁸⁹

Kateřina Hradecká z Montfortu dostala možnost projevit svou náklonnost k jezuitům a jejich řádové koleji již v roce 1597. Město zachvátila morová epidemie, která dolehla také na členy řádu. Šlechtična jezuitům podle jejich kronikářských záznamů denně zasílala pokrmy ze zámku. Také si měla všimnout churavosti některých členů řádu, kteří bydleli v prozatímních a nevyhovujících podmínkách. Proto je „*svíraná úzkostí*“ z jejich trápení přestěhovala do domu děkana. Za tyto služby jezuité ve městě zřejmě konali přesně to, co si hraběnka přála: „*Aby vděčnost našich duší odpovídala těmto [jejím skutkům], dělalo se všechno, aby nic nechybělo našemu úsilí a práci pomáhat bližním a povzbuzovat je ke křesťanské kázni. Magistři proto pokračovali ve výchově mládeže. Německá kázání se nadále konala s tímtež zápalem. V kapli svaté Magdaleny naši v té době konali božská cvičení, byly vyhlášeny postní štace, obvykle se zpívaly litanie a konala posvátná shromáždění.*“⁴⁹⁰

V jezuitské kronice je obecně velmi vychvalováno počínání šlechtičny, která měla zasahovat dokonce i do výběru městských úředníků. Po smrti písaře, který byl

⁴⁸⁷ Svým nařízením pouze legalizoval to, co se ve skutečnosti stejně dělo. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 629.

⁴⁸⁸ V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 357-360.

⁴⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 359.

„heretik“, přislíbila, že pokud se na uprázdněné místo najde katolík, přidá mu ke stávajícímu platu navíc ze své pokladny každý rok sto tolarů.⁴⁹¹ Další zásah, který šlechtična provedla, souvisel se špitálem u svatého Jana Křtitele. Zde pobývalo podle jezuitské kroniky přibližně padesát mužů a žen. Kateřina Hradecká z Montfortu špitál „...*tak reformovala, aby tam nebyl žádný, kdo by odmítal přijímat pod jednou způsobou. I když byl dosud přijímán kdokoliv bez ohledu na náboženství, bylo vypovězeno několik tvrdošijných, kteří lpěli na svém úmyslu*“.⁴⁹² Lidé pobývající ve špitálu, který stál na místě původního minoritského kláštera tak měli na vybranou, buď konvertovali ke katolictví a směli zůstat, nebo byli nuceni odejít. Jestli bylo toto nařízení z roku 1597 skutečně praktikované, není jisté. Pokud ano, tak zřejmě jen na krátký čas.⁴⁹³

První rok po smrti manžela byla Kateřina Hradecká z Montfortu v otázkách prosazování katolické víry alespoň podle toho, co říká jezuitská kronika, skutečně činná. V červnu téhož roku se totiž spolu s členy řádu vypravila na panství Hluboká nad Vltavou, jelikož v Jindřichově Hradci neustále přibývalo nakažených morem. Spolu s ní zde pobýval její syn Jáchym Oldřich, rektor koleje Jan Rotarius a také Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Tento, v té době pětadvacetiletý mladík, byl příbuzným hradecké rodiny, který pocházel z nikterak bohatého rodu, jehož doména se soustředila zejména ve východních Čechách.⁴⁹⁴ Na jindřichohradeckém panství poprvé Vilém Slavata pobýval v roce 1592 a poté ho jeho mocný příbuzný Adam II. z Hradce vyslal na kavalírskou cestu po Evropě, během které navštívil například Řím, Benátky, Florencii nebo Neapol. I po svém návratu z cest se zdržoval převážně na jihočeských panstvích pánů z Hradce nebo z Rožmberka.

Během morového vyhnání v Hluboké nad Vltavou, kde se sešlo skutečně zvláštní seskupení osob, byl Vilém Slavata v této společnosti něčím výjimečný. Totiž svým českobratrským vyznáním, které se v jeho rodině dědilo. Jezuité se pod dohledem Kateřiny Hradecké z Montfortu „*snažili vynahradit na hradě Hluboká,*

⁴⁹⁰ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, VS Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁴⁹¹ TAMTÉŽ.

⁴⁹² TAMTÉŽ.

⁴⁹³ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 213.

⁴⁹⁴ Slavatové z Chlumu a Košumberka nepatřili k nikterak politicky vlivným rodům a jejich majetek se výrazně zmenšil po konfiskacích v roce 1547. Babička Viléma Slavaty Alžběta byla starší sestrou Jáchyma z Hradce.

co bylo upřeno našim ve městě“, proto velmi často kázali, vedli osobní rozhovory či zpovídali. Díky tomu dosáhli, alespoň podle svých vlastních slov, například toho, že některé „*šlechtické panny*“ se rozhodly pro řeholní život. Dále jezuité vybízeli k častějšímu přijímání svátostí, „*k čemuž byla nejjasnější vůdkyně, když pomalu začala s některými jinými božský pokrm přijímat také osmý den*“.⁴⁹⁵ Za největší úspěch považovali, že někteří přítomní konvertovali ke katolické víře a mezi nimi i Vilém Slavata. Jezuité tento zdar sice přičítali své činnosti, historici se ale shodují, že Slavatovo přestoupení na katolickou víru souviselo s konverzemi řady dalších českých a moravských šlechticů té doby, a že šlo o jeden z projevů radikalizující se náboženské situace v Království českém na přelomu 16. a 17. století.⁴⁹⁶

Ani v roce 1598 šlechtična nezahálela. Při jezuitské koleji byl toho roku fundován seminář, jenž měl sloužit jako ubytovna studentů gymnázia. Mohl vzniknout především díky tomu, že hradecká vdova na něj převedla důchody prakticky neobsazeného špitálu pro malomocné ženy, který stál naproti františkánskému klášteru. Prozatím chovanci bydleli v nájmu, ale roku 1604 jim šlechtična nechala postavit novou budovu. Ta stála přímo naproti jezuitské koleji, na místě, kde se dříve nacházely tři měšťanské domy. Kateřina Hradecká z Montfortu podle tvrzení jezuitské kroniky stála také za tím, že ve městě byly roku 1598 zrušeny všechny nižší školy. Místo nich rektor jezuitské koleje Jan Rotarius zřídil jediný vzdělávací institut, v němž vyučovali dva světší učitelé, jeden zřejmě český a druhý německý.⁴⁹⁷ To vedlo k tomu, že obyvatelé Jindřichova Hradce měli jen jedinou možnost, jak nechat vzdělávat své potomky, totiž u jezuitů. Alternativu pak představovaly už jen soukromé školy několika měšťanů.⁴⁹⁸

Při různých jednáních Kateřina Hradecká z Montfortu využívala svého postavení a dosahovala tak různých reforem, kladně vyznívajících pro katolickou konfesi. Jezuity i františkány velmi podporovala také finančně. Například roku 1601 nechala spolu se svou dcerou a snachou opravit tři brány umístěné ve hřbitovní zdi kostela. Významně také přispěla Tovaryšstvu, a to roku 1608 těsně před tím, než byla dokončena stavba semináře.⁴⁹⁹ Do toho totiž pořídila spolu se svou dcerou elegantní oltář. Roku 1616 koupila od městské rady nedávno vyhořelý pozemek

⁴⁹⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, VS Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁴⁹⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 205.

⁴⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 182.

⁴⁹⁸ TAMTÉŽ.

ve městě a darovala ho jezuitům k rozšíření semináře. Ve druhé polovině dvacátých let se podílela na obnovení františkánského kláštera, který byl zdevastován během stavovského povstání. Konkrétně financovala nový oltář zasvěcený svatému Františku a také hlavní kostelní oltář s obrazem svaté Kateřiny.⁵⁰⁰ Ve stejné době jezuitům přispěla na „*elegantní a cenná kněžská roucha*“.⁵⁰¹

Přestože Kateřina Hradecká z Montfortu postupovala ve své snaze o obrodu katolické víry systematicky a poměrně neústupně, je nutné dodat, že zřejmě nerada vyvolávala spory. Pokud to bylo možné, tak se snažila o smírné řešení. To se ukázalo například v roce 1606, kdy byl z jednoho z hradeckých kostelů odstraněn epitaf Dionisia Nepomucena, bývalého děkana a faráře v Jindřichově Hradci, jelikož byl podezříván z „*husitismu*“. Původně měl být zřejmě zcela zničen, ale Kateřina Hradecká z Montfortu jezuitům doporučila, aby byl pouze přemístěn k jižní bráně kostela Nejsvětější Trojice. Podobný případ nastal také o dva roky později, kdy šlechtična sice svým přímluvným listem zařídila jezuitům darování zahrady, která přiléhala ke kuchyňskému dvoru koleje, zároveň se zřejmě obávala, že by to mohlo vyvolat stížnosti a nepokoje. Proto jezuity požádala, „*abychom ponechali používání zahrady panu Bulvanovi ještě jeden nebo dva roky. Slíbili jsme, že to tak uděláme*“.⁵⁰²

Její aktivity, v rámci nichž se vymezovala proti nekatolíkům, přesto pokračovaly i v následujících letech. Některé z nich se jeví jako závažnější, u některých je naopak možné spatřit, do jakých až malicherností zápas o víru došel. Už od roku 1608 probíhaly na celozemské úrovni diskuze o Majestátu, který měl přinést náboženskou svobodu. Rudolf II. nakonec podlehl nátlaku direktoria v čele s Václavem Budovcem z Budova a dokument 9. července roku 1609 podepsal.⁵⁰³ S Majestátem nesouhlasil například Vilém Slavata, který se mezi tím díky sňatku s Lucíí Otýlíí stal pánem jindřichohradeckého panství, přestože formálně ho doposud držela ve svých rukou jeho manželka.

⁴⁹⁹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, VS Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁵⁰⁰ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 205.

⁵⁰¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, VS Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84.

⁵⁰² TAMTÉŽ.

⁵⁰³ K Majestátu více Jiří JUST, *9. 7. 1609 - Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009; Václav BŮŽEK (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, Česká Budějovice 2010 (= Opera Historica 14); Kamil KROFTA, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909.

Poddaní Viléma Slavaty naopak v Majestátu viděli možnost, jak se vymanit z protireformačního tlaku a prosadit u vrchnosti své představy o náboženské svobodě.⁵⁰⁴ Své požadavky dokonce Vilému Slavatovi a Lucii Otýlii osobně vznesli při audienci na jindřichohradeckém zámku. Ta nepřinesla žádné kladné vyřízení, a proto se hradečtí měšťané obrátili s žádostí o pomoc na Petra Voka z Rožmberka. Velmož červené pětিলisté růže jim poradil, aby sepsali své konkrétní požadavky, a ještě jednou je přednesli své vrchnosti. Měšťané se rozhodli, že jeho rady uposlechnou a také, že budou jednat okamžitě. Do Prahy, kde v té době Slavata pobýval, měli vyslat své zástupce hned následujícího rána. V tuto chvíli konečně došlo na roli hraběnky z Montfortu v tomto složitém příběhu, která se pokusila hradeckým měšťanům plán překazit. Na poslední chvíli řekla, že špitální koně, na kterých měli muži do Prahy odjet, bude potřebovat pro svou cestu do hlavního města ona sama.⁵⁰⁵

Roku 1615 stihl město požár, který se rozšířil z jezuitského semináře a postupně zachvátil přibližně sedmdesát domů. Kateřina Hradecká z Montfortu se svojí dcerou Lucií Otýlii byly požáru přítomny a údajně měly prosit své poddané, aby se zapojili do hašení i jezuitských objektů, jak koleje, tak semináře. Ti prý ale naopak „*spíše potěšení, než žalost projevíli*“ a do záchranných prací se nepustili s dostatečným odhodláním. To prý ještě několik dnů po požáru vhnělo šlechticnám slzy do očí. I živelná katastrofa, od které je očekáváno, že společnost spíše semkne, se tak nakonec stala otázkou konfesijních sporů.⁵⁰⁶

Neústupnost příslušníků jednotlivých konfesí v tak kritických okamžicích jako je ničivý požár, jak kdyby předznamenávala události, které nastaly o tři roky později. Dne 23. května roku 1618 svrhli zástupci evangelických stavů z oken české kanceláře na Pražském hradě tři muže.⁵⁰⁷ Jedním z nich byl i královský místodržitel Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Stavovští předáci muže obvinili z neúcty

⁵⁰⁴ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 273.

⁵⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 275. Nutno podotknout, že plán se jí nakonec nezdařil, jelikož si muži vypůjčili koně od jindřichohradeckého formana Draxla.

⁵⁰⁶ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 312.

⁵⁰⁷ Ke stavovskému povstání a událostem následujících existuje celá řada literatury. Výběrově srov. Antonín GINDELY, *Dějiny českého povstání I-IV*, Praha 1870, 1878, 1880; Josef PEKAŘ, *Bílá hora: její příčiny a následky*, Praha 1921; Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá hora*, Praha 1949; TÝŽ, *Nizozemská politika a Bílá hora*, Praha 1958; TÝŽ, *Třicetiletá válka a český národ*, Praha 1960; TÝŽ, *Třicetiletá válka a evropská krize 17. století*, Praha 1970; František KAVKA,

k Majestátu, z rušení pokoje a „*obecného dobrého*“ v království, a také z útlaku nekatolíků na jejich panstvích.⁵⁰⁸ Přestože Slavata pád z okna přežil a poté byl ukryt v Lobkovickém paláci Polyxenou z Lobkovic, evangeličtí stavové se po defenestraci okamžitě ujali moci. Jeden z prvních kroků, jež učinili, bylo vypovězení jezuitů ze země, což se samozřejmě týkalo i těch jindřichohradeckých. Už začátkem června se proto členové Továryšstva rozptýlili na Moravu a do rakouských zemí.⁵⁰⁹ Zatímco k samotné defenestraci se hradečtí měšťané stavěli rozpačitě, odchod jezuitů jednoznačně kvitovali, a dokonce ho považovali za konec útlaku, který trval již čtyřicet let.⁵¹⁰ Kateřina Hradecká z Montfortu v tuto dobu zatím zůstávala ve městě, což je zřejmé z pojednání, které o svém nuceném odchodu z města sepsali jezuité. Zmínili totiž, že se s nimi ještě stihla rozloučit fundátorka koleje.⁵¹¹ Město členů řádu zůstalo multikonfesijní a katolická minorita včetně slavatovských úředníků či františkánů směla v Jindřichově Hradci zůstat. V červenci roku 1618 měšťané otevřeli brány stavovskému vojsku a na podzim téhož roku odrazili od bran císařskou armádu, čímž se definitivně postavili na stranu stavovského povstání.⁵¹²

Kateřina Hradecká z Montfortu město zřejmě opustila nedlouho po jezuitech a uchýlila do pražského paláce pánů z Hradce. Tam pobývala nejspíše od 17. července 1618, kdy se o její společnosti zmiňovala svému manželovi Polyxena Lobkovická z Pernštejna.⁵¹³ Ve společnosti této šlechtičny se hraběnka z Montfortu v prvních měsících po defenestraci vyskytovala zřejmě často. Prostřednictvím dopisů udržovala kontakt také s jejím manželem Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic, který zůstával ve Vídni.⁵¹⁴ Přední dámy Království českého, které spojovalo katolické vyznání, v tomto období zřejmě velmi držely pospolu, čile korespondovaly a předávaly si vzájemně informace o tom, jak se situace v zemi vyvíjí. Žily ve velkém napětí z toho, jak s nimi a s jejich majetkem nekatolíčtí stavové naloží a

Bílá hora a české dějiny, Praha 2003; Josef PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce. Několik stránek z dějin povstání feudálních stavů proti Habsburkům v letech 1618–1620*, Praha 1972.

⁵⁰⁸ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 331.

⁵⁰⁹ I. ČORNEJOVÁ, *Továryšstvo Ježíšovo*, s. 95.

⁵¹⁰ Tak to alespoň zaznamenal Jiřík ze Kře do městské kroniky. J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 338.

⁵¹¹ TAMTÉŽ, s. 339.

⁵¹² Stavovská armáda do města vstoupila 30. července 1618 pod vedením hejtmána Wolfa Jindřicha Brandta. Za vstup vojáků do města byl viněn především purkmistr Pavel Mautner, který také organizoval ubytování vojáků v domech jindřichohradeckých měšťanů. TAMTÉŽ, s. 350-351.

⁵¹³ P. MAREK (ed.), *Svědectví*, s. 160.

⁵¹⁴ Polyxena píše svému manželovi: „*Ve svém psaníčku jsem Vám poslala také jedno od staré paní z Hradce*“. TAMTÉŽ.

byly rády za každou novou zprávu o svých blízkých. Mimo to, že se Kateřina Hradecká z Montfortu stýkala s Polyxenu Lobkovickou, dopisovala si například také s Markétou Lobkovickou z Mollartu.⁵¹⁵

Pro hradeckou vdovu i pro Polyxenu z Lobkovic představovaly události předcházejících měsíců velkou ránu. Katolická víra a její prosazování sehrávaly v jejich myšlenkových světech velmi důležitou roli. Tato konfese zároveň byla jedním z opěrných bodů, ke kterému upínaly své životy. Pražskou defenestrací však bylo postavení katolické církve v zemi značně oslabeno, což v těchto ženách vyvolávalo strach a beznaděj. V případě lobkovické šlechtičny byly tíživé pocity navíc umocněny tím, že byla nuceně internována v Lobkovickém paláci v Praze a nemohla odjet za svým manželem.⁵¹⁶ Ten ji v dopise informoval, že byl obeznámen s jejím rozpořádáním a také se jí snažil dodat naději: „...sdělili mi, že se velmi rmoutíte a pláčete. Moje královno, škodí Vám to. Buďte nadále tak odvážná jako doposud. Věřte mi, Bůh nás neopustí.“ I v těchto nejtěžších chvílích ji zřejmě byla po boku Kateřina Hradecká z Montfortu, jelikož Lobkovic v tomto dopise ještě dodává: „Paní z Hradce líbám ruce.“⁵¹⁷

V srpnu roku 1619 hraběnka z Montfortu emigrovala spolu s Vilémem Slavatou a Lucií Otýlíí do Pasova, přičemž o jejím pobytu v tomto bavorském městě nejsou známy téměř žádné podrobnosti.⁵¹⁸ S určitostí je však možné říci, že ačkoliv stavovské povstání otřásl postavením katolíků v zemi, rozhodně ne samotnou vírou šlechtičny. I v emigraci okázale demonstrovala svou zbožnost a například v roce 1621 darovala z vděčnosti za zázračné zachránění Viléma Slavaty i za další mariánské projevy přízně početné klenoty a jiné votivní dary do Mariánské kaple v bavorském Altöttingu.⁵¹⁹

Na jaře roku 1620 zasedal v Praze generální sněm, během kterého se rozhodovalo o osudech statků tzv. zpronevěřilých synů vlasti a jednalo se také o hradeckém, respektive slavatovském panství. Na tom, komu ve skutečnosti dominium patří, se stavové nemohli shodnout a Jáchym Ondřej Šlik se dokonce domníval, že jde o majetek „staré paní z Hradce“, tedy Kateřiny Hradecké

⁵¹⁵ Polyxena v dopise svému manželovi ze 4. srpna 1618: „Ještěže vdova po Adamu Havlovi napsala staré paní z Hradce, že jste zdrav.“ TAMTÉŽ, s. 165.

⁵¹⁶ TAMTÉŽ, s. 88.

⁵¹⁷ TAMTÉŽ, s. 167.

⁵¹⁸ J. HRDLÍČKA, *Víra a moc*, s. 372.

⁵¹⁹ TAMTÉŽ, s. 461.

z Montfortu. Tento luteránský šlechtic dokonce projevil o šlechtičnu starost: „*A vezmou-li jí jej stavové, jak jí to na stará kolena vděk bude*“.⁵²⁰ Nakonec nejvyšší kancléř Václav Vilém z Roupova prosadil konfiskaci panství s tím, že pokud by se jeho majitelka, myšleno Lucie Otýlie z Hradce, vrátila zpět do země, měli jí ho stavové odevzdat zpět.⁵²¹

Stálo město vůbec o to, aby se jeho vrchnost vrátila z emigrace? A jakým způsobem na ni měšťané pohlíželi? Odpověď na tuto otázku přináší Josef Hrdlička díky unikátnímu typu pramene.⁵²² Někteří katolíci, kteří zůstali v Jindřichově Hradci, si sepisovali nadávky či hanlivé výroky, kteří evangelíci prohlašovali o různých osobách. Tato defacto udání pak předali komisařům, kteří v roce 1621 vyšetřovali revoltu. Vyšetřovatelé některé osoby také vyslýchali, a právě jejich svědectví může posloužit jako pramen poznání k tomu, jak mohli měšťané svoji vrchnost vnímat. Přestože nejoblíbenějším terčem nadávek byl Vilém Slavata, i Kateřině Hradecké z Montfortu někteří obyvatelé města spílali.

Nejvíce proti ní nevrážil hradecký měšťan Pavel provazník, který ji jako jediný častoval hanlivým výrokem. Konkrétně ji nazval „*starou kurvou*“, což byla v této době nejpoužívanější ženská nadávka. Všední ale jistě nebyla, o čemž svědčí také to, že zapisovatel napsal pouze „*k*“, s tím, že celé slovo „*nesmí se pro hanbu doložit*“.⁵²³ Dále tento muž hraběnku z Montfortu nazval jako „*starou čarodějnou*“.⁵²⁴ Nejvíce mu na šlechtičně vadilo, že svými radami ovlivňovala Slavatova rozhodnutí. Jiný muž, tentokrát sedlák Adam z Německé (dnes Dolní) Radouně si postěžoval, „*že Jeho milost pán a stará paní zde seděli a leželi a oni museli na ně robotovati a neníčko že utekli*.“ Tato stížnost by se dala považovat spíše za univerzální, nikterak osobně namířenou proti Kateřině Hradecké z Montfortu. Poslední slovní útok, který se dotýkal hradecké šlechtičny, opět narážel na vliv, jaký měla na svého zetě. Arnold Stolař se domníval, že Viléma Slavatu do problémů dostali právě hraběnka z Montfortu a jezuité: „*Že jej oni k tomu přivedli, nechť mu oni nyní pomáhají*.“⁵²⁵

⁵²⁰ TAMTÉŽ, s. 396.

⁵²¹ TAMTÉŽ.

⁵²² TAMTÉŽ, s. 417.

⁵²³ TAMTÉŽ, s. 420.

⁵²⁴ TAMTÉŽ.

⁵²⁵ TAMTÉŽ, s. 421.

Dne 8. listopadu 1620 bylo v bitvě na Bílé hoře poraženo české nekatolické vojsko a tím pádem i rozhodnuto o osudu celého stavovského povstání. Vrchnost v Jindřichově Hradci během soudního procesu se vzpurnými měšťany nejprve přednesla ty nejtvrdí možné tresty, které navrhoval apelační soud, aby pak rázem téměř všechny obviněné mohla blahosklonně osvobodit a díky tomu „*všem lidem dobrotivost naše vědoma a známa byla*“.⁵²⁶ Kateřina Hradecká z Montfortu se z emigrace do Království českého vrátila spolu se svou rodinou na podzim roku 1622. I první roky po svém návratu se často zdržovala v Praze, což opět vysvětluje korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a jeho manželky. Šlechtic stále zůstával ve Vídni a často nechával hradeckou paní pozdravovat nebo jí líbat ruce. Dopisy s tímto dovětkem se objevily v únoru, dubnu, květnu, červnu a srpnu roku 1624.⁵²⁷ Kateřina Hradecká z Montfortu do Vídně dokonce nechala lobkovickému pánovi poslat chléb, který jí samotné poslala Eliška Kolovratská z Lobkovic.⁵²⁸

Život hradecké vdovy v Praze byl velmi skromný, není ale známo, jestli z nedostatku finanční hotovosti, nebo z důvodu asketického způsobu života. V každém případě, když v červnu roku 1624 přijel do Prahy kardinál Alessandro Orsini, měla ho hraběnka z Montfortu zřejmě hostit, což ale nepovažoval lobkovický manželský pár za dobrý nápad a úkolu se nakonec ujala Polyxena Pernštejnská z Lobkovic. „*Velice mě, má královno těší, že jste kardinála Orsina tak vznešeně pohostila. Stará paní z Hradce jej nemůže dostatečně uctít*“, psal Zdeněk Vojtěch své manželce.⁵²⁹

Když se šlechtična navrátila do Jindřichova Hradce, její veřejná aktivita v porovnání s tou předbělohorskou nápadně klesla. To mohlo být způsobeno i narůstajícím věkem, toho roku již dosáhla svých šestašedesáti let. S přibývajícím věkem se objevila i její snaha o nápravu „*heretiků*“. Jedinou cestou, která mohla vést k co nevyššímu počtu městského katolického obyvatelstva, totiž byla jich konverze.⁵³⁰ O to, aby jich proběhlo co nejvíce, se měli starat jezuité. Ne každý byl ale ochoten jim naslouchat, zvláště z řad žen. O jejich konverzi se měla starat právě

⁵²⁶ TAMTÉŽ, s. 479.

⁵²⁷ P. MAREK, *Svědectví*, s. 257, 267, 299.

⁵²⁸ „*Můj živote, tady Vám posílám trochu chleba, co jedí venkované z okolí Chlumce. Bůh všem pomáhej. Dala mi ho stará paní z Hradce. Jí jej zase poslala manželka Jindřicha z Kolovrat*“. TAMTÉŽ, s. 290.

⁵²⁹ TAMTÉŽ, s. 300.

⁵³⁰ TAMTÉŽ, s. 401.

staříčká Kateřina Hradecká z Montfortu ve spolupráci s hofmistryní svého dvora a Kateřinou Španovskou z Lisova. Tyto dámy se s hradeckými měšťankami setkaly v soukromém domě bývalého primátora Jana Šenhanzla, jelikož jeho manželka měla být jednou z konvertistek. Pod tíhou okamžiku se skutečně nechala přesvědčit ke katolické víře, před jezuity však dala přednost františkánům. Kateřina Hradecká z Montfortu se svým doprovodem mohla odcházet spokojena, její potěšení ovšem netrvalo dlouho. Šenhanzlova manželka svůj slib hned druhý den ráno odvolala a na zámek nechala vzkázat, že bude konvertovat až po letnicích.⁵³¹

Podíl měla hradecká vdova, alespoň jak tvrdí jezuitská kronika, také na změně konfese v případě Sibylly Slavatové z Mansfeldu, která *„již od útlého mládí tak důkladně nasákla Luthera, že nestrpěla, aby ji někdo odváděl od něho přemlouváním ani prosbami svých [příbuzných], ale zůstala zatvrzelá až do šedesáti let svého života“*. Jeden z argumentů, díky němuž se nakonec tato šlechtična nechala přesvědčit, souvisel s pražskou defenestrací a šťastným zachráněním, které potkalo Viléma Slavatu: *„...Byl svržen z vysokého místa, po hlavě se zřítíl dolů, nicméně z toho vyšel nezraněn, ne bez zřejmého Božího zázraku.“* Důležitý byl i příklad Kateřiny Hradecké z Montfortu, jelikož paní z Mansfeldu *„měla před očima zcela mimořádnou mateřskou péči Nejjasnější paní Zakladatelky, pocházející z hrabat z Montfortu, a její úsilí o všechny ctnosti“*.

3. 4. Poslední roky života šlechtičny ve znamení zbožnosti a její smrt

Jak již bylo naznačeno, v posledním desetiletí svého života se šlechtična zdržovala spíše v ústraní. Náplň jejích dnů velmi výmluvně popisuje jezuitská kronika v nekrologu, který po její smrti příslušníci řádu sepsali a který byl součástí jezuitské kroniky.⁵³² Úkolem těchto textů, stejně jako například pohřebních kázání, bylo především oslavit zemřelého a jeho činy.⁵³³ Z tohoto důvodu je potřeba k pramenu přistupovat velmi obezřetně. Na druhou stranu některé detaily, zmíněné jezuity, jsou

⁵³¹ TAMTÉŽ.

⁵³² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84, f. 87-88.

⁵³³ Pavel KRÁL, *Žena a smrt v 16. a 17. století*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 105-130; Radmila PAVLIČKOVÁ, *Pohřební kázání nad biskupy v době konfesionalizace*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 115-148.

velmi konkrétní, případně je možné je potvrdit díky jinému typu pramene. Jezuité v elogiu, jak text sami nazvali, často zmiňují zásluhy Kateřiny Hradecké z Montfortu na vybudování důstojného prostoru pro činnost jejich řádu. Šlechtičnu dokonce nazývají „*Matkou naší koleje*“. Přesto její zbožné činy považovali také za vlastní zásluhu, jelikož se domnívali, že všechny své kroky šlechtična podnikala na jejich popud, zcela podřízena jejich mínění. „*Byla spokojena, že jí bylo dovoleno z předpisů nezbytných zákonů, aby mohla pod vedením našich zpovědníků utvářet svůj život a obracet se na stálého zpovědníka, na jehož pokynech závisela, nic nedělajíc podle své hlavy. Po těchto stupních zakrátko vystoupila nejlepší Matka Tovaryšstva k vysoké dokonalosti.*“⁵³⁴

Elogium také zmiňuje různé projevy zbožnosti a náboženské praktiky, kterými šlechtična naplňovala své dny. Mezi nimi je možné zmínit třídní půst, který absolvovala každý rok i v pokročilém věku „*s nemalými zdravotními důsledky*“. Mimo toto hladovění se vyhýbala masu i v postní době běžné pro všechny katolíky, tedy například o adventu. Také se prý „*po všechny dny svého života*“ už od mládí zříkala masa při večeři a ve čtyřech dnech v týdnu.⁵³⁵ Jezuité na důkaz její zbožnosti přidávají příběh, podle něhož byla jednou kvůli vážné nemoci šlechtična upoutána na lůžko a na své holé tělo si přivázala „*cilicium, jež se zarývalo do masa a tímto trýzněným těla velmi ohrozila své zdraví*“.⁵³⁶ Když se to jezuité dozvěděli, měli ji pokárat za tak kruté pokání. „*Ani tehdy neskončila jiná trýznění těla, jimiž dobývala nebe.*“ Podle elogia se spolu s františkánskými mnichy zúčastňovala nočního bdění, vydržela mrazy kruté zimy a tvrdá lůžka, která nechtěla dovolit nějak změkčit. „*K věčnému vyhnanství odsoudila od svého těla hedvábné šaty a jen tu a tam jedla pokrmy, které se daly rychle připravit.*“⁵³⁷ Tyto informace působí velmi kontrastně s tím, jak bylo lůžko šlechtičny a její šatstvo popsáno v jedné z předchozích kapitol. Je skutečně možné, že se vdova na sklonku svého života vzdala pohodlí, které jí dříve přinášelo hmotné statky. Vzhledem k tomu, že se ale bohužel nedochovaly inventáře majetku šlechtičny z tohoto období, nelze tyto zprávy od jezuitů potvrdit ani vyvrátit.

⁵³⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84, f. 87-88.

⁵³⁵ TAMTÉŽ.

⁵³⁶ TAMTÉŽ.

⁵³⁷ TAMTÉŽ.

O něco určitější jsou zprávy o tom, kde šlechtična během posledních let svého života pobývala. Již bylo zmíněno, že první léta po návratu z pasovské emigrace trávila v Praze, později se vrátila do Jindřichova Hradce, kde žila ve vdovském sídle hradeckých šlechticů, takzvaném Klášteříčku. Nastěhovala se sem po smrti svého syna Jáchyma Oldřicha, se kterým, dokud ještě žil, pobývala na zámku, aby o něj mohla pečovat v jeho nemoci. Klášteříček byl založen Annou z Minsterberka v první třetině 16. století.⁵³⁸ Původně sloužil jako špitál pro deset nemocných žen, které pravděpodobně trpěly malomocenstvím. Později, po roce 1546, se sem nastěhovala Anna z Rožmitálu, babička Adama II. z Hradce, a nakonec i jeho matka Anna Hradecká z Rožmberka. Teprve Kateřina Hradecká z Montfortu před svým příchodem do Klášteříčku nechala špitál zrušit, a to v době, kdy zde žily již pouze dvě nemocné ženy. Všechny důchody z přiléhajících vesnic, které měly jít původně na výdaje špitálu, převedla na seminář studujících při jezuitské koleji.⁵³⁹ Poté, co budova přestala plnit svůj původní účel, ji nechala vhodně přestavit tak, aby zde mohlo žít její služebnictvo. I po smrti svého manžela se totiž šlechtična stále obklopovala početným dvorem, který v roce 1630, tedy rok před její smrtí, čítal jedenáct služebnic a služebníků.⁵⁴⁰

Špitál byl velmi příhodně umístěn přímo naproti františkánskému klášteru s kostelem svaté Kateřiny. Toho hraběnka z Montfortu často využívala právě v posledních letech svého života. V elogiu se uvádí, že šlechtična v této době „připojila svůj dům ke klášteru františkánů, aby mohla v kterékoliv hodině přejít do chóru kostela, který navštěvovala při svých pobožnostech jako milovanou arénu nebo cvičiště, v němž trávila ranní hodiny během mše svaté a podvečerní hodiny opět věnovala modlitbám. Během nich na kolenou spínala hluboko do noci své slabé dlaně a mnichům tvrdila, že jednala tváří tvář se svým stvořitelem“.⁵⁴¹

⁵³⁸ Josef NOVÁK, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX století XIV*, Praha 1901, s. 203; Pavel KOBLASA, *Klášteříček v Jindřichově Hradci. Pamětihodnost se slavnou minulostí*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 43, 2006, č. 3, s. 217-221, zde. s. 218.

⁵³⁹ TAMTÉŽ, s. 220.

⁵⁴⁰ J. HRDLIČKA, *Víra a moc*, s. 603. To je možné se dozvědět ze soupisu měšťanů i dalších obyvatel města, který vznikl v souvislosti s evidencí jejich zpovědí. Z tohoto dokumentu také vysvítá, že všichni z nich byli katolického vyznání.

⁵⁴¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84, f. 87-88.

Klášteříček byl skutečně nákladem Kateřiny Hradecké z Montfortu spojen s kruchtou kostela sv. Kateřiny krytou chodbou, jež byla postavena na dvou mohutných pilířích.⁵⁴² Své pokoje v Klášteříčku si šlechtična zřejmě nechala vymalovat náměty křížové cesty Ježíše Krista. „*V jednotlivých dnech pak chodila od jednoho zastavení trpícího Krista ke druhému s naléhavými prosbami a bosýma nohama. Zvláště když se zastavila pod křížem pamětliva oněch Kristových ran, tu pak se vpravdě otevřeně ukazoval onen struhující proud její hluboké zbožnosti, jelikož propukala do hojných slz lásky.*“⁵⁴³ Tyto nástěnné malby se bohužel nedochovaly, na druhou stranu není důvod domnívat se, že informace o jejich existenci není pravdivá. Zdá se, že v posledních letech svého života šlechtična skutečně plně odevzdávala svou duši Bohu a že výpověď jezuitů vykazuje neobvyklou zprávu o projevech individuální zbožnosti, nebo alespoň představu o jejím ideálu.⁵⁴⁴

Roku 1526 hradecká vdova zřejmě velmi vážně onemocněla, jelikož jí jezuité poskytli v rámci přípravy na „*dobré umírání*“ poslední pomazání.⁵⁴⁵ „*Zdá se, že se za ni mnozí naléhavě modlili k Bohu a bylo slyšet nářky chudých, za jejichž matku a služebnici se považovala. Byla tedy navracena sobě i nám.*“⁵⁴⁶ Kateřina Hradecká z Montfortu věnovala jezuitské koleji tři sta rýnských dukátů, aby projevila vděčnost za své uzdravení. V souvislosti s hrozící smrtí šlechtičny jezuité poznamenávali, že by to byla smrt předčasná. Kateřina Hradecká z Montfortu ale prý naopak říkala „*příliš pozdní smrt*“.⁵⁴⁷ V této větě se značí mnohé. Například i učení Erasma Rotterdamského, který líčil pozemský život jako téměř nesnesitelný řetězec útrap, nemocí, bídy a varoval před sešlostí lidského těla ve vyšším věku. Smrt měla být vysvobozením z tohoto pozemského žaláře.⁵⁴⁸

Kateřina Hradecká z Montfortu se jí dočkala 31. března roku 1631 ve věku pětasedmdesáti let. „*Po tak zbožném životě nemohlo následovat nic jiného než svatá*

⁵⁴² Jistá chodba tam zřejmě bývala již dříve, ta byla ale pouze dřevěná a chatrná. P. KOBLASA, *Klášteříček*, s. 220.

⁵⁴³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84, f. 87-88.

⁵⁴⁴ Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013, s. 21-22.

⁵⁴⁵ K pojmu dobré umírání více Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004, s. 61-67.

⁵⁴⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, sign. III Kb, kniha č. 84, f. 87-88.

⁵⁴⁷ TAMTÉŽ.

⁵⁴⁸ J. MIKULEC, *Náboženský život*, s. 136.

smrt. Posledního března se totiž, když už byla potřetí pomazána svatým olejem, stala nesmrtelnou.“

4. Závěr

Předkládaná kvalifikační práce se věnovala životnímu příběhu Kateřiny Hradecké z Montfortu. Dlouhý život šlechtičny autorka strukturovala do tří oddílů, které respektují etapy, do nichž byl ženský svět již od středověku tradičně členěn, tedy panenství, manželství a vdovství.

První fázi, panenství, která zahrnovala období dětství a dospívání, prožila hraběnka z Montfortu v Římsko-německé říši. Autorka se pokusila odpovědět na otázku, jaké v ní měla rodina Kateřiny Hradecké z Montfortu postavení. Dospěla k závěru, že její rod patřil k těm nejurozenějším v zemi a už od padesátých let 16. století představovala silnou oporu pro vládnoucí rod Habsburků. Montfortští představitelé se v této době při získávání důležitých úřadů mohli odkazovat především na hloubku své urozenosti. Jejich finanční situace byla velmi nepříznivá, což se pokusili odvrátit mimo jiné i uzavřením několika sňatkových aliancí s původně bankéřskou rodinou Fuggerů. Právě z manželství Jakuba I. z Montfortu a Kateřiny z Montfortu rozené Fuggerové se narodila i Kateřina z Montfortu.

Přišla na svět na velmi odlehlém panství Mannsberg, kde také prožila své dětství. Později její matka získala úřad hofmistryně v hofštátě arcikněžny Marie Bavorské, vnučky císaře Ferdinanda I. Kateřina Hradecká z Montfortu pravděpodobně odjela do Mnichova spolu s matkou a na dvoře Marie Bavorské působila jako dvorní dáma. Později se obě montfortské ženy přestěhovaly společně s arcikněžnou do Štýrského Hradce. Marie Bavorská se totiž roku 1571 během velkolepého veselí, jež se uskutečnilo ve Vídni, provdala za Karla Štýrského, který měl na starosti správu Vnitřních Rakous.

Další badatelská otázka směřovala k působení Kateřiny Hradecké z Montfortu jakožto dvorní dámy Marie Bavorské, potažmo obecně k prostředí, ve kterém byl vytvářen myšlenkový svět mladé šlechtičny. V hofštátu Marie Bavorské byl kladen velký důraz na katolickou víru. Dvorní dámy jiného vyznání než katolického šlechtična ke svému dvoru ani nepřijímala a například v případě čtení protestantské literatury dívkám hrozil trest. Dvorní dámy měly povinnost doprovázet arcikněžnu každý den na bohoslužbu a také se účastnit různých procesí a poutí. Okázalé projevy zbožnosti v podání Marie Bavorské a jejího dvora souvisely se snahou o rekatolizaci převážně protestantského Štýrska. Součástí těchto snah bylo i pozvání jezuitů do

Štýrského Hradce. V letech 1571-1574, kdy Kateřina Hradecká z Montfortu pobývala ve Štýrském Hradci, je pravděpodobně možné hledat kořeny nesmírné oddanosti katolické církvi, kterou šlechtična v pozdějších letech projevovala.

Přestože arciknížecí dvůr ve Štýrském Hradci nepatřil k těm nejbohatším a nejvýstavnějším, mohla se zde Kateřina Hradecká z Montfortu seznámit se světem uměleckým a také sledovat nejnovější módní tendence. Marie Bavorská totiž neustále udržovala kontakt s rodným Mnichovem, ze kterého si nechávala posílat různé vzácné předměty, klenoty a módní doplňky. Myšlenkový svět Kateřiny Hradecké z Montfortu byl utvářen v prostředí, kde se snoubila potřeba neustále okázale demonstrovat katolickou víru se zaujetím arcikněžny pro krásné a luxusní předměty. Ty nesloužily pouze k sebe prezentaci, ale pro Marii Bavorskou představovaly opravdové potěšení a často se v nich zrcadlila i její zbožnost. Mladá montfortská dívka během svého dospívání na dvoře Marie Bavorské mohla být ovlivněna nejen prostředím Štýrského Hradce, ale prostřednictvím arcikněžny také vlivy přicházejícími z kulturně velmi vyspělého bavorského Mnichova, který byl tradičně pevnou oporou katolické církve.

Už v roce 1571 byla Kateřina Hradecká z Montfortu zasnoubena s Adamem II. z Hradce, přičemž největší podíl na smluvení sňatku měla pravděpodobně arciknížata Karel Štýrský a Ferdinand Tyrolský, kteří se prostřednictvím nadnárodních sňatkových aliancí zasazovali o integritu habsburského soustátí. Pro Adama II. z Hradce mělo budoucí manželské spojení se šlechtičnou ze starobylého hraběcího rodu zřejmě velký význam, jelikož si ještě před svatbou nechal vytvořit rodokmen, který měl dokazovat starobylost a urozenost i jeho rodiny. Je možné, že hradecký pán se s montfortskou dívkou seznámil během svatby arciknížete Karla a Marie Bavorské ve Vídni roku 1571, jelikož již několik měsíců po této události došlo k zasnubám.

Samotná svatba se vzhledem k nízkému věku nevěsty konala až o tři roky později ve Štýrském Hradci. Jak bylo u dvorních dam zvykem, pořádání svatebního veselí se ujala arcikněžna se svým manželem. Adamovi II. z Hradce velmi záleželo na tom, aby při svatbě ve Štýrském Hradci dal okolí na odiv důležitost sňatku a vážnost svého rodu. Proto v tomto období vydával velké finanční částky na svou reprezentaci a za dary pro nevěstu. Svatby se nakonec zúčastnili vzácní hosté, mezi nimi například Hans Fugger, strýc Kateřiny Hradecké z Montfortu, vyslanec císaře Maxmiliána II. nebo strýc Adama II., Zachariáš z Hradce. Velmi nákladným

způsobem byl uspořádán také přínos nevěsty do Jindřichova Hradce. Od roku 1571 až do sňatku v roce 1574 se zadlužení hradeckého velmože zvětšilo o čtvrtinu, přičemž velký podíl na tom měla právě vydání za svatbu. Za velkými finančními náklady Adama II. z Hradce souvisejícími s jeho sňatkem je možné spatřovat snahu zapůsobit na nevěstu, ale i na urozenou společnost v Království českém. Zatím se mu totiž nedostávalo žádných významnějších úřadů a velkolepé svatební veselí bylo vítanou příležitostí, během které mohl symbolicky demonstrovat bohatství a urozenost svého rodu.

Na otázky, které si autorka kladla v souvislosti s manželským životem Kateřiny Hradecké z Montfortu a Adama II. z Hradce, tedy druhou životní etapou, jíž věnovala autorka svou pozornost, nebylo možné zcela uspokojivě odpovědět, čemuž zabránil především nedostatek písemných pramenů osobní povahy. Přesto je možné říci, že manželství, které trvalo dvaadvacet let, se postupem času proměňovalo. To souviselo mimo jiné s onemocněním Adama II. z Hradce, konkrétně nákazou syfilidy, která tím, jak prostupovala tělem, ovlivňovala jeho psychický i fyzický stav. Za nejhorší fázi nemoci je možné označit první desetiletí po svatbě, kdy u hradeckého velmože zřejmě v důsledku choroby došlo ke zřetelné morální krizi. Soudobé prameny ho obviňovaly z údajných problémů s alkoholem, s hazardem a za neuvážené nakládání s majetkem. Na manželství mu zřejmě záleželo, jelikož zmínka o něm posloužila regentovi hradeckého panství, jako argument, kterým vysvětloval, proč by se měl Adam II. z Hradce pokusit napravit své chování. Ať byl manželský svazek mezi hradeckým velmožem a montfortskou šlechtičnou jakýkoliv, alespoň z formálního hlediska byl naplněn, jelikož z něho vzešli potomci, a tudíž možní budoucí pokračovatelé rodu.

Častými porody a péčí o malé děti se pro Kateřinu Hradeckou z Montfortu vyznačovalo především první desetiletí po svatbě. Do pěti let od sňatku se manželům narodilo pět potomků, poslední dcera, Lucie Otýlie přišla na svět v roce 1582. Kvůli porodu za šlechtičnou přijížděly porodní báby a péči o nejmenší děti měly na starost kojné. Radost, která se objevovala na šlechtickém dvoře v souvislosti s narozením potomka, často velmi brzy vystřídal smutek z jejich ztráty. Jinak tomu nebylo ani v případě Kateřiny Hradecké z Montfortu. Šlechtična se v tomto období musela vypořádat s úmrtím minimálně dvou dětí, které zemřely již brzy po porodu. Prvorozený syn pak zemřel ve věku čtrnácti let, další z dcer v osmnácti letech. Nakonec musela šlechtična pohřbívat i dědice hradeckého panství Jáchyma Oldřicha

z Hradce, který zemřel ve svých pětadvaceti letech. Kateřinu Hradeckou z Montfortu z minimálně šesti dětí, které se jí narodily, přežila, a to o dva roky pouze jediná dcera Lucie Otýlie. Většina z dětí už od dětství trpěla různými chorobami, které pravděpodobně zdědily po svém nemocném otci.

V prvním desetiletí po příjezdu do Jindřichova Hradce si šlechtična prošla mnoha těhotenstvími, náročnými porody, byla vystavena úmrtí dětí a také nevyzpytatelnému chování svého manžela, které se však koncem sedmdesátých let začalo v důsledku mírného zlepšení jeho zdravotního stavu normalizovat. I díky tomu dosáhl šlechtic v roce 1585 úřadu nejvyššího kancléře Království českého. S takto vysokým postavením nutně souvisela zvýšená potřeba reprezentace, která se projevila mimo jiné i stavebními aktivitami na Jindřichohradecké rodové rezidenci. V náročné výzdobě Adamova stavení se často opakoval motiv aliančního erbu Kateřiny Hradecké z Montfortu a Adama II. z Hradce, díky čemuž se šlechtična alespoň symbolicky stala neodmyslitelnou součástí tohoto prostoru. Za vrchol stavebních počínů manželského páru je možné považovat zahradní altán, takzvaný rondel, jehož interiéru dominuje alianční erb manželů v kupoli. Rondel spolu s přílehlou zahradou měl symbolizovat rajskou zahradu, ke které odkazoval také nápis uvnitř altánu. Ve stavbě se mohl zrcadlit myšlenkový svět objednavatelů, ve kterém hrály láska, umění a přepych stejně důležitou roli jako víra.

To potvrzuje i vybavení soukromých komnat šlechtičny, ve kterých se naplno projevil její umělecký vkus a kulturní rozhled. Pokoje hraběnky zdobila výmalba i dřevěné obložení. Vybaveny byly přepychovým nábytkem, kterému dominovala vyřezávaná pozlacená postel s nebesy. Zvláště si Kateřina Hradecká z Montfortu potrpěla na různé tkaniny, koberce a vzácné látky. Vlastnila několik sad přikrývek přes lůžko, jež vždy ladily s přehozy, které splývaly z nebes. V nákladném zdobení nebo barevných kombinacích látek se znovu odrážely heraldické symboly šlechtičny a jejího manžela. Díky tomu si mohla šlechtična neustále oživovat vzpomínky na svůj původ a rodinu, ale také si připomínat alianci, kterou uzavřela s předním velmožem Českého království.

Důležitou součástí její výbavy byly klenoty a šperky. V námětech klenotů a uměleckých předmětů, které si nechala vyhotovovat a jež zdobily její komnaty, se často odrážela hraběnčina zbožnost. Stejně tak i šperky Kateřiny Hradecké z Montfortu často zároveň sloužily jako náboženské předměty, například různé zdobené růžence a medailony. Vlastnila i takové šperky, jež měly připomínat růži a

opět odkazovat k manželově erbu. Jelikož je později zdědila její dcera Lucie Otýlie, staly také nositeli paměťového odkazu. Předměty s podobnou symbolikou se stejně jako Kateřina Hradecká z Montfortu obklopovala i arcikněžna Marie Bavorská, je tedy možné hovořit o jakémisi kulturním transferu, ke kterému v souvislosti s příchodem montfortské hraběnky do Jindřichova Hradce došlo.

Kateřina z Hradecká z Montfortu do Jindřichova Hradce také přinesla několik změn, které se týkaly fraucimoru. Předně se součástí tohoto společenství staly cizinky, přičemž některé z nich přijely do země společně s hraběnkou z Montfortu ze Štýrského Hradce. Kvůli svému původu, ale možná i odlišným způsobům například v odívání nebo chování, byly hradeckými měšťany kolektivně nazývány jako „švábky“. Později tyto ženy nahradily Vlašky. Největší změna se týkala velikosti fraucimoru šlechtičny, jelikož v roce 1596 bylo jeho součástí již dvaadvacet žen a dívek, přičemž velká část z nich spolu s hraběnkou cestovala do pražského paláce, ale několik členek také zůstávalo v rodové rezidenci v Jindřichově Hradci. Přestože kvůli nedostatku pramenů nebylo možné zcela přesně sledovat, jak se velikost fraucimoru proměňovala, z dochovaných písemností je minimálně patrné, že počet dívek ve fraucimoru v průběhu let spíše narůstal. To pravděpodobně souviselo s kariérním postupem manžela šlechtičny. Čím důležitější úřady zastával, tím se zvyšovaly nároky na reprezentaci. A právě fraucimor se mohl stát jedním z prostředků sebe prezentace šlechtičny a jejího manžela. Naproti tomu hlavním úkolem ženského společenství uskupeného kolem matky Adama II. z Hradce, Anny Hradecké z Rožmberka, byla starost o její šatstvo. I tuto proměnu je možné částečně dát do souvislosti s příchodem Kateřiny Hradecké z Montfortu, na druhou stranu zároveň šlo o tendenci, která se obecně projevovala i ve fraucimorech jiných vysoce postavených šlechticů.

S prostředím, ve kterém šlechtična vyrůstala nepochybně souvisela i móda, kterou Kateřina Hradecká z Montfortu oblékala. Luxusní garderoba z nákladných látek byla totiž na arciknížecím dvoře ve Štýrském Hradci naprostou nutností. Z toho důvodu si na rozdíl od své tchýně nenechala šít šaty fraucimorem, nýbrž krejčím svého manžela, který zároveň pracoval i pro císaře. Montfortská hraběnka se vyznačovala výjimečným rozhledem po posledních trendech renesanční módy. Plně respektovala aktuální novinky a v jejím šatníku se vždy objevily velmi brzy po svém uvedení na trh a oblíbila si španělskou renesanční módu.

Autorka se také pokusila odpovědět na otázku, jaký měla Kateřina Hradecká z Montfortu vliv na pozvání jezuitů do Jindřichova Hradce, ke kterému došlo roku 1592. Ve shodě s novější literaturou dospěla k závěru, že jistý podíl na této skutečnosti hraběnka z Montfortu měla, ale ani Adam II. z Hradce zde nebyl postaven do zcela pasivní role. Kontakty s jezuity totiž udržoval již déle a na jejich usazení ve městě pomýšleli už jeho rodiče Jáchym z Hradce a Anna Hradecká z Rožmberka. Potvrdilo se ovšem, že v posledních letech života se katolické přesvědčení Adama II. z Hradce vyhraňovalo. Jaký vliv je možné přičítat jeho manželce a nakolik to bylo způsobeno obecně konfesionalizací probíhající v Království českém v posledním desetiletí 16. století se doložit nepodařilo.

V roce 1596, ve věku svých čtyřiceti let Kateřina Hradecká z Montfortu ovdověla, což znamenalo zásadní proměnu v jejím každodenním životě, chování i jednání, přičemž autorka předkládané kvalifikační práce tuto životní událost zvolila jako počátek poslední kapitoly pojednávající o životě Kateřiny Hradecké z Montfortu.

Smrt manžela Kateřinu Hradeckou z Montfortu zřejmě velmi poznamenala a podle jezuitské kroniky dokonce zvažovala vstup do kláštera, což jí nakonec rozmluvila její dcera Lucie Otýlie. V souvislosti se svým vdovským stavem se naplno oddala zbožnému životu. To mohlo být způsobeno i tím, že po smrti nábožensky spíše tolerantního manžela zcela převzala odpovědnost za své skutky a náhle měla možnost své vyhraněné katolické smýšlení neomezeně projevat. Stala se důvěrnicí jezuitů a v Jindřichově Hradci se zasadila o celou řadu kroků, které vedly k rekatolizaci města. Například měla z místního špitálu vyhnat všechny nekatolíky, zavřít ve městě veřejné školy, aby byli rodiče nuceni posílat své děti k jezuitům, nebo přemlouvat ženy ke konverzi ke katolické víře. Jezuity, ale i františkány podporovala svojí fundační činností, dary, i různými přímluvami.

Pravděpodobně ji velmi zasáhlo vypuknutí stavovského povstání v roce 1618, a nejen proto, že během něho byl defenestrován její zeť Vilém Slavata. Důvodem bylo také to, že revolta zcela nabourala její snahu a počínání, ke kterému se v uplynulých dvaceti letech nadmíru upínala. První čtyři roky třicetileté války strávila v emigraci v Pasově a další dva roky pobývala v Praze. Po svém návratu do Jindřichova Hradce se oproti předbělohorské době snížil její podíl na fungování města na minimum. Šlechtična se téměř zcela stáhla do ústraní svého vdovského sídla, které se nacházelo přímo naproti klášteru františkánů. Zde strávila poslední

necelé desetiletí svého života, kdy se, alespoň na základě výpovědi jezuitské kroniky, zcela oddala Bohu a žila téměř klášterním životem, naplněným přísnými pústy, sebetrýzněním, spánkem na železném lůžku či mnohahodinovými modlitbami a rozmluvami s Bohem. Kateřina Hradecká z Montfortu zemřela 31. března roku 1631 ve věku pětasedmdesáti let.

Cílem této práce bylo vylíčit životní příběh Kateřiny Hradecké z Montfortu, v jeho mnohovrstevnatosti a v proměnách času. Ukázalo se, že v literatuře často předkládaný obrázek šlechtičny jako fanatické katoličky, představuje ve skutečnosti jen střípek v mozaice, ze které byl poskládán dlouhý a pestrý život této ženy. Je však nepopíratelné, že víra šlechtičnu provázela po celé její bytí a odrážela se téměř ve všem, co po sobě šlechtična zanechala.

5. Seznam použitých pramenů a literatury

5. 1. Archivní prameny

NA Praha, Morava, inv. č. 2052, fol. 74.

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, kniha č. 4.

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, listiny, inv. č. 445.

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, sign. II M 2, kart. č. 43.

SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 84, sign. III Kb (kronika jezuitské koleje)

Staré tisky

MITIS, Tomáš, *Carmina in honorem nuptiarum magnifici ac generosi D.D. adami de Nova Domo, Dn. in Fraunberg a acclustris Comissae Catharinae Monsfortiae etc.*, Pragae 1574. [Knihovna národního muzea: 46 c 40 přív. 10, UK: 52 C 15 přívazek 11].

MAMERANUS, Nicolaus, *Epithalamium generosi iuvenis, Jacobi Comitis a Montfort et generosae virginis Catharinae, Antonii Fuggeri filiae, Augustae in nuptiis 7. Idus Ianuarii celebratis*, Augsburg 1553. [Österreichische Nationalbibliothek, VD16 M 423]

5. 2. Vydané prameny

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 145-271.

DVORSKÝ, František (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1896.

KARNEHM, Christl (ed.), *Die Korrespondenz Hans Fuggers von 1566 bis 1594. Regesten der Kopierbücher aus dem Fuggerarchiv 1574-1581*, Mnichov 2003.

KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602–1633*, Praha 1997.

KUBEŠ, Jiří, *Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 273-319.

MAREK, Pavel (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985

TISCHER, František (ed.), *Dopisy hejtmána Šťastného Pušperského z Pleší ku panu Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Věstník Královské české společnosti nauk, část VIII., Praha 1903.

5. 3. Literatura

BASTL, Beatrix – HEISS, Gernot, *Hofdamen und Höflinge zur Zeit Kaiser Leopolds I. Zur Geschichte eines vergessenen Berufsstandes*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 187-265.

BLAŽEK, Timotej, *Vybrané kapitoly z dějin šperku*, Olomouc 2015.

BÖTTCHER, Hans-Joachim, *Anna Prinzessin von Sachsen 1544-1577*, Drážďany 2013.

BUKOVINSKÁ, Beket, *Kunstkamora Rudolfa II. ve světle inventáře z let 1607–1611*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= Opera historica 10), s. 146-147.

BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= Monographia historica 7).

BŮŽEK, Václav, *Jáchym z Hradce: velmož ve službách země a dvora*, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 10-12.

BŮŽEK, Václav, *Obraz vzpomínek v kolekcích stolního nádobí s erby*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 44

BŮŽEK, Václav, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 37-57.

BŮŽEK, Václav (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity konflikty*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (= Opera historica 13).

BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7), s. 15-20.

BŮŽEK, Václav – BŮŽKOVÁ, Hana, *Klenoty v renesančních a manýristických domácnostech na jihu Čech*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 23-44.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.

BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej, *Kratochvíle posledních Rožmberků*, Praha 2012.

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= Opera historica 7).

Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8).

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10).

- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků*, České Budějovice 1993 (= Opera historica 3).
- BŮŽEK, Václav – PÁLFFY, Géza, *Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I.*, Český časopis historický 101, 2003, s. 542-581.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, *Habsburkové 1526-1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017 (v tisku).
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, Folia historica bohemica 23, 2008, s. 35-89.
- BURMEISTER, Karl Heinz, *Die Grafen von Montfort*, in: Bernd Wiedmann (ed.), *Die Grafen von Montfort. Geschichte un Kultur*, Friedrichshafen 1982, s. 9-16.
- BURMEISTER, Karl Heinz, *Graf Georg III. von Montfort-Bregenz-Pfannberg (ca. 1475/80 – 1544). Eine biographische Skizze*, in: Montfort. Vierteljahresschrift für Geschichte und Gegenwart Vorarlbergs, 61. Jahrgang, Heft 1, Dornbirn 2009.
- CLAUDIUS, Josef Štěpán, *Die Herren von Neuhaus*, Jindřichův Hradec 1850.
- CORI, Jan Nepomuk, *Die Herren von Neuhaus*, České Budějovice 1841.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Praha 2002.
- ENENKEL, Karl A. E., *Die Stiftung Von Autorschaft in Der Neulateinischen Literatur (ca. 1350 – ca. 1650): Zur Autorisierenden und Wissensvermittelnden Funktion von Widmungen (Mittelateinische Studien und Texte*, Münster 2014.
- FUČÍKOVÁ, Eliška, *Rožmberská kunstkomora*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011, s. 614-623.
- HAJNÁ, Milena, *Móda ve službách moci. Španělská móda a urozená společnost v českých zemích raného novověku*, Olomouc 2015 (=Disertační práce).
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2010.
- HARTWAGNER, Siegfried, *Kärnten. Der Bezirk St. Veit an der Glan*, Salzburg 1977.
- HÄBERLEIN, Mark, *Die Fugger. Geschichte einer Augsburger Familie (1376-1650)*, Stuttgart 2006.

HEBER, Franz Alexander, *Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser: Sechster Band*, Praha 1848.

HOLÝ, Martin, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650*, Historická demografie 27, 2003, s. 5-35.

HRDLIČKA, Josef, *Adam II. z Hradce a jeho dvůr*, in: Václav Bůžek, (ed.), *Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 127-145.

HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v raně novověkých českých zemích*, České Budějovice 2000 (= Monographia historica 1).

HRDLIČKA, Josef, *Jak se utváří paměť. Legenda o dělení růží a její proměny na počátku 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68-87.

HRDLIČKA, Josef, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce. Zámecký rondel jako pozemský ráj*, Dějiny a současnost 39, 2017, č. 1, s. 28-29.

HRDLIČKA, Josef, „...kuchyni svou k správě tobě poroučím.“ *Kuchyňský personál v rezidencích pánů z Hradce a Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 65, 1996, s. 148-169.

HRDLIČKA, Josef, *Literární mecenát posledních pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6) s. 349-369.

HRDLIČKA, Josef, *Poslední pání z Hradce v pramenech a literatuře*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 33-63.

HRDLIČKA, Josef, *Provoz vídeňského domu Jáchyma z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední pání z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 103-127.

HRDLIČKA, Josef, *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, (ed.), České Budějovice 2000 (= Opera historica 8), s. 293-314.

- HRDLIČKA, Josef, *Víra a moc. Politika, komunikace a protireformace v předmoderním městě (Jindřichův Hradec 1590-1630)*, České Budějovice 2013.
- HRUBÁ, Michaela, *Zvonění na svatou Alžbětu. Odras norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*, Praha 2011.
- JAKUBEC, Ondřej, *Pozdně renesanční sídla rožmberských velmožů a jejich výzdoba*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 237-243.
- JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská I/I*, Praha 1971.
- JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.
- JANÁČEK, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1977.
- JIROUŠEK, Bohumil, *Karel Stloukal: Profesor obecných dějin*, Praha 2015.
- KAVKA, František, *Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století*, Praha 1966
- KELLER, Katrin, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551-1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012.
- KELLER, Katrin, *Hofdamen. Amtsträgerinnen im Wiener Hofstaat des 17. Jahrhunderts*, Wien – Köln – Weimar, Böhlau 2005.
- KINDLMANN, Petr, *Antické motivy ve světě posledních Rožmberků*, České Budějovice 2013 (Diplomová práce).
- KRÁL, Pavel, *Soužití mužů a žen v rodinách posledních rožmberských velmožů*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 526-538.
- KRÁL, Pavel, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v Habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 - 1740)*, České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 439 - 456.
- KRÁL, Pavel, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a její obraz v pramenech (1526-1740)*, České Budějovice 2006 (= Opera historica 11), s. 425-439.

KRÁL, Pavel, *Pohřby posledních pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6) s. 504-512.

KRČÁLOVÁ, Jarmila, *Renesanční stavby Baldassara Miggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 59

LEDVINKA, Václav, *Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6), s. 7-32.

LEDVINKA, Václav, *Dům pánů z Hradce pod Stupni (Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze)*, Folia historica bohemia 10, 1986, s. 269-309.

LEDVINKA, Václav, *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance)*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105-113.

LEDVINKA, Václav, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělhorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560 – 1596)*, Praha 1985.

LIFKA, Bohumír, *Staré knihovny hradeckého zámku*, in: Jindřichův Hradec. Statní zámek a památky v okolí, Praha 1959, s. 32-33.

LUPKE-NIEDERICH, Nadja, *Habsburgische Klientel im 16. Jahrhundert: Hugo von Montfort im Dienste des Hauses Habsburg*, in: Horst Rabe (ed.), *Karl V. Politik und politisches System*, Konstanz 1996, s. 137-161

MAREK, Pavel, *Půvaby renesanční Itálie*, in: Václav Bůžek a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 35-46.

MARKOVÁ, Markéta, *Móda na dvoře pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 319–347.

MAŘA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

MÍCHALOVÁ, Kristýna, *Ženy posledních pánů z Hradce*, Praha 2007 (Diplomová práce).

MUK, Jan, *Jindřichův Hradec v životě a díle Bohuslava Balbína*, Ohlas od Nežárky, 1935, roč. 65, č. 37, č. 38, č. 39, č. 40, č. 41.

- MUK, Jan, *Kšaft Adama II. z Hradce*, Ohlas od Nežárky, 1937, č. 34-36.
- MUK, Jan, *Zakladatelka jindřichohradeckého gymnasia Kateřina roz. z Montfortu a její dcera Lucie Otýlie z Hradce*, in: 77. výroční zpráva stát. československého reálného gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1936-37, Jindřichův Hradec 1937, s. 3-11.
- MÜLLER, Jan, *Pozdně renesanční rezidence pánů z Hradce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).
- NOVÁK, Josef, *Zámek jindřichohradecký*, Jindřichův Hradec 1905.
- NOVOTNÝ, Miroslav, *Jindřichohradecká kolej Tovaryštva Ježíšova v letech 1594-1618*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6).
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- PETRÁŇ, Josef a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995, s. 230.
- PRAŽÁKOVÁ, Kateřina, *Vláda Maxmiliána II. pohledem rožmberského zpravodajství*, *Folia historica bohemia* 2, 2014, s. 258-283.
- ŘEHOŘ, Tomáš, *Jáchym z Hradce*, in: Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885, Jindřichův Hradec 1885.
- ŘÍHOVÁ, Jana, *Sňatek Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu*, České Budějovice 2016 (Bakalářská práce).
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého IV*, Praha 1885.
- SCHAD, Martha, *Die Frauen des Hauses Fugger von Lilie (15 – 17. Jahrhundert)*, Tübingen 1989.
- SCHINDLING, Anton, *Utváření konfesí, konfesionalizace a multikonfesionalita jako základní problém evropských dějin 16. a 17. Nová německá literatura k problematice*, *Český časopis historický* 106, 2008, s. 80-108.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Šlechtic a sňatek ve druhé polovině 17. století. Sňatkové strategie Jana Adolfa a Ferdinanda ze Schwarzenberku*, *Folia historica bohemia* 24, 2009, s. 167-198.

SOUKUPOVÁ, Lýdie, *Lůžko a postel. Pokus o sémioticko-funkční analýzu*, in: Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráňe*, Praha 1991, s. 113-136.

Stollberg-Rilinger, Barbara, *Rituale*, Frankfurt am Main 2013, s. 56

STEJSKAL, Aleš, *Rožmberská a švaberská kunstkomora na počátku 17. století a její inventář*, Archivum Trebonense. Sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni 9, 2001, s. 66-85

STLOUKAL, Karel, *Konec rodu pánů z Hradce*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 121-130.

TEPLÝ, František, *Dějiny města Jindřichova Hradce, I/1-4 a II/1-3*, Jindřichův Hradec 1927-1934.

TEPLÝ, František, *Pouť mého života*, Praha 2015.

van DÜLMEN, Richard, *Historická antropologie. Vývoj, Problémy, úkoly*, Praha 2002.

van DÜLMEN, Richard, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století) II. Vesnice a město*, Praha 1999.

VOCELKA, Karl, *Habsburgische Hochzeiten 1550-1600*, Wien – Köln – Graz 1976.

VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne, *Soukromý svět Habsburků. Život a všední dny jednoho rodu*, Plzeň 2011.

VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne, *Život Habsburků. Kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2012.

VOKÁČOVÁ, Petra, *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014.

WEBER, Wolfgang E. J. – DAUSER, Regina (edd.), *Faszinierende Frühneuzeit. Reich, Frieden, Kultur und Kommunikation 1500 - 1800*, Berlin 2008.

WEIB, Ronald, *Die Grafen von Montfort im 16. Jahrhundert*, Markdorf/Tettnang 1992.

6. Obrazové přílohy

1. Arkády na třetím nádvoří jindřichohradeckého zámku
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci].
2. Detail hradeckého a montfortského erbu ve cviklech arkád
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
3. Adamovo stavení nacházející se na třetím nádvoří jindřichohradeckého zámku
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
4. Vstupní portál do Adamova stavení s hradeckým a montfortským erbem
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
5. Detail výzdoby rondelu – zjednodušený alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
6. Detail výzdoby rondelu – hradecký a montfortský erb s amory
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
7. Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu v kopuli rondelu
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
8. Příkrývka zdobená krumpováním s aliančními erby Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu
[foto: poskytl Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích]
9. Soukromá komnata Adama II. z Hradce
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
10. Detail výzdoby soukromé komnaty Adama II. z Hradce
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]
11. Detail výzdoby pokoje smyslů
[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]

12. Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu v prvním přijímacím pokoji.

[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]

13. Posmrtný portrét Lucie Otýlie Slavatové z Hradce

[foto: autorka; Státní hrad a zámek v Jindřichově Hradci]

14. Portrét Kateřiny Hradecké z Montfortu

[Převzato z Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, obrazové přílohy za s. 32.]

15. Epithalamium vytvořené ku příležitosti sňatku Jakoba I. z Montfortu a Kateřiny Fuggerové

[Österreichische Nationalbibliothek]

16. Epithalamium vytvořené k příležitosti sňatku Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu

[Knihovna národního muzea]

17. Hrad Mannsberg na raně novověkém vyobrazení

[Převzato z http://www.wehrbauten.at/ktn/mannsberg/mannsberg_u_00.jpg]

18. Dnešní podoba hradu Mannsberg

[Převzato z

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/59/Kappel_am_Krappfeld_Mannsberg_1_Schloss_Mannsberg_18102012_012.jpg]

19. Portrét arcikněžny Marie Bavorské

[Převzato z KELLEROVÁ, Katrin, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012, obrazové přílohy za str. 112.]

20. Portrét arciknížete Karla Štýrského

[Převzato z KELLEROVÁ, Katrin, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012, obrazové přílohy za str. 112.]

21. Pozdně gotické schodiště nacházející se v arciknížecí rezidenci ve Štýrském Hradci [Převzato z KELLEROVÁ, Katrin, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Vídeň 2012, obrazové přílohy za str. 112.]
22. Autograf Adama II. z Hradce
[Národní archiv Praha]
23. Portrét Adama II. z Hradce
[Převzato z BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, obrazové přílohy za s. 32.]
24. Chodba mezi vdovským sídlem Kateřiny Hradecké z Montfortu a františkánským klášteřem
[foto: autorka]
25. Refektář jezuitské koleje v Jindřichově Hradci s erbem Kateřiny Hradeckého z Montfortu a Marie Maxmiliány z Hohenzollernu
[foto: autorka]

Obr. 1 - Arkády na třetím nádvoří jindřichohradeckého zámku

Obr. 2 – Arkády – detail hradeckého a montfortského erbu ve cviklech arkád

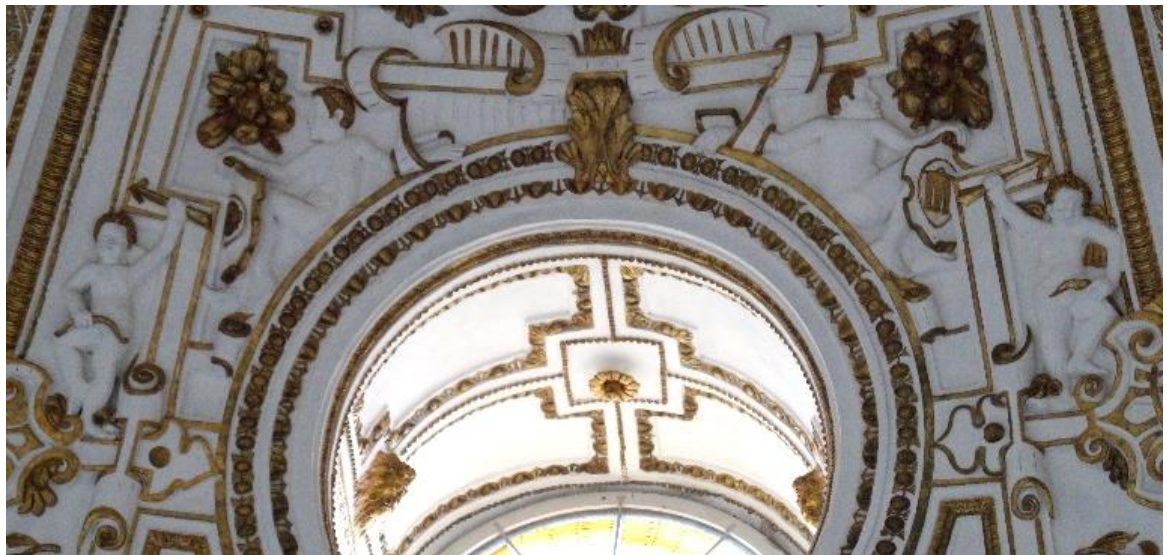
Obr. 3 – Adamovo stavení nacházející se na třetím nádvoří jindřichohradeckého zámku

Obr. 4 – Vstupní portál do Adamova stavení s hradeckým a montfortským erbem

Obr. 5 – Rondel – detail výzdoby se zjednodušeným aliančním erbem Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu

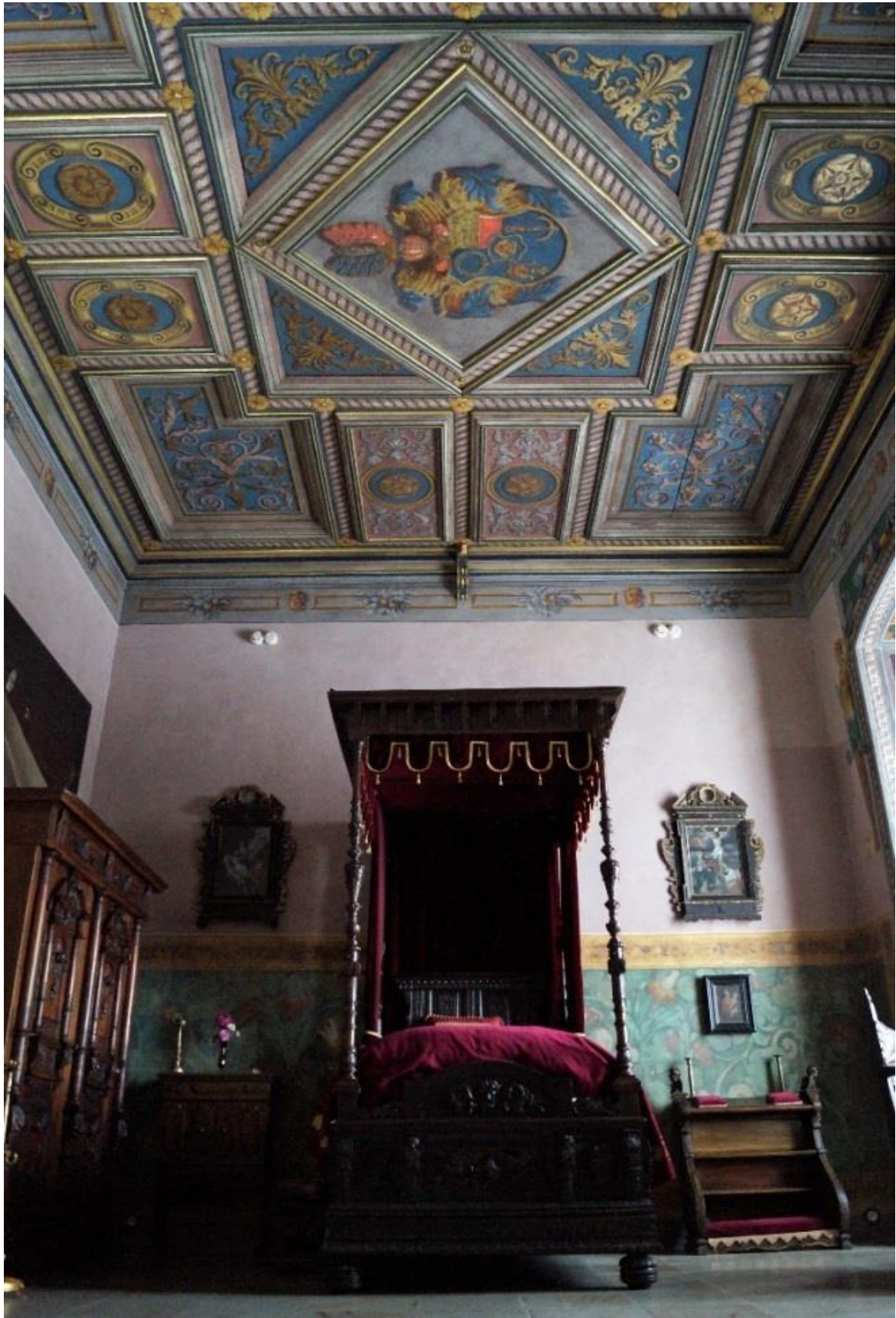
Obr. 6 – Detail výzdoby rondelu. Na levé straně drží postava zjednodušený hradecký erb, na pravé straně montfortský erb. Z erbů vysílají dva amorové své šípy.

Obr. 7 – Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny Hradecké z Montfortu v kopuli rondelu

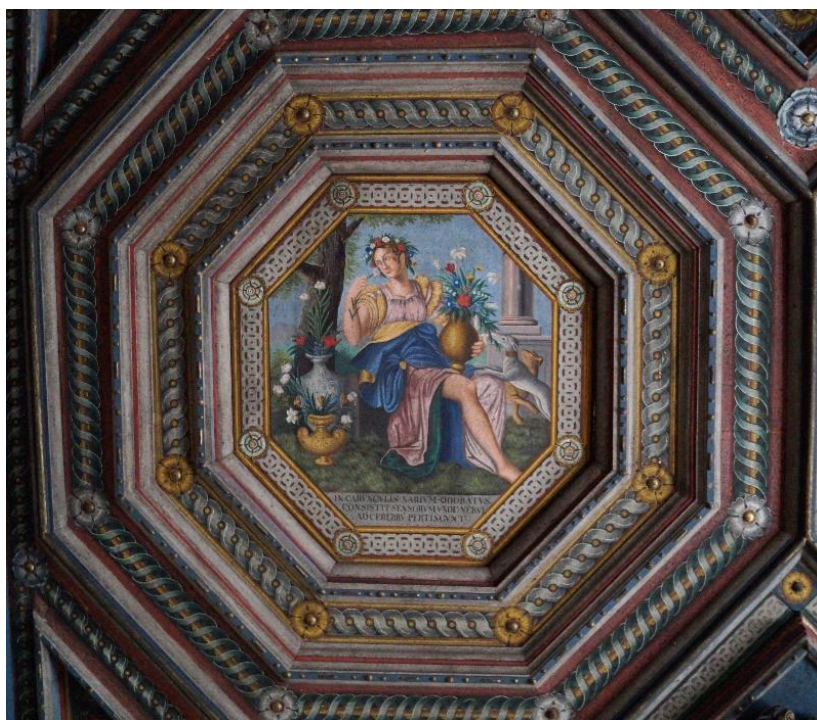
Obr. 8 – Přikrývka zdobená krumpováním s aliančními erby Adama II. z Hrade a Kateřiny Hradecké z Montfortu

Obr. 96 – Soukromá komnata Adama II. z Hradce, která zřejmě sloužila jako jeho ložnice

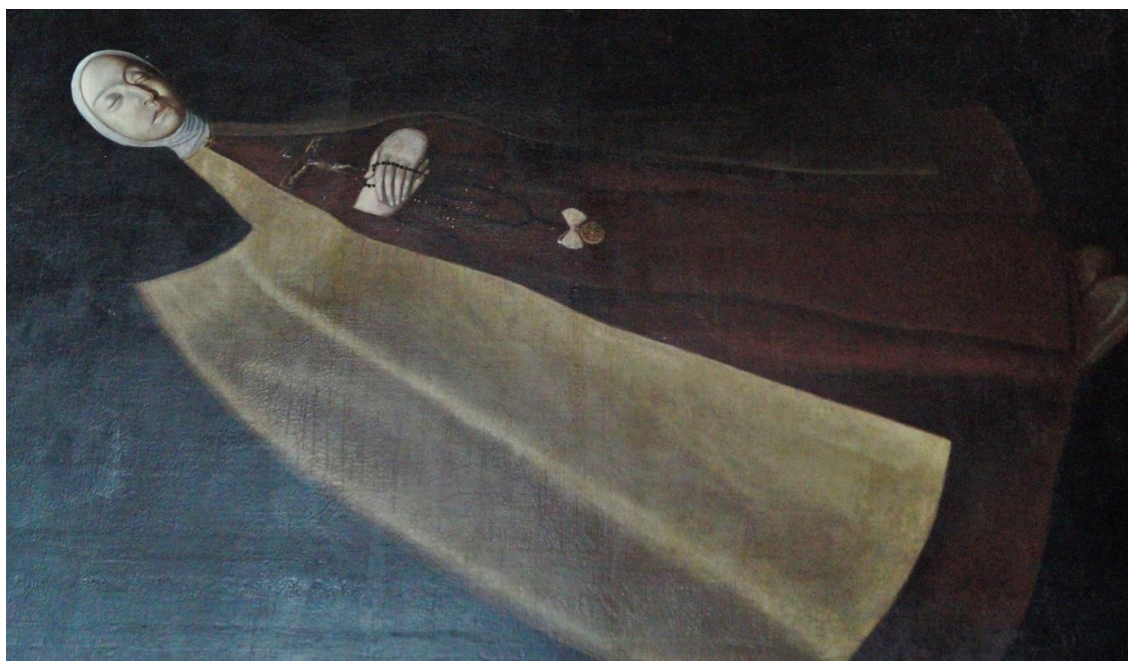
Obr. 10 – Detail výzdoby soukromé komnaty Adama II. z Hradce

*Obr. 11 – Detail výzdoby dřevěného kazetové stropu v pokoji smyslů.
Dívka představuje alegorii čichu*

Obr. 12 – Alianční erb Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu v prvním přijímacím pokoji.

Obr. 13 – Posmrtný portrét Lucie Otýlie Slavtové z Hradce

Obr. 14 – Kateřina Hradecká z Montfortu

EPITHALAMIVM GENEROSI
 iuuenis, Iacobi Comitis à Montfort, &
 generosæ virginis Catharinæ,
 Antonij Fuggeri filia.

DESCRIPTIO SPONSI
 & Sponsæ.

P. **V**Nde venit iuuenis? M. Comitem Montfortia mittit,
 Stemmatis antiqui clara ac generosa propago:
 Insignis iuuenis, vultu ac virtute decorus:
 Ingenio atq; animo magnus: maturus vtroq;
 Vnde venit virgo? M. Clara hunc Augusta decorē
 Nutriit, Antonij generosi est filia Fuggeri:
 Insigni forma, castoq; pudore puella:
 Vt roseus niueo color est cum mixto eburno,
 Atq; ut purpureis, si quando lactea signis
 Tincta placent, mixto tenui perfusa rubore:
 Sic lucet niueis rutilo cum sanguine vultus
 Virginis & toto diffusus corpore candor,
 Nulla subest labes, vel turpis corpore neuus:
 Nulla subest menti generoso in pectore labes:
 Corporis ut pulchri, nitidæ sic mentis vtriq;
 Candor inest similis, generosæ clara iuuentæ
 Signa, simul castæ cursum monstrantia vitæ,
 Lucida quod latitet niueo sub pectore virtus.
 Ille per antiquo numerat sua stemmata ab ortu,
 Nomen & à forti ducunt ea nobile monte:
 Ista sed insigni Fuggerorum nomine clara

A ij Personat

Obr. 15 - Epithalamium vytvořené
 ku příležitosti sňatku Jakoba I.
 z Montfortu a Kateřiny Fuggerové

IN IMAGINES GENTILICIAS
 magnifici ac Generosi D. D. Adami de No-
 ua domo, & in Frauberg & c. pro Nu-
 ptijs eiusdem:

Lilia, ferta, rose, simul Ancora sacra, celebre est
 Stemma Noue, antiqua nobilitate, domus.
 Lilia odore fragrant campo, capitq; corolla,
 At rosa amica solo est, ancora fida salo.
 Stirps **V**RSINA domum Rosebergam sapit, & ornas,
 Affinem domui secula multa Noue.
 Velleris aurati torques quam munit & vnit,
 Iunctam connubis o Ioachime tuis:
 Illum qui propria meritis virtute, merendum
 Heredi pariter liquit Adama tibi.
 Montforti Comitum gaude consorte, diuq;
 Gaudere ut possis, virq; paterq; sies.

Thomas Mitis à Lymusa L

Obr. 16 – Epithalamium vytvořené
 k příležitosti sňatku Adama II.
 z Hradce a Kateřiny z Montfortu

Obr. 17- Hrad Mannsberg na raně novověkém vyobrazení

Obr. 18 - Dnešní podoba hradu Mannsberg

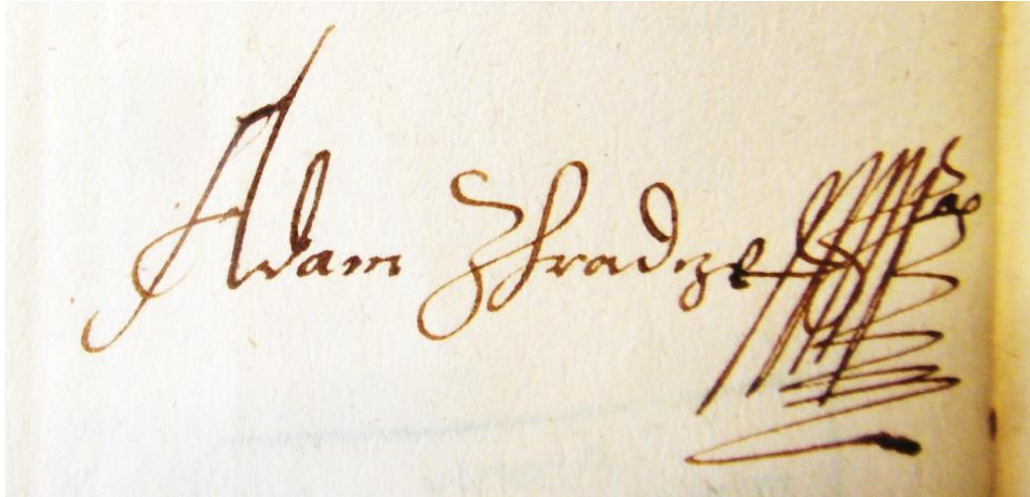
Obr. 19 - Arcikněžna Marie Bavorská

Obr. 20 – Arcikníže Karel Štýrský

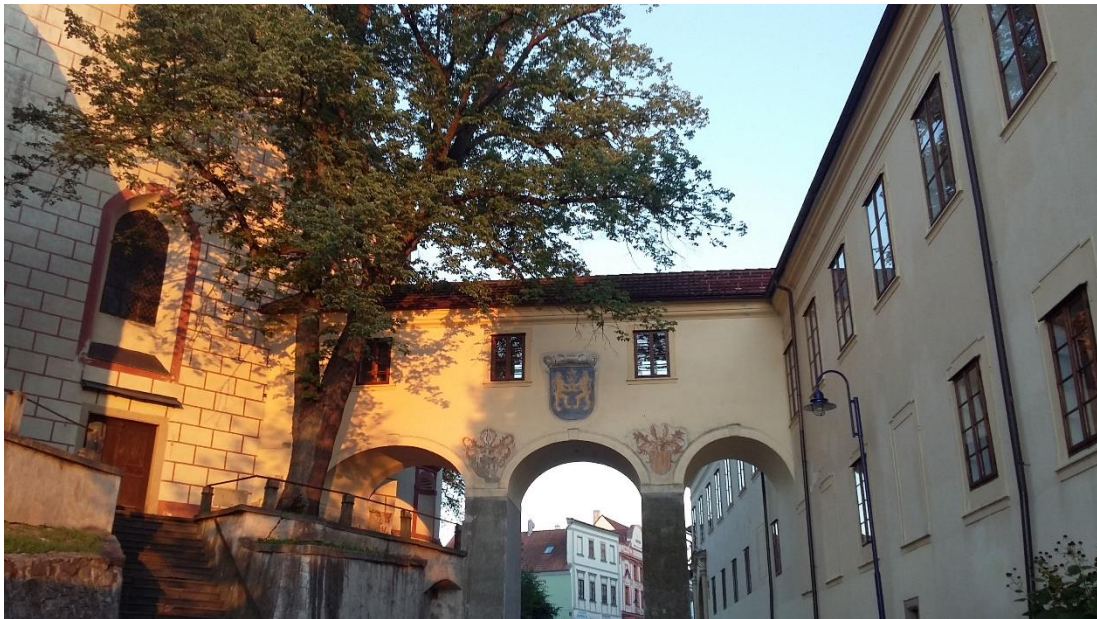
*Obr. 21- Pozdně gotické schodiště
ve Štýrském Hradci, které vzniklo
ještě za života Ferdinanda I.*

Obr. 227 - Autograf Adama II. Z Hradce

Obr. 23 - Portrét Adama II. Z Hradce

Obr. 24 – Chodba vedoucí z vdovského sídla Kateřiny Hradeckého z Montfortu do kostela sv. Kateřiny.

Obr. 25 – Refektář jezuitské koleje s hradeckým erbem a také erbem Kateřiny Hradecké z Montfortu a Marie Maxmiliány z Hohenzollernu